

ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩო – ადრეული ქმედებების მხარდაჭერის პროექტი

ბიომრავალფეროვნების ეროვნული სტრატეგიის და სამოქმედო გეგმის (NBSAP) მომზადების ხელშეწყობა

ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის (CBD) და ბიომრავალფეროვნების გლობალური
ჩარჩოს (GBF) ეროვნულ დონეზე დანერგვის მდგომარეობის სიტუაციური ანალიზი

სარჩევი

1 შესავალი.....	4
1.1 ზოგადი ინფორმაცია	4
1.2 ეროვნული კონტექსტი	6
1.3 ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩოს მიზნების ეროვნულ დონეზე დანერგვის შეფასების მეთოდოლოგია.....	7
2 ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩო, გლობალური და სპეციფიკური მიზნები 10	
2.1 ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩო (GBF)	10
2.2 გლობალური და სპეციფიკური მიზნები	10
3 ეროვნული კონტექსტის ბიომრავალფეროვნების გლობალურ ჩარჩოსთან (GBF) შესაბამისობის ანალიზი	13
3.1 მიზანი 1-ის შესაბამისობის ანალიზი	13
3.1.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	15
3.1.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები	18
3.1.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 1-თან.....	20
3.2 მიზანი 2-ის შესაბამისობის ანალიზი	20
3.2.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	22
3.2.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები	27
3.2.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 2-თან.....	30
3.3 მიზანი 3-ის შესაბამისობის ანალიზი	31
3.3.1 საკანონმდებლო ჩარჩოს ჰარმონიზაცია, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	31
3.3.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები	39
3.3.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 3-თან.....	41
3.4 მიზანი 4-ის შესაბამისობის ანალიზი	42
3.4.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	43
3.4.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები	50
3.4.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 4-თან.....	52
3.5 მიზანი 5-ის შესაბამისობის ანალიზი	53
3.5.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	54
3.5.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები	58
3.5.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 5-თან.....	59
3.6 მიზანი 6-ის შესაბამისობის ანალიზი	60

3.6.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	61
3.6.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები	68
3.6.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 6-თან.....	69
3.7	მიზანი 7-ის შესაბამისობის ანალიზი	70
3.7.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	71
3.7.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები	75
3.7.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 7-თან.....	77
3.8	მიზანი 8-ის შესაბამისობის ანალიზი	78
3.8.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	79
3.8.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები	81
3.8.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 8-თან.....	83
3.9	მიზანი 9 – გარეული სახეობების მდგრადი მართვა ადამიანის სარგებლის უზრუნველსაყოფად.....	85
3.9.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	85
3.9.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები	89
3.9.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 9-თან.....	90
3.10	მიზანი 10-ის შესაბამისობის ანალიზი	90
3.10.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	91
3.10.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა	100
3.10.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 10-თან.....	103
	NBSAP II-ის ფარგლებში, სოფლის მეურნეობის მიმართულებით ყურადღება	103
3.11	მიზანი 11-ის შესაბამისობის ანალიზი	104
3.11.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	105
3.11.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა	111
3.11.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 11-თან.....	112
3.12	მიზანი 12-ის შესაბამისობის ანალიზი	113
3.12.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	114
3.12.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა	116
3.12.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 12-თან.....	116
3.13	მიზანი 13-ის შესაბამისობის ანალიზი	117
3.13.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	118
3.13.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა	120
3.13.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 13-თან.....	121
3.14	მიზანი 14-ის შესაბამისობის ანალიზი	122

3.14.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	122
3.14.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა.....	125
3.14.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 14-თან.....	126
3.15	მიზანი 15-ის შესაბამისობის ანალიზი.....	126
3.15.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	127
3.15.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა.....	130
3.15.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 15-თან.....	131
3.16	მიზანი 16-ის შესაბამისობის ანალიზი.....	132
3.16.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	132
3.16.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა.....	137
3.16.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 16-თან.....	138
3.17	მიზანი 17-ის შესაბამისობის ანალიზი.....	139
3.17.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	140
3.17.2	3.17.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები	141
3.17.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 17-თან.....	142
3.18	მიზანი 18-ის შესაბამისობის ანალიზი.....	143
3.18.1	საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები	144
3.18.2	ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები	149
3.18.3	NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 18-თან.....	150
4	საერთო გამოწვევები.....	151

1 შესავალი

1.1 ზოგადი ინფორმაცია

ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შემცირება და ეკოსისტემების დეგრადაცია დღემდე რჩება ერთ-ერთ უმთავრეს გარემოსდაცვით გამოწვევად, რაც საფრთხეს უქმნის ეკოსისტემების მდგრადობას, სოციალურ-ეკონომიკურ სტაბილურობასა და ადამიანთა ჯანმრთელობას. ბიომრავალფეროვნების შემცირება გამოწვეულია მრავალი ურთიერთდაკავშირებული ფაქტორით – მიწათსარგებლობის ცვლილებით, ბუნებრივი რესურსების არამდგრადი გამოყენებით, გარემოს დაბინძურებით, კლიმატის ცვლილებით და სხვა. აღნიშნული თანდათან ასუსტებს ეკოსისტემების ფუნქციონირებას და ამცირებს სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ეკოსისტემური მომსახურებების ხელმისაწვდომობას.

აღნიშნული გამოწვევების საპასუხოდ ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის (CBD) მხარეთა კონფერენციის მე-15 შეხვედრაზე 2022 წლის დეკემბერში დამტკიცდა ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩო (GBF). დოკუმენტის შემუშავებას წინ უძღვოდა ოთხწლიანი მოლაპარაკებები, მრავალსექტორული კონსულტაციები და მეცნიერული ანალიზი. მისი ძირითადი მიზანია ბიომრავალფეროვნების კარგვის ტენდენციების შეჩერება და ეკოსისტემების მდგრადი მართვის გაუმჯობესება. GBF წარმოადგენს გლობალურ დონეზე ბიომრავალფეროვნების დაცვის მთავარ სტრატეგიულ საფუძველს. იგი ადგენს გრძელვადიან ხედვას 2050 წლისთვის – ბუნებასთან ჰარმონიული თანაცხოვრების მისაღწევად და ასევე განსაზღვრავს 2030 წლამდე შესასრულებელ კონკრეტულ მიზნებს, რომელთა მიღწევა მოითხოვს სისტემურ ცვლილებებს პოლიტიკის, ინსტიტუციური მოწყობისა და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მიმართულებებით. იგი ასევე განსაზღვრავს მონაცემებზე დაფუძნებული მონიტორინგისა და შეფასების მექანიზმებს, ანგარიშების პროცედურებს და ფინანსური რესურსების მობილიზების ინსტრუმენტებს.

GBF ეყრდნობა კონვენციის წინა სტრატეგიულ გეგმებს, მათ შორის 2011–2020 წლების სტრატეგიასა და აიჩის მიზნებს (Aichi Biodiversity Targets) და ავითარებს შესაბამის პოლიტიკურ და ინსტიტუციურ მიდგომებს. ჩარჩო სრულ თანხვედრაშია გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნებთან (Sustainable Development Goals – SDGs) და ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნების ინტეგრირებას სექტორულ პოლიტიკებსა და ეროვნულ სტრატეგიებში. იგი ასევე აღიარებს ბიომრავალფეროვნების გადამწყვეტ როლს კლიმატის ცვლილების შერბილებისა და ადაპტაციის, ადამიანთა ჯანმრთელობის და სურსათის უსაფრთხოების, სიღარიბის დაძლევისა და მდგრადი განვითარების კონტექსტში.

CBD-ის წევრი ქვეყნები ვალდებული არიან შეიმუშაონ და რეგულარულად განაახლონ ეროვნული ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიები და სამოქმედო გეგმები (National Biodiversity Strategies and Action Plans – NBSAPs) და ეროვნულ კონტექსტზე დაყრდნობით განსაზღვრონ

ეროვნული მიზნები, GBF-ის მოთხოვნების შესაბამისად. პროცესის ეფექტურობისა და ლეგიტიმაციის უზრუნველსაყოფად კი აუცილებელია ყველა რელევანტური მხარის – სახელმწიფო ინსტიტუტების, მეცნიერების, აკადემიური სექტორის, ადგილობრივი თემების, სამოქალაქო საზოგადოების და კერძო სექტორის თანაბარი და ეფექტური მონაწილეობა.

NBSAP-ის განახლების პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნეს მხარეთა მე-16 კონფერენციის (COP 16) ფარგლებში შემუშავებული რეკომენდაციები. განსაკუთრებული ყურადღება ენიჭება ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკური ღირებულებების სექტორულ ინტეგრაციას – ბუნებრივი კაპიტალის აღრიცხვის, ეკოსისტემური მომსახურებების შეფასებისა და ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების გზით. ეს მიდგომა ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნების პრინციპების სისტემურ ასახვას პოლიტიკის ფორმირების, საბიუჯეტო დაგეგმვისა და სექტორული სტრატეგიების ყველა ეტაპზე.

NBSAP-ების განახლების პროცესი მოიცავს არა მხოლოდ შინაარსობრივ, არამედ ინსტიტუციურ და პროცედურულ განახლებებსაც – მონიტორინგისა და ანგარიშგების სისტემების, ფინანსური ინსტრუმენტებისა და სამართლებრივი ჩარჩოების ოპტიმიზების ჩათვლით. სტრატეგიები უნდა ეფუძნებოდეს მტკიცებულებებზე დაყრდნობილ დაგეგმვას და ერთიანი მონაცემთა სისტემების გამოყენებას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბიომრავალფეროვნების ეკოლოგიური, ეკონომიკური და სოციალური ღირებულებების კომპლექსური ანალიზი და მათი სისტემური ინტეგრაცია პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციელების ყველა ეტაპზე.

1.2 ეროვნული კონტექსტი

საქართველოს, როგორც ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის (CBD) ხელმომწერ ქვეყანას ეკისრება ვალდებულება უზრუნველყოს გლობალური ჩარჩოს (GBF) მიზნების განხორციელება ეროვნული დონეზე. ეს ვალდებულება მოიცავს აღნიშნული მიზნების ინტეგრაციას ეროვნულ, სამართლებრივ, პოლიტიკურ და ინსტიტუციურ ჩარჩოებში და ეროვნული ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის (NBSAP) განახლებას.

გლობალური მიზნების ეროვნულ კონტექსტზე ადაპტაციის პროცესში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთი მექანიზმების შექმნა, რომლებიც უზრუნველყოფს ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობის გათვალისწინებას პოლიტიკისა და გადაწყვეტილების მიღების ყველა დონეზე. ეს გულისხმობს პრიორიტეტების მკაფიო განსაზღვრას, პასუხისმგებლობების გადანაწილებას, საკოორდინაციო პლატფორმების გაძლიერებას და მტკიცებულებებზე დაფუძნებული მართვის ხელშეწყობას.

ზემოთ აღნიშნული პროცესების მხარდასაჭერად, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სისტემაში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი – გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი, გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამისა (United Nations Environment Programme – UNEP) და გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის (Global Environment Facility – GEF) ფინანსური მხარდაჭერით ახორციელებს პროექტს – „ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩო – ადრეული ქმედებების მხარდაჭერა.“ საკონსულტაციო მხარდაჭერას უზრუნველყოფს არასამთავრობო ორგანიზაცია „ეკოტონი“, გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრთან და ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკის დეპარტამენტთან მჭიდრო კოორდინაციით. პროექტი მიზნად ისახავს ბიომრავალფეროვნების ეროვნული სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის განახლების პროცესის ტექნიკურ და ანალიტიკურ უზრუნველყოფას.

პროექტის ფარგლებში დაგეგმილია იმგვარი მექანიზმების ჩამოყალიბება, რომლებიც ხელს შეუწყობს ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩოს მიზნების ინტეგრაციას ეროვნულ კონტექსტში. პროექტი ეფუძნება ფართო ჩართულობის პრინციპს და უზრუნველყოფს პოლიტიკის შემუშავებლების, სამეცნიერო-აკადემიური სექტორის, არასამთავრობო ორგანიზაციების, კერძო სექტორისა და ადგილობრივი თემების აქტიურ თანამონაწილეობას. ინკლუზიური და ინტერსექტორული მონაწილეობა არა მხოლოდ ზრდის სტრატეგიის ლეგიტიმაციას, არამედ განამტკიცებს მის შინაარსობრივ მხარეს და უზრუნველყოფს მის ეფექტურ განხორციელებას.

1.3 ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩოს მიზნების ეროვნულ დონეზე დანერგვის შეფასების მეთოდოლოგია

პროექტის ტექნიკური დავალების თანახმად განსაზღვრული ამოცანა 2 მიზნად ისახავს საქართველოს ეროვნული და საერთაშორისო კონტექსტის ღრმა ანალიზს GBF-ის მოთხოვნებთან შესაბამისობის კუთხით, სადაც ეროვნული კონტექსტი მოიცავს ქვეყნის სტრატეგიებს და მოქმედ კანონმდებლობას, ხოლო საერთაშორისო კონტექსტი გულისხმობს გლობალურ ჩარჩოებს, რომელთა შესრულებაც მიმდინარეობს ეროვნულ დონეზე. შესაბამისად, ანალიზის საფუძველს წარმოადგენს მრავალსექტორული მიდგომა, რომელიც მოიცავს ეროვნულ დოკუმენტებს, ისე საერთაშორისო სტანდარტებსა და მეთოდოლოგიურ ინსტრუმენტებს (მაგალითად, Guidance for GBF Targets, BIOFIN-ის პრაქტიკული ჩარჩო, CBD-ის კონფერენციების – COP 15 და COP 16 გადაწყვეტილებები და სხვა). პროცესში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება დაინტერესებული მხარეების ჩართულობის ხარისხსა და მათი წვლილის ასახვას დოკუმენტის შინაარსში.

პროექტის ტექნიკური დავალებით განსაზღვრული ამოცანა 2 კონკრეტულად ითვალისწინებს GBF-ის ეროვნულ დონეზე დანერგვის სიტუაციური ანალიზის მომზადებას, რაც მოიცავს შემდეგ ძირითად საკითხებს:

1. ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის (CBD) და ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩოს (GBF), მათ შორის 1-18 გლობალური მიზნების ეროვნულ დონეზე დანერგვის მდგომარეობის სიტუაციური ანალიზი, რომელშიც სხვა შესაბამის საკითხებთან ერთად წარმოდგენილი უნდა იქნეს:
 - საქართველოს ბიომრავალფეროვნების 2014–2020 წლების ეროვნული სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის (NBSAP) შესაბამისი საკითხების დანერგვის ანალიზი.
 - ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებულ საერთაშორისო შეთანხმებებთან, მდგრადი განვითარების მიზნებთან (SDG) და ევროინტეგრაციასთან დაკავშირებულ საკითხები.
 - ქვეყანაში მოქმედი პოლიტიკისა და სტრატეგიული დოკუმენტების შეფასება ბიომრავალფეროვნებასთან მიმართებით და ინსტიტუციური მოწყობის (როგორც ბიომრავალფეროვნებასა და გარემოს დაცვის მიმართულებებთან, ისე ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებულ სხვა, მათ შორის ბიომრავალფეროვნებაზე უარყოფითი ზეგავლენის სექტორებთან მიმართებით) ბიომრავალფეროვნების გლობალურ ჩარჩოსთან (GBF) შესაბამისობის კვლევა.
 - ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩოს (GBF) დანერგვასთან დაკავშირებით მონიტორინგის სისტემის ანალიზი და არსებული ხარვეზები.

2. ბიომრავალფეროვნების ფინანსირების ინიციატივის (BIOFIN) ფარგლებში, ბიომრავალფეროვნების დანახარჯების შეფასების, ბიომრავალფეროვნების ფინანსირების გეგმის მომზადების და ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩოს მე-19 მიზნის ეროვნულ დონეზე დანერგვის მიზნით განხორციელებული პროცესის სწორად წარმართვის უზრუნველსაყოფად, წინამდებარე სამუშაოს შესრულების პროცესში ინიციატივის წარმომადგენლების რეკომენდაციებისა და მოსაზრებების გათვალისწინება, გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრთან და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკის დეპარტამენტთან შეთანხმებით.

ამოცანა 2-ის ანალიზის განხორციელება ეფუძნება ინტეგრირებულ მიდგომას, რომელიც ითვალისწინებს როგორც პოლიტიკისა და სამართლებრივი ჩარჩოს შინაარსობრივ შეფასებას, ისე დაინტერესებული მხარეების მონაწილეობაზე დაფუძნებულ კოორდინირებულ სამუშაო პროცესს.

მეთოდოლოგია მოიცავს შემდეგ ძირითად კომპონენტებს:

- დოკუმენტური ანალიზი – არსებული ეროვნული სტრატეგიული და სექტორული დოკუმენტების, ასევე მოქმედი კანონმდებლობისა და ინსტიტუციური ჩარჩოების თანხვედრა GBF-ის გლობალურ მიზნებსა და სპეციფიკურ მიზნებთან. მათ შორის, NBSAP-ის შესაბამისი საკითხების დანერგვის ანალიზი არსებული მონაცემების და შესაბამისი ინდიკატორების საფუძველზე.
- ინსტიტუციური და მმართველობითი ჩარჩოს ანალიზი – ბიომრავალფეროვნების მართვაში ჩართული ინსტიტუციების კომპეტენციების, კოორდინაციის მექანიზმების, უფლებამოსილებების გადანაწილების და სექტორებს შორის ურთიერთქმედების შეფასება.
- კონსულტაციები დაინტერესებულ მხარეებთან – ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუები და სამუშაო სესიები გადაწყვეტილებების მიმღებებთან, სამეცნიერო და არასამთავრობო, ასევე კერძო სექტორის წარმომადგენლებთან, რაც ხელს უწყობს მულტიდისციპლინურობის უზრუნველყოფას.
- ფინანსური ანალიზი – BIOFIN-ის ჩარჩოს გათვალისწინებით განხორციელდება არსებული ფინანსური რესურსების, დანახარჯებისა და დაფინანსების მექანიზმების შეფასება, განსაკუთრებით GBF-ის მე-19 მიზნის შესრულების კონტექსტში.
- გენდერული და ინკლუზიური მიდგომების ინტეგრაცია – შეფასება მოიცავს ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკაში გენდერული საკითხების ასახვასა და ინკლუზიური დაგეგმვის პრაქტიკას, განსაკუთრებით ადგილობრივ თემებთან და მკვიდრ ჯგუფებთან მიმართებით.

მეთოდოლოგია უზრუნველყოფს სტრუქტურირებულ, გამჭვირვალე და მტკიცებულებებზე დაფუძნებულ ანალიზს, რომელიც დაფუძნებულია როგორც არსებული რეალობის ობიექტურ ანალიზზე, ისე ქვეყნის განვითარების სტრატეგიულ ხედვაზე. მისი მეშვეობით შემუშავებული რეკომენდაციები კი იქნება კონტექსტზე მორგებული, რეალისტური და პოლიტიკურად განმტკიცებული.

წარმოდგენილი ანალიზი ქმნის ანალიტიკურ ჩარჩოს და განსაზღვრავს იმ სტრატეგიულ საკითხებს, რომელთა შეფასებაც კრიტიკულად მნიშვნელოვანია იმისთვის, რომ შემდგომში ახალი ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა შემუშავდეს და ფუნქციონირებდეს როგორც მიზნობრივი, რეალისტური და ეფექტურად განხორციელებადი ინსტრუმენტი, რომელიც შესაბამისობაში იქნება გლობალურ ვალდებულებებთან, ეროვნულ პრიორიტეტებთან და ეკოსისტემების არსებულ მდგომარეობასთან.

2 ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩო, გლობალური და სპეციფიკური მიზნები

2.1 ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩო (GBF)

კუნძინ-მონრეალის გლობალური ბიომრავალფეროვნების ჩარჩო წარმოადგენს გლობალურ მასშტაბით კოორდინირებულ ძალისხმევას, რომელიც მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს გაეროს 2030 დღის წესრიგის მიზნებისა და ამოცანების განხორციელებაში. მისი დანერგვა ეფუძნება ერთიან ხედვას, რომლის მიხედვითაც გარემოსდაცვითი, სოციალური და ეკონომიკური განზომილებების დაბალანსებული განვითარება აუცილებელია იმ ხელსაყრელი პირობების შესაქმნელად, რომლებიც უზრუნველყოფს ჩარჩოში განსაზღვრული მიზნების სრულფასოვან მიღწევას.

ჩარჩო ეფუძნება ცვლილებების თეორიას, რომელიც აღიარებს, რომ ბიომრავალფეროვნების კარგვის შესაჩერებლად, მისი აღდგენის პროცესის დასაწყებად და მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად აუცილებელია გადაუდებელი და მიზანმიმართული ქმედებების განხორციელება გლობალურ, რეგიონულ და ეროვნულ დონეზე. ეს გულისხმობს იმ ძირითადი ზემოქმედების შემცირებას, რომლებმაც ბიომრავალფეროვნების კარგვა გამოიწვია, ასევე ყველა ტიპის ეკოსისტემის სრულფასოვან აღდგენას და კონვენციის ცენტრალური მიზნის – 2050 წლისთვის ბუნებასთან ჰარმონიაში ცხოვრების – მიღწევას. ამ პროცესის განუყოფელი ნაწილია ბიომრავალფეროვნების დაცვა და მისი მდგრადი გამოყენება, გენეტიკური რესურსების გამოყენებიდან მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანასწორი განაწილება, ასევე განხორციელებისათვის საჭირო საშუალებების უზრუნველყოფა.

ჩარჩო მიზნად ისახავს ბიომრავალფეროვნების, მისი კომპონენტების მდგრადი გამოყენების, ასევე გენეტიკური რესურსებიდან მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანასწორი განაწილების საფუძვლების დამკვიდრებას მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის ცენტრალურ კომპონენტად. ამ პროცესში ხაზგასმულია ბიოლოგიურ და კულტურულ მრავალფეროვნებას შორის არსებული მჭიდრო კავშირი, რომელიც წარმოადგენს როგორც ეკოლოგიური მდგრადობის, ასევე სოციალური და ეკონომიკური კეთილდღეობის საფუძველს.

2.2 გლობალური და სპეციფიკური მიზნები

კუნძინ-მონრეალის გლობალური ბიომრავალფეროვნების ჩარჩო მოიცავს ოთხ გლობალურ მიზანს (A–D), რომლებიც განსაზღვრავს გლობალური ხედვის რეალიზაციის ძირითად მიმართულებებს. თითოეული მიზანი პასუხობს კონკრეტულ გამოწვევებს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის, მდგრადი გამოყენებისა და სარგებლის სამართლიანი განაწილების თვალსაზრისით და თანაბრად ითვალისწინებს სოციალურ, ეკოლოგიურ და

ეკონომიკურ ფაქტორებს. გლობალური მიზნები ერთმანეთისგან იზოლირებული არ არის, ისინი წარმოადგენენ ერთიან ლოგიკურ სისტემას, რომელიც მოითხოვს სექციებს შორის სინერგიულ კავშირს როგორც პოლიტიკის შემუშავების, ისე დანერგვის დონეზე.

ჩარჩოს გლობალური მიზნები იძლევა ეროვნულ დონეზე პრიორიტეტების სწორად განსაზღვრის საფუძველს და ხაზგასმით მოითხოვს ფართო ინსტიტუციურ მონაწილეობას, სექტორულ ინტეგრაციასა და ანგარიშვალდებულებაზე დაფუძნებულ გადაწყვეტილებებს, რაც კრიტიკულად მნიშვნელოვანია როგორც ბიომრავალფეროვნების კარგვის შეჩერებისა და მისი აღდგენის პროცესის დასაწყებად, ისე ბუნებასთან ჰარმონიაში ცხოვრების გრძელვადიანი ხედვის უზრუნველსაყოფად.

გლობალური ბიომრავალფეროვნების ჩარჩოს გლობალური მიზნები მოიცავს შემდეგს:

გლობალური მიზანი A - დაცვა და აღდგენა	გლობალური მიზანი გულისხმობს ყველა ტიპის ეკოსისტემის მთლიანობის, დაკავშირებისა და მდგრადობის შენარჩუნებას, გაძლიერებას და აღდგენას და ბუნებრივი ეკოსისტემების ფართობის მნიშვნელოვნად გაზრდას 2050 წლისათვის. ასევე, ადამიანის მოქმედებით გამოწვეული მოწყვლადი სახეობების გადაშენების პროცესის შეჩერებას, თითოეულ სახეობასთან დაკავშირებული რისკისა და გადაშენების მაჩვენებლის ათჯერ შემცირებას და ადგილობრივი ველური სახეობების პოპულაციების გაზრდას ჯანმრთელი და მდგრადი პოპულაციების დონემდე. პირველი გლობალური მიზანი ასევე ითვალისწინებს პოპულაციებში გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნებას ველურ და მოშინაურებულ სახეობებში, გარემოს ცვლილებებთან მათი ადაპტაციის უნარების უზრუნველსაყოფად.
გლობალური მიზანი B ბუნებასთან ჰარმონიული განვითარება	გლობალური მიზანი ითვალისწინებს ბიომრავალფეროვნების მდგრად სარგებლობასა და მართვას, ასევე ბუნების წვლილის – მათ შორის ეკოსისტემური ფუნქციებისა და მომსახურებების შეფასებას, შენარჩუნებასა და გაუმჯობესებას ადამიანთა კეთილდღეობისთვის. მიზანი მოიცავს ბიომრავალფეროვნების იმ კომპონენტების აღდგენასაც, რომელთაც ამჟამად შემცირების ტენდენცია ახასიათებთ, რათა ისინი არსებული და მომავალი თაობების სასარგებლოდ შენარჩუნდეს. იგი ემსახურება მდგრადი განვითარების მიზნების მიღწევას 2050 წლისთვის, რათა უზრუნველყოფილ იქნას ადამიანისა და ბუნების ჰარმონიული თანაცხოვრება.
გლობალური მიზანი C სარგებლის სამართლიანი განაწილება	გლობალური მიზანი შეეხება გენეტიკური რესურსების, მათ შორის გენეტიკური რესურსების ციფრული თანმიმდევრობის (DSI) მონაცემების, ასევე გენეტიკურ რესურსებთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის გამოყენებიდან მიღებული ფინანსური და არაფინანსური სარგებლის სამართლიანად და თანასწორად განაწილებას, მათ შორის ადგილობრივ თემებსა და მკვიდრ მოსახლეობას შორის, და ამ სარგებლის მნიშვნელოვნად გაზრდას 2050 წლისთვის. ამასთან, მიზანი ითვალისწინებს გენეტიკურ რესურსებთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის სათანადო დაცვის უზრუნველყოფას, რაც ხელს შეუწყობს ბიომრავალფეროვნების დაცვასა და მის მდგრად

	გამოყენებას, საერთაშორისო დონეზე შეთანხმებული ხელმისაწვდომობისა და სარგებლის განაწილების მექანიზმების შესაბამისად.
გლობალური მიზანი D ინვესტირება და თანამშრომლობა	გლობალური მიზანი ითვალისწინებს კუნძინ-მონრეალის გლობალური ბიომრავალფეროვნების ჩარჩოს განხორციელებისთვის საჭირო მექანიზმების – მათ შორის ფინანსური რესურსების მობილიზების, უნარების გაძლიერების, ტექნიკური და სამეცნიერო თანამშრომლობის, ასევე ტექნოლოგიებზე წვდომისა და მათი გადაცემის შესაძლებლობების უზრუნველყოფას. მიზანი გულისხმობს, რომ ყველა მხარეს ჰქონდეს თანაბარი წვდომა აღნიშნულ შესაძლებლობებზე, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებს, ასევე, ყველაზე ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებს, მცირე კუნძულოვან განვითარებად სახელმწიფოებსა და გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებს. ამ პროცესმა უნდა უზრუნველყოს ბიომრავალფეროვნების დაფინანსების წლიური, დაახლოებით 700 მილიარდი აშშ დოლარის ოდენობის დეფიციტის თანმიმდევრული შემცირება და ფინანსური ნაკადების თავსებადობა კუნძინ-მონრეალის გლობალური ბიომრავალფეროვნების ჩარჩოსა და 2050 წლის ხედვის მიზნებთან.

კუნძინ-მონრეალის გლობალური ბიომრავალფეროვნების ჩარჩო მოიცავს 23 სპეციფიკურ გლობალურ მიზანს, რომელთა მიღწევა საჭიროებს გადაუდებელი ქმედებების დაგეგმვასა და განხორციელებას 2030 წლამდე. ეს მიზნები ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირშია და ერთობლივად უზრუნველყოფს ბიომრავალფეროვნების დაცვას, ეკოსისტემების აღდგენას, ბუნებრივი რესურსების მდგრად გამოყენებასა და ადამიანის კეთილდღეობას. ჩარჩო ასევე მჭიდროდ უკავშირდება მდგრადი განვითარების მიზნებს (SDGs) და ხელს უწყობს მათ განხორციელებას.

სპეციფიკური მიზნების შესასრულებლად დაგეგმილი ქმედებები უნდა განხორციელდეს ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციასა და მის ოქმებთან თანხვედრაში, აგრეთვე სხვა შესაბამის საერთაშორისო ვალდებულებებთან შესაბამისობაში, ეროვნული გარემოების, პრიორიტეტებისა და სოციალურ-ეკონომიკური პირობების გათვალისწინებით. მიზნები დაყოფილია რამდენიმე ჯგუფად, რომლებიც ითვალისწინებს ბიომრავალფეროვნებაზე არსებული საფრთხეების შემცირებას, ადამიანთა საჭიროებების დაკმაყოფილებას მდგრადი გამოყენებისა და სარგებლის სამართლიანი განაწილების გზით, აგრეთვე, განხორციელებისთვის საჭირო ინსტრუმენტებისა და გადაწყვეტილებების საკითხებს.

3 ეროვნული კონტექსტის ბიომრავალფეროვნების გლობალურ ჩარჩოსთან (GBF) შესაბამისობის ანალიზი

წინამდებარე თავში წარმოდგენილია კუნძულის-მონრეალის გლობალური ბიომრავალფეროვნების ჩარჩოს (GBF) ძირითადი პრინციპებისა და 2030 წლისთვის განსაზღვრული სპეციფიკური მიზნების, კერძოდ 1–18 მიზნების ეროვნულ დონეზე დანერგვის შესაბამისობის ანალიზი. აღნიშნული შეფასება ეფუძნება სამართლებრივ ჩარჩოს, სექტორული პოლიტიკის განმსაზღვრელ და სტრატეგიულ დოკუმენტებს, მათ შორის 2014–2020 წლების ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიას და მოქმედებათა გეგმას (NBSAP2), აგრეთვე ქვეყნის საერთაშორისო ვალდებულებებს. თითოეული მიზნის ანალიზი მოიცავს სტრატეგიულ, საკანონმდებლო, სექტორულ ანალიზს, აგრეთვე ინსტიტუციურ მიმართულებებს, სადაც დეტალურად არის განხილული ძირითადი შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები.

3.1 მიზანი 1-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 1 – ტერიტორიების დაგეგმვა და მართვა ბიომრავალფეროვნების კარგვის შესამცირებლად.

2030 წლისთვის, ყველა სახმელეთო და საზღვაო ტერიტორია უნდა მოექცეს თანამონაწილეობით პრინციპებზე დაფუძნებული, ინტეგრირებული და ბიომრავალფეროვნებაზე ორიენტირებული სივრცითი დაგეგმვის ან/და სხვა ეფექტური მართვის პროცესებში, რომლებიც ითვალისწინებს როგორც სახმელეთო, ისე საზღვაო ტერიტორიების გამოყენებასთან დაკავშირებული ცვლილებების გააზრებულ მართვას და უზრუნველყოფს ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე ეკოსისტემების კარგვის შემცირებას 2030 წლისთვის თითქმის ნულამდე, ადგილობრივი თემების უფლებების დაცვით და მათი ჩართულობის უზრუნველყოფით.

მიზნის შინაარსი – მიზანი 1-ის განხორციელება მნიშვნელოვანია ბუნებრივი ეკოსისტემების დაცვისა და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებისთვის. ბიომრავალფეროვნების შემცირება და კარგვა ხშირად განპირობებულია არამდგრადი მიწათსარგებლობითა და საზღვაო სივრცის არარაციონალური გამოყენებით, რაც იწვევს ეკოსისტემების დეგრადაციას და ჰაბიტატების ფრაგმენტაციას. ინტეგრირებული და ბიომრავალფეროვნებაზე ორიენტირებული სივრცითი დაგეგმვა ხელს უწყობს ბუნებრივი რესურსების გონივრულ გამოყენებას, ეკოლოგიური კავშირების შენარჩუნებას და გარემოსდაცვითი და ეკონომიკური ინტერესების დაბალანსებას. ამ პროცესში განსაკუთრებული ყურადღება ენიჭება ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი ტერიტორიების პრიორიტეტიზაციასა და მათი კონსერვაციის უზრუნველსაყოფად ეკოსისტემური მიდგომების დანერგვას. ამ პროცესში, მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ადგილობრივი თემების აქტიურ მონაწილეობას, მათი ინტერესების

გათვალისწინების, გადაწყვეტილებების გამჭვირვალობისა და მართვის ეფექტურობის უზრუნველსაყოფად.

საქართველოს ეროვნული საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიები მოიცავს სივრცით დაგეგმვასა და ეკოსისტემების ინტეგრირებულ მართვასთან დაკავშირებულ ძირითად მიმართულებებს, რომლებიც მიზნად ისახავს ბუნებრივი ეკოსისტემების დაცვას, ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებასა და ხმელეთისა და ზღვის რესურსების მდგრად გამოყენებას. სივრცითი დაგეგმვა წარმოადგენს მიზანი 1-ის ძირითად ბირთვს, სადაც სხვადასხვა სექტორის განვითარება ხორციელდება ეკოლოგიური პრინციპების, ეკოსისტემური მთლიანობის დაცვისა და ბიომრავალფეროვნების ინტერესების გათვალისწინებით. გარემოსდაცვითი მიდგომების თანდათან ინტეგრირება სახელმწიფო პოლიტიკაში ხელს უწყობს ეკოლოგიურად დაბალანსებული სივრცითი განვითარების მოდელის ჩამოყალიბებას.

ინტეგრირებული და ბიომრავალფეროვნებაზე ორიენტირებული სივრცითი დაგეგმვის პრინციპები თანდათან აისახება ისეთ დარგობრივ პოლიტიკის მიმართულებებში, როგორიცაა: მიწათსარგებლობა და ურბანული განვითარება – ეკოლოგიური თვალსაზრისით სენსიტიური ზონების გათვალისწინება და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ინსტრუმენტების გამოყენება სივრცით გადაწყვეტილებებში, რაც ამცირებს ჰაბიტატებზე ზეწოლას და უზრუნველყოფს ეკოლოგიურ ბალანსს; სოფლის მეურნეობა – მიწისა და წყლის რესურსების მდგრადი გამოყენება, აგროეკოლოგიური მიდგომების წახალისება და ნიადაგის დეგრადაციის პრევენცია; ინფრასტრუქტურა და ტრანსპორტი – ჰაბიტატების ფრაგმენტაციის თავიდან აცილება, ეკოლოგიური ბარიერების შენარჩუნება და მწვანე ინფრასტრუქტურის პრინციპების დანერგვა; დაცული ტერიტორიებისა და ტყის ეკოსისტემების მართვა – დაცული ტერიტორიებისა და ტყის ეკოსისტემების მდგრადი მართვა და ეკოლოგიური ფუნქციების აღდგენის ხელშეწყობა; სანაპირო და საზღვაო სივრცის მართვა – ზღვისა და სანაპირო ეკოსისტემების დაცვა და მდგრადი გამოყენება, მათ შორის ეკოლოგიურად მდგრადი აკვაკულტურის განვითარება, რაც ხელს უწყობს ზღვის რესურსების რაციონალურ გამოყენებასა და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებას.

სივრცითი დაგეგმვის პროცესში მნიშვნელოვანია ენერგეტიკის სექტორის გათვალისწინებაც. ენერგეტიკის განვითარება მჭიდროდ უკავშირდება ეკოსისტემურ მდგრადობას, ვინაიდან ენერგოინფრასტრუქტურის დაგეგმვა და განახლებადი ენერგიის პროექტების განხორციელება შეიძლება ზემოქმედებდეს ბიომრავალფეროვნებაზე და ლანდშაფტების მთლიანობაზე. შესაბამისად, აუცილებელია ეკოლოგიური ფაქტორების ინტეგრირება ენერგეტიკულ პოლიტიკასა და სივრცით დაგეგმვაში, რათა თავიდან იქნას აცილებული ეკოსისტემებზე ზეწოლა და ჰაბიტატების ფრაგმენტაცია. განახლებადი ენერგიის ინფრასტრუქტურის განთავსება უნდა განხორციელდეს ისე, რომ შეესაბამებოდეს ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის პრინციპებს.

საქართველოს მიერ ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულებები მოითხოვს გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის თანდათან ჰარმონიზაციას, რაც გულისხმობს წყლის ჩარჩო დირექტივის (2000/60/EC), ზღვის სტრატეგიის ჩარჩო დირექტივის (2008/56/EC) და ზღვის სივრცის დაგეგმვის დირექტივის (2014/89/EU) მოთხოვნათა გათვალისწინებას. გარდა ამისა, საქართველოს მიერ რატიფიცირებული საერთაშორისო გარემოსდაცვითი შეთანხმებები ქმნის მნიშვნელოვან სამართლებრივ ჩარჩოს მიზანი 1-ის მხარდასაჭერად. ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენცია (CBD) განსაზღვრავს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და ეკოსისტემურ მიდგომებზე დაფუძნებული სივრცითი მართვის პრინციპებს; ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების კონვენცია (Bern) ემსახურება ევროპული მნიშვნელობის მქონე ჰაბიტატებისა და სახეობების დაცვას, მათ შორის ზურმუხტის ქსელის განვითარების გზით; საერთაშორისო მნიშვნელობის, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი ტერიტორიების შესახებ კონვენცია (Ramsar) უზრუნველყოფს ჭარბტენიანი ეკოსისტემების კონსერვაციასა და მათ ინტეგრირებას სივრცითი დაგეგმვის პროცესში; მიგრირებადი სახეობების კონვენცია (CMS) აძლიერებს ეკოლოგიური დერეფნების დაცვის მექანიზმებს, ხოლო მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენცია (UNESCO) ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნებით გამორჩეული ბუნებრივი ტერიტორიების დაცვას და მათ სივრცით პოლიტიკაში ინტეგრირებას. აღნიშნული საერთაშორისო შეთანხმებები ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებასა და ეკოსისტემების მდგრად მართვას, რაც ქვეყნის სივრცითი დაგეგმარების პოლიტიკას აახლოებს საერთაშორისო სტანდარტებთან და უზრუნველყოფს ეკოლოგიური მთლიანობისა და ბუნებრივი რესურსებით მდგრადი სარგებლობის პრინციპების განმტკიცებას.

3.1.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული დოკუმენტები მიზანი 1-ის ამოცანების მიღწევისათვის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები.

- **სივრცის დაგეგმვის, არქიტექტურული და სამშენებლო საქმიანობის კოდექსი (2019)** – კოდექსი ადგენს საქართველოს სივრცითი დაგეგმვის სამართლებრივ ჩარჩოს და განსაზღვრავს გეგმების მომზადების ძირითად პრინციპებსა და პროცედურებს. ის ვრცელდება როგორც ხმელეთის, ისე სანაპირო და საზღვაო სივრცეებზე და მოიცავს ზღვისა და სანაპირო ეკოსისტემების ინტეგრირებული მართვის პრინციპებს, მათ შორის ეკოლოგიურად სენსიტიური ტერიტორიების იდენტიფიცირებას, დაცული ტერიტორიების, ტყის ეკოსისტემების მართვისა და აკვაკულტურის მდგრადი განვითარების საკითხებს. კოდექსით განსაზღვრულია სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების ჩატარების მოთხოვნა სივრცითი გეგმების შემუშავებისას,

რაც უზრუნველყოფს ეკოლოგიური ფაქტორების ინტეგრირებას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში და ბიომრავალფეროვნების ინტერესების დაცვას ტერიტორიული განვითარებისას.

- გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი (2017)** – კოდექსი ადგენს სამართლებრივ ჩარჩოს ისეთი საქმიანობებისთვის, რომლებიც შეიძლება მნიშვნელოვანი ზეგავლენა მოახდინონ ბუნებრივ გარემოსა და ადამიანთა კეთილდღეობაზე. ის არეგულირებს როგორც გარემოზე ზემოქმედების შეფასების, ისე სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების პროცედურებს და მოითხოვს გარემოსდაცვითი ფაქტორების ინტეგრირებას დაგეგმვისა და გადაწყვეტილების მიღების ყველა ეტაპზე. კოდექსი ითვალისწინებს ტრანსსასაზღვრო ზემოქმედების შეფასების მექანიზმებს და მოითხოვს ეკოლოგიური თვალსაზრისით სენსიტიური ფართობების გათვალისწინებას სივრცითი განვითარების პროექტებში. აღნიშნული უზრუნველყოფს, რომ სივრცითი გეგმების შემუშავება და ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება მოხდეს გარემოსდაცვითი პრინციპების დაცვით, ბიომრავალფეროვნების ინტერესების გათვალისწინებით და ეკოსისტემების მდგრადობის შენარჩუნებით. კანონით სავალდებულოა ნებისმიერი დონის სივრცითი გეგმების შემუშავების პროცესში სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების განხორციელება.
- „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონი (2023)** – კანონი განსაზღვრავს წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვის პრინციპებს და ადგენს მათი დაცვისა და მდგრადი გამოყენების სამართლებრივ ჩარჩოს. მისი მიზანია წყლის რესურსების ეკოლოგიური ფუნქციების შენარჩუნება, დაბინძურების პრევენცია და ადამიანების ჯანმრთელობისთვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფა. კანონი ავალდებულებს სახელმწიფო ორგანოებს, ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს, განახორციელონ საქმიანობა ისე, რომ არ მოხდეს წყლის ეკოსისტემების დეგრადაცია და უზრუნველყოფილი იყოს ჰიდროლოგიური ბალანსის შენარჩუნება. ასევე სივრცითი და ინფრასტრუქტურული განვითარების პროცესებში გათვალისწინებული უნდა იქნას წყლის რესურსებზე ზემოქმედების ფაქტორები და შესაბამისი დაცვის მექანიზმები. კანონი პირდაპირ უწყობს ხელს ეკოსისტემების მდგრად მართვასა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვას, განსაკუთრებით მდინარეთა აუზების მართვისა და წყლის რესურსების ინტეგრირებული დაგეგმვის მეშვეობით.
- „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონი (1996) და ტყის კოდექსი (2020)** – ორივე კანონი წარმოადგენს ეკოსისტემების კონსერვაციისა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების სამართლებრივ საფუძველს, რომლებიც მჭიდროდ უკავშირდება სივრცითი დაგეგმვის პროცესს. დაცული ტერიტორიების შესახებ კანონი განსაზღვრავს ქვეყნის დაცული ტერიტორიების კატეგორიებსა და მართვის პრინციპებს, ხოლო ტყის კოდექსი ადგენს ტყის ეკოსისტემების მდგრადი მართვის სამართლებრივ ჩარჩოს. დაცული ტერიტორიებისა

და ტყის ეკოსისტემების ინტეგრირება სივრცით გეგმებში უზრუნველყოფს ეკოლოგიურად სენსიტიური ტერიტორიების დაცვას, ეკოსისტემების მდგრად მართვას და ბუნებრივი ჰაბიტატების შენარჩუნებას ქვეყნის სივრცითი განვითარების პროცესებში.

- შავი ზღვის ეკოსისტემების მართვის მიმართულებით შემუშავებულია „**შავი ზღვის დაცვის სტრატეგია და ეროვნული სამოქმედო გეგმა**“, რომელიც განსაზღვრავს სანაპირო და საზღვაო რესურსების მდგრადი გამოყენებისა და სივრცითი დაგეგმვის ძირითად პრინციპებს. დოკუმენტი მიზნად ისახავს ზღვისა და სანაპირო ეკოსისტემების დაცვას, დაბინძურების პრევენციას და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებას. სტრატეგია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს საზღვაო სივრცის დაგეგმვის პროცესს, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება სანაპირო ზოლისა და საზღვაო სივრცის მართვაში და ხელი შეუწყოს ეკოსისტემური მიდგომის დანერგვას სექტორულ პოლიტიკებში. დოკუმენტი პირდაპირ უწყობს ხელს მიზანი 1-ის შესრულებას, განსაკუთრებით მისი საზღვაო სივრცის დაგეგმვის კომპონენტის გაძლიერების თვალსაზრისით, რაც წარმოადგენს ინტეგრირებული სივრცითი განვითარების ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას.
- ეტაპობრივად მიმდინარეობს ეკოლოგიური დერეფნებისა და ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი და მაღალი კონსერვაციული ღირებულების მქონე ჰაბიტატების იდენტიფიცირება და დაცვა. აღნიშნული პროცესი კრიტიკულია ლანდშაფტებსა და ჰაბიტატებს შორის ეკოლოგიური კავშირის შენარჩუნებისა და მდგრადი სივრცითი დაგეგმვისა და განვითარების უზრუნველყოფისთვის. ის ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის პრინციპების პრაქტიკაში დანერგვას და ქვეყნის ეკოსისტემური ქსელის გამყარებას.

გამოწვევები

- მნიშვნელოვანი ეკოსისტემებისა და ჰაბიტატების იდენტიფიცირებასთან დაკავშირებით ზემოთ აღნიშნული მიღწევების მიუხედავად, გამოწვევად რჩება ეკოლოგიური თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი ეკოსისტემებისა და ჰაბიტატების ეროვნული დონის ინვენტარიზაციის არარსებობა. ასევე არ არის შემუშავებული ერთიანი, საერთაშორისო სტანდარტებთან და ეროვნულ თავისებურებებთან შესაბამისი სახელმძღვანელო დოკუმენტი/მეთოდოლოგია და მოწყვლადი ეკოსისტემების ნუსხა. აღნიშნული გამოწვევა ართულებს ქვეყნის ეკოსისტემების სტატუსის სრულფასოვან შეფასებას და მათ სათანადო გათვალისწინებას სივრცითი დაგეგმვის პროცესში.
- მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში დაწყებულია ეკოსისტემურ პრინციპებზე დაფუძნებული სივრცითი დაგეგმვის პროცესები, დღესდღეობით არსებული საკანონმდებლო ჩარჩო არ ითვალისწინებს ლანდშაფტურ დაგეგმარებას, როგორც

ეკოსისტემების სივრცული ანალიზის სრულყოფილ ინსტრუმენტს, რაც მნიშვნელოვანია სივრცითი დაგეგმარების პროცესში სამეცნიერო და მეთოდოლოგიური საფუძვლების და ეკოლოგიური ფაქტორების სრულფასოვანი ინტეგრირებისთვის.

- მიუხედავად მიღწეული შედეგებისა, გამოწვევას წარმოადგენს ქვეყანაში ეკოლოგიური დერეფნების სამართლებრივი სტატუსის არქონა, რაც ზღუდავს ეკოლოგიური დერეფნების ეფექტურ სამართლებრივ მოწესრიგებას. ერთიანი ეკოლოგიური ქსელის განვითარებისა და ჰაბიტატებს შორის კავშირის შენარჩუნებას. აღნიშნული წარმოადგენს მნიშვნელოვან გამოწვევას მიზანი 1-ის განხორციელებისთვის, რომელიც მოითხოვს ეკოსისტემების ინტეგრირებული და მდგრად მართვის პრინციპების ასახვას ქვეყნის სივრცით განვითარების პოლიტიკაში.
- მიუხედავად იმისა, რომ სივრცითი დაგეგმარებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა ითვალისწინებს ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური განვითარებისათვის თანაბარი წინაპირობების შექმნას, აღნიშნული პრინციპის პრაქტიკაში რეალიზებისთვის მნიშვნელოვან ხელისშემშლელ ფაქტორს წარმოადგენს ეკოსისტემური მომსახურებების ეკონომიკური ღირებულების შეფასების ნაკლებობა, რაც განაპირობებს ქვეყნის დაუბალანსებელ დაგეგმარებას ეკოლოგიური კომპონენტის ხარჯზე.
- მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში არსებობს სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების სამართლებრივი ჩარჩო, რომელიც ითვალისწინებს ასევე კუმულაციური ზემოქმედების შეფასებას, ქვეყანაში არ არსებობს აღნიშნული ანალიზის განხორციელების მეთოდოლოგია, რის შედეგადაც ვერ ხდება განვითარების პროცესებში სხვადასხვა ფაქტორების ერთობლივი ზემოქმედების სრულფასოვანი ანალიზი. აღნიშნული ართულებს ეკოსისტემურ საფრთხეებზე ადრეულ რეაგირებას და ზღუდავს გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილებების ეფექტიანობას, რაც საბოლოოდ აფერხებს მიზანი 1-ის განხორციელებას.

3.1.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები

შესაბამისობა

ქვეყანაში ჩამოყალიბებულია ინსტიტუციური ჩარჩო, რომელიც უზრუნველყოფს მიზანი 1-ის განხორციელების საფუძველს და აერთიანებს უწყებებსა და სტრუქტურებს, რომლებიც პასუხისმგებელნი არიან ბუნებრივი ჰაბიტატების, ლანდშაფტებისა და ეკოსისტემების დაცვასა და მართვაზე და სივრცით დაგეგმარებაზე.

ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების მართვის საერთო კოორდინაციას ახორციელებს **გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო**, როგორც წამყვანი უწყება ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკის მიმართულებით. სამინისტროს სისტემაში მოქმედი

რამდენიმე მნიშვნელოვანი უწყება უშუალოდ მონაწილეობს მიზანი 1-ის ამოცანების შესრულებაში: **დაცული ტერიტორიების სააგენტო** მართავს საერთაშორისო კლასიფიკაციის მიხედვით I–IV კატეგორიის დაცულ ტერიტორიებს (IUCN) და უზრუნველყოფს ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი ტერიტორიების კონსერვაციას, დაცვასა და ეფექტურ მართვას. აღნიშნული მოიცავს როგორც ბიომრავალფეროვნებით მდიდარი ჰაბიტატების შენარჩუნებას, ისე ეკოსისტემებს შორის ეკოლოგიური მთლიანობის განმტკიცებას; **გარემოს ეროვნული სააგენტო, რომელიც** ახორციელებს გარემოს მდგომარეობის მონიტორინგს, აგროვებს და მართავს მონაცემებს ჰაერის, წყლის, ნიადაგისა და ბიომრავალფეროვნების შესახებ და კოორდინაციას უწევს ზღვის გარემოს მონიტორინგს; **ეროვნული სატყეო სააგენტო** პასუხისმგებელია სახელმწიფო ტყის ფონდის მართვაზე, ტყის ინვენტარიზაციასა და მართვის გეგმების შემუშავებაზე, ასევე ტყის კატეგორიზაციაზე და მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ეკოლოგიური დერეფნების დაცვის პროცესში, რაც უზრუნველყოფს ეკოლოგიური კავშირების შენარჩუნებასა და ჰაბიტატების მდგრადობას.

აღსანიშნავია **ადგილობრივი თვითმმართველობების** როლიც, რომლებიც ჩართულნი არიან სივრცითი დაგეგმვის პროცესში ადგილობრივ დონეზე. მათ ეკისრებათ დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ კანონის შესაბამისად V–VI კატეგორიის დაცული ტერიტორიების მართვა, რაც მოიცავს ბუნებრივი რესურსების მდგრად სარგებლობასა და ეკოლოგიური ღირებულებების დაცვას.

სივრცითი დაგეგმარების პროცესში წამყვან სტრუქტურას წარმოადგენს **ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო**, რომელიც ახორციელებს ეროვნული სივრცითი პოლიტიკისა და ტერიტორიული დაგეგმვის ჩარჩოს კოორდინირებულ განვითარებას, მათ შორის საინვესტიციო და ინფრასტრუქტურული კომპონენტების გათვალისწინებით. ამავე სამინისტროს სისტემაში მოქმედი **სსიპ სივრცითი და ქალაქთმშენებლობითი განვითარების სააგენტო** პასუხისმგებელია სივრცითი დაგეგმვისა და ქალაქთმშენებლობითი პოლიტიკის განსაზღვრასა და განხორციელებაზე. სააგენტო უზრუნველყოფს ტერიტორიების გამოყენებისა და განვითარების მოწესრიგებას, ქალაქთმშენებლობითი გეგმების შემუშავებას და შესაბამის ღონისძიებებს სივრცითი და ქალაქთმშენებლობითი დაგეგმვის მიმართულებით, რაც მნიშვნელოვანია ეკოლოგიური ფაქტორების გათვალისწინებისა და ბუნებრივი ლანდშაფტების შენარჩუნების კუთხით.

გამოწვევები

- **სივრცითი დაგეგმარების პროცესში ჩართული უწყებების ადამიანური რესურსის სიმცირე და სივრცით დაგეგმარებასთან მიმართებით კვალიფიკაციის ნაკლებობა** – სივრცითი დაგეგმარების პროცესში ჩართულია არაერთი უწყება, როგორც ცენტრალურ, ისე რეგიონულ დონეზე, აღნიშნული საკითხი ინსტიტუციონალიზებულია და შექმნილია მაკოორდინირებელი ორგანო სსიპ სივრცითი და ქალაქთმშენებლობითი განვითარების სააგენტოს სახით, თუმცა აღსანიშნავია, რომ გამოწვევას წარმოადგენს დარგობრივ უწყებებში ადამიანური

რესურსების სიმცირე და სივრცით დაგეგმარებასთან დაკავშირებული ინსტიტუციური მეხსიერების ნაკლებობა.

3.1.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 1-თან

ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა (NBSAP II) სივრცით დაგეგმვასთან დაკავშირებულ საკითხს განიხილავდა როგორც ერთ-ერთ მიმართულებას, თუმცა არ ყოფილა გამოყოფილი დამოუკიდებელ სტრატეგიულ მიზნად. დოკუმენტში აღნიშნული საკითხები ინტეგრირებულად იყო წარმოდგენილი სხვადასხვა ქვეპუნქტში, ძირითადად ბიომრავალფეროვნების, ჰაბიტატების და ეკოსისტემების დაცვის კონტექსტში. ჰაბიტატებთან დაკავშირებული საკითხები NBSAP II-ში განიხილებოდა როგორც პრობლემური მიმართულებები, რომლებიც ხაზს უსვამდა ქვეყნის მასშტაბით ჰაბიტატების კლასიფიკაციისა და მისი ზონირების ერთიანი სისტემის ჩამოყალიბების და ინფორმაციის სივრცით დაგეგმვის პრაქტიკაში ინტეგრირების საჭიროებას. დოკუმენტში მითითებული იყო, რომ ბიომრავალფეროვნების დაცვა და ეკოლოგიური კავშირების შენარჩუნება საჭიროა გახდეს განვითარების პროცესში გადაწყვეტილებების მიღების შემადგენელი ნაწილი, თუმცა კონკრეტული მექანიზმები არ ყოფილა გათვალისწინებული. NBSAP II არ განსაზღვრავდა მიზანი 1-ის ტოლფას დამოუკიდებელ მიზანს, თუმცა გარკვეული პრინციპები ასახული იყო სექტორულ მიზნებსა და ქმედებებში. შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ NBSAP II ქმნიდა ფუნქციურ და ინსტიტუციურ საფუძველს, მაგრამ აღნიშნული მიმართულებით არ აყალიბებდა სრულფასოვან სტრატეგიულ მიზანს. დოკუმენტში ხაზგასმული იყო სამართლებრივი და ინსტიტუციური ბაზის შექმნის საჭიროებაც, რომელიც შემდგომში შესაძლებელს გახდიდა ეკოსისტემური პრინციპების ინტეგრირებას სივრცით დაგეგმვაში და მოიცავდა დაცული ტერიტორიების გაფართოების, ტყის მართვის, აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და ეკოსისტემური სერვისების შეფასების საკითხებს. აღსანიშნავია, რომ აღნიშნულ პერიოდში არ არსებობდა ჰაბიტატების კლასიფიკაციის ერთიანი მეთოდოლოგია, რის გამოც ეკოლოგიური მახასიათებლები ფრაგმენტულად აისახებოდა და მხოლოდ გარკვეული სექტორების საქმიანობასთან იყო დაკავშირებული.

მიზანი 1 საქართველოსთვის ერთ-ერთ სტრატეგიულ პრიორიტეტს წარმოადგენს. არსებული გამოწვევების ფონზე აუცილებელია სივრცითი დაგეგმვის პროცესში ეკოლოგიური პრინციპების უფრო მკაფიო ინტეგრირება, რათა უზრუნველყოფილ იქნას ეკოსისტემების მთლიანობისა და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნება როგორც ეროვნულ, ისე ადგილობრივ დონეზე.

3.2 მიზანი 2-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 2 – დეგრადირებული ეკოსისტემების აღდგენა

2030 წლისთვის, დეგრადირებული ყველა სახმელეთო, შიდა წყლების, საზღვაო და სანაპირო ეკოსისტემების სულ მცირე 30%-ის აღდგენა უნდა განხორციელდეს ეფექტურად, რათა გაუმჯობესდეს ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობა, ეკოსისტემების ფუნქციები და მომსახურებები და შენარჩუნებულ იქნეს მათი ეკოლოგიური მთლიანობა და ურთიერთდაკავშირებადობა.

მიზნის შინაარსი – მიზანი 2-ის განხორციელება მნიშვნელოვანია დეგრადირებული ეკოსისტემების აღდგენისა და მათი ეკოლოგიური ფუნქციების გასაძლიერებლად, რაც ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნების, ეკოსისტემური მომსახურებებისა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადობას. ეკოსისტემების დეგრადაცია, რომელიც დიდწილად განპირობებულია არამდგრადი მიწათსარგებლობით, ტყის რესურსებით ჭარბი სარგებლობით, კლიმატის ცვლილებით, ურბანული და ინფრასტრუქტურული განვითარებით – იწვევს ჰაბიტატების რღვევას, ფრაგმენტაციას და კარგვას, ეკოლოგიური კავშირების რღვევას და ეკოსისტემების ფუნქციური მდგომარეობის გაუარესებას. მიზანი 2-ის განხორციელება საჭიროებს მიზნობრივი, ინტეგრირებული და მეცნიერულად გამყარებული მიდგომების განხორციელებას, რომლებიც მიმართულია ბუნებრივი ეკოსისტემების აღდგენისა და თვითაღდგენის უნარების გაძლიერებისაკენ. აღდგენის პროცესების განხორციელება ეფუძნება ბუნებაზე დაფუძნებულ გადაწყვეტილებებს, რაც გულისხმობს ტყის, სასოფლო-სამეურნეო, ჭარბტენიანი, სანაპირო და ზღვის ეკოსისტემების აღდგენას მათი ბუნებრივი ან მასთან გათანაბრებული მდგომარეობის მიღწევის მიზნით. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ადგილობრივი მოსახლეობის, კერძო სექტორისა და სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობას, რაც უზრუნველყოფს განხორციელებული ქმედებების მდგრადობასა და ეფექტურობას.

ეკოსისტემების აღდგენას მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს გარემოსდაცვით და მასთან მომიჯნავე სექტორულ პოლიტიკებში. მიზნის რელევანტურობა ძირითადად გამოხატულია მიწათსარგებლობის, ტყის მართვის, სოფლის მეურნეობის, წყალმომარაგების, ინფრასტრუქტურის და ენერგეტიკის დარგებში. მაგალითად, ტყის მიმართულებით – ითვალისწინებს ტყის ეკოსისტემების მდგრადი მართვისა და აღდგენის პროგრამების განხორციელებას, რაც ხელს უწყობს ნახშირბადის შთანთქმასა და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებას; სოფლის მეურნეობის მიმართულებით – ნიადაგის დეგრადაციის პრევენციისა და აგროეკოლოგიური მიდგომების დანერგვას; წყლის რესურსების მართვის მიმართულებით – სააუზო მართვის პრინციპებისა და ინტეგრირებული მართვის მიდგომების გამოყენებას, რომელიც მოიცავს მდინარისპირა და ჭარბტენიანი ეკოსისტემების აღდგენას; ენერგეტიკის მიმართულებით – ენერგეტიკული ობიექტების დაგეგმვას, ეკოლოგიური ფაქტორების გათვალისწინებას და ეკოსისტემებზე ზეწოლის თავიდან აცილებას; ინფრასტრუქტურასა და ტრანსპორტის მიმართულებით – ეკოლოგიურად სენსიტიური ზონების გათვალისწინებას და გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას; სანაპირო და საზღვაო სივრცის მართვის მიმართულებით

– ზღვისა და სანაპირო ეკოსისტემების აღდგენასა და მათი ეკოლოგიური ფუნქციების გაუმჯობესების ხელშეწყობას.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, საქართველოს მიერ რატიფიცირებული საერთაშორისო გარემოსდაცვითი შეთანხმებები ქმნის მნიშვნელოვან სამართლებრივ ჩარჩოს მიზანი 2-ის მხარდასაჭერად. ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენცია (CBD), ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების კონვენცია (Bern), საერთაშორისო მნიშვნელობის, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი ტერიტორიების შესახებ კონვენცია (Ramsar), მიგრირებადი სახეობების კონვენცია (CMS) და მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენცია (UNESCO) ხელს უწყობენ ბიომრავალფეროვნებით გამორჩეული შესაბამისი ბუნებრივი ტერიტორიების დაცვასა და აღდგენას, მათი სივრცით პოლიტიკაში ინტეგრირებით.

3.2.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული დოკუმენტები აღიარებენ ეკოსისტემებისა და დეგრადირებული ტერიტორიების აღდგენის მნიშვნელობას, როგორც ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვის ერთ-ერთ ძირითად ინსტრუმენტს. დარგობრივი პოლიტიკები ითვალისწინებს ეკოლოგიური მდგრადობის პრინციპებს და მიზნად ისახავს ეკოსისტემების ფუნქციების გაუმჯობესებას, ეკოლოგიური მთლიანობის განმტკიცებას და ბუნებრივი რესურსების შენარჩუნებას. ქვეყანაში სამართლებრივი ჩარჩოების არსებობა ხელს უწყობს ეკოსისტემების აღდგენის პრაქტიკული მექანიზმების ჩამოყალიბებას და წარმოადგენს მნიშვნელოვან საფუძველს დეგრადირებული ეკოსისტემების აღდგენისა და მათი ეკოლოგიური ფუნქციების გაძლიერებისთვის.

ბოლო წლებში, ქვეყანაში განხორციელდა არაერთი პროექტი, მათ შორის სატყეო, სოფლის მეურნეობისა და დაცული ტერიტორიების სექტორებში. გატარებულმა ღონისძიებებმა მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა დეგრადირებული ეკოსისტემების აღდგენისა და მათი ბუნებრივ მდგომარეობასთან მიახლოების პროცესების უზრუნველსაყოფად.

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული დოკუმენტებიდან მიზანი 2-ის ამოცანების მიღწევისათვის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები.

- „გარემოს დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი (1996) – ადგენს ქვეყნის გარემოსდაცვითი პოლიტიკის საერთო ჩარჩოს და განსაზღვრავს გარემოს დაცვის, ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენებისა და ეკოლოგიური ბალანსის შენარჩუნების ძირითად პრინციპებს. კანონის თანახმად, ეკონომიკური საქმიანობის

სუბიექტებმა უნდა უზრუნველყონ გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების პრევენცია, უკვე მიყენებული ზიანის აღმოფხვრა და საჭიროების შემთხვევაში აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება, რათა დაზიანებული ეკოსისტემები დაუბრუნდეს მათ ბუნებრივ ან მასთან მიახლოებულ მდგომარეობას. აღნიშნული კანონი ადგენს იმ ძირითად გარემოსდაცვით პრინციპებს, რომელზეც დაფუძნებულია სხვა დარგობრივი კანონმდებლობა და უზრუნველყოფს დეგრადირებული ეკოსისტემების აღდგენის პროცესების ინტეგრაციას ეროვნულ პოლიტიკაში.

- **„ტყის კოდექსი“ (2020)** – კოდექსი ადგენს ტყის ეკოსისტემების მდგრადი მართვისა და სარგებლობის სამართლებრივ ჩარჩოს, მათ შორის ტყის აღდგენისა და ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობის პრინციპებს. ტყის მართვა უნდა განხორციელდეს ეკოსისტემური მიდგომის საფუძველზე, ტყის ეკოლოგიური, ეკონომიკური და სოციალური ფუნქციების გათვალისწინებით. კოდექსი განსაზღვრავს ტყის მართვის გეგმებში აღდგენის ღონისძიებების ინტეგრირების აუცილებლობას და მონიტორინგის განხორციელებას, რაც უზრუნველყოფს აღდგენის პროცესების ეფექტურობასა და მდგრადობას.
- **„დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონი (1996)** – განსაზღვრავს დაცული ტერიტორიების შექმნის, მართვისა და გამოყენების პრინციპებს. ბუნებრივი ეკოსისტემების, ლანდშაფტებისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვას და აღდგენა წარმოადგენს დაცული ტერიტორიების ერთ-ერთ უმთავრეს მიზანს. კანონით დადგენილი დაცული ტერიტორიების ზონირება ქმნის საფუძველს აღდგენის ღონისძიებების განხორციელებისთვის. მკაცრად დაცულ ზონებში მუდმივად მიმდინარეობს ბუნებრივი ეკოსისტემების აღდგენა, ხოლო აღდგენის სპეციალურ ზონებში ხდება ანთროპოგენური ზემოქმედების შედეგად დაზიანებული ეკოსისტემების დაცვა და აღდგენა. ასევე, დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმებში განისაზღვრება კონკრეტული მოვლა-აღდგენის ღონისძიებები და მათი შესრულების მონიტორინგის მექანიზმები, რაც უზრუნველყოფს ეკოსისტემების ეკოლოგიური ფუნქციების შენარჩუნებასა და მათი მდგრადობის უზრუნველყოფას.
- **„გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის შესახებ“ საქართველოს კანონი (2021)** – ახორციელებს „დამაბინძურებელი იხდის“ პრინციპის საფუძველზე გარემოზე მიყენებული ზიანის აღმოფხვრის სამართლებრივ მოწესრიგებას. კანონის თანახმად, პასუხისმგებელი პირი ვალდებულია განახორციელოს დაზიანებული ეკოსისტემების აღდგენის ღონისძიებები, რათა დაზიანებული გარემო დაუბრუნდეს მის პირვანდელ ან ეკოლოგიურად მასთან მიახლოებულ მდგომარეობას, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში – განხორციელდეს სანაცვლო აღდგენითი ქმედებები ეკოლოგიური თვალსაზრისით მასთან იდენტურ ტერიტორიაზე. დღესდღეობით მიმდინარეობს მნიშვნელოვანი ზიანის ტერიტორიების სანაცვლო-ადეკვატური ღონისძიებების განსახორციელებელი დასაბუთების დოკუმენტების მომზადება და შეთანხმება.

- **„წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონი (2024)** – ადგენს წყლის რესურსების ინტეგრირებული და ეკოსისტემურ პრინციპებზე დაფუძნებული მართვის სამართლებრივ ჩარჩოს, რომლის მიზანია წყლის ეკოსისტემების ეკოლოგიური სტატუსის შენარჩუნება, გაუმჯობესება და აღდგენა. კანონი ეფუძნება სააუზო მართვის მიდგომას (IWRM) და მოითხოვს მდინარის აუზებისათვის ისეთი მართვის გეგმების შემუშავებას, რომლებიც უზრუნველყოფს წყლის ობიექტების ეკოლოგიური მდგომარეობის შეფასებას, დეგრადირებული მონაკვეთების აღდგენისა და დაბინძურების პრევენციის ღონისძიებებს. დღესდღეობით შემუშავებულია 7 სააუზო მართვის გეგმა, 5 აუზისათვის კი ამ დროისათვის მომზადებულია მართვის გეგმების სამუშაო ვერსიები. კანონი ასევე ითვალისწინებს წყალზე დამოკიდებული ხმელეთისა და ჭარბტენიანი ეკოსისტემების დაცვისა და აღდგენის მექანიზმებს, დაცვითი ზონებისა და სანაპირო ბუფერული ტერიტორიების განსაზღვრას, რაც ხელს უწყობს აღნიშნულ ტერიტორიებზე ბუნებრივი პროცესების შენარჩუნებასა და ეკოლოგიური ფუნქციების აღდგენას.
- **გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის კონვენციური სამმართველო „დაბინძურებისგან შავი ზღვის დაცვის კონვენციის“ საფუძველზე ახორციელებს შავი ზღვის დაბინძურებისა და ბუნებრივი რესურსებით უკანონო სარგებლობის ფაქტების პრევენციას, გამოვლენას და აღკვეთას.**
- შავი ზღვის დაცვასთან დაკავშირებით განხორციელებულია „მდინარე ჭოროხის დელტის მნიშვნელოვანი კვლევა“ და შემუშავებულია „ჭოროხის დელტის (CHOROKHI DELTA – GE0000054) ზურმუხტის ტერიტორიის მართვის გეგმა“, რომელიც ხელს შეუწყობს დეგრადირებული ჰაბიტატების აღდგენას. გარდა ამისა რეგულარულად ხორციელდება შავი ზღვის და მდინარეების რეგულარული მონიტორინგი და შედეგები ასახულია გარემოს ეროვნული სააგენტოს წლიურ ანგარიშებში.
- **„ნიადაგის დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი (1994, მოქმედი რედაქცია 2021)** – ადგენს ნიადაგის დეგრადაციის პრევენციისა და აღდგენის სამართლებრივ ჩარჩოს, მათ შორის მისი ეროზიის, დაბინძურების, დამლაშებისა და დაჭაობების თავიდან აცილების, აგრეთვე რეკულტივაციისა და ნაყოფიერების აღდგენის მოთხოვნებს. კანონი ითვალისწინებს ნიადაგის ეკოლოგიური ფუნქციების შენარჩუნებას, დეგრადირებული მიწების აღდგენასა და მონიტორინგს, ასევე სამართლებრივ პასუხისმგებლობას ნიადაგის დაცვის წესების დარღვევისას.
- **„გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი“ (2017)** – წარმოადგენს მნიშვნელოვან სამართლებრივ მექანიზმს, რომელიც ეხმიანება დეგრადირებული ეკოსისტემების აღდგენისა და მათი შემდგომი დეგრადაციის პრევენციის მიზნებს. მისი ამოცანაა, რომ ყველა ისეთი საქმიანობა, რომელმაც შესაძლოა მნიშვნელოვნად იმოქმედოს ბუნებრივ გარემოზე, შეფასდეს ეკოსისტემების, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოლოგიური

ფუნქციების დაცვის პრინციპების გათვალისწინებით. კოდექსი ითვალისწინებს, რომ ეკონომიკური და ინფრასტრუქტურული საქმიანობის დაგეგმვისას გათვალისწინებული იყოს ბუნებრივი ჰაბიტატების, ტყის, მიწის, წყლისა და სანაპირო ეკოსისტემების მდგრადობა. საჭიროების შემთხვევაში, კანონის თანახმად, დგინდება ალდგენითი ან საკომპენსაციო ღონისძიებები, რომლებიც მიზნად ისახავს ეკოსისტემების ბუნებრივ მდგომარეობასთან მიახლოებასა და ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების მაქსიმალურად შემცირებას.

- **„გაუდაბნობასთან ბრძოლის შესახებ“ კონვენცია** – კონვენციის მიზანია გაუდაბნობასთან ბრძოლა და გვალვის შედეგების შემცირება ეფექტური ზომების გამოყენებით. კონვენციის მიზნის მისაღწევად მხარე სახელმწიფოებმა უნდა შეიმუშაონ გვალვის შედეგების შემცირებისა და გაუდაბნობასთან ბრძოლის პროგრამები.
- **„საქართველოს კლიმატის ცვლილების სტრატეგია 2030 და სამოქმედო გეგმა 2021–2023“** – სტრატეგიის დოკუმენტი ხაზს უსვამს ეკოსისტემების ალდგენის, ბუნებრივი განახლების და ეკოლოგიური ფუნქციების გაძლიერების საჭიროებას, როგორც კლიმატური მდგრადობის განმტკიცების უმნიშვნელოვანეს მიმართულებებს. სტრატეგიაში გათვალისწინებულია ტყის ალდგენა, ნიადაგის დეგრადაციის პრევენცია, საძოვრებისა და წყლის ეკოსისტემების რეაბილიტაცია, რაც ხელს უწყობს ეკოსისტემების ბუნებრივ მდგომარეობასთან მიახლოებას და ეკოლოგიური მომსახურებების შენარჩუნებას. სტრატეგია მოითხოვს ეკოსისტემური მიდგომების ინტეგრაციას დარგობრივ პოლიტიკებში, განსაკუთრებით ტყის, მიწის, სოფლის მეურნეობის, ენერგეტიკისა და ინფრასტრუქტურის მიმართულებებში, რაც უზრუნველყოფს ეკოსისტემების ეკოლოგიური მთლიანობის განმტკიცებას და დეგრადირებული ტერიტორიების ალდგენის პროცესების სისტემურ მხარდაჭერას. აღნიშნული ქმნის პრაქტიკულ საფუძველს ეკოსისტემების ალდგენისა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვის გაძლიერებისათვის.
- **„საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფცია“ (2013)** – ადგენს საქართველოს სატყეო პოლიტიკის საფუძველს და მიზნად ისახავს ტყის ეკოსისტემების დაცვას, ალდგენას და მდგრად გამოყენებას ეკოსისტემური მიდგომის პრინციპებზე დაყრდნობით. დოკუმენტი ხაზს უსვამს დეგრადირებული ტყის მასივების ალდგენისა და ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობის აუცილებლობას, რაც ტყის ეკოლოგიური ფუნქციების შენარჩუნებისა და გაუმჯობესების წინაპირობაა. კონცეფცია აღიარებს ტყის მნიშვნელოვან როლს კლიმატის რეგულირებაში, ნიადაგისა და წყლის რესურსების დაცვაში, რაც პირდაპირ უკავშირდება ეკოსისტემური მომსახურებების შენარჩუნებას.
- **„საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021–2027“** – სტრატეგია ითვალისწინებს ეკოსისტემების მდგრადი გამოყენების, ნიადაგის დეგრადაციის პრევენციისა და აგროეკოლოგიური მიდგომების პრინციპებს, რაც

პირდაპირ უწყობს ხელს დეგრადირებული მიწებისა და ეკოსისტემების აღდგენას. სტრატეგია მოიცავს ნიადაგის ნაყოფიერების შენარჩუნების, ეროზიისა და დეგრადაციის პრევენციის, აგრო-ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებისა და სასოფლო-სამეურნეო მიწების აღდგენის მიმართულებებს, რომლებიც უზრუნველყოფს ეკოსისტემების ბუნებრივ მდგომარეობასთან მიახლოებასა და მათი ეკოლოგიური ფუნქციების გაძლიერებას.

- **საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამა (2022–2026)** – დოკუმენტში ხაზგასმულია, რომ ქვეყანაში მიმდინარე დეგრადაციის პროცესები საჭიროებს ნიადაგის ნაყოფიერების შენარჩუნებასა და მიწის რესურსების გონივრული გამოყენების პოლიტიკის გატარებას. დოკუმენტში აღნიშნული მიმართულებით მიზნად ისახავს მიწის რესურსების მდგრადი მართვის, დეგრადირებული ნიადაგის და ეკოსისტემების აღდგენის პრინციპების განხორციელებას, მათი ბუნებრივ მდგომარეობასთან მიახლოებისა და ეკოლოგიური ფუნქციების შენარჩუნების მიზნით.
- **ტყის ეროვნული აღრიცხვა (2023)** – ტყის პირველი ეროვნული აღრიცხვის დროს სავსე სამუშაოების შედეგად, ტყეების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების შესახებ შეგროვდა და დამუშავდა სტატისტიკური ინფორმაცია. მიღებული ინფორმაცია მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სატყეო სექტორში სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში და უზრუნველყოფს ტყის რესურსების მდგრად მართვასა და გამოყენებას.

გამოწვევები

მიუხედავად იმისა, რომ არსებული სამართლებრივი ჩარჩო და სექტორული სტრატეგიები მიზან 2-თან შესაბამისად, საკმაოდ ფართოდ მოიცავს ეკოსისტემების აღდგენის პრინციპებს და სხვადასხვა სექტორში აქტიურად მიმდინარეობს ეკოსისტემების აღდგენის ღონისძიებებს, აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით აღსანიშნავია მეთოდოლოგიურ მექანიზმებთან დაკავშირებული გამოწვევები.

- **დეგრადირებული ეკოსისტემების შეფასების მეთოდოლოგიის, საბაზისო და სისტემური მონაცემების არქონა** – ამ ეტაპზე ქვეყანაში არ არსებობს დეგრადირებული ეკოსისტემების შეფასების ერთიანი მეთოდოლოგია, რომლის საფუძველზეც გამოვლინდება დეგრადირებული ტერიტორიები ეკოსისტემის ტიპების და დეგრადაციის ხარისხის მიხედვით და შეფასდება მათი აღდგენის პოტენციალი, რაც უზრუნველყოფს ეკოსისტემების აღდგენის მიმართულებით მტკიცებულებებზე დაფუძნებული მიზნების განსაზღვრას.
- **დეგრადირებული წყლის ეკოსისტემების შესახებ ინფორმაციის სიმცირე და არასრულყოფილება** – მიზანშეწონილია, გაიზარდოს დეგრადირებული წყლის

ობიექტების კვლევების რაოდენობა მონაცემების სრულყოფისათვის, განხორციელდეს დეტალური შეფასებები და დაინერგოს მუდმივი მონიტორინგი.

- **ერთიანი მონაცემთა ბაზის არქონა** – არ არსებობს ერთიანი ეროვნული მონაცემთა ბაზა და GIS პლატფორმა, რომელიც მოიცავდა როგორც დეგრადირებული, ისე უკვე აღდგენილი ტერიტორიების შესახებ სრულ და განახლებად ინფორმაციას, მათ სივრცულ განაწილებას, ფართობებსა და ეკოლოგიური ფუნქციების აღდგენის დონეს. მწირია ინფორმაცია დეგრადირებული წყლის ობიექტების შესახებ. მსგავსი სივრცითი ინფორმაციის არარსებობა ზღუდავს ეკოსისტემის აღდგენის დაგეგმვასა და შედეგების შეფასებას და მონიტორინგს ეროვნულ დონეზე.
- **ეკოსისტემების აღდგენის ეროვნული ჩარჩოს არარსებობა** – არ არსებობს მტკიცებულებებზე დაფუძნებული ინტეგრირებული სტრატეგიული ჩარჩო ან გეგმა, რომელიც განსაზღვრავდა ეკოსისტემების აღდგენის პრიორიტეტებს, სამიზნე მაჩვენებლებს, ინსტიტუციურ როლებსა და დაფინანსების მექანიზმებს, ასევე უზრუნველყოფდა პროგრესის მონიტორინგს შესაბამისი ინდიკატორების მეშვეობით.

3.2.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები

შესაბამისობა

საქართველოში ეკოსისტემების აღდგენის პროცესები ინსტიტუციურად მხარდაჭერილია რამდენიმე ძირითადი უწყების მიერ, რომელთა საქმიანობა მოიცავს აღნიშნული მიმართულებით როგორც პოლიტიკის დაგეგმვასა და კოორდინაციას, ისე მის პრაქტიკულ განხორციელებას. ეკოსისტემების აღდგენის პოლიტიკის ზოგად კოორდინაციას ახორციელებს **გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო**, რომლის სტრუქტურაში მოქმედებენ შესაბამისი დეპარტამენტები და საჯარო სამართლის იურიდიული პირები, რომლებიც მჭიდროდ თანამშრომლობენ სხვა სახელმწიფო სტრუქტურებთან.

სამინისტროს ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკისა და ტყის პოლიტიკის დეპარტამენტები პასუხისმგებელნი არიან ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის, ეკოსისტემების აღდგენისა და სატყეო პოლიტიკის განვითარებაზე. ისინი უზრუნველყოფენ ეკოსისტემური მომსახურებების შენარჩუნებისა და ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების ინტეგრირებას პოლიტიკურ დაგეგმვაში. **ეროვნული სატყეო სააგენტო** ახორციელებს ტყის აღდგენისა და ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობის ღონისძიებებს, რაც მოიცავს დეგრადირებული ტყის ეკოსისტემების აღდგენასა და მათი ეკოლოგიური ფუნქციების შენარჩუნებას. პარალელურად, **დაცული ტერიტორიების სააგენტო**, რომელიც მართავს ქვეყანაში არსებულ დაცულ ტერიტორიებს, ახორციელებს დეგრადირებული ჰაბიტატებისა და ბუნებრივი ლანდშაფტების აღდგენის ღონისძიებებს, რაც მიზნად ისახავს ეკოსისტემური მთლიანობის აღდგენას. მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ასევე **გარემოსდაცვითი**

ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი, რომელიც ხელს უწყობს საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებასა და საკონსერვაციო პროცესებში მათ შორის, დეგრადირებული ეკოსისტემების აღდგენის მიმართულებით მათი ჩართულობის უზრუნველყოფას.

აღსანიშნავია ასევე **სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტოს გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის დეპარტამენტი**, რომელიც განსაზღვრავს და ითანხმებს მნიშვნელოვანი ზიანის შედეგად ძლიერ დაზიანებულ და დეგრადირებული მიწის, წყლის და ბიომრავალფეროვნების აღდგენის გეგმებს და სანაცვლო-ადეკვატური ღონისძიებების დასაბუთების დოკუმენტებს მნიშვნელოვანი ზიანის პირვანდელ ან პირვანდელთან მიახლოებულ მდგომარეობამდე აღსადგენად ან სანაცვლო-ადეკვატური ღონისძიებების განსახორციელებლად.

ამასთანავე, **სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტოს გარემოს დაბინძურების მონიტორინგის დეპარტამენტი**, ახორციელებს საქართველოს ტერიტორიაზე სხვადასხვა დონის ბუნებრივი და ანთროპოგენური დატვირთვით გამოწვეული დაბინძურების ხარისხის დადგენას ატმოსფერულ ჰაერზე დაკვირვების სტაციონარული პუნქტებისა და ექსპედიციების მეშვეობით. ატმოსფერული ჰაერის, წყლების, ატმოსფერული ნალექების, შავი ზღვის და ნიადაგის ქიმიური, ბიოლოგიური და მიკრობიოლოგიური დაბინძურების იდენტიფიცირებას, ასევე აწარმოებს ბუნებრივ რადიაციულ ფონზე რეგულარულ დაკვირვებას და განსაზღვრავს გარემოს ფიზიკური ფაქტორების დონეებს; ქმნის გარემოს ხარისხობრივი მდგომარეობის შესახებ მონაცემთა ბაზებს და ახორციელებს მონაცემთა ხარისხის კონტროლს.

აქვე აღსანიშნავია, **სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტოს მეთევზეობის, აკვაკულტურის და წყლის ბიომრავალფეროვნების დეპარტამენტი** და **წყლის ბიომრავალფეროვნების სამმართველო**, რომელიც ახორციელებს შავ ზღვასა და მასში შემავალი ძირითად მდინარეების მონიტორინგს ა და აფასებს შავი ზღვის ეკოლოგიურ მდგომარეობას.

მიწის მდგრადი მართვის და მიწათსარგებლობის მონიტორინგის ეროვნული სააგენტო დეგრადირებული ეკოსისტემების და მიწების მონიტორინგის მიზნით იყენებს სპეციალურ პროგრამას „ Land Information System (LIS)“, რაც ეხმარება დეგრადირებული ტერიტორიების შესახებ ინფორმაციის შეგორეებასა და იდენტიფიცირებას.

გარემოსა და კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის დეპარტამენტი უზრუნველყოფს კლიმატის ცვლილების შერბილების და ადაპტაციის პოლიტიკის შემუშავებას, სადაც ეკოსისტემების აღდგენა განხილულია როგორც ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილება და კლიმატური მდგრადობის განმტკიცების მექანიზმი.

ეკოსისტემების დეგრადაციის პრევენციისა და აღდგენის პროცესებში აქტიურადაა ჩართული **სსდ გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი**, რომელიც ახორციელებს კონტროლს ისეთ ფაქტორებზე, რომლებიც იწვევენ ეკოსისტემების დეგრადაციას – უკანონო ჭრებზე, ნიადაგისა და წყლის დაბინძურებაზე, ასევე ბიომრავალფეროვნებისადმი მიყენებულ

ზიანზე, რაც ქმნის მყარ საფუძველს აღდგენის ღონისძიებების ეფექტური განხორციელებისთვის.

გამოწვევები

- **ერთიანი მონიტორინგისა და ანგარიშების არარსებობა** – აღდგენის პროცესების მონიტორინგი და შედეგების შეფასება არ არის ინტეგრირებული ერთიან ინსტიტუციურ სისტემაში. სხვადასხვა უწყება ახორციელებს მონაცემთა შეგროვებას საკუთარი ფორმატით, თუმცა არ არსებობს განსაზღვრული პასუხისმგებელი სტრუქტურა, რომელიც უზრუნველყოფდა აღდგენის ინტეგრირებული მიზნების შესრულების კონტროლსა და ანგარიშების წარმოებას.
- **ეკოსისტემების აღდგენის ეროვნული ჩარჩოს არარსებობა** – არ არსებობს მტკიცებულებებზე დაფუძნებული ინტეგრირებული სტრატეგიული ჩარჩო ან გეგმა, რომელიც განსაზღვრავდა ეკოსისტემების აღდგენის პრიორიტეტებს, სამიზნე მაჩვენებლებს, ინსტიტუციურ როლებსა და დაფინანსების მექანიზმებს, ასევე უზრუნველყოფდა პროგრესის მონიტორინგს შესაბამისი ინდიკატორების მეშვეობით.

აღნიშნულთან დაკავშირებით აღსანიშნავია შემდეგი საკითხები:

- დეგრადირებული ეკოსისტემების შესახებ არასრული და ფრაგმენტული საბაზისო მონაცემები;
- სამეცნიერო პოტენციალის დაბალი დონე;
- არასაკმარისი სპეციალურად მომზადებული ადამიანური რესურსი;
- ინსტიტუციური სისუსტე;
- ცნობიერების და ცოდნის დაბალი დონე;
- არასაკმარისი ტექნიკური აღჭურვილობა და ჩამოუყალიბებელი აღდგენის ტექნიკა და მეთოდები შესაბამისი ღონისძიებების წარმატებულად განსახორციელებლად;
- არასაკმარისი დაფინანსება.

ტყის პირველი ეროვნული აღრიცხვის მონაცემებით დადგინდა, რომ საქართველოს ტყით დაფარული ფართობის (ოკუპირებული ტერიტორიების გამოკლებით) 807178 ჰექტარი (საველე მონაცემებით შეფასებული ტყის ფართობის 35.4%) დეგრადირებულია. საგულისხმოა დეგრადაციის გამომწვევი მიზეზები/ტიპები – დეგრადირებული ფართობების ყველაზე მეტი წილი მოდის დაბალი სიხშირის კორომებზე (არაბუნებრივად – 0.3 სიხშირეზე დაბალი), რაც მთლიანი დეგრადირებული ფართობის 44.7% შეადგენს. ასევე ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას წარმოადგენს უსისტემო ჭრების შედეგად ტყის ხარისხის შემცირება, მსგავსი ფართობები დეგრადირებული ტერიტორიის 41.6% შეადგენს. ასევე ირკვევა, რომ საქართველოს ტყეების 643678 ჰექტარზე (საველე მონაცემებით შეფასებული ტყის ფართობის 28.2%) შეიმჩნევა ნიადაგის ეროზია, რომლის უმთავრეს გამომწვევ მიზეზად ბუნებრივი პროცესები გვევლინება, მეტწილად კი წყლისმიერი ეროზია.

3.2.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 2-თან

საქართველოს მეორე ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა (NBSAP II) მოიცავდა ეკოსისტემების აღდგენის ელემენტებს სხვადასხვა სექტორულ მიმართულებაში, თუმცა არ წარმოადგენდა ერთიან ეროვნულ ჩარჩოს აღდგენის პოლიტიკისთვის. დოკუმენტში აღდგენის საკითხები ძირითადად ინტეგრირებული იყო ტყის, სოფლის მეურნეობის, წყლის რესურსების და დაცული ტერიტორიების პოლიტიკაში, თუმცა არ არსებობდა რაოდენობრივი სამიზნე მაჩვენებლები და პროგრესის მონიტორინგის ინდიკატორები.

ტყის სექტორში სტრატეგიის მეშვეობით წამოიწია დეგრადირებული ტყის მასივების აღდგენის და ბუნებრივი რეგენერაციის ხელშეწყობა, თუმცა ეროვნული მონიტორინგის სისტემა და აღდგენის ფართობების რაოდენობრივი მიზნები არ იყო განსაზღვრული. აღდგენის პროცესები ხორციელდებოდა ცალკეული პროექტების ფარგლებში. სოფლის მეურნეობაში აქცენტი კეთდებოდა ნიადაგის დეგრადაციის პრევენციასა და აგროეკოლოგიურ მიდგომებზე, თუმცა დეგრადირებული მიწების აღდგენა დარჩა საპილოტე დონეზე და არ იქცა ეროვნულ პროგრამად.

წყლის ეკოსისტემების მიმართულებით განხორციელდა საკანონმდებლო და ინსტიტუციური რეფორმები, განსაკუთრებით ინტეგრირებული სააუზო მართვის პრინციპების დანერგვის მიმართულებით, თუმცა აღდგენის პრაქტიკული ღონისძიებები ძირითადად ასევე საპილოტე დონეზე დარჩა და სისტემური მონიტორინგის მექანიზმი არ არსებობდა. დაცული ტერიტორიების სექტორში მიღწეული იქნა ქსელის გაფართოება და ეკოლოგიური დერეფნების განვითარების ინიციატივები, რაც ხელს უწყობდა დეგრადირებული ეკოსისტემების აღდგენასა და ეკოლოგიური კავშირების გაძლიერებას, თუმცა კვლავ გამოწვევად დარჩა აღდგენის ინდიკატორების არქონა და დაცულ და არადაცულ ტერიტორიებს შორის კოორდინაციის სისუსტე.

საერთო ჯამში, NBSAP II-მა შექმნა მნიშვნელოვანი საფუძველი ეკოსისტემების აღდგენის პრინციპების ინტეგრირებისთვის ეროვნულ პოლიტიკაში, განსაკუთრებით ტყისა და დაცული ტერიტორიების მიმართულებით. თუმცა, რაოდენობრივად განსაზღვრული მიზნების, ერთიანი მონიტორინგის სისტემისა და ინსტიტუციურად გამყარებული აღდგენის ჩარჩოს არქონის გამო, შესრულება მხოლოდ ნაწილობრივ განხორციელდა.

ჩარჩოს არქონის გამო, შესრულება მხოლოდ ნაწილობრივ მოხდა.

NBSAP III-ისთვის აუცილებელია: ეკოსისტემების აღდგენის ეროვნული ჩარჩოს შექმნა, რაოდენობრივი მიზნებისა და ინდიკატორების განსაზღვრა, ერთიანი მონაცემთა ბაზისა და მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბება, და დარგობრივ პოლიტიკებს შორის კოორდინირებული ინტეგრაცია, რათა საქართველო დაუახლოვდეს GBF მიზანი 2-ის მოთხოვნებს და 2030 წლისთვის უზრუნველყოს დეგრადირებული ეკოსისტემების აღდგენა.

3.3 მიზანი 3-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 3 – მიწების, წყლებისა და ზღვების 30%-ის დაცვა

2030 წლისთვის, სახმელეთო, შიდა წყლების, სანაპირო და საზღვაო ტერიტორიების, ასევე ბიომრავალფეროვნების, ეკოსისტემური ფუნქციებისა და მომსახურებების თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიების სულ მცირე 30% ეფექტურად არის დაცული და იმართება ეკოლოგიურად წარმომადგენლობითი, ურთიერთდაკავშირებული და თანაბრად/თანასწორად მართული დაცული ტერიტორიების სისტემისა და სხვა ეფექტური, ტერიტორიებზე დაფუძნებული კონსერვაციული მექანიზმების მეშვეობით, რომლებიც ინტეგრირებულია ფართო ლანდშაფტებში, საზღვაო სივრცეებსა და ოკეანეებში. ასევე უზრუნველყოფილია ისეთი ტიპის მდგრადი სარგებლობა, რომელიც შეესაბამება დაცულ ტერიტორიებსა და საკონსერვაციო მიზნებს. ასევე აღიარებული და დაცულია ადგილობრივი მოსახლეობის უფლებები და ინტერესები და მათი ტრადიციული სარგებლობა.

მიზნის შინაარსი – მიზანი მოიცავს როგორც კლასიკურ დაცულ ტერიტორიებს, ასევე სხვა ეფექტურ, ტერიტორიებზე დაფუძნებულ კონსერვაციის მექანიზმებს (OECMs), რომლებიც უზრუნველყოფენ ბიომრავალფეროვნების *in-situ* კონსერვაციას და ეკოსისტემების ბუნებრივ აღდგენას. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმ ადგილებს, რომლებიც მნიშვნელოვანია მოწყვლადი სახეობებისთვის, სადაც წარმოდგენილია უნიკალური ჰაბიტატები. დაცული ტერიტორიების სისტემა უნდა იყოს ეკოლოგიურად წარმომადგენლობითი, ურთიერთდაკავშირებული და მართული სამართლიანობის პრინციპების გათვალისწინებით. მათი ინტეგრირება უფრო ფართო ლანდშაფტებსა და საზღვაო სივრცეებში კი უზრუნველყოფს ეკოსისტემების მდგრადობას, განსაკუთრებით კლიმატის ცვლილების პირობებში. მნიშვნელოვანი ელემენტია ადგილობრივი მოსახლეობისა და მიწებით ტრადიციულად მოსარგებლე ჯგუფების უფლებების დაცვა. მათი დაგეგმვისა და მართვის პროცესებში მონაწილეობა და ინტერესების გათვალისწინება უზრუნველყოფს საკონსერვაციო ღონისძიებების გრძელვადიან ეფექტურობას. დაცული ტერიტორიების გაფართოება და მართვის გაუმჯობესება ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნების დაცვას, ეკოლოგიური კავშირების შენარჩუნებას, ეკოსისტემების აღდგენას და ქვეყნის ბუნებრივი რესურსებით მდგრად სარგებლობას.

3.3.1 საკანონმდებლო ჩარჩოს ჰარმონიზაცია, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

საქართველოს საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული დოკუმენტები აღიარებს დაცულ ტერიტორიებს, როგორც ბიომრავალფეროვნების, ეკოსისტემებისა და ბუნებრივი რესურსების მართვის ერთ-ერთ მთავარ ინსტრუმენტს. ქვეყანაში მოქმედი პოლიტიკა განსაზღვრავს

დაცული ტერიტორიების დაარსების, განვითარების, ეფექტური მართვისა და მონიტორინგის ძირითად პრინციპებს, რაც ხაზს უსვამს მათ მნიშვნელობას ქვეყნის გარემოსდაცვით სტრატეგიაში.

დაცული ტერიტორიების მართვა საჭიროებს სრულყოფას და მჭიდროდ არის დაკავშირებული სხვა მიმართულებებთან – ტყის რესურსების მართვასთან, სოფლის მეურნეობასთან, წყლის რესურსების დაცვასთან, კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებასთან და რეგიონულ განვითარებასთან. ინტეგრირებული მართვის მიდგომა უზრუნველყოფს, რომ დაცული ტერიტორიები განიხილებოდეს არა მხოლოდ საკონსერვაციო ზონებად, არამედ როგორც ლანდშაფტური დაგეგმვისა და მდგრადი განვითარების მნიშვნელოვანი ელემენტებად.

ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენცია (CBD) ავალდებულებს ქვეყანას შექმნას და განავითაროს ეკოლოგიურად წარმომადგენლობითი, კარგად მართული და ურთიერთდაკავშირებული დაცული ტერიტორიების ქსელი, უზრუნველყოს ეკოსისტემების დაცვა და მათი ინტეგრირება ეროვნულ პოლიტიკაში. ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის შესახებ კონვენცია (ბერნის კონვენცია) ითვალისწინებს ზურმუხტის ქსელის (Emerald Network) განვითარებას, რაც გულისხმობს ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით განსაკუთრებით ღირებული ტერიტორიების დაცვასა და მათ შორის ეკოლოგიური კავშირების უზრუნველყოფას. მსოფლიო კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ კონვენცია (UNESCO World Heritage Convention) ითვალისწინებს მსოფლიო მნიშვნელობის მქონე ბუნებრივი ტერიტორიების დაცვასა და მათი გრძელვადიანი, მდგრადი მართვის უზრუნველყოფას. ევროკავშირის ჰაბიტატების დირექტივა (Habitats Directive) და ფრინველთა დირექტივა (Birds Directive) ადგენს ჰაბიტატებისა და სახეობების დაცვის ევროპულ სტანდარტებს, რაც მოიცავს ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით საკვანძო ადგილების და განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე განსაკუთრებულად დაცული ტყეების, ტერიტორიების, დაცვასა და სხვა ეკოლოგიური კავშირების უზრუნველყოფას.

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩოდან და სტრატეგიული დოკუმენტებიდან მიზანი 3-ის ამოცანების მიღწევისათვის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები.

- საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996) – განსაზღვრავს ბიომრავალფეროვნების დაცვის ზოგად პრინციპებს და გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს, მათ შორის ბუნებრივი ეკოსისტემების შენარჩუნებისა და დაცული ტერიტორიების სისტემის ჩამოყალიბების პრინციპებს. კანონი ქმნის სამართლებრივ ჩარჩოს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და ერთიანი სივრცითი სისტემების განვითარებისთვის, რაც მნიშვნელოვანია ეკოლოგიურად წარმომადგენლობითი და ეფექტურად მართული ტერიტორიების ჩამოყალიბებისათვის.

- **საქართველოს კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ (1996)** – წარმოადგენს მიზანი 3-ის განხორციელების ძირითად სამართლებრივ საფუძველს. კანონი განსაზღვრავს დაცული ტერიტორიების კატეგორიებს, მათი დაარსების, გაფართოების, ზონირებისა და მართვის წესებს, ასევე ადგენს დაცვით რეჟიმებს, რომლებიც უზრუნველყოფს ბუნებრივი ლანდშაფტების, ეკოსისტემების, ჰაბიტატებისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვას. კანონი ქმნის გარკვეულ საფუძველს ეკოლოგიურად წარმომადგენლობითი და ეფექტურად მართული საკონსერვაციო ქსელის ჩამოყალიბებისათვის. ასევე, აღსანიშნავია **საქართველოს კანონი „დაცული ტერიტორიების სტატუსის შესახებ“ (2007)**, რომელიც არეგულირებს „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ კანონის ამოქმედებამდე შექმნილი დაცული ტერიტორიების სტატუსის, ფართობებისა და საზღვრების, მართვასა და ფუნქციონირებასთან დაკავშირებულ საკითხებს.
- **საქართველოს „ტყის კოდექსი“ (2020)** – განსაზღვრავს ტყის რესურსების მდგრადი მართვის ძირითად პრინციპებს და ხაზს უსვამს ტყის ეკოსისტემების მნიშვნელობას ბიომრავალფეროვნების, ჰაბიტატებისა და ბუნებრივი პროცესების შენარჩუნებისთვის. კოდექსი ადგენს ტყის დაცვის, აღდგენისა და ბუნებრივი განახლების წესებს, რომლებიც უზრუნველყოფს ტყის ეკოლოგიური ფუნქციების შენარჩუნებას და მის დაკავშირებას დაცულ და სხვა საკონსერვაციო ტერიტორიებთან. ამგვარად, კოდექსი ქმნის სამართლებრივ საფუძველს ეკოლოგიური კავშირებისა და მდგრადი ეკოსისტემური ქსელის ჩამოყალიბებისთვის. კოდექსი განსაზღვრავს ტყის კატეგორიებს, მათ შორის „დაცული ტყის“ კატეგორიას, რომელიც მოიცავს ორ ქვეკატეგორიას – ა) დაცული ტერიტორიების საზღვრებში მოქცეულ ტყის ფართობებს და ბ) ბუნებრივი ლანდშაფტის წარმომქმნელ ჭალისა და არიდულ ტყეებს, ასევე ტყეებს, სადაც ეროვნულ დონეზე დაცული სახეობები მაღალი კონცენტრაციით არის წარმოდგენილი.
- **საქართველოს გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი (2017)** აწესებს როგორც გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (გზშ), ისე სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების (სგშ) ჩატარების ვალდებულებას და მოითხოვს დაგეგმილი საქმიანობისა და სტრატეგიული დოკუმენტების გარემოზე შესაძლო ზეგავლენის შეფასებას. მიუხედავად იმისა, რომ დაცულ ტერიტორიებზე კატეგორიების მიხედვით საქმიანობების/პროექტების განხორციელება შეზღუდულია ან აკრძალულია კანონმდებლობით, სკრინინგისა და სკოპინგის ეტაპებზე სავალდებულოა დაცულ ტერიტორიებზე ზემოქმედების რისკების იდენტიფიცირება და შეფასება (მიუხედავად იმისა, საქმიანობა დაცული ტერიტორიების შიგნით ხორციელდება თუ მის ფარგლებს გარეთ), ხოლო გზშ-ს ეტაპზე, ამ ზემოქმედებების დეტალური ანალიზი. პრევენციული პროცედურები მოითხოვს საქმიანობების ისე განხორციელებას, რომ არ მოხდეს

დაცული ტერიტორიების ან სხვა ეკოლოგიური თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი სივრცეების დაზიანება და დეგრადაცია.

- **საქართველოს „სივრცითი დაგეგმარების, არქიტექტურული და სამშენებლო საქმიანობის კოდექსი“ (2019)** – ითვალისწინებს ეკოლოგიური და გარემოსდაცვითი ფაქტორების ინტეგრირებას სივრცით დაგეგმარებაში, კერძოდ, ბუნებრივი ლანდშაფტების, ეკოლოგიურად სენსიტიური ტერიტორიების, დაცული ტერიტორიებისა და რეკრეაციული სივრცეების იდენტიფიცირებასა და შენარჩუნებას. ამ მიდგომით იგი ხელს უწყობს ისეთ სივრცით დაგეგმარებას, რომლის საშუალებითაც ხდება ეკოსისტემების ფრაგმენტაციის თავიდან აცილება, ეკოსისტემური მთლიანობის შენარჩუნება და ბუნებრივი სივრცეების ერთმანეთთან დაკავშირება, ასევე დაცული ტერიტორიების ფართო ლანდშაფტურ სისტემებში ინტეგრირება.
- **საქართველოს კანონი „საქართველოს საზღვაო სივრცის შესახებ“ (1998)** განსაზღვრავს შავ ზღვაში საქართველოს შიდა საზღვაო წყლების, ტერიტორიული ზღვის (წყლების), მიმდებარე ზონის, განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონისა და კონტინენტური შელფის სამართლებრივ სტატუსს, საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების შესაბამისად. კანონის თანახმად იქმნება ზღვის ნაკრძალი რაიონი, რომელიც მოიცავს საქართველოს ტერიტორიული ზღვის სანაპირო ზოლს, მდინარე რიონის შესართავიდან ჩრდილოეთის მიმართულებით ანაკლიამდე, რომლის სიგანე 5 საზღვაო მილია. ზღვის ნაკრძალს ეკვრის 2 მილის სიგანის დამცავი ზონა. ამ რაიონში ნაოსნობა მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში დაიშვება.
- **„საქართველოს კანონი წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ (2024)** ეფუძნება სააუზო და წყლის რესურსების ინტეგრირებულ მართვის (IWRM) პრინციპებს, რაც უზრუნველყოფს წყლის რესურსებით მდგრად სარგებლობას, დაბინძურების პრევენციას და ეკოლოგიური სტატუსის შენარჩუნებას. კანონით გათვალისწინებულია აუზის მართვის გეგმების შემუშავება, რომლებიც მოიცავს წყლის ეკოსისტემების სტატუსის შეფასებას და პრიორიტეტული ზონების განსაზღვრას.
- **საქართველოს კანონი „საქართველოს წითელი ნუსხისა და წითელი წიგნის შესახებ“ (2003)** ადგენს იშვიათი და გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების სამართლებრივი დაცვის, აღრიცხვის, კატეგორიზაციის, მონიტორინგისა და აღდგენის მექანიზმებს. კანონი ასევე ითვალისწინებს მათი ჰაბიტატების დაცვის საკითხებს, რაც ხელს უწყობს ეკოლოგიურად მნიშვნელოვანი სივრცეების კონსერვაციასა და მათი პოპულაციების დაცვისა და მდგრადობის უზრუნველყოფას.
- **საქართველოს კანონი „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“ (1996)** – კანონი ადგენს ველურ ცხოველთა სახეობების დაცვის და მათი ჰაბიტატების შენარჩუნების სამართლებრივ ჩარჩოს და აღიარებს დაცული ტერიტორიების სისტემას, როგორც ცხოველთა სამყაროს დაცვის ერთ-ერთ ძირითად მექანიზმს.

- **2022–2026 წლებისთვის საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამა** – დოკუმენტი მოიცავს ბიომრავალფეროვნების, ჰაბიტატების, დაცული ტერიტორიების, ტყისა და წყლის რესურსების კონსერვაციისა და მდგრადი მართვის ძირითად საკითხებს და ქმნის მნიშვნელოვან პოლიტიკურ ჩარჩოს ეკოლოგიური თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი სივრცეების დაცვისა და მართვაზე ორიენტირებული ღონისძიებების დაგეგმვისთვის. დოკუმენტი ასევე ასახავს ბიომრავალფეროვნების მიმართ ქვეყნის საერთაშორისო ვალდებულებებს, მათ შორის ჰაბიტატების დაცვისა და ეკოლოგიური კავშირების უზრუნველყოფის მიმართულებით.
- **საქართველოს კლიმატის ცვლილების სტრატეგია 2030 და სამოქმედო გეგმა 2021–2023** – სტრატეგია ითვალისწინებს დაცული ტერიტორიების მართვის გეგმებში კლიმატის ცვლილების საკითხების ინტეგრირებას. დოკუმენტის მიხედვით, დაცული ტერიტორიების მართვის გეგმებში ეტაპობრივად უნდა აისახოს კლიმატის ცვლილების შერბილების კომპონენტი, ხოლო 2030 წლისთვის ეს ღონისძიებები სრულად უნდა იყოს ინტეგრირებული დაცული ტერიტორიების ტყის მდგრადი მართვის გეგმების 100%-ში (2020 წლის 0%-თან შედარებით). აღნიშნული მიდგომა პირდაპირ უკავშირდება ეკოსისტემების მდგრადობის უზრუნველყოფას, ტყის ეკოლოგიური ფუნქციების გაძლიერებას და დაცული ტერიტორიების ეფექტურ, კლიმატის ცვლილებისადმი მდგრად მართვას.
- **საქართველოს „ეროვნული სატყეო კონცეფცია“ (2013)** – კონცეფციაში ხაზგასმულია მაღალი საკონსერვაციო ღირებულების მქონე ტყეების დაცვისა და ეკოლოგიური ფუნქციების შენარჩუნების საკითხები. დოკუმენტი ასევე მიუთითებს არსებული დაცული ტერიტორიების ქსელის გაფართოების საჭიროებაზე და მასში ტყის ეკოსისტემების ინტეგრირებაზე, რაც უზრუნველყოფს ეკოლოგიურად მნიშვნელოვანი სივრცეების დაცვასა და კონსერვაციის სისტემის გაძლიერებას. დოკუმენტში გაწერილია მდგრადი მართვის, ბუნებრივი განახლების და დეგრადირებული ტყეების აღდგენის მიმართულებები, რაც უზრუნველყოფს ეკოსისტემების ეკოლოგიური მთლიანობის და ჰაბიტატების მდგრადობის გამყარებას.
- **საქართველოს „სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021–2027“**, ითვალისწინებს ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენებისა და აგროეკოლოგიური მიდგომების პრინციპებს, რაც გულისხმობს მდგრადი მიწათსარგებლობის განვითარებას და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების აუცილებლობას სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტებში, ვინაიდან, იქ არსებული ჰაბიტატები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ტყის ეკოსისტემების, მდინარეებისა და დაცული ტერიტორიების სისტემებს შორის კავშირის შენარჩუნებაში და შესაბამისად მათი მდგრადი მართვა უზრუნველყოფს ეკოსისტემების ერთიანობასა და ეკოლოგიური მდგრადობის შენარჩუნებას. აღნიშნული განსაკუთრებით

მნიშვნელოვანია დაცული ტერიტორიებს შორის არსებული ტერიტორიების დაცვისა და ეკოლოგიური დერეფნების შენარჩუნების თვალსაზრისით.

დაცული ტერიტორიების განვითარების მიმართულებით განსაკუთრებით აღსანიშნავია რამდენიმე საკითხი (მოწვევები ეყრდნობა დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მიერ გაზიარებულ ინფორმაციას):

- 2014 წელს საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრის ბრძანებით (#110) დამტკიცებული იქნა „დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის სტრუქტურის, შინაარსისა და თემატური ნაწილების შემუშავების მეთოდოლოგიის მომზადების ეტაპები და პროცედურები“, რამაც შექმნა დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმების შემუშავების ტექნიკური ჩარჩო, რომლის საფუძველზეც დღესდღეობით შემუშავებულია 16 მენეჯმენტის გეგმა. აქვე აღსანიშნავია, რომ ბრძანება ითვალისწინებს მხოლოდ დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ დაცული ტერიტორიების კატეგორიებს და არ მოიცავს დაცული ლანდშაფტებისა და მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორიების, ასევე საერთაშორისო ქსელებში ჩართული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმების შემუშავების საკითხებს.
- ბოლო ათწლეულის განმავლობაში დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი მნიშვნელოვნად გაიზარდა. 2025 წლის მდგომარეობით IUCN-ის I-VI კატეგორიების შესაბამისი დაცული ტერიტორიებით დაფარულია 929,996 ჰა, რაც შეადგენს ქვეყნის ტერიტორიის 13.9%. დაცული ტერიტორიების ფართობი 55%-ით გაიზარდა 2014 წლის შემდგომ (2014 წელს დაცული ტერიტორიების ფართობი იყო 600,668 ჰა). დაცული ტერიტორიების ფართობის გაზრდის პროცესი დაკავშირებულია როგორც ახალი ტერიტორიების შექმნასთან, ისე არსებული ტერიტორიების გაფართოებასთან.
- საერთაშორისო თანამშრომლობის ფარგლებში, საქართველო აგრძელებს „ზურმუხტის ქსელის“ (Emerald Network) განვითარებას, რომელიც წარმოადგენს ევროკავშირის „Natura 2000“-ის ეკვივალენტს. ამჟამად ზურმუხტის ქსელში ჩართულია 66 ტერიტორია ჯამური ფართობით 1,306,752 ჰა (ქვეყნის ტერიტორიის 18.75%). ზურმუხტის ქსელის ტერიტორიების 48% მდებარეობს დაცული ტერიტორიების ფარგლებში.
- საქართველოში მსოფლიო ბუნებრივი მემკვიდრეობის სტატუსი მიენიჭა კოლხურ ტყეებსა და ჭარბტენიან ტერიტორიებს (58,103 ჰა), რომლებიც მდებარეობენ კოლხეთის, ქობულეთის, მტირალასა და კინტრიშის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში. საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი ტერიტორიის (ე.წ. „რამსარის საიტი“) სტატუსი მიენიჭა მადატაფის ტბას (1,398 ჰა) და ბუღდაშენის ტბას – 119 ჰა (ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები). კონვენციის „ადამიანის და ბიოსფეროს“ პროგრამის (MAB) ფარგლებში შეიქმნა ორი ბიოსფერული რეზერვატი – „დედოფლისწყაროს ბიოსფერულ რეზერვატი“ (251,952 ჰა, მოიცავს ვაშლოვანის, ჭაჭუნასა და სამუხის დაცული ტერიტორიებს) და „სამი ალაზნის ბიოსფერულ

რეზერვატი“ (199,944 ჰა, მოიცავს თუშეთის დაცული ტერიტორიებს, ბაწარა-ბაბანეურის დაცულ ტერიტორიებს).

- დაცული ტერიტორიების გაფართოების მიზნით გეგმარებით დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებით დასრულებულია რიგი დაცული ტერიტორიების შესაბამისობის კვლევები, გაფართოებისა და ახალი დაცული ტერიტორიების ჩამოყალიბებისათვის.
- შესწავლილია კოლხეთისა და ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების უნიკალური წყლის ეკოსისტემები და ჰიდრობიონტები, მომზადდა რეკომენდაციები მართვის გასაუმჯობესებლად.
- პროგრესი შეინიშნება ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის კუთხით. რამდენიმე დაცულ ტერიტორიაზე ადგილობრივი მოსახლეობა ჩართულია ეკოტურიზმისა და ბუნებრივ რესურსებზე დაფუძნებული ეკონომიკური საქმიანობის განვითარებაში. კონკრეტულ რეგიონებში (მაგალითად, თუშეთში, ბორჯომში, მარტვილის კანიონზე და სხვა) ისინი ახორციელებენ ტურისტული სერვისების მიწოდებას და იღებენ სარგებელს ადგილობრივი რესურსების მდგრადი გამოყენებიდან. დაცული ტერიტორიების მართვის გეგმების შემუშავების პროცესში ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართვა რეგულირდება კანონით, საჯარო განხილვების ჩატარების ვალდებულების კუთხით. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობა დაცული ტერიტორიების მართვაში ჯერ კიდევ საჭიროებს სისტემურ განვითარებას, მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ დაცული ტერიტორიების სარგებლის სრულად გააზრება და დაგეგმვისა და განვითარების პროცესებში მათი უფრო აქტიური ჩართვა.
- კავკასიის ეკორეგიონის კონსერვაციის გეგმის (ECP) მიხედვით საქართველოში იდენტიფიცირებულია 60 ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით საკვანძო ტერიტორია, რომელთა ფართობი შეადგენს 21,336 კვ. კმ-ს, აქედან დაცული ტერიტორიების ფარგლებში მოქცეულია 7,638 კვ. კმ. ასევე ინიცირებულია პირველი ეკოლოგიური დერეფნის ჩამოყალიბება მცირე კავკასიონზე, თუმცა მას არ აქვს მინიჭებული სამართლებრივი სტატუსი, ასეთი სამართლებრივი მექანიზმის არარსებობის გამო.
- შექმნილია შემდეგი დაცული ლანდშაფტები – თრუსოს ხეობის დაცული ლანდშაფტი (2021, 34280 ჰა), არაგვის დაცული ლანდშაფტი (2021, 99802 ჰა), მაჭახელას დაცული ლანდშაფტი (2023, 4294 ჰა), ტანა-თეძამის დაცული ლანდშაფტი (2023, 21864 ჰა), თუშეთის დაცული ლანდშაფტი (32 035 ჰა) და ასევე ნუგზარ ზაზანაშვილის სამუხის მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია (13273 ჰა).

გამოწვევები

- **საკანონმდებლო ბაზასთან დაკავშირებით არსებული გამოწვევები** – მიუხედავად იმისა, რომ არსებული სამართლებრივი აქტები მოიცავს დაცული ტერიტორიების დაგეგმვისა და მართვის ძირითად პრინციპებს, აღსანიშნავია, რომ მასში

სრულყოფილად არ არის ასახული საერთაშორისო ხელშეკრულებებით განსაზღვრულ საერთაშორისო ქსელებში ჩართული დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის საკითხები, როგორიცაა განსაკუთრებული საკონსერვაციო მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიების (ზურმუხტის საიტები, ბიოსფერული რეზერვატები, მსოფლიო მემკვიდრეობის უბნები და საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი ტერიტორიები). არ არის განსაზღვრული სხვა ეფექტური, ტერიტორიებზე დაფუძნებული კონსერვაციის მექანიზმების (OECMs) დაარსებისა და მართვის საკითხები და პროცედურები. ასევე, არ არის დარეგულირებული დაცული ლანდშაფტებისა და მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმების შემუშავების და დამტკიცების პროცედურები და შესაბამისად მათი მართვის საკითხები, რაც არ ითვალისწინებს V-VI კატეგორიის დაცული ტერიტორიებისათვის განსხვავებული მართვის მიდგომებს. საკანონმდებლო ჩარჩო არ არეგულირებს დაცული ტერიტორიების ბუფერული ზონების სტატუსს, განვითარებისა და მართვის საკითხებს, როგორიცაა დაცულ ტერიტორიებზე გარე საქმიანობებით მიყენებული უარყოფითი ზეგავლენის პრევენცია და დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობის კომპენსაციისა და წახალისების მექანიზმები. ასევე, არ არის დარეგულირებული ეკოლოგიური დერეფნების სამართლებრივი სტატუსი.

- **დაცული და სხვა საკონსერვაციო ტერიტორიების ერთიანი, ურთიერთდაკავშირებული ქსელის არარსებობა** – მიუხედავად იმისა, რომ დაცული ტერიტორიების დაარსება და გაფართოება აქტიურად მიმდინარეობს, დღესდღეობით არ არის შექმნილი დაცული ტერიტორიების და განსაკუთრებულად მაღალი ბიომრავალფეროვნებით გამორჩეული ტერიტორიების (Key Biodiversity Areas and Bridging ecosystem), ასევე ერთიანი და ურთიერთდაკავშირებული ქსელი, ასევე, ამ ეტაპზე არ არის იდენტიფიცირებული სხვა ეფექტური, ტერიტორიებზე დაფუძნებული კონსერვაციის მექანიზმები (OECMs) და ეკოლოგიური დერეფნები, რომელთაც საკვანძო როლი ენიჭებათ ერთიანი და ურთიერთდაკავშირებული ეკოლოგიური ქსელის არსებობისთვის. გარდა ამისა, მიმდინარეობს მუშაობა გეოპარკების (GEOPARK) დაარსებაზე, რომლებიც ემსახურება გეოლოგიურად და გეოგრაფიულად უნიკალური ობიექტების სამეცნიერო კვლევების წარმოებას, დაცვას და ეკო-ტურიზმის საქმიანობის განვითარებას.
- **სასოფლო-სამეურნეო მიწების ინტეგრების სისუსტე ერთიან ლანდშაფტები** - ინტენსიური მიწათსარგებლობისა და აგროქიმიური პრაქტიკების ზრდა, მათ შორის სასუქებისა და პესტიციდების გამოყენება იწვევს ბუნებრივი ჰაბიტატების ფრაგმენტაციას, ეკოლოგიური კავშირების დასუსტებას და დეგრადაციის პროცესებს სოფლის მეურნეობის სავარგულებსა და ბუნებრივ ეკოსისტემებს შორის გარდამავალ სივრცეებში. აგროეკოლოგიური მიდგომები, მათ შორის ორგანული მეურნეობის წახალისება, ტრადიციული კულტურებისა და ჯიშების შენარჩუნება და გარემოზე

ნაკლები ზემოქმედების მქონე პრაქტიკების დანერგვა, ხელს შეუწყობს აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და ეკოლოგიური ბალანსის აღდგენას სასოფლო-სამეურნეო სივრცეებსა და მათ მიმდებარე ტერიტორიებზე.

- **ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის სისტემა** – მიუხედავად იმისა, რომ არსებული საკანონმდებლო ჩარჩო ითვალისწინებს დაცული ტერიტორიების დაარსებისა და ოპერირების პროცესში ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის მექანიზმებს და ამავე დროს პრაქტიკაში ხორციელდება აღნიშნული მიმართულებით ღონისძიებები, ადგილობრივი მოსახლეობისა და კერძო სექტორის მონაწილეობა საკონსერვაციო გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში კვლავ შეზღუდულია. ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის მექანიზმები სრულად ვერ უზრუნველყოფს გადაწყვეტილებების თანამონაწილეობით მიღებას და სარგებლის სამართლიან განაწილებას, განსაკუთრებით ეკოტურიზმსა და სხვა სათემო ეკონომიკურ ინიციატივებში.
- **საზღვაო და სანაპირო ეკოსისტემების კონსერვაციის და წყლის რესურსების მართვის მექანიზმების სისტემა** – შავი ზღვის ეკოსისტემების დაცვის პროცესის გაუმჯობესების მიზნით, სრულად არ არის შეფასებული განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი საზღვაო და სანაპირო ტერიტორიები, რაც მნიშვნელოვანია შავი ზღვის ეკოსისტემების სრულყოფილად დაცვის უზრუნველსაყოფად. ასევე გამოწვევას წარმოადგენს შიდა წყლის რესურსების მდგრადი მართვის პრაქტიკების ნაკლებობა, რაც ართულებს წყლის რესურსების ეკოსისტემურ დონეზე მართვას.

3.3.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები

შესაბამისობა

საქართველოში დაცული ტერიტორიების შექმნის, ტერიტორიული გაფართოებისა და დაცვითი კატეგორიის ამღლების გადაწყვეტილებას იღებს **საქართველოს პარლამენტი. გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო** წარმოადგენს ეროვნულ დონეზე კოორდინაციის მთავარ ორგანოს, რომელიც უზრუნველყოფს მიზანი 3-ის შესრულებისთვის საჭირო პოლიტიკის, სტრატეგიული დოკუმენტებისა და საკანონმდებლო ჩარჩოების ფორმირებას. სამინისტრო ასევე ახორციელებს საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულების კოორდინაციასა და შესაბამის ეროვნულ ანგარიშგებას. მიზანი 3-ის შესრულების უშუალო ინსტიტუციურ რგოლს წარმოადგენს **სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო**, რომელიც მართავს დაცული ტერიტორიების სისტემას, უზრუნველყოფს ბიომრავალფეროვნების ყველაზე ღირებული კომპონენტების დაცვას და წარმოადგენს ქვეყნის საკონსერვაციო ქსელის მთავარ მმართველ რგოლს. სააგენტოს **ტერიტორიული ადმინისტრაციები** უზრუნველყოფენ დაცული ტერიტორიების ყოველდღიურ მართვას, მენეჯმენტის გეგმებისა და დროებითი რეგულირების წესების საფუძველზე. აღსანიშნავია

ასევე **სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო**, რომელიც ახორციელებს ტყის ეკოსისტემების მდგრად მართვას, ბუნებრივი განახლების პროცესების უზრუნველყოფას და ეკოლოგიური კავშირების შენარჩუნებას ტყის ფონდში. ეკოლოგიური, ჰიდროლოგიური და კლიმატური მონაცემების შეგროვება და მონიტორინგი ხორციელდება **სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტოს** მიერ, რომლის საქმიანობას მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება ჰაბიტატების მდგომარეობის, კლიმატის ზემოქმედებისა და ეკოლოგიური პროცესების შეფასებისთვის. გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის აღსრულებას უზრუნველყოფს **გარემოზე ზედამხედველობის დეპარტამენტი**, რომელიც ახორციელებს კონტროლს უკანონო საქმიანობების მათ შორის უკანონო ტყის ჭრის, თევზჭერისა და ნადირობის პრევენციის მიმართულებით. მნიშვნელოვანია **გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის** როლი საზოგადოებისა და ადგილობრივი მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლების საკითხში.

მნიშვნელოვანი როლი ენიჭებათ **სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტებსა და უნივერსიტეტებს**, დაცულ ტერიტორიებზე სამეცნიერო კვლევები წარმოების და ბიომონიტორინგისათვის მეთოდოლოგიების განვითარების კუთხით.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია **ადგილობრივი თვითმმართველობების როლი**, რომლებიც „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ კანონის შესაბამისად, ენიჭებათ V–VI კატეგორიის მართვის უფლებამოსილება, რაც მოიცავს ბუნებრივი რესურსების მდგრადი სარგებლობის, ეკოსისტემების ეკოლოგიური ფუნქციების შენარჩუნებისა და ლანდშაფტების დაცვის უზრუნველყოფას.

სივრცითი დაგეგმარების პროცესში წამყვან ინსტიტუციურ როლს ასრულებს **ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო**, რომელიც ქმნის ეროვნულ სივრცით პოლიტიკას და უზრუნველყოფს ტერიტორიული განვითარების კოორდინირებულ ჩარჩოს. სამინისტროს სისტემაში მოქმედი **სსიპ სივრცითი და ქალაქთმშენებლობითი განვითარების სააგენტო** პასუხისმგებელია როგორც ეროვნული სივრცითი დაგეგმარების დოკუმენტების, ისე ქალაქთმშენებლობითი გეგმებისა და მიწათსარგებლობის სქემების შემუშავებასა და მართვაზე. სააგენტოს ახორციელებს სივრცითი დაგეგმვის პროცესში ეკოლოგიური ფაქტორების, ბუნებრივი ჰაბიტატების, ეკოლოგიური დერეფნებისა და დაცული ტერიტორიების დაცვის პრიორიტეტების ინტეგრირებას.

საზღვრისპირა, სანაპირო და საზღვაო ეკოსისტემების დაცვის კუთხით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება **საქართველოს სასაზღვრო პოლიციას**, რომელიც ახორციელებს შავი ზღვის აკვატორიის, სანაპირო ზოლისა და სახელმწიფო საზღვრის მონაკვეთებზე სამეთვალყურეო და პატრულირების საქმიანობის წარმართვას. მისი საქმიანობა მნიშვნელოვანი სანაპირო და საზღვაო ბიომრავალფეროვნებაზე ზეგავლენის შემცირებისთვის, მათ შორის უკანონო თევზჭერის და საზღვაო დაბინძურების პრევენციის კუთხით.

გამოწვევები

- **ადგილობრივი თვითმმართველობების მიერ მართული დაცული და სხვა საკონსერვაციო ტერიტორიების ინსტიტუციური სისუსტე** – ბოლო წლებში განსაკუთრებით აქტიური გახდა ადგილობრივი თვითმმართველობების როლი V-VI კატეგორიის დაცული ტერიტორიებისა და ბიოსფერული რეზერვატების მართვაში. მიუხედავად ამისა, კვლავ გამოწვევად რჩება ადმინისტრაციული ორგანოების ინსტიტუციური გაძლიერება როგორც კომპეტენციების, ისე ადამიანური რესურსებისა და ფინანსური მხარდაჭერის შეზღუდულობის თვალსაზრისით. ეს მნიშვნელოვნად აფერხებს ადგილობრივი თვითმმართველობების მიერ დაცული ტერიტორიების ეფექტურ მართვას.
- **OECMs-ის ინსტიტუციური მოდელის არარსებობა** – გამოწვევად რჩება OECMs-ის იდენტიფიცირების, აღიარებისა და მონიტორინგის ინსტიტუციური მექანიზმების ფორმირება და პასუხისმგებელი უწყებების როლის განსაზღვრა. აღნიშნული მექანიზმის არქონა აფერხებს იმ ტერიტორიების აღიარებისა და მართვის პროცესს, რომლებსაც მნიშვნელოვანი როლი ენიჭებათ ბიომრავალფეროვნების დაცვაში და არ წარმოადგენს დაცულ ტერიტორიებს.

3.3.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 3-თან

საქართველოს მეორე ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (NBSAP II) გარკვეულწილად მოიცავდა დაცული ტერიტორიების განვითარებისა და ეკოსისტემების კონსერვაციასთან დაკავშირებულ საკითხებს. დოკუმენტი ასახავდა დაცული ტერიტორიების გაფართოების პოლიტიკას, თუმცა ნაკლებად ქმნიდა ჩარჩოს ისეთი მიმართულებებისთვის, როგორიცაა OECMs-ის სამართლებრივი ჩარჩო, საზღვაო და სანაპირო ეკოსისტემების კონსერვაცია, ეროვნულ სივრცით პოლიტიკაში ეკოლოგიური ქსელის სრულფასოვანი ინტეგრირება. მიუხედავად იმისა, რომ დოკუმენტი მოიცავდა ეკოლოგიური დერეფნების იდენტიფიცირების მიმართულებებს, აღნიშნული საკითხი პრაქტიკაში განხორციელდა მხოლოდ ერთეული პროექტების დონეზე და ვერ აისახა სივრცითი დაგეგმვის ოფიციალურ დოკუმენტებში, სამართლებრივი ჩარჩოს არარსებობის გამო. საზღვაო ეკოსისტემები NBSAP II-ში მხოლოდ ზოგადი განცხადებების დონეზე იყო წარმოდგენილი და არ არსებობდა კონკრეტული სამიზნეები საზღვაო დაცული ტერიტორიების შექმნის მიმართულებით. საზღვაო და სანაპირო კომპონენტი დარჩა ყველაზე ნაკლებად განვითარებულ ნაწილად. დაცული ტერიტორიების მართვისა და დაგეგმვის მიმართულებით NBSAP II-მა რეალური პროგრესი აჩვენა დაცული ტერიტორიების ფართობის გაზრდით, ასევე UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის, ზურმუხტის ქსელისა და სხვა საერთაშორისო სტატუსების მინიჭებამ მნიშვნელოვნად განამტკიცა საქართველოს კონსერვაციული იმიჯი. თუმცა, ზურმუხტის ტერიტორიების მართვის სამართლებრივი მექანიზმების არქონა და მათი ეროვნულ პოლიტიკაში ინტეგრაციის არარსებობა კვლავ რჩება გამოწვევად.

ინსტიტუციურ დონეზე NBSAP II-ს აკლდა მკაფიოდ ჩამოყალიბებული ჩარჩო ინტეგრირებული მმართველობისთვის. მონიტორინგის სისტემა ფრაგმენტული იყო, მონაცემები ინახებოდა სხვადასხვა უწყებაში, არ არსებობდა ეროვნული ერთიანი პლატფორმა, ასევე, ინდიკატორები რაოდენობრივად არ იყო განსაზღვრული და პროგრესის შეფასება ხშირად ეფუძნებოდა მხოლოდ პროექტების ფარგლებში განხორციელებული აქტივობების ანგარიშებს.

საერთო ჯამში, NBSAP II-მა გარკვეულწილად შექმნა პოლიტიკური და ინსტიტუციური საფუძველი დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარებისათვის, თუმცა იგი არ მოიცავდა: OECMs-ის სამართლებრივ და ინსტიტუციურ ჩარჩოს, საზღვაო და სანაპირო ეკოსისტემების მკაფიოდ გაწერილ სამიზნეებს, ეკოლოგიური დერეფნების სამართლებრივი დარეგულირების მექანიზმს და ეკოლოგიური ქსელის სრულყოფილი ინტეგრირების საკითხს ეროვნულ სივრცით დაგეგმვის დოკუმენტებში. ასევე, ზურმუხტის ტერიტორიების რეალური მართვის მექანიზმებს, ერთიანი მონაცემთა და მონიტორინგის სისტემის შექმნას, ფინანსური მდგრადობის სრულყოფილი მოდელი და ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის ეფექტურ მექანიზმებს.

აღნიშნული მიმართულებები NBSAP III-ისთვის კვლავ რჩება პრიორიტეტად, დაცული ტერიტორიების ეფექტური მართვის უზრუნველყოფისა და ინსტიტუციონალური განმტკიცების მიმართულებით.

მიზან 3-ით გათვალისწინებული მიმართულებები ქვეყნისათვის განსაკუთრებით პრიორიტეტულია, შესაბამისად საჭიროა მის განხორციელებასთან დაკავშირებით საკითხები ფართოდ ინტეგრირდეს NBSAP 3-ის დოკუმენტში. გამოვლენილი ხარვეზების შესაბამისად იდენტიფიცირდეს და დაიგეგმოს შესაბამისი ღონისძიებები და ქმედებები და განისაზღვროს მათი შესრულების მონიტორინგისათვის საჭირო რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ინდიკატორები.

3.4 მიზანი 4-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 4 – სახეობების გადაშენების შეჩერება, გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვა და ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტების მართვა

გადაუდებელი მართვის ღონისძიებების გატარება ადამიანის ქმედებებით გამოწვეული მოწყვლადი და საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების გადაშენების რისკის შესამცირებლად, მათი აღდგენისა და კონსერვაციის უზრუნველსაყოფად; ადგილობრივი, ველური და მოშინაურებული სახეობების პოპულაციებში გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნება და აღდგენა, რაც უზრუნველყოფს მათი ადაპტაციის უნარის გამყარებას *in situ* და *ex situ* კონსერვაციისა და მდგრადი მართვის პრაქტიკების გამოყენებით. ასევე, ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის ურთიერთქმედების ეფექტური მართვა, მათ შორის კონფლიქტების მინიმუმამდე დაყვანისა და უსაფრთხო თანაცხოვრების უზრუნველსაყოფად.

მიზნის შინაარსი – სახეობათა შემცირება და მათი გადაშენების ტენდენციები იწვევს გენეტიკური მრავალფეროვნების კლებას, რაც მნიშვნელოვნად ასუსტებს როგორც ინდივიდების, ისე პოპულაციების მდგრადობას. სახეობების გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნება კი უზრუნველყოფს მათი გარემო პირობებთან ადაპტაციისა და მდგრადობის აუცილებელ საფუძველს. გენეტიკური მრავალფეროვნების კარგვა საფრთხეს უქმნის როგორც თავად სახეობებს, ასევე აგრობიომრავალფეროვნებას, საკვების უსაფრთხოებას და იმ მრავალმხრივ სარგებელს, რომლითაც ბუნება უზრუნველყოფს ადამიანს. მიუხედავად არსებული გამოწვევებისა, ისეთი ღონისძიებების განხორციელებით, როგორიცაა სახეობების აღდგენა, რეინტროდუქცია, დაავადებების კონტროლი, ჰაბიტატების გაუმჯობესება, სახეობების გამრავლების ადგილების შექმნა და საჭიროების შემთხვევაში ex situ კონსერვაცია შესაძლებელია მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა სახეობების დაცვისა და მათი გადაშენების შეჩერებაში. განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ადამიანისა და ველურ ბუნებას შორის ურთიერთქმედების ეფექტური მართვა და მათ შორის არსებული კონფლიქტების შემცირება, რომლებიც ხშირად უკავშირდება ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისთვის საფრთხეს, მოსავლის დაზიანებას, შინაურ პირუტყვზე თავდასხმას, საცხოვრებელი გარემოს ათვისებასთან დაკავშირებულ კონკურენციას და ეკონომიკურ ზარალს. პრევენციული ქმედებების და ეფექტური რეაგირების სისტემების დანერგვისა და თანამონაწილეობაზე დაფუძნებული მიდგომების განხორციელება ქმნის საფუძველს ადამიანის კეთილდღეობისა და ველური ბუნების მშვიდობიანი თანაცხოვრებისთვის. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიზანი 4 გულისხმობს გადაუდებელი მართვის ქმედებების განხორციელებას, რათა შეჩერდეს ადამიანის მიერ გამოწვეული სახეობათა გადაშენება და შემცირდეს გადაშენებასთან დაკავშირებული რისკები; შენარჩუნდეს და აღდგეს როგორც ველური, ისე შინაური სახეობების გენეტიკური მრავალფეროვნება და ადამიანისა და ველური ბუნების ურთიერთქმედების მართვა განხორციელდეს ეფექტურად, კონფლიქტების შემცირებისა და მათ შორის ჰარმონიული თანაცხოვრების ხელშესაწყობად.

3.4.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

საქართველოს საკანონმდებლო ბაზა და სტრატეგიული დოკუმენტები მოიცავს სახეობების დაცვასა და გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნებასთან დაკავშირებულ საკითხებს, როგორც ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას. აღნიშნული დოკუმენტები განსაზღვრავს საფრთხის ქვეშ მყოფი და მოწყვლადი, აგრეთვე ადგილობრივი და მოშინაურებული სახეობების, გენეტიკური რესურსების დაცვის, აღდგენისა და მონიტორინგის პრინციპებს, რაც ხაზს უსვამს მათ მნიშვნელობას ქვეყნის გარემოსდაცვით და მომიჯნავე სექტორულ სტრატეგიებში. სახეობების კონსერვაცია მჭიდროდ უკავშირდება ტყის რესურსების მართვას, აგრობიომრავალფეროვნების

შენარჩუნებას, ნიადაგისა და წყლის რესურსების მდგრად სარგებლობას და კლიმატის ცვლილებისადმი ადაპტაციის მიმართულებებს. შესაბამისად, სახეობების დაცვის ღონისძიებები უნდა განხორციელდეს არა ცალკეული, ფრაგმენტული ქმედებების სახით, არამედ როგორც ერთიანი ლანდშაფტურ დონეზე მართვის მნიშვნელოვანი ნაწილი.

ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენცია (CBD) ავალდებულებს სახელმწიფოებს უზრუნველყონ საფრთხის ქვეშ მყოფი და გადაშენების რისკის მქონე სახეობების დაცვა, შეიმუშაონ აღდგენის გეგმები, განავითარონ *ex situ* და *in situ* კონსერვაციის მექანიზმები და მართონ ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის ურთიერთქმედება ისე, რომ შემცირდეს კონფლიქტები და თავიდან იქნას აცილებული ზიანი როგორც ადამიანებისთვის, ისე ველური ბუნების წარმომადგენლებისათვის. კონვენცია ასევე მოითხოვს გენეტიკური რესურსების დაცვასა და აგრობიომრავალფეროვნების შენარჩუნებას. კარტახენას ოქმი ბიოუსაფრთხოების შესახებ (Cartagena Protocol on Biosafety) აწესებს გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმების ტრანსსასაზღვრო გადაადგილებისა და გამოყენების უსაფრთხოების სტანდარტებს, რაც პირდაპირ უკავშირდება გენეტიკური რესურსების დაცვას და ბიომრავალფეროვნების რისკების პრევენციას. ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის შესახებ კონვენცია (ბერნის კონვენცია) ავალდებულებს საქართველოს შეინარჩუნოს და აღადგინოს საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობები, განსაზღვროს მათთვის საკვანძო ჰაბიტატები და უზრუნველყოს მათი დაცვა. გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ველური ფლორისა და ფაუნის საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ კონვენცია (CITES) არეგულირებს იმ სახეობების საერთაშორისო ვაჭრობას, რომლებიც გადაშენების საფრთხის ქვეშ იმყოფებიან და საჭიროებენ განსაკუთრებულ კონტროლს. მიგრირებადი სახეობების კონსერვაციის შესახებ კონვენცია (CMS) ითვალისწინებს მიგრირებადი სახეობების დაცვისა და მათი დაცვის პრინციპებს, მათ შორის მათი სამიგრაციო მარშრუტების შენარჩუნებასა და აღდგენას, რაც პირდაპირ უკავშირდება სახეობების გადაშენების პრევენციას და ეკოლოგიური კავშირების უზრუნველყოფას. ევროკავშირის დირექტივა 92/43/EEC ბუნებრივი ჰაბიტატებისა და ველური ფაუნისა და ფლორის კონსერვაციის შესახებ და ევროპარლამენტისა და ევროპის საბჭოს 2009/147/EC დირექტივა გარეული ფრინველების კონსერვაციის შესახებ ადგენს სახეობების კონსერვაციის ევროპულ სტანდარტებს, მათ შორის საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების აღდგენის გეგმების შემუშავებას, ბუნებრივი ჰაბიტატების შენარჩუნებასა და ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტების პრევენციის საჭიროებას. საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი ტერიტორიების შესახებ კონვენცია (RAMSAR Convention) მოითხოვს ჭარბტენიანი ეკოსისტემების დაცვასა და მდგრად გამოყენებას, რაც აუცილებელია წყლის ფრინველებისა და მრავალი საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობის ჰაბიტატების შენარჩუნებისთვის. სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვან მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმება (ITPGRFA), რომელიც მოითხოვს სასოფლო-სამეურნეო გენეტიკური რესურსების დაცვას, სელექციისთვის საჭირო მასალის შენარჩუნებას და აგრობიომრავალფეროვნების გრძელვადიან მხარდაჭერას. მსოფლიო კულტურული და

ბუნებრივი ღირებულებათა დაცვის შესახებ კონვენცია (UNESCO World Heritage Convention) მოიცავს უნივერსალური ღირებულების მქონე ბუნებრივი ტერიტორიების დაცვას, მათ შორის იმ არელების, რომლებიც განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახეობებსა და მაღალი კონსერვაციული ღირებულების ჰაბიტატებს მოიცავს. მცენარეთა დაცვის საერთაშორისო კონვენცია (IPPC – International Plant Protection Convention) ითვალისწინებს მცენარეთა დაავადებების და მავნებლების კონტროლის ზომებს, რაც მნიშვნელოვანია როგორც ველური ფლორის, ისე აგრობიომრავალფეროვნების დაცვისთვის.

ასევე მნიშვნელოვანი შეთანხმებებია: აფრიკა-ევრაზიის მიგრირებადი წყლის ფრინველების დაცვის შესახებ შეთანხმება (AEWA), რომელიც უზრუნველყოფს წყლის ფრინველებისა და გადამფრენ პოპულაციათა დაცვის ზომებს; შავი ზღვის, ხმელთაშუა ზღვისა და მიმდებარე ატლანტის ოკეანის მცირე ვეშაპისებრთა დაცვის შესახებ შეთანხმება (ACCOBAMS) – წარმოადგენს ზღვის მიგრირებადი ძუძუმწოვრების დაცვის მნიშვნელოვან ჩარჩოს; ევროპის ღამურების დაცვის შესახებ შეთანხმება (EUROBATS) – მოითხოვს ღამურების პოპულაციების დაცვას და მათი ჰაბიტატების შენარჩუნებას; ევროპის ლანდშაფტების კონვენცია – ამყარებს ეკოლოგიური კავშირებისა და ლანდშაფტური მრავალფეროვნების დაცვის ჩარჩოს, რაც აუცილებელია სახეობების გადაადგილებისა და ჰაბიტატების ფუნქციონირებისათვის; შავი ზღვის დაბინძურების თავიდან აცილების კონვენცია (ბუქარესტის კონვენცია) და მის ფარგლებში, შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნებისა და ლანდშაფტის დაცვის ოქმი, რომლებიც ავალდებულებს სახელმწიფოებს უზრუნველყონ ზღვის ეკოსისტემების დაცვა და საფრთხის ქვეშ მყოფი საზღვაო სახეობებისა და ჰაბიტატების შენარჩუნება.

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩოდან და სტრატეგიული დოკუმენტებიდან მიზანი 4-ის ამოცანების მიღწევისათვის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები.

- **საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996)** – ქმნის საფუძველს საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების, მათი ჰაბიტატებისა და გენეტიკური რესურსების დაცვისთვის. კანონი მოითხოვს სახეობების საბინადრო გარემოს, გამრავლების არელებისა და მიგრაციული მარშრუტების შენარჩუნებას. განსაზღვრავს „წითელი ნუსხის“ სახეობების გაძლიერებულ დაცვას და ისეთი საქმიანობების აკრძალვას, რომლებიც იწვევს მათი პოპულაციების შემცირებას.
- **საქართველოს კანონი „წითელი ნუსხისა და წითელი წიგნის შესახებ“ (2003)** – წარმოადგენს ქვეყნის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სამართლებრივ ჩარჩოს საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების დაცვისა და მათი განადგურების პრევენციისთვის. კანონი განსაზღვრავს გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ცხოველებისა და მცენარეების იდენტიფიცირების და საკონსერვაციო სტატუსების განსაზღვრის პრინციპებს, რაც პირდაპირ უწყობს ხელს სახეობების გადაშენების შეჩერებასა და მათ კონსერვაციას. კანონი ავალდებულებს სახელმწიფო სტრუქტურებს უზრუნველყონ ამ სახეობების მდგომარეობის რეგულარული შეფასება, მონიტორინგი და „წითელი ნუსხისა“ და

„წითელი წიგნის“ პერიოდული განახლება, რაც ქმნის საფუძველს გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვისა და სახეობების რიცხოვნობის, გავრცელებისა და ეკოლოგიური მდგომარეობის აღრიცხვისათვის. ასევე დადგენილია აკრძალვები და შეზღუდვები, რომლებიც იცავს ამ სახეობებს ზიანისგან, მათ შორის ჰაბიტატების რღვევისა და გამრავლების ადგილების დაზიანებისგან. გარდა ამისა, კანონი ითვალისწინებს აღდგენის ღონისძიებების დაგეგმვასა და განხორციელებას, საჭიროების შემთხვევაში *ex situ* და *in situ* კონსერვაციის გამოყენებით.

- **საქართველოს კანონი „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“ (1996)** – წარმოადგენს მიზანი 4-ის განხორციელების ერთ-ერთ მთავარ სამართლებრივ საფუძველს. იგი განსაზღვრავს გარეული ცხოველების, მათ შორის გადაშენების საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების დაცვის, აღდგენისა და მდგრადი გამოყენების ზოგად პრინციპებს. კანონით განსაზღვრულია სახეობრივი მრავალფეროვნების, გენეტიკური რესურსების, მათი საბინადრო გარემოს, გამრავლების არელებისა და სამიგრაციო გზების დაცვის მოთხოვნები. კანონი ასევე არეგულირებს *in-situ* და *ex-situ* კონსერვაციისა და რეინტროდუქციის, ნადირობის თევზჭერის და ფაუნის სხვა სახეობების მართვასთან დაკავშირებულ საკითხებს.
- **საქართველოს კანონი „ნიადაგების კონსერვაციისა და ნაყოფიერების აღდგენა - გაუმჯობესების შესახებ“ (2003)** განსაზღვრავს ნიადაგების დეგრადაციის, დაცვის, და მონიტორინგის საკითხებს, რაც წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის სახეობების ჰაბიტატების სტაბილურობისა და სიცოცხლისუნარიანობის აუცილებელ წინაპირობას. კანონი ადგენს ნიადაგის დაცვის, ეროზიის პრევენციის, სტიქიური მოვლენებისგან დაცვისა და ნაყოფიერების შენარჩუნებით დაკავშირებულ წესებს, რომლებიც ხელს უშლიან ეკოსისტემების დეგრადაციას და შესაბამისად იცავს მრავალ სახეობას ჰაბიტატის კარგვისგან. გარდა ამისა, ადგენს შეზღუდვებს, რომლებიც ზღუდავს ნიადაგის გაუდაბნოების, დაბინძურების, დაჰაბიტირების, დამლაშების საკითხებს. აღნიშნული რეგულაციები მიმართულია ეკოსისტემების დეგრადაციის თავიდან აცილებისკენ, რითიც ხელს უწყობენ სახეობების გადაშენების პრევენციას.
- **საქართველოს კანონი „ნიადაგის დაცვის შესახებ“ (2003)** ქმნის სამართლებრივ საფუძველს ნიადაგის ნაყოფიერების, სტრუქტურისა და ეკოლოგიური ფუნქციების დაცვისათვის, რაც წარმოადგენს ველური ფლორისა და ფაუნის ბუნებრივი ჰაბიტატების შენარჩუნების აუცილებელ წინაპირობას. კანონი განსაზღვრავს ნიადაგის დეგრადაციის, ეროზიის, დაბინძურებისა და გაუდაბნოების პრევენციის თაობაზე სახელმწიფო ვალდებულებებს, რაც პირდაპირ უწყობს ხელს ეკოსისტემური სტაბილურობისა და ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის უზრუნველყოფას. კანონი ითვალისწინებს საძოვრების ეკოლოგიური მდგომარეობის დაცვას, გადაჭარბებული მოვების, ალპურ და სუბალპურ ზონებში მცენარეული საფარის დაზიანებისა და ნიადაგის სტრუქტურის დარღვევის პრევენციით.

- **საქართველოს კანონი „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ (2024)** – ადგენს წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვის სამართლებრივ საფუძვლებს, რომლებიც გულისხმობს წყლის, მათ შორის ჭარბტენიანი ეკოსისტემებისა და წყალზე დამოკიდებული ჰაბიტატების შენარჩუნებას, მათი მდგომარეობის გაუარესების პრევენციასა და დაცვის სპეციალური რეჟიმების დანერგვას. კანონი ითვალისწინებს წყლის ხარისხისა და რაოდენობის მონიტორინგს, დაბინძურებისა და ევტროფიკაციის პრევენციას, დაცული ზონების (მათ შორის სასმელი წყლის ობიექტების, ეკოლოგიურად სენსიტიური ტერიტორიებისა და წყალთან დაკავშირებული ჰაბიტატების) განსაზღვრასა და სპეციალურ რეჟიმს, რაც ქმნის წინაპირობას წყლის ეკოსისტემებზე დამოკიდებული სახეობებისა და მათი ჰაბიტატების კონსერვაციისთვის. კანონი ქმნის პირობებს წყლის ეკოსისტემების ფუნქციონირების შენარჩუნებისა და ჰაბიტატების რეაბილიტაციისთვის, რაც მნიშვნელოვანია როგორც საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების გადარჩენისთვის, ასევე მათი გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნებისთვის.
- **საქართველოს გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი (2017)** – კოდექსი ადგენს ისეთ სტრატეგიულ დოკუმენტებსა და საქმიანობებზე ზემოქმედების შეფასების წესს, რომელთა განხორციელებამ შესაძლოა მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენოს ბიომრავალფეროვნებას, მათ შორის სახეობებსა და ჰაბიტატებს. კანონით განსაზღვრულია, რომ ზემოქმედების შეფასება უნდა მოიცავდეს საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების, დაცული ტერიტორიების, სამიგრადიო მარშრუტების, ჰაბიტატების და ეკოლოგიური ფუნქციების დაზიანების რისკის შეფასებას.
- **საქართველოს „ტყის კოდექსი“ (2020)** ქმნის სამართლებრივ საფუძველს ტყის ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობებისა და მათი ჰაბიტატების დაცვისთვის. კოდექსის ითვალისწინებს იშვიათი და გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი მცენარეული სახეობების, ცხოველთა სამყაროსა და მათ ჰაბიტატთა დაცვას, მოვლასა და აღდგენას. კოდექსი ხელს უწყობს ტყის ეკოსისტემის მდგრადი ფუნქციონირების უზრუნველყოფას, რაც მოიცავს ეკოლოგიური მაჩვენებლების გაუმჯობესებას, ბუნებრივი გარემოს თვითაღდგენის შესაძლებლობის შენარჩუნებასა და ტყის პათოლოგიური მდგომარეობის მონიტორინგს. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ტყის კატეგორიებად დაყოფას – დაცული და დაცვითი კატეგორიები პირდაპირ ემსახურება საფრთხის ქვეშ მყოფი და მოწყვლადი ეკოსისტემების, საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების, ჭაღისა და არიდული ტყეების დაცვას.
- **საქართველოს კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ (1996)** განსაზღვრავს დაცული ტერიტორიების კატეგორიებს, მათი შექმნის, გამოყენებისა და მართვის წესებს, რაც უზრუნველყოფს საფრთხის ქვეშ მყოფი, იშვიათი და გადაშენების პირას მყოფი სახეობების ჰაბიტატების დაცვას. კანონი ასევე ითვალისწინებს ისეთი

საერთაშორისო დაცული ტერიტორიების შექმნას, როგორცაა – ბიოსფერულ რეზერვატები, მსოფლიო მემკვიდრეობის უბნები და ჭარბტენიანი ტერიტორიები, რაც უზრუნველყოფს სახეობების მნიშვნელობის ჰაბიტატების დაცვას. კანონი ასევე აღდგენს მართვის გეგმების შემუშავების საკითხს, რომლებიც მოიცავს მონიტორინგის, ჰაბიტატების აღდგენის, ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტების პრევენციის და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების საკითხებს.

- **„სურსათის/ცხოველის საკვების უზენაესობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის კოდექსი“ (2012)** ქმნის სამართლებრივ საფუძველს დაავადებების პრევენციისა და კონტროლისთვის, რაც აუცილებელია როგორც ველური, ისე შინაური სახეობების პოპულაციების დაცვისთვის. კოდექსი არეგულირებს ვეტერინარული ზედამხედველობის, ზოონოზური დაავადებების პრევენციის, ცხოველთა გადაადგილების კონტროლის საკითხებს. ასევე, კოდექსი ითვალისწინებს მცენარეთა დაცვისა და ფიტოსანიტარულ პრინციპებს, მავნე და საკარანტინო ორგანიზმების კონტროლს და აგროქიმიკატების უსაფრთხო გამოყენებას, რაც აგრობიომრავალფეროვნებისა და გენეტიკური რესურსების შენარჩუნების მნიშვნელოვანი ელემენტია.
- **„საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამა (2022–2026)“** – განსაზღვრავს საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების დაცვის, აღდგენისა და მათი ჰაბიტატების კონსერვაციის გაძლიერების, აგრეთვე გენეტიკური რესურსების შენარჩუნებისა და ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის გაუმჯობესების საკითხებს. ასევე მასში აღნიშნულია ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტების ზრდის და პრევენციისა და მართვის შესაბამის მექანიზმების გაუმჯობესების საკითხი. გარდა ამისა, ხაზს უსვამს ინვაზიური სახეობების კონტროლის, ეკოსისტემების აღდგენისა და ეფექტური მართვის აუცილებლობას.
- **„საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021–2027“** განსაკუთრებულად გამოყოფს ნიადაგის კონსერვაციასა და ტრადიციული გენეტიკური რესურსების დაცვის საკითხს, რაც პირდაპირ დაკავშირებულია სახეობების მდგრადობასა და გენეტიკური რესურსების შენარჩუნებასთან.
- **„საქართველოს კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგია და 2021–2023 წლების სამოქმედო გეგმა“** აღიარებს ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების მნიშვნელობას. ტყის აღდგენა, ნიადაგის კონსერვაცია და მწვანე ინფრასტრუქტურის განვითარება გამოიყენება როგორც ადაპტაციისა და შერბილების ინსტრუმენტები, რაც ქმნის გარემოს, სადაც სახეობები და გენეტიკური რესურსები უფრო მდგრადი ხდებიან კლიმატის ცვლილების ზემოქმედების მიმართ.

აღსანიშნავია, რომ ბოლო პერიოდში ჩატარდა კვლევები მტაცებელ ცხოველებზე, ჩლიქოსნებზე, გადამფრენ და მობუდარ ფრინველებზე, ამფიბიებსა და თევზებზე. დაცულ ტერიტორიებზე მიმდინარეობს მონიტორინგისა და პატრულირების საწარმოებლად SMART

პლატფორმის გამოყენება. დაკვირვების შედეგად მიღებული მონაცემები ასახავს ქურციკის, კეთილშობილი ირმის, ჯიხვის, ნიამორის, არჩვის, ფოცხვერის, მურა დათვის, კავკასიური სალამანდრისა და სხვა საკვანძო სახეობების მდგომარეობას. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქურციკის რეინტროდუქციის პროგრამის წარმატება და პოპულაციის წლიდან წლამდე ზრდა, ირმის რიცხოვნობის მატება გარკვეულ რეგიონებში, ასევე ჯიქის ინდივიდების დაფიქსირება მრავალწლიანი პაუზის შემდეგ.

წყლის ბიომრავალფეროვნების მიმართულებით ტარდება შავი ზღვის რეგულარული კვლევები, ჰიდროაკუსტიკური შეფასებები და ფსკერული ბიომონიტორინგი. განისაზღვრა ძირითადი თევზის სახეობების მარაგები, მომზადდა კვოტები და იდენტიფიცირდა შავი ზღვისთვის დამახასიათებელი ინვაზიური სახეობები. აღსანიშნავია ზუთხისებრთა ექვსი სახეობის მრავალწლიანი კვლევები, რომლებიც ასახავს მათი მდგომარეობის დინამიკას.

მცენარეთა კონსერვაციის მიმართულებით განხორციელდა ენდემური მერქნიანი სახეობების აღდგენის პრაქტიკული ღონისძიებები, მათ შორის იმერული მუხის, წიფლის, წაბლის, ფიჭვისა და ნაძვის ხელოვნური და ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობა. საქართველოს ბოტანიკურ ბაღებში განვითარდა *ex-situ* კონსერვაციის ინსტრუმენტები და შეიქმნა ენდემური სახეობების თესლის ბანკი. ამასთან, დაწყებულია ადგილობრივი კულტურული მცენარეების ველური მონათესავე სახეობების, აგრეთვე სამკურნალო და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვანი გენეტიკური რესურსების დაცვის პროცესი. მნიშვნელოვანია ასევე, რომ იდენტიფიცირდა და დამტკიცდა ზურმუხტის ქსელის ტერიტორიები. შემუშავდა და დამტკიცდა გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფ სახეობათა გადარჩენის პრაქტიკულ ღონისძიებათა წესების შესახებ სახელმძღვანელო დოკუმენტი – სახეობათა აღდგენის გეგმა და მის საფუძველზე მიმდინარეობს პრიორიტეტული სახეობების აღდგენის ინდივიდუალური გეგმების შემუშავება და დამტკიცება. ჩამოყალიბდა ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის საკოორდინაციო საბჭო.

გამოწვევები

- **სახეობების მდგომარეობის შესახებ არასრულყოფილი მონაცემები და მონიტორინგის სისტემების სისუსტე** – მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნულ დონეზე მიმდინარეობს სხვადასხვა სახეობების მდგომარეობის შემსწავლელი კვლევები, მონაცემთა შეგროვება სისტემური და სტანდარტიზებული არ არის. ასევე არ ხდება უკვე არსებული ინფორმაციის ერთიან სისტემაში ინტეგრირება. შედეგად, საფრთხის ქვეშ მყოფი და იშვიათი სახეობების რაოდენობა, გავრცელების არეალი, პოპულაციების დინამიკა და მიგრაციის მარშრუტები სრულად და დროულად არ აისახება დაგეგმვასა და მართვის პროცესებში. აღნიშნული ართულებს გადაშენების რისკების შემცირების, გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვის და ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტების მართვისთვის საჭირო ეფექტური გადაწყვეტილებების მიღებას. გარდა ამისა, არასაკმარისად არის განსაზღვრული სახეობების და ჯიშების (მათ შორის კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების) და სოფლის

მეურნეობისთვის მნიშვნელოვანი სახეობების/ლენდრასების მდგომარეობის გაუმჯობესების რაოდენობრივი მიზნები, არ არსებობს მკაფიოდ ჩამოყალიბებული, გაზომვადი ამოცანები და ინდიკატორები (მაგალითად, რამდენი სახეობის კონსერვაციული სტატუსი უნდა გაუმჯობესდეს, რა მოცულობის ჰაბიტატი უნდა აღდგეს ან რა ტემპით უნდა შემცირდეს გადაშენების რისკი). ასეთი რაოდენობრივი მიზნების არარსებობა ართულებს ეფექტური დაგეგმვის, შეფასების და მონიტორინგის პროცესს და ზღუდავს სახეობების მდგრადი მართვის შესაძლებლობებს.

- **ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტის მართვის ნაკლოვანებები** – არსებული სამართლებრივი და ინსტიტუციური ჩარჩო სრულად ვერ უზრუნველყოფს ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტების პრევენციის, დაზღვევის, კომპენსაციის და ეფექტური მართვის პრინციპებს. მოსახლეობა ხშირად არ არის სათანადოდ აღჭურვილი ან ინფორმირებული მსგავსი სიტუაციების სამართავად, რაც იწვევს სოციალურ დაძაბულობას, უკმაყოფილებას და ზოგჯერ ველური ბუნების წინააღმდეგ არალეგალურ ქმედებებს. ასეთი გარემოებები ართულებს როგორც სახეობების დაცვას, ისე უსაფრთხო თანაცხოვრების უზრუნველყოფას.

3.4.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები

შესაბამისობა

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო წარმოადგენს მიზან 4-თან დაკავშირებით ძირითად მაკოორდინირებელ უწყებას. სამინისტროს ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკის დეპარტამენტი პასუხისმგებელია საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე ბიომრავალფეროვნების კომპონენტების დაცვისა და შენარჩუნების, ბიოლოგიური რესურსების მართვისა და რეგულირების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებაზე. **სსიპ ველური ბუნების სააგენტო** კონცენტრირებულია ველური ბუნების კონსერვაციაზე, პრიორიტეტული სახეობებისა და ჰაბიტატების აღდგენასა და მდგრად სარგებლობაზე. **სსიპ „ეროვნული სატყეო სააგენტო“** ახორციელებს ტყის ეკოსისტემების აღდგენისა და ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობის ღონისძიებებს, რაც ქმნის წინაპირობას საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების ჰაბიტატების აღდგენისათვის და ამცირებს მათი გადაშენების რისკებს. **სსიპ „დაცული ტერიტორიების სააგენტო“** მართავს იმ ტერიტორიებს, სადაც კონცენტრირებულია უნიკალური და იშვიათი სახეობები. ამ სააგენტოს საქმიანობა უზრუნველყოფს კრიტიკული ჰაბიტატების დაცვასა და გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების გადარჩენის აუცილებელ პირობებს, რითაც იგი ხელს უწყობს როგორც სახეობების გადაშენების შეჩერებას, ასევე გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნებას. **სსიპ „გარემოს ეროვნული სააგენტო“** ახორციელებს შავი ზღვის სახეობებისა და ჰაბიტატების მონიტორინგს, ასევე უზრუნველყოფს მონაცემთა შეგროვებას გარემოს მდგომარეობის შესახებ, რაც საშუალებას იძლევა დროულად შეფასდეს სახეობათა სტატუსი და დაგეგმილი იქნას მიზნობრივი კონსერვაციის ღონისძიებები. სსდ „გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი“ ახორციელებს

კონტროლს ისეთ ფაქტორებზე, რომლებიც სახეობათა პოპულაციების შემცირებას იწვევს (მაგ., უკანონო ნადირობა, ჰაბიტატების დაზიანება). სსიპ „სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი“ მუშაობს ადგილობრივი ჯიშების, კულტურული მცენარეებისა და შინაური ცხოველების გენეტიკური რესურსების შენარჩუნებაზე. გარემოსა და კლიმატის ცვლილებების პოლიტიკის დეპარტამენტი განიხილავს ეკოსისტემების აღდგენასა და ბუნებაზე დაფუძნებულ გადაწყვეტილებებს, როგორც კლიმატური ადაპტაციისა და მდგრადობის უზრუნველყოფის კომპონენტს.

ასევე აღსანიშნავია ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, რომელიც ხელს უწყობს ეკოლოგიური ინვესტიციებისა და მწვანე ეკონომიკის პოლიტიკის განვითარებას, მათ შორის ეკოტურიზმისა და ინოვაციური ტექნოლოგიების წახალისებას.

გამოწვევები

- **მონიტორინგისა და მონაცემთა ინტეგრირების სისტემა** – მიუხედავად იმისა, რომ შექმნილია ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ერთიანი სახელმწიფო სისტემის საკოორდინაციო საბჭო, რაც მნიშვნელოვანია ინსტიტუციური ძლიერი ჩარჩოს შესაქმნელად, ბიომრავალფეროვნების მონაცემები ჯერაც არასაკმარისად არის კოორდინირებული სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებებსა და სექტორებს შორის და არსებული ინფორმაცია სრულად არ ინტეგრირდება ერთიან მონაცემთა სისტემაში. აღნიშნულმა შეიძლება შეაფერხოს გადაშენების რისკების დროული გამოვლენა, სახეობების მდგომარეობისა და საკონსერვაციო სტატუსის შეფასება, ასევე სწრაფი და ეფექტური რეაგირება.
- **ადამიანისა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტების მართვის ინსტიტუციური სისტემა** – მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანისა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტების საკითხი დელეგირებულია ადგილობრივი თვითმმართველობებისათვის, ადგილობრივი ორგანოების ინსტიტუციური სისტემის გამო ვერ ხდება აღნიშნული უფლებამოსილების სრულყოფილად განხორციელება.

3.4.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 4-თან

საქართველოს მეორე ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (NBSAP II) გარკვეულწილად მოიცავდა სახეობების კონსერვაციის, გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნებისა და ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის ურთიერთქმედების მართვის მიმართულებებს, თუმცა დოკუმენტი სრულად ვერ უზრუნველყოფდა ინტეგრირებულ და რაოდენობრივად განსაზღვრულ პრინციპებს. სტრატეგიაში ასახული იყო საფრთხის წინაშე მყოფი და იშვიათი სახეობების დაცვის ზოგადი პრინციპები, მათ შორის წითელი ნუსხის/წიგნის განახლება, ჰაბიტატების შენარჩუნება და გარკვეული სახეობების აღდგენის გეგმების შემუშავება, თუმცა ამოცანები არ მოიცავდა მკაფიო სამიზნეებს გადაშენების რისკის შემცირების, პოპულაციების დინამიკის გაუმჯობესების ან გენეტიკური მრავალფეროვნების რეალური დაცვის თვალსაზრისით.

NBSAP II-ის ფარგლებში განისაზღვრა რამდენიმე საკითხი – ტყის ეკოსისტემების აღდგენა, აგრობიომრავალფეროვნების მართვა, წყლის ეკოსისტემების დაცვა და საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების საბინადრო გარემოს დაცვა. თუმცა დოკუმენტი არ ქმნიდა ერთიან სისტემურ ჩარჩოს ისეთი კრიტიკული მიმართულებებისთვის, როგორიცაა სახეობების გაუმჯობესების რაოდენობრივი მიზნები, გენეტიკური რესურსების დაცვის ერთიანი პოლიტიკა, ადამიანისა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტების ეროვნული მექანიზმები და ინვაზიური სახეობების გავრცელების პრევენცია.

მართვისა და მონიტორინგის კომპონენტი ასევე არასაკმარისად იყო ჩამოყალიბებული: მონაცემების შეგროვება და სახეობების სტატუსის შეფასება მიმდინარეობდა სექტორებად დანაწევრებული, ფრაგმენტული მეთოდებით; არ არსებობდა ერთიანი პლატფორმა, სტანდარტიზებული მეთოდოლოგია, ან სისტემური მონიტორინგი, რის გამოც სახეობების მდგომარეობის ცვლილებები ვერ აისახებოდა დროულად საკონსერვაციო გეგმებსა და გადაწყვეტილებებში. გენეტიკური მრავალფეროვნების მიმართულებით დოკუმენტი ძირითადად მოიცავდა ზოგად მიდგომებს და ნაკლებად შეიცავდა რეალურ მექანიზმებს ფერმერულ დონეზე, აგრობიომრავალფეროვნებისა და ადგილობრივი ჯიშების დაცვისთვის.

NBSAP II-ს ასევე ნაკლებად ჰქონდა განვითარებული ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტის მართვის მიმართულება. დოკუმენტი მხოლოდ ზოგად მიდგომებს ასახავდა და არ მოიცავდა პრევენციული ღონისძიებების და სწრაფი რეაგირების მექანიზმების სისტემური განვითარების საკითხებს. სტრატეგიაში არც ინვაზიური სახეობების გავრცელების წინააღმდეგ ბრძოლის მკაფიო პოლიტიკა იყო ჩამოყალიბებული.

NBSAP II-მა შექმნა პოლიტიკური და ინსტიტუციური საფუძველი სახეობების კონსერვაციისთვის. განახლდა წითელი ნუსხა, განხორციელდა აღდგენის ქმედებები, გაფართოვდა საკონსერვაციო სივრცეები. თუმცა, სათანადოდ არ დაუფარავს:

- სახეობების გაუმჯობესების რაოდენობრივი მიზნები და ინდიკატორები;

- გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვის ერთიანი ეროვნული პოლიტიკის საკითხი;
- ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტის მართვის სახელმწიფო მექანიზმები;
- სტანდარტიზებული, ბიომრავალფეროვნების ერთიანი მონიტორინგისა და მონაცემთა ინტეგრაციის სისტემა;
- სახეობების აღდგენისა და კონსერვაციის ღონისძიებების ფინანსურ და ინსტიტუციურ მდგრადობა.

ამ მიზეზებით, NBSAP III-ისთვის აუცილებელია მიზანი 4-ის მიმართულებები ფართოდ და სისტემურად ინტეგრირდეს სტრატეგიაში, რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ინდიკატორების განსაზღვრით, ეფექტური მონიტორინგის სისტემის შექმნით, კონფლიქტის მართვის მექანიზმების ჩამოყალიბებით და გენეტიკური რესურსების დაცვის გაძლიერებით.

3.5 მიზანი 5-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 5 – ველური სახეობებით მდგრადი, უსაფრთხო და კანონიერი სარგებლობა, მოპოვება და ვაჭრობა

ველური სახეობებით სარგებლობა, მათი მოპოვება და ვაჭრობა უნდა განხორციელდეს მდგრადად, უსაფრთხოდ და კანონიერად, ისე რომ თავიდან იქნეს აცილებული გადაჭარბებული სარგებლობა, მინიმუმამდე შემცირდეს არასამიზნე სახეობებსა და ეკოსისტემებზე ზემოქმედება და პათოგენების გავრცელებისა და დაავადებების გადადების რისკი. აღნიშნული უნდა განხორციელდეს ეკოსისტემური მართვის მიდგომების გამოყენებით და ადგილობრივი მოსახლეობის უფლებების დაცვითა და პატივისცემით.

მიზნის შინაარსი – ველური სახეობებით გადაჭარბებული და არამდგრადი სარგებლობა წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან საფრთხეს ბიომრავალფეროვნებისთვის. ამ მხრივ, განსაკუთრებით მძიმე ზეწოლა ხდება საზღვაო ეკოსისტემებში, სადაც გადაჭარბებული თევზჭერა ბიომრავალფეროვნების კარგვის მთავარ მიზეზს წარმოადგენს, ხოლო ხმელეთსა და მტკნარ წყლებში, მეორე უმნიშვნელოვანეს ფაქტორად გვევლინება. შესაბამისად, ველური სახეობების გამოყენება, მოპოვება და მათით ვაჭრობა უნდა ხდებოდეს მდგრადად, უსაფრთხოდ და კანონიერად, რესურსების გადაჭარბებული სარგებლობის და მოსასვენებელი ჰაბიტატებისა და სამიზნე სახეობების დაზიანების გარეშე, ასევე დაავადებების გავრცელებისა და პათოგენების გადადების რისკის მინიმუმამდე შემცირებით.

ველური სახეობებით სარგებლობა ხდება როგორც საკვებად, ასევე სამედიცინო, კულტურული და რელიგიური მიზნებისათვის, ასევე სამეცნიერო კვლევების, რეკრეაციული მიზნებისა და კომერციული ვაჭრობისთვის. სახეობების მოპოვება გულისხმობს შეგროვებას, მათზე ნადირობას, თევზჭერას ან სხვა ფორმით ბუნებრივი გარემოდან ამოღებას, ხოლო ვაჭრობა მოიცავს როგორც ცოცხალი, ისე დამუშავებული ველური რესურსების გაყიდვას ან/და გაცვლას. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ნებისმიერი ასეთი საქმიანობა უნდა

ხორციელდებოდა პოპულაციებისათვის ბუნებრივი აღდგენის შესაძლებლობის უზრუნველყოფით, არსებული რისკების გათვალისწინებით და სამეცნიერო მონაცემებზე დაყრდნობით.

მიზანი 5-ის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია ველური სახეობების გამოყენების უსაფრთხოება, როგორც ადამიანის, ისე სხვა სახეობებისა და მთლიანად ეკოსისტემებისთვის. აუცილებელია ველური სახეობების მოპოვებისა და ვაჭრობის პროცესში გათვალისწინებული იყოს პათოგენების შესაძლო გავრცელების, დაავადებების გადადების, ინვაზიური სახეობების გავრცელებს და ბიოუსაფრთხოებასთან დაკავშირებული რისკები. უსაფრთხოების ზომები მოიცავს როგორც პრევენციულ, ასევე მონიტორინგის, კონტროლისა და სწრაფი რეაგირების მექანიზმებს. მიზანთან დაკავშირებული საკანონმდებლო მოთხოვნების დაცვისას აუცილებელია, როგორც ეროვნული, ისე საერთაშორისო შეთანხმებების დაცვა. ველური სახეობებით ვაჭრობის დარეგულირება ხდება მათი მოპოვებიდან – საბოლოო მოხმარებამდე, რათა თავიდან იქნას აცილებული უკანონო ქმედებები, მოპოვების კვოტების დარღვევა, კონტრაბანდა და სხვა. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ველური რესურსებით სარგებლობა ხშირად ახდენს გავლენას არასამიზნე სახეობებსა და ეკოსისტემებზე. ჰაბიტატების დაზიანებამ შესაძლოა გამოიწვიოს ისეთი ზიანი, რომელიც მიზნობრივი სახეობების მიღმა ვრცელდება. ამიტომ მნიშვნელოვანია აღნიშნული საკითხის გათვალისწინება და ზეგავლენის მინიმუმამდე შემცირება. მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს მართვის ეკოსისტემური მიდგომის გამოყენება, რომელიც გულისხმობს მიწის, წყლისა და ცოცხალი რესურსების ინტეგრირებულ მართვას და ეფუძნება სამეცნიერო დაკვირვებებს. მიზანი 5-ით გათვალისწინებული ქმედებების განხორციელებისას, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების დაცვა და მათ მიერ ბუნებრივი რესურსებით ტრადიციული სარგებლობის პრინციპების პატივისცემა.

ქვეყანა ახორციელებს „გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ველური ფლორისა და ფაუნის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ“ კონვენციის (CITES) დანართებში შეტანილი სახეობების, როგორცაა თეთრყვავილას ბოლქვებით ან/და ყოჩივარდას ბოლქვებით სარგებლობას. დღესდღეობით მოქმედია 3 თეთრყვავილას გორგლის/ბოლქვების მოპოვების ლიცენზია. რაც შეეხება თეთრყვავილას გორგლის ათვისებას, სულ 3 ლიცენზიანტია და თითოეულ ლიცენზიანტს ასათვისებელი აქვს 5 000 000 ცალი თეთრყვავილას ბოლქვი. გაცემული იყო ყოჩივარდას 3 წლიანი ლიცენზია, მათი მოქმედების ვადა ამოიწურა 2021 წელს და ათვისებულია 30 000 ცალი. ამჟამად ყოჩივარდას მოქმედი ლიცენზია არ არის გაცემული. ამასთანავე, გაცემულია ცხოველთა სამყაროს კანონიერი გზით მოპოვების და ვაჭრობის ლიცენზიები სამონადირეო მეურნეობის ფარგლებში შეთანხმებული კვოტების სახით.

3.5.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

საქართველოს საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული პოლიტიკა ითვალისწინებს ველური სახეობებით მდგრადი, უსაფრთხო და კანონიერი სარგებლობის პრინციპებს. არსებული დოკუმენტები არეგულირებს როგორც ველური ფლორისა და ფაუნის მოპოვების, ისე მათი გამოყენებისა და საერთაშორისო ვაჭრობის წესებს, რაც კრიტიკულად მნიშვნელოვანია გადაჭარბებული სარგებლობის პრევენციისა და ეკოსისტემებზე ზემოქმედების შემცირებისთვის. არსებული დოკუმენტები გარკვეულწილად ითვალისწინებს ასევე ინვაზიური სახეობებისა და დაავადებების გავრცელებისა და პათოგენების გადადების რისკების მართვის საკითხებს, რაც მნიშვნელოვანია ადამიანებისა და ეკოსისტემების უსაფრთხოებისთვის. ველური სახეობების გამოყენება მნიშვნელოვანწილად უკავშირდება თევზჭერის, ტყის რესურსებით სარგებლობის, ასევე ტურიზმის მიმართულებებს.

საერთაშორისო ვალდებულებების ფარგლებში, ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენცია (CBD) და მისი შესაბამისი გადაწყვეტილებები ავალდებულებს საქართველოს უზრუნველყოს ველური სახეობების გამოყენების, მოპოვებისა და ვაჭრობის განხორციელება მდგრადად და უსაფრთხოდ. გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ველური ფლორისა და ფაუნის საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ კონვენცია (CITES) მოითხოვს იმ სახეობების ვაჭრობის გაკონტროლებას, რომლებიც გადაჭარბებული სარგებლობის რისკის ქვეშ არიან. მიგრირებადი სახეობების კონსერვაციის შესახებ კონვენცია (CMS) ითვალისწინებს მიგრირებადი სახეობების მოპოვებისა და გამოყენების ისეთი რეგულირებას, რომ არ მოხდეს პოპულაციებისათვის ზიანის მიყენება ან მათი სამიგრაციო მარშრუტების დარღვევა. რეგიონისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად რჩება შავი ზღვის ეკოსისტემების კონსერვაციის საკითხი, ასევე საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი ტერიტორიების შესახებ კონვენციის (რამსარის კონვენციის) პრინციპების დაცვა, წყლის ფრინველთა ჰაბიტატების დაცვისა და ამ სახეობების მდგრადი სარგებლობის კუთხით. შესაბამისი საკითხები ასევე რეგულირდება სურსათისა და სოფლის მეურნეობის მსოფლიო ორგანიზაციის (FAO) „პასუხისმგებელი თევზჭერის ქცევის კოდექსის“ (FAO Code of Conduct for Responsible Fisheries) სტანდარტებით.

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩოდან და სტრატეგიული დოკუმენტებიდან მიზანი 5-ის ამოცანების მიღწევისათვის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები

- საქართველოს კანონი „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“ (1996) – აღგენს გარეული ცხოველთა სახეობების და მათი საბინადრო გარემოს დაცვისა და აღდგენის, სახეობრივი და გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნების საკითხებს. კანონი ითვალისწინებს სახეობებით სარგებლობის, ლიცენზიისა და ვადების დადგენის წესებს, რითიც არეგულირებს ველური სახეობების კანონიერ და შედარებით მდგრად გამოყენებას. ასევე განსაზღვრავს პასუხისმგებლობას კანონის დარღვევისთვის, რაც ემსახურება უნებართვო და უკანონო მოპოვებისა და გამოყენების პრევენციას.

- **საქართველოს კანონი „საქართველოს “წითელი ნუსხისა„ და “წითელი წიგნის„ შესახებ“** (2003) – არეგულირებს ველური სახეობების მოპოვებისა და სარგებლობის სამართლებრივ საკითხებს. კანონი კრძალავს წითელ ნუსხაში შეტანილი სახეობების ნებისმიერი ფორმით მოპოვებას, დაზიანებას, განადგურებას ან მათი ჰაბიტატის რღვევას, გარდა სპეციალური გამოწვევებისა. კანონი ასევე ითვალისწინებს სახეობების აღრიცხვასა და მონიტორინგს, რაც აუცილებელია ველური სახეობების უსაფრთხოებისთვის. კანონით განსაზღვრული პასუხისმგებლობა უზრუნველყოფს, რომ წითელ ნუსხაში შეტანილი სახეობების მიმართ ნებისმიერი ქმედება იყოს კანონიერი და რეგულირებული. ასევე პირდაპირ მიუთითებს CITES-ის მოთხოვნებთან შესაბამისობაზე, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ სახეობებთან მიმართებაში, რომლებიც შეიძლება ექვემდებარებოდეს საერთაშორისო ვაჭრობას. მიუხედავად იმისა, რომ კანონი უშუალოდ არ ეხება პათოგენების გადადების საკითხებს, მისი ნორმები, რომლებიც ზღუდავს სახეობების გადაუმოწმებელ მოპოვებასა და გადაადგილებას, ასევე ამცირებს ჯანმრთელობის რისკებსაც.
- **საქართველოს კანონი „გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის შესახებ“** (2021) – მიუხედავად იმისა, რომ კანონი უშუალოდ არ არეგულირებს ველური სახეობების მოპოვებას, გამოყენებას ან ვაჭრობის საკითხებს, იგი ქმნის სამართლებრივ საფუძველს, რათა გარემოსთვის, მათ შორის ველურ ფლორასა და ფაუნაზე, არაღებალური ან არამდგრადი გამოყენებით მიყენებული ზიანი შეფასდეს და აღდგეს. ამგვარად, იგი წარმოადგენს დამხმარე ინსტრუმენტს უკანონო მოპოვებისა და ვაჭრობის შედეგად გამოწვეული ზიანის კომპენსაციისა და გარემოს აღდგენის კუთხით.
- **საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის ბრძანება #2-955**, ტყით სარგებლობის გენერალური ლიცენზიის, ხე-ტყის დამზადების სპეციალური ლიცენზიის, სამონადირეო მეურნეობის სპეციალური ლიცენზიის, თევზჭერის ლიცენზიის და ექსპორტის მიზნით და „გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ველური ფლორისა და ფაუნის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ“ კონვენციის CITES დანართებში შეტანილი თეთრყვავილას ბოლქვებით ან/და ყოჩივარდას გორგლებით სარგებლობის ლიცენზიის მოწმობების ფორმების დამტკიცების შესახებ – განსაზღვრავს ისეთი საქმიანობებისთვის ლიცენზირების წესებს, რომლებიც უშუალოდ უკავშირდება ველური სახეობების კანონიერ მოპოვებასა და გამოყენებას. დოკუმენტი მოიცავს ტყით სარგებლობის გენერალური ლიცენზიის, ხე-ტყის დამზადების, სამონადირეო მეურნეობის, თევზჭერის, ასევე CITES-ის დანართებში შეტანილი სახეობებით (თეთრყვავილა, ყოჩივარდა) სარგებლობისთვის საჭირო ექსპორტის ლიცენზიების გაცემის წესებს. ბრძანება უზრუნველყოფს, რომ ბიორესურსებზე წვდომა ხორციელდებოდეს კანონიერად, წინასწარ დადგენილი პირობების დაცვით.
- **საქართველოს „საბაჟო კოდექსი“** (2023) – შეეხება ველური სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის კანონიერების უზრუნველყოფას, უკანონო ტრანსსასაზღვრო

გადაადგილების პრევენციას და საზღვარზე ბიოუსაფრთხოების დაცვას. კოდექსი არეგულირებს ტრანზიტის, იმპორტისა და ექსპორტის პროცესებს და ავალდებულებს საბაჟო ორგანოებს უზრუნველყონ გარემოს დაცვის მოთხოვნების შესრულება, საქონლის საბაჟო კონტროლი და იმპორტირებადი/ექსპორტირებადი პროდუქტების კანონიერების შემოწმება. კოდექსით გათვალისწინებული სანიტარიული, ვეტერინარული და ფიტოსანიტარული კონტროლი, ასევე საზღვარზე უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მექანიზმები ქმნის საფუძველს პათოგენების გავრცელების რისკის შემცირებისთვის. ასევე, საბაჟო ორგანოები უფლებამოსილნი არიან აღკვეთონ არალეგალური ვაჭრობა, მათ შორის ისინი, რომლებიც ეხება CITES-ის დანართებში შეტანილ სახეობებს. კოდექსი არ არეგულირებს ველური სახეობების მოპოვების, გამოყენების ან მათი მდგრადობის საკითხებს, არამედ უზრუნველყოფს მათი საერთაშორისო გადაადგილების კანონიერ და კონტროლირებად რეჟიმს.

- **„სურსათის/ცხოველის საკვების უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის კოდექსი“** (2012) ძირითადად მიზნად ისახავს სურსათის, მათ შორის ცხოველური წარმომავლობის პროდუქტების, წარმოების, გადამუშავებისა და ბაზარზე განთავსების უსაფრთხოების უზრუნველყოფას. მიუხედავად იმისა, რომ კანონი არეგულირებს ველური ცხოველური წარმოშობის პროდუქციის სურსათში გამოყენებას, მისი ძირითადი მიზანი ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვა და სასურსათო ბრუნვაში უსაფრთხოების სტანდარტების დამკვიდრებაა. კანონი განსაზღვრავს ცხოველური წარმოშობის ნედლეულის (მათ შორის ველური სახეობებიდან მიღებული პროდუქტების) უსაფრთხოების მოთხოვნებს, რაც ეხმარება იმ რისკების შემცირებას, რომლებიც უკავშირდება ზოონოზურ ინფექციებს, პათოგენების გადაცემას და არასანიტარული პირობებით ველური პროდუქციის გავრცელებას.

გამოწვევები

- **ბიომრავალფეროვნების შესახებ ერთიანი სამართლებრივი ჩარჩოს არარსებობა** – მიუხედავად იმისა, რომ შემუშავებულია კანონის პროექტი „ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ“, ამ ეტაპზე კვლავ არ არის დამტკიცებული და შესაბამისად მთელი რიგი საკითხი ჯერ კიდევ სამართლებრივი რეგულირების გარეშე რჩება. აღნიშნული ხელს უშლის სახეობებისა და ჰაბიტატების დაცვის, აღდგენის, მდგრადი სარგებლობისა და სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის თანამედროვე სტანდარტების დანერგვასა და განხორციელებას.
- **ნადირობის პოლიტიკისა და სამართლებრივი ჩარჩოს არასრულყოფილება** – მიუხედავად იმისა, რომ გარეული ცხოველების გამოყენება და მოპოვება რეგულირდება რიგი კანონებით, საქართველოში კვლავ არ არის განსაზღვრული **ნადირობის პოლიტიკის სტრატეგია** და **კომპლექსური „ნადირობის შესახებ“ კანონი**, რომელიც სრულად დააწესებდა ველური სახეობებით მდგრადი და უსაფრთხო სარგებლობის პრინციპებს. აღნიშნული აძნელებს ბუნებრივი რესურსების ქვეყნის

მასშტაბით თანმიმდევრულ და მდგრად მართვას, ზრდის გადაჭარბებული სარგებლობის რისკს და ართულებს უკანონო ნადირობისა და უკანონო საერთაშორისო ვაჭრობის პრევენციას.

3.5.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები

ველური სახეობების მდგრადი გამოყენებისა და ვაჭრობის მიმართულებით ინსტიტუციური ჩარჩო საქართველოში გარკვეულწილად ჩამოყალიბებულია. ძირითადი პასუხისმგებელი უწყებაა **გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო**, რომლის კომპეტენციაში შედის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის, ბუნებრივი რესურსების მართვისა და შესაბამისი საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულების კოორდინაცია. აღსანიშნავია **ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკის დეპარტამენტი** და **გარემოს ეროვნული სააგენტო** ახორციელებდნენ ველური სახეობების დაცვის, მონიტორინგისა და ნებართვების გაცემასთან დაკავშირებულ საქმიანობას, მათ შორის CITES-ის ფარგლებში ექსპორტისა და იმპორტის რეგულირებას. **სსდ გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი** უზრუნველყოფს კანონმდებლობის აღსრულების მონიტორინგსა და დარღვევებზე რეაგირებას, მათ შორის უკანონო ნადირობისა და ვაჭრობის შემთხვევების გამოვლენას. **ველური ბუნების ეროვნული სააგენტო** წარმოადგენს მთავარ უწყებას, რომელიც პასუხისმგებელია ველური ბუნების კონსერვაციაზე, კრიტიკული სახეობებისა და ჰაბიტატების აღდგენასა და მდგრად სარგებლობაზე, მათ შორის ველური ფუნისა და ფლორის მართვის სფეროში დარგობრივი პოლიტიკით განსაზღვრული ღონისძიებების გატარებას.

გამოწვევები

- ბიომრავალფეროვნების მართვაში ჩართული უწყებების, მათ შორის ველური ბუნების ეროვნული სააგენტოს, გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტისა და საბაჟო დეპარტამენტის ინსტიტუციური შესაძლებლობების შემდგომი გაძლიერების საჭიროება – ვინაიდან აღნიშნული უწყებები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ სახეობების მდგრადი სარგებლობის, მათ შორის ნადირობის რეგულირების, აგრეთვე ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული ობიექტების კონტროლისა და მათი საერთაშორისო გადაადგილების მართვის მიმართულებით და ვინაიდან საკანონმდებლო და სტრატეგიული ჩარჩოს განვითარების პირობებში მათი ფუნქციური დატვირთვა ეტაპობრივად გაიზრდება, რაც საჭიროებს არსებული ინსტიტუციური შესაძლებლობებისა და რესურსების შემდგომ გაძლიერებას მათი მანდატების ეფექტიანი განხორციელების უზრუნველსაყოფად.

3.5.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 5-თან

საქართველოს მეორე ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (NBSAP II) ნაწილობრივ მოიცავდა ველური სახეობების მდგრადი გამოყენების, მოპოვებისა და მათი კანონიერ ვაჭრობასთან დაკავშირებულ საკითხებს. სტრატეგიაში ასახული იყო ზოგადი მიდგომები ველური სახეობების დაცვასა და უკანონო ნადირობისა და უკანონო ვაჭრობის პრევენციისთვის, მათ შორის CITES-ის მოთხოვნებთან ჰარმონიზაციის აუცილებლობა, მაგრამ დოკუმენტში ნაკლებად იყო წარმოდგენილი კონკრეტული სამიზნეები, რომლებიც მდგრადი სარგებლობის უზრუნველყოფას ან ეკონომიკური გამოყენების რეგულირებას შეეხებოდა. აღსანიშნავია NBSAP II-ში განსაზღვრული შემდეგი მიმართულებები: ველური სახეობების სტატუსის მონიტორინგის გაძლიერება, თემთა ტრადიციული ცოდნის გამოყენება ბუნებრივი რესურსების მართვაში, უკანონო ნადირობის კონტროლი და ცნობიერების ამაღლება. თუმცა დოკუმენტი არ მოიცავდა მდგრადი სანადირო სახეობების მართვის პოლიტიკას, ველური სახეობებით ვაჭრობის სამართლებრივი ჩარჩოს სისტემურ განვითარებას, ბიოუსაფრთხოების და ზოონოზური რისკების მართვის ინტეგრირებას. მართვისა და მონიტორინგის კომპონენტი ასევე ფრაგმენტულად იყო ჩამოყალიბებული. ველური სახეობების გამოყენების, მოპოვებისა და ვაჭრობის შესახებ მონაცემები არ რეგულირდებოდა ერთიანი მეთოდოლოგიით; ინფორმაცია ინახებოდა სხვადასხვა უწყებაში და არ იყო ინტეგრირებული ერთიან სისტემაში. შედეგად, შეუძლებელი იყო ველური სახეობების გამოყენების მდგრადობის რეალური შეფასება, ან გადაჭარბებული ექსპლუატაციის რისკების დროული გამოვლენა. NBSAP II-ს ასევე არ ჰქონდა ჩამოყალიბებული ჩარჩო იმ უარყოფითი ზემოქმედებების მართვისათვის, რომლებიც მიმართულია არასამიზნე სახეობებზე, ხოლო ბიოუსაფრთხოების და პათოგენების გავრცელების პრევენციის საკითხები საერთოდ არ იყო ინტეგრირებული. მიუხედავად ამისა, სტრატეგიამ გარკვეულწილად შექმნა ინსტიტუციური საფუძველი CITES-ის მოთხოვნების დანერგვისთვის და გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის გაძლიერებისათვის, თუმცა NBSAP II-მა ვერ ასახა:

- ველური სახეობების ეკონომიკური გამოყენებისა და ვაჭრობის სამართლებრივი და ინსტიტუციური პოლიტიკის ჩამოყალიბება;
- მდგრადი სანადირო სახეობების მართვის ჩარჩო;
- უკანონო ნადირობის და ვაჭრობის წინააღმდეგ ერთიანი ეროვნული სტრატეგია;
- ველური სახეობების გამოყენების რაოდენობრივი მიზნები და ინდიკატორები;
- ჯანმრთელობისა და ბიოუსაფრთხოების რისკების ინტეგრირება ბუნებრივი რესურსების მართვაში.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, NBSAP III-ის ფარგლებში საჭიროა დამატებითი ძალისხმევა არსებული გამოწვევების დაძლევის მიზნით.

3.6 მიზანი 6-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 6 – უცხო ინვაზიური სახეობების 50%-ით შემცირება და მათი ზემოქმედების შემცირება

2030 წლისათვის, უცხო ინვაზიური სახეობების ბიომრავალფეროვნებასა და ეკოსისტემურ მომსახურებებზე ზეგავლენის აღმოფხვრა, მინიმუმამდე შემცირება ან/და ზეგავლენის შერბილება, მათი შემოსვლის/შემოჭრის გზების იდენტიფიცირების და მართვის საშუალებით; პრიორიტეტული, ასევე სხვა უკვე გამოვლენილი ან პოტენციური უცხო ინვაზიური სახეობების შემოსვლისა/შემოჭრისა და დამკვიდრების ტემპის 50%-მდე შემცირება და მათზე კონტროლის განხორციელება, განსაკუთრებით ეკოლოგიური თვალსაზრისით მგრძნობიარე ჰაბიტატებში.

მიზნის შინაარსი – უცხო ინვაზიური სახეობები ბიომრავალფეროვნების კარგვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამომწვევ ფაქტორად მიიჩნევა. ზოგიერთ ეკოსისტემაში ისინი ბიომრავალფეროვნების შემცირების მთავარ მიზეზადაც კი ითვლება. უცხო ინვაზიური სახეობები ზემოქმედებს ბიომრავალფეროვნებაზე მათი ჰაბიტატების მიტაცებით ან პათოგენების გავრცელებით. ამასთან, ისინი ცვლიან ეკოსისტემების შემადგენლობასა და სტრუქტურას, რაც ამცირებს ეკოსისტემური მომსახურებების ხარისხსა და ხელმისაწვდომობას. გარემოზე ზემოქმედების გარდა, უცხო ინვაზიური სახეობები საფრთხეს წარმოადგენენ სურსათის უსაფრთხოების, ადამიანის ჯანმრთელობისა და ეკონომიკური საქმიანობებისთვის. უცხო ინვაზიური სახეობების გავრცელებას განსაკუთრებით შეუწყო ხელი საერთაშორისო ვაჭრობამ, სატრანსპორტო ქსელისა და ტურიზმის განვითარებამ.

საქართველოში ინფორმაცია ინვაზიური სახეობების შესახებ ფრაგმენტულია და არ არსებობს ერთიანი მონაცემთა ბაზა როგორც ინვაზიური ცხოველების, ასევე მცენარეების. ყველაზე სრულფასოვანი ინფორმაცია არის თავმოყრილი კვლევაში „უცხო მერქნიან მცენარეთა ინვაზია საქართველოს დაცული ტერიტორიების ტყის ჰაბიტატებში“, რამაც დაცული ტერიტორიების ფართობის დაახლოებით 70% მოიცვა.

ინვაზიური სახეობებიდან უნდა აღინიშნოს: ფრინველებიდან: *Ferrissia californica* და *Mytilopsis leucophaeata*. თევზებიდან (*Pisces*) რიტოპანოპეუს (*Ritropanopeus haris*), პრუსიული კობრი (*Carassius gibelio*), კობრი (*Cyprinus carpio* (სელექციური ქერცლოვანი ფორმა), ფსევდორაზბორა (*Pseudorasbora parva*), სევანური ხრამული (*Varicorhinus capoeta sevangi*), ევროპული ჭაფალა (*Coregonus albula*), რიპუსი, ლადოგური რიპუსი (*Coregonus albula ladogensis*), ცისარტყელა კალმახი (*Oncorhynchus mykiss*) და სხვა.

კიბორჩხალები: კიბო (*Rhinogobio (Cursusspta. cea)* და ვიწრომარწუხებიანი კიბო (*Pontastacus leptodactylus = (Astacus leptodactylus)*).

შავი ზღვის საქართველოს სანაპიროზე გავრცელებულია 13 უცხო/ინვაზიური სახეობა, მათ შორის ფიტოპლანქტონის 5 სახეობა (*Scripsiella trochoidea*, *Pseudosolenia calcar-avis*, *Leptocylindrus danicus*, *Gymnodinium fuscum* და *Gyrodinium sp.*), ზოოპლანქტონის 4 (*Acartia tonsa*, *Oithona davisae*, *Beroe ovata*, *Mnemiopsis leidyi*) და ფსკერული უხერხემლოების – 4 სახეობა (*Sigambra tentaculata*, რაპანა (*Rapana venosa*), *Anadara kagoshimensis*, *Amphibalanus improvisus*).

უცხო და ინვაზიური მწერებიდან აღსანიშნავია: ბზის ალურა (*Cydalima perspectalis*), ამერიკული თეთრი პეპელა (*Hyphantria cunea*), აზიური ფაროსანა (*Halyomorpha halys*) და ქერქიჭამიების დაახლოებით 4 სახეობა და მუხის მოარშიებული / მაქმანიანი ბაღლინჯო (*Corythucha arcuata*). მავნებელი სოკოებიდან კი კოლხური ბზის სიდამწვრე (*Cylindrocladus buxicola*). სასოფლო-სამეურნეო სფეროში ასეთი მავნებელი მწერების და სოკოები სია ვრცელია.

3.6.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

საქართველოს საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული დოკუმენტები აღიარებენ უცხო ინვაზიურ სახეობებს, როგორც ბიომრავალფეროვნების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საფრთხეს. დარგობრივ დონეზე განხორციელებული პრევენციული ღონისძიებები ეფუძნება ეკოსისტემური მართვის პრინციპებსა და ბიოუსაფრთხოების კონტროლის მექანიზმებს, რაც ქმნის სამართლებრივ საფუძველს ინვაზიური სახეობების გავრცელებისა და მათი ზემოქმედების შესამცირებლად. უცხო ინვაზიური სახეობების მართვა საქართველოში მოიცავს გარემოსდაცვით, აგრარულ, მეთევზეობის და ჯანდაცვის სექტორებს, ასევე სატრანსპორტო და ენერგეტიკულ მიმართულებებს.

ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენცია (CBD) ავალდებულებს ქვეყნებს თავიდან აიცილონ, აკონტროლონ ან აღმოფხვრან იმ უცხო სახეობების ზემოქმედება, რომლებიც საფრთხეს უქმნიან ეკოსისტემებს, ჰაბიტატებსა და სახეობებს. ბიოუსაფრთხოების კარტახენის ოქმი არეგულირებს გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმების საერთაშორისო გადაადგილებას და მათგან გამომდინარე ეკოლოგიური რისკების მართვას. ოქმი ითვალისწინებს პრევენციულ მექანიზმებს, რომლებიც ხელს უშლის უცხო გენეტიკური მასალისა და პოტენციურად ინვაზიური ორგანიზმების გავრცელებას. ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის შესახებ კონვენცია (ბერნის კონვენცია) მოითხოვს ინვაზიური უცხო სახეობების პრევენციისა და კონტროლის ღონისძიებების განხორციელებას, განსაკუთრებით იმ ეკოსისტემებში, სადაც მათი გავრცელება საფრთხეს უქმნის ადგილობრივ ფლორასა და ფაუნას. ევროკავშირის ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია 2030 წლისთვის განსაზღვრავს ვალდებულებას წევრი და პარტნიორი ქვეყნებისათვის, მათ

შორის საქართველოსთვისაც, შეიმუშაონ და დანერგონ ინვაზიური სახეობების კონტროლისა და პრევენციის ეროვნული პრინციპები. აღნიშნული მოიცავს ადრეული გაფრთხილების, სწრაფი რეაგირების, მონიტორინგისა და აღდგენის მექანიზმების ჩამოყალიბებას. საერთაშორისო მცენარეთა დაცვის კონვენცია, რომელიც მოქმედებს გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) ფარგლებში, აწესებს საერთაშორისო ფიტოსანიტარულ სტანდარტებს და აღდგენს წესებს უცხო მავნე ორგანიზმების პრევენციისა და კონტროლისათვის. მისი მოთხოვნები თანხვედრაშია საქართველოს ფიტოსანიტარულ პოლიტიკასთან და აისახება სურსათის ეროვნული სააგენტოს საქმიანობაში. საზღვაო ბალასტური წყლის მართვის საერთაშორისო კონვენცია, რომელიც მიღებულია საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაციის (IMO) ფარგლებში, მიზნად ისახავს საზღვაო ტრანსპორტის ბალასტური წყლის მეშვეობით უცხო სახეობების გავრცელების პრევენციას. ეს დოკუმენტი განსაკუთრებით აქტუალურია საქართველოსთვის შავი ზღვის ეკოსისტემის დაცვის თვალსაზრისით.

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული დოკუმენტებიდან მიზანი 6-ის ამოცანების მიღწევისათვის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები.

- **საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996)** – წარმოადგენს გარემოსდაცვით ჩარჩო კანონს, რომელიც ითვალისწინებს ეკოლოგიური უსაფრთხოების, პრევენციისა და მდგრადი განვითარების პრინციპებს და ქმნის სამართლებრივ საფუძველს უცხო ინვაზიური სახეობების გავრცელების პრევენციისა და მათი ზემოქმედების შემცირებისათვის. კანონით დადგენილი ეკოსისტემების სტაბილურობის შენარჩუნების, ბუნებრივი პროცესების დაცვისა და ადამიანის საქმიანობით გამოწვეული ზიანის თავიდან აცილების მოთხოვნები ქმნის ჩარჩოს ინვაზიური სახეობების რისკების შეფასებისა და მართვისთვის. კანონის საფუძველზე მოქმედი გარემოსდაცვითი მონიტორინგისა და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების მექანიზმები იძლევა შესაძლებლობას დროულად მოხდეს ეკოლოგიური საფრთხეების, მათ შორის უცხო ინვაზიური სახეობების გავრცელების რისკების იდენტიფიცირება და პრევენციული რეაგირება.
- **საქართველოს კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ (1996)** – განსაზღვრავს ბუნებრივი და ბუნებრივ-კულტურული ეკოსისტემების დაცვის, აღდგენისა და მდგრადი გამოყენების წესებს. კანონის მიზნები მოიცავს ბუნებრივი პროცესების უწყვეტი განვითარების უზრუნველყოფას, ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების დაცვასა და აღდგენას და ქმნის სამართლებრივ საფუძველს უცხო ინვაზიური სახეობების გავრცელების პრევენციისა და კონტროლისათვის. კანონი ადგენს დაცული ტერიტორიების კატეგორიებსა და მენეჯმენტის გეგმების შემუშავების მექანიზმებს, რომლებიც ითვალისწინებს ეკოსისტემების მდგომარეობის მონიტორინგს, აღდგენით

ღონისძიებებსა და მდგრადი გამოყენების პრაქტიკას. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციები ვალდებული არიან განახორციელონ ფლორისა და ფაუნის უცხო სახეობათა გავრცელების აღკვეთა, რაც ინვაზიური სახეობების წინააღმდეგ მიმართულ კონკრეტულ სამართლებრივ ინსტრუმენტად მიიჩნევა. გარდა ამისა, კანონი პირდაპირ კრძალავს ცოცხალ ორგანიზმთა უცხო და ეგზოტიკური სახეობების შემოყვანასა და გავრცელებას დაცულ ტერიტორიებზე, რაც წარმოადგენს პრევენციულ ზომას ეკოსისტემების ეკოლოგიური მთლიანობის შესანარჩუნებლად.

- **საქართველოს „ტყის კოდექსი“ (2020)** – კოდექსის მიზნები მოიცავს ტყის ეკოსისტემების სტაბილურობის შენარჩუნებას და ბიომრავალფეროვნების დაცვას, რაც პირდაპირ უკავშირდება უცხო ინვაზიური სახეობების პრევენციასა და კონტროლს. კანონით დადგენილია, რომ ტყის აღდგენა და გაშენება უნდა განხორციელდეს ადგილობრივი სახეობების გამოყენებით, რათა შემცირდეს უცხო და პოტენციურად ინვაზიური მცენარეული სახეობების გავრცელების რისკი. კოდექსით გათვალისწინებულია ტყის ეკოსისტემების მდგომარეობის მონიტორინგის სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს ინვაზიური სახეობების დროულად აღმოჩენასა და შესაბამის რეაგირებას. ტყის მართვის გეგმებში გაწერილია პრევენციული ზომები, მათ შორის უცხო სახეობების შემოტანის თავიდან აცილება, მათგან გამოწვეული ზიანის შესამცირებლად აღდგენითი ან საკომპენსაციო ღონისძიებების განხორციელება.
- **საქართველოს კანონი „ცოცხალი გენმოდირეცირებული ორგანიზმების შესახებ“ (2014)** – კანონის მოიცავს ბიოუსაფრთხოების პრინციპებს, რომლებიც ეხება ცოცხალი გენმოდირეცირებული ორგანიზმების ტრანსსასაზღვრო გადაადგილებას, გამოყენებასა და კონტროლის რეგულირებას. კანონით დადგენილია რისკის შეფასების, საზღვრის კონტროლის, ადრეული გაფრთხილების და სწრაფი რეაგირების მექანიზმები. გენმოდირეცირებული ორგანიზმების იმპორტის, ექსპორტისა და გამოყენების ნებართვის პროცედურები ეფუძნება წინასწარი ინფორმირებული თანხმობის პრინციპს. დადგენილია გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმების იმპორტის, ექსპორტისა და ტრანსსასაზღვრო მოძრაობის ნებართვისა და რისკის შეფასების პროცედურები, აგრეთვე მონიტორინგისა და ანგარიშგების ვალდებულებები შესაბამისი სახელმწიფო უწყებებისათვის.
- **საქართველოს კანონი „სურსათის უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის შესახებ“ (2005)** კანონი მოიცავს ფიტოსანიტარული და ვეტერინარული კონტროლის მექანიზმებს, რომლებიც მიზნად ისახავს უცხო მავნე ორგანიზმების, პათოგენებისა და პარაზიტების შემოსვლისა და გავრცელების პრევენციას. აღნიშნული რეგულაციები ქმნის სამართლებრივ საფუძველს, რომელიც უზრუნველყოფს სასოფლო-სამეურნეო, სატყეო და ბუნებრივ ეკოსისტემებში უცხო სახეობების მიერ გამოწვეული ზიანის შემცირებას. კანონის შესაბამისად, ქვეყნის ტერიტორიაზე მოქმედებს სასაზღვრო საკარანტინო კონტროლის სისტემა, რომელიც არეგულირებს

მცენარეული და ცხოველური წარმოშობის პროდუქციის იმპორტსა და ექსპორტს. კანონით ასევე განსაზღვრულია მავნე ორგანიზმების აღმოჩენისა და რეაგირების პროცედურები, მათ შორის ადრეული გაფრთხილების, სწრაფი რეაგირების და ლიკვიდაციის ღონისძიებები. გარდა ამისა, კანონით დადგენილია ფიტოსანიტარული ზედამხედველობისა და მონიტორინგის სისტემა, რომელიც მიზნად ისახავს მავნე უცხო ორგანიზმების გავრცელების კონტროლს აგრობიომრავალფეროვნების კონტექსტში. კანონი ასევე ითვალისწინებს სახელმწიფო ზედამხედველობასა და ლაბორატორიულ დიაგნოსტიკას, რაც უზრუნველყოფს უცხო მავნე ორგანიზმების დროულ იდენტიფიცირებას. შედეგად, შესაძლებელია სწრაფი რეაგირება და რისკების შემცირება.

- **საქართველოს კანონი „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“** – კანონი კრძალავს ბუნებრივ გარემოში უცხო ცხოველთა სახეობების თვითნებურ ინტროდუქციას, და გავრცელებას, რაც წარმოადგენს პრევენციულ მექანიზმს ეკოსისტემური რისკების შესამცირებლად. ამასთან, იგი ადგენს მკაფიო ნებართვისა და კონტროლის წესებს, რომლებიც მოითხოვს წინასწარ მეცნიერულ შეფასებას და სახელმწიფო ავტორიზაციას. კანონი ასევე განსაზღვრავს ფაუნის მდგომარეობის მონიტორინგის, დაცვისა და აღდგენის ზოგად ვალდებულებებს, რაც ქმნის საფუძველს უცხო ცხოველთა შესაძლო ინვაზიის დროულად გამოვლენისა და რეაგირებისათვის.
- **საქართველოს კანონი „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი“ (2017)** – კოდექსი ავალდებულებს პროექტების განმახორციელებლებს შეაფასონ დაგეგმილი საქმიანობის შესაძლო ზემოქმედება ბიომრავალფეროვნებაზე, ეკოსისტემებსა და ჰაბიტატებზე, მათ შორის უცხო სახეობების გავრცელების რისკები. აღნიშნული მიდგომა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ინფრასტრუქტურის, ტრანსპორტის, ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მიმართულებისთვის, სადაც უცხო სახეობების უნებლიე გადატანის ან გავრცელების შესაძლებლობა მაღალია.
- **საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამა (NEAP 4) 2022–2026 წლებისთვის** შემუშავდა „გარემოს დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნათა გათვალისწინებით და ქვეყნის მიერ აღებული საერთაშორისო ვალდებულებებიდან გამომდინარე. პროგრამის თანახმად საქართველოს გარემოს დაცვის და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს აქვს აღებული ვალდებულება 2026 წლის დასასრულისათვის, რომ მოაწიოს და აამუშავოს აჭარაში თანამედროვე ტექნოლოგიით აღჭურვილი ლაბორატორია, რომელიც ქვეყანას მისცემს საშუალებას განახორციელოს შავ ზღვაში ბალასტურ წყლებს შემოყოლილი უცხო ინვაზიური სახეობები – განახორციელოს ბიოლოგიური მონიტორინგი, დღესდღეობით მიმდინარეობს ზღვის ქიმიური მონიტორინგი D1 სტანდარტების მიხედვით. ბიოლოგიური მონიტორინგი მისცემს საშუალებას ქვეყანას და სამინისტროს უცხო

ინვაზიური სახეობების დროული აღმოჩენის და მათ წინააღმდეგ დროული ღონისძიებების განხორციელების საშუალებას.

- **საქართველოს „კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგია და 2021–2023 წლების სამოქმედო გეგმა“** – სტრატეგია აღიარებს, რომ კლიმატის ცვლილება ზრდის უცხო და ინვაზიური სახეობების გავრცელების ალბათობას, რაც საფრთხეს უქმნის ადგილობრივ ბიომრავალფეროვნებას, ეკოსისტემურ სტაბილურობას და აგრობიომრავალფეროვნებას. დოკუმენტი ხაზს უსვამს, რომ აღნიშნული რისკი უნდა იყოს ინტეგრირებული კლიმატის ადაპტაციის პოლიტიკასა და ეკოსისტემების მდგრადობის უზრუნველყოფის ღონისძიებებში. სტრატეგია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ბუნებაზე დაფუძნებულ გადაწყვეტილებებს (NbS), მათ შორის ეკოსისტემების აღდგენასა და ბუნებრივი ბარიერების შექმნას, რაც ხელს უწყობს ინვაზიური სახეობების გავრცელების პრევენციასა და მათ ზემოქმედების შემცირებას.
- **„საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფცია“ (2013)** დოკუმენტი განსაზღვრავს ტყის რესურსების მდგრადი მართვის ძირითად მიმართულებებს და ხაზს უსვამს ტყის ეკოსისტემების და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების მნიშვნელობას. კონცეფცია ითვალისწინებს ადგილობრივი სახეობების პრიორიტეტულ გამოყენებას აღდგენის პროცესებში და უცხო სახეობების შემოტანის თავიდან აცილებას, რაც პირდაპირ უწყობს ხელს ინვაზიური სახეობების გავრცელების პრევენციას. იგი ასევე ასახავს ეკოსისტემის აღდგენისა და ბუნებრივი განახლების პრინციპებს, რაც ემსახურება ტყის ეკოლოგიური ფუნქციების შენარჩუნებას და ინვაზიური მცენარეული სახეობების მიერ გამოწვეული რისკების შემცირებას.
- **„საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების 2021–2027 წლების სტრატეგია“** – სტრატეგია ხაზს უსვამს აგრობიომრავალფეროვნების დაცვასა და ნიადაგის მდგრადობის შენარჩუნების მნიშვნელობას, რაც გულისხმობს მავნე და ინვაზიური ორგანიზმების გავრცელების პრევენციას. დოკუმენტი მოიცავს ფიტოსანიტარული და ვეტერინარული კონტროლის მექანიზმების გაძლიერებას, აგრეთვე ბიოუსაფრთხოების სისტემების გაუმჯობესებას საერთაშორისო ვაჭრობისა და სავაჭრო ნაკადების პირობებში.

აღსანიშნავია ასევე, რომ შემუშავებულია უცხო ინვაზიური სახეობების მართვის კონცეფცია. კონცეფცია განსაზღვრავს ეროვნულ მიდგომებს უცხო ინვაზიური სახეობების პრევენციისა და კონტროლისათვის და წარმოადგენს სამართლებრივი და ინსტიტუციური ჩარჩოს განვითარების საფუძველს. კონცეფციის მიზანია ინვაზიური სახეობების შემოტანის, გავრცელებისა და დამკვიდრების პრევენცია, უკვე შემოჭრილი სახეობების ადრეული აღმოჩენა და სწრაფი რეაგირება, დამკვიდრებული პოპულაციების კონტროლი და მართვა. იგი მოიცავს ინვაზიური სახეობების მართვის გრძელვადიან ხედვას და მოითხოვს სამართლებრივი ბაზის სრულყოფას, ბიოუსაფრთხოების სისტემების გაძლიერებას,

მონიტორინგისა და მონაცემთა ერთიანი სისტემის შექმნას, აგრეთვე საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას და საერთაშორისო თანამშრომლობის გაღრმავებას.

გამოწვევები

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კანონმდებლობა და სტრატეგიული დოკუმენტები აღიარებენ ინვაზიურ სახეობებს ბიომრავალფეროვნების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საფრთხედ და მოიცავენ დებულებებს მასთან დაკავშირებით, ასევე ეხმიანება საერთაშორისო მოთხოვნებს, საქართველოში უცხო ინვაზიური სახეობების მართვის პოლიტიკა და სამართლებრივი ჩარჩო ჯერ კიდევ ფორმირების პროცესშია. არსებული სამართლებრივი ჩარჩო და პოლიტიკის დოკუმენტები ჯერ კიდევ ვერ უზრუნველყოფენ ინვაზიური სახეობების მართვის ეფექტურ და სისტემურ მექანიზმებს.

- **სამართლებრივი ჩარჩოს ფრაგმენტულობა** – მოქმედი კანონმდებლობა მოიცავს ინვაზიური სახეობების საკითხებს, თუმცა ვერ ქმნის ერთიან სამართლებრივ ჩარჩოს, რომელიც განსაზღვრავდა პრევენციის, ადრეული აღმოჩენის, სწრაფი რეაგირებისა და აღდგენის თანმიმდევრულ წესებს. არ არსებობს სპეციალური კანონმდებლობა, რომელიც სრულად განსაზღვრავს უცხო ინვაზიური სახეობების პრევენციის, გავრცელების გზების მართვისა და აღმოფხვრის მექანიზმებს.
- **ეროვნული ნუსხისა და ერთიანი ინვაზიურ სახეობების მონაცემთა ბაზის და მუდმივი მონიტორინგის არარსებობა** – დღემდე არ არსებობს შეჯერებული ნუსხა უცხო ინვაზიური სახეობების შესახებ. ქვეყანაში არ არის სისტემურად და სრულფასოვნად იდენტიფიცირებული გავრცელებული სახეობები და მათი შემოსვლისა და გავრცელების გზები. არ არსებობს ერთიანი ეროვნული მონაცემთა ბაზა, რომელიც მოიცავდა გავრცელების არეალს, ზემოქმედების დონესა და რისკების შეფასებას. აღნიშნული ართულებს რისკების შეფასებას, პრევენციული ღონისძიებების გატარებას, პრიორიტეტების დადგენასა და შესაბამისი სამართლებრივი რეაგირების უზრუნველყოფას.
- **ინვაზიურ სახეობებთან დაკავშირებით კვლევების სიმწირე** – ინვაზიური სახეობების კვლევა ძირითადად შეეხო მხოლოდ მერქნიან მცენარეებს და მხოლოდ დაცულ ტერიტორიებზე, რაც მოიცავს ამ ტერიტორიების დაახლოებით 70%-ს. სხვა ტაქსონური ჯგუფები – ცხოველები, მწერები, თევზები და წყალმცენარეები არ არის შესწავლილი. ასეთი შეზღუდული კვლევა ვერ იძლევა სრულ სურათს ქვეყნის მასშტაბით გავრცელებისა და ზემოქმედების შესახებ, რაც ქმნის ინფორმაციულ ხარვეზს და ართულებს პრიორიტეტების განსაზღვრასა და მართვის გადაწყვეტილებებს. დღესდღეობით გარემოს ეროვნული სააგენტო და ზედამხედველობის სამსახური ახორციელებენ შავ ზღვაში ბალასტური წყლების ქიმიურ მონიტორინგს, მაგრამ ამ დროისათვის ჯერ არ არის დანერგილი ბალასტური წყლების მუდმივი ბიოლოგიური მონიტორინგი, რომელიც ქვეყანას მისცემს უცხო ინვაზიური სახეობების ადრეული

აღმოჩენის საშუალებას, საბაზისო ინფორმაციის შეგროვების საშუალებას, მათი გავრცელების შესახებ და ასევე შავი ზღვის დამახასიათებელი ბიომრავალფეროვნების დაცვის მიზნით დროული გადაწყვეტილების მიღების საშუალებას. ამასთანავე, შესწავლას საჭიროებს მტაცებელი ინვაზიური თევზების ზემოქმედებას ადგილობრივი თევზების პოპულაციებზე და მათი ზეგავლენის შერბილებას ან აღმოფხვრის ღონისძიებებს.

- **ადრეული აღმოჩენისა და სწრაფი რეაგირების მექანიზმის (EDRR) არარსებობა პრაქტიკაში** – არ არსებობს სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფდა ინვაზიური სახეობების დროულ აღმოჩენასა და ოპერატიულ რეაგირებას. არ მიმდინარეობს სისტემური მონიტორინგი საზღვაო, საჰაერო და სახმელეთო სასაზღვრო ზონებში, სადაც ინვაზიის რისკი ყველაზე მაღალია.
- **პრევენციული ზომების ნაკლებობა მცენარეთა და წყალმცენარეების მიმართულებით** – ცხოველთა სამყაროს შესახებ კანონი კრძალავს უცხო სახეობების თვითნებურ ინტროდუქციას, თუმცა მცენარეთა და წყალმცენარეების მიმართულებით მსგავსი მკაფიო სამართლებრივი რეგულაციები არ არსებობს. შედეგად, ინვაზიური მცენარეებისა და წყალმცენარეების შემოტანა ან შემთხვევითი გავრცელება ნაკლებად ექვემდებარება სამართლებრივ კონტროლს, რაც ქმნის ხარვეზს, განსაკუთრებით აგრარულ და წყალმცენარეთა ეკოსისტემებში.
- **უცხო და ინვაზიური სახეობების მენეჯმენტის გეგმების არარსებობით** გამოწვეული ფინანსური შემოსავლების ვარდნა სასოფლო-სამეურნეო სფეროსა და ბუნებრივი ტყის ეკოსისტემების და ჰაბიტატების კარგვა. ზიანი და ზარალი, რომელსაც აყენებენ მაგალითად ინვაზიური მწერები და სოკოები იწვევს წლიური მოსავლის კარგვას აგრარულ სექტორში, ასევე ტყის მერქნიანი მცენარეების ხმობას, განსაკუთრებით კლიმატური ცვლილებების ფონზე, ინტენსიური ხმობა მიმდინარეობს თუ ინვაზიური მავნებელი მწერი აგრესიულია და მასობრივად გავრცელდა.
- **უცხო ინვაზიურ სახეობებთან მიმართებაში ცოდნის დაბალი დონე.** ქვეყანაში მცირეა და დეფიციტურია ბიომრავალფეროვნების სპეციალისტები, რომლებიც კონცენტრირებულები არიან უცხო ინვაზიურ სახეობებზე. თავდაპირველად საბაზისო ინფორმაციაც ერთიან მონაცემთა ბაზაში საჭიროებს ასახვას და გარდაუვალია და აუცილებელია ამ მიმართულებით ცოდნის დონის ამაღლება ყველა იმ უწყების თანამშრომლებისათვის, ვისაც ეხება ამ სახეობების საზღვარზე გადმოტანა, კონტროლი, მონიტორინგი, გამრავლება ან მათი მართვა, კვლევა და სხვ.
- **ქვეყანაში უცხო ინვაზიური სახეობების შემოსვლის გზების იდენტიფიკაციის სიძნელე-** უცხო ინვაზიური სახეობები სხვადასხვა გზით შეიძლება შემოიჭრას ქვეყანაში ზღვით, ხმელეთით და საჰაერო გზით, შემოჰყვეს ტრანსპორტს, შემოტანილი იქნას ქარის ან გრიგალის დროს, შემოყვეს შემოტანილ მცენარეებს, შემოყვეს მერქნით

რესურსს, ასევე შემოყვანილი იქნას კერძოდ გასამრავლებლად სანერგეებსა და საშენებში და სხვა. შესაბამისად, ზემოთხსენებული მიზეზის გამო, ხშირად მათი შემოსვლა იოლდება, რაც წარმოქმნის საფრთხეს ადგილობრივი ბიომრავალფეროვნებისათვის.

- **საქართველოს კანონი აკვაკულტურის შესახებ (2020)** მიღების შემდგომ და აკვაკულტურის საქმიანობის დანერგვისას გასათვალისწინებელია ბიომრავალფეროვნებაზე, კერძოდ აბორიგენურ სახეობებზე უარყოფითი გავლენა და ინვაზიური სახეობების ბუნებრივ ეკოსისტემებში გაღწევა. ამასთანავე, ქვეყანაში არსებობს ცალკეულ წყალსატევებში თვითნებური უცხო თევზის სახეობების ინტროდუქციის პრობლემა. მაგალითად, ბოლო დროს ფიქსირდება დასავლეთ საქართველოს წყალსატევებიდან აღმოსავლეთ საქართველოს წყალსატევებში მდინარის ქორჭილას (*Perca fluviatilis* L., 1758) და (*Esox lucius* L., 1758).
- **აგრო – და სატყეო ეკოსისტემებში ზიანის მზარდი ტენდენცია** – ინვაზიური მწერები და მავნებლები მნიშვნელოვნად აზიანებენ როგორც სასოფლო-სამეურნეო კულტურებს, ისე ტყის ბიომრავალფეროვნებას. სასოფლო-სამეურნეო სექტორში ზარალი ძირითადად გამოწვეულია ბალის და ბოსტნეულის კულტურებზე თავდასხმით, ხოლო ტყის ეკოსისტემებში მერქნიანი მცენარეების მასობრივი დაზიანებით, მათ შორის გადაშენების პირას მყოფი სახეობების ჩათვლით (კოლხური ბზა, იმერული მუხა, წაბლი). კონტროლი ძირითადად ქიმიურ საშუალებებზეა დაფუძნებული, რაც იწვევს ეკოლოგიურ და ჯანმრთელობის რისკებს. ინტეგრირებული მავნებლების მართვის (IPM) სისტემები და ბიოლოგიური მეთოდები ნაკლებად გამოიყენება, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს კონტროლის ეფექტიანობას.

3.6.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები

საქართველოში უცხო ინვაზიური სახეობების მართვის სისტემა მოიცავს მრავალსექტორულ ინსტიტუციურ ჩარჩოს, სადაც ცენტრალური როლი ეკისრება გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს. სამინისტროს ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკის დეპარტამენტი და ტყის პოლიტიკის დეპარტამენტი მონაწილეობენ ინვაზიური სახეობების პრევენციისა და კონტროლის ძირითადი მიმართულებების განსაზღვრაში და ახდენენ მათ ინტეგრირებას ეროვნულ სტრატეგიულ დოკუმენტებში. **დაცული ტერიტორიების სააგენტო** ინვაზიური სახეობების მართვის საკითხებს აინტეგრირებს დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმებში და ახორციელებს პრევენციულ ღონისძიებებს განსაკუთრებით მგრძნობიარე ტერიტორიებზე. **ეროვნული სატყეო სააგენტო და აჭარის სატყეო სააგენტო** პასუხისმგებელია ტყის ეკოსისტემებში მავნე ორგანიზმების მონიტორინგსა და კონტროლზე, მათ შორის ინვაზიური მავნებლების გავრცელების დათრგუნვაზე, რაც მნიშვნელოვანია ტყის ბიომრავალფეროვნების და ეკოლოგიური სტაბილურობის შესანარჩუნებლად.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება **სურსათის ეროვნულ სააგენტოს**, რომელიც ახორციელებს ფიტოსანიტარულ და ვეტერინარულ, მათ შორის საკარანტინო კონტროლს, რაც წარმოადგენს პირველ მნიშვნელოვან ბარიერს უცხო მავნე ორგანიზმების ქვეყანაში შემოსვლის წინააღმდეგ. **გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი** უზრუნველყოფს მოქმედი რეგულაციების აღსრულებას, მათ შორის იმ ნორმების, რომლებიც უკავშირდება უცხო სახეობების უკანონო ინტროდუქციისა და გარემოსთვის საფრთხის შემცველი ქმედებების აღკვეთას. **შემოსავლების სამსახურის საბაჟო დეპარტამენტი** ასრულებს მნიშვნელოვან როლს საერთაშორისო ვაჭრობის, ტურიზმის და სატრანსპორტო გადაადგილების მიმართულებებით, რომლებიც უცხო სახეობების შემოსვლის ერთ-ერთ ძირითად წყაროს წარმოადგენს. მნიშვნელოვანი როლი ეკისრებათ **უნივერსიტეტებს და სამეცნიერო ინსტიტუტებს**, რომლებიც მონაწილეობენ ინვაზიური სახეობების კვლევებში და სამეცნიერო მონაცემების ჩამოყალიბებაში. აღსანიშნავია ასევე **ადგილობრივი თვითმმართველობების** როლი, ინვაზიურ სახეობებთან დაკავშირებით მუნიციპალურ დონეზე რეაგირების საკითხში.

გამოწვევები

- **ფორმალური კოორდინაციის მექანიზმის სისუსტე** – ინვაზიური სახეობების მართვა მრავალ უწყებაზეა გადანაწილებული, თუმცა უწყებებს შორის ფორმალური კოორდინაციის მექანიზმი სუსტია რის გამოც პრევენცია, მონიტორინგი და რეაგირება ფრაგმენტულ რეჟიმში მიმდინარეობს.
- **ადგილობრივი თვითმმართველობების არასაკმარისი მონაწილეობა და როლი** – ინვაზიური სახეობების გავრცელება ხშირად რეგიონულ დონეზე ხდება, თუმცა მუნიციპალიტეტებს არ აქვთ გათვალისწინებული სპეციფიკური მანდატი, ინსტრუქციები ან ინსტიტუციური რესურსი პრევენციისა და კონტროლის ღონისძიებების შესასრულებლად.

3.6.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 6-თან

საქართველოს მეორე ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმაში (NBSAP II) ინვაზიური უცხო სახეობების საკითხი წარმოდგენილი იყო რამდენიმე დარგობრივ მიმართულებაში, თუმცა არ ქმნიდა ერთიან ეროვნულ ჩარჩოს, რომელიც უზრუნველყოფდა ინვაზიური სახეობების პრევენციის, ადრეული აღმოჩენისა და გავრცელების მართვის სისტემურ და კოორდინირებულ პროცესს. სტრატეგიის მიდგომები ნაკლებად ითვალისწინებდა რაოდენობრივ მიზნებს, ინსტიტუციურ ინტეგრაციას და მონიტორინგის მექანიზმებს.

ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების მიმართულებით, NBSAP II აღიარებდა ინვაზიური სახეობებს, როგორც ბიომრავალფეროვნების კარგვის გამომწვევ ფაქტორს და მოიცავდა პრევენციისა და ზემოქმედების შეფასების ზოგად მიმართულებებს. სტრატეგიამ

დასახა პრიორიტეტი მაღალი ენდემიზმის მქონე ეკოსისტემების დაცვაზე და პრიორიტეტული ინვაზიური სახეობების გამოვლენაზე. თუმცა, მიუხედავად ჩატარებული კვლევებისა, არ შექმნილა მონაცემთა ერთიანი სისტემა ან მუდმივი მონიტორინგის პლატფორმა, რის გამოც პროგრესი პრაქტიკულ დონეზე ნაკლებად ეფექტური დარჩა.

სოფლის მეურნეობის სექტორში, სტრატეგიამ ფიტოსანიტარული და საკარანტინო კონტროლი განსაზღვრა როგორც პრევენციული მექანიზმი ინვაზიური ორგანიზმებისაგან აგროსისტემების დასაცავად. გაძლიერდა საზღვრის კონტროლის ელემენტები, რაც ნაწილობრივ პასუხობდა მავნე სახეობების შემოსვლის პრევენციის საჭიროებას. თუმცა, აღნიშნული ღონისძიებები უფრო სავაჭრო უსაფრთხოებაზე იყო ორიენტირებული და ნაკლებად უკავშირდებოდა ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის მიზნებს. ინვაზიური სახეობების ზემოქმედების სრულყოფილი შეფასება, აგრობიომრავალფეროვნების მიმართ სპეციფიკური პოლიტიკა და რისკების სისტემური ანალიზი არ განხორციელებულა.

წყლის ეკოსისტემების მიმართულებით, NBSAP II შეეხო ინვაზიური სახეობების რისკებს შიდა წყლებთან და შავი ზღვის ეკოსისტემებთან მიმართებით. განხორციელდა რამდენიმე კვლევა და მონიტორინგის საპილოტე აქტივობა. მიუხედავად ამისა, მონიტორინგი იყო ერთჯერადი, ხოლო სამართლებრივი ჩარჩო არასაკმარისი, განსაკუთრებით საზღვაო ტრანსპორტის, ბალასტური წყლებისა და სავაჭრო ნაკადების გავლენასთან მიმართებით.

დაცული ტერიტორიების მიმართულებით, სტრატეგიაში ინვაზიური სახეობები წარმოდგენილი იყო როგორც ეკოსისტემების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საფრთხე. მართვის გეგმებში თანდათან გაჩნდა პრევენციული და კონტროლის ელემენტები, განხორციელდა ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირების კამპანიები.

NBSAP III-ისათვის აუცილებელია ერთიანი ეროვნული მარეგულირებელი ჩარჩოს შექმნა, მონაცემთა სისტემების გამართული პლატფორმის განვითარება, რაოდენობრივი მიზნების განსაზღვრა, ინსტიტუციურ დონეზე კოორდინაციის გაძლიერება, პრევენციის, მონიტორინგის და რეაგირების ციკლზე დაფუძნებული სამართლებრივი ჩარჩოს ჩამოყალიბება.

3.7 მიზანი 7-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 7 – გარემოს დაბინძურების შემცირება ბიომრავალფეროვნებისთვის არასაზიანო დონემდე

მიზნის შინაარსი – 2030 წლისთვის სხვადასხვა წყაროდან მომდინარე დაბინძურების რისკებისა და მათი უარყოფითი ზემოქმედების იმ დონემდე შემცირება, რომელიც აღარ იქნება ბიომრავალფეროვნების, ეკოსისტემების ფუნქციებისა და მომსახურებებისთვის საზიანო, ამავდროულად ამ პროცესში გათვალისწინებული იქნება კუმულაციური ეფექტები.

მიზნის მისაღწევად საჭიროა: ა) გარემოში მოხვედრილი ნუტრიენტების რაოდენობის სულ მცირე განახევრება, ნუტრიენტების გამოყენების უფრო ეფექტური მართვის გზით; ბ) პესტიციდებისა და მაღალი საფრთხის შემცველი ქიმიური ნივთიერებებით გამოწვეული საერთო რისკის სულ მცირე განახევრება, მავნებელთა ინტეგრირებული მართვისა და მეცნიერებაზე დაფუძნებული მიდგომების გამოყენებით, სურსათის უსაფრთხოებისა და საარსებო წყაროების გათვალისწინებით; გ) პლასტმასით დაბინძურების თავიდან აცილება, შემცირება და ეტაპობრივი აღმოფხვრა.

მიზნის განმარტება – მიზანი 7-ის განხორციელება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეკოსისტემური მდგრადობის შესანარჩუნებლად. ნუტრიენტული დაბინძურების შემცირება ამცირებს ევტროფიკაციის პროცესებს და წყალმცენარეთა ჭარბ ზრდას; პესტიციდებისა და საშიში ქიმიკატების რისკის შემცირება იცავს მტაცებელ მწერებს, დამმტვერავებს და ნიადაგის მიკრობიოტას. პლასტმასის დაბინძურების შეზღუდვა კი ამცირებს ტროფიკული ჯაჭვების რღვევასა და მიკროპლასტიკის დაგროვებას. შედეგად, ხდება ეკოსისტემური მომსახურებებით მიღებული სარგებლის – სუფთა წყალი, ნიადაგის ნაყოფიერება, საკვები უსაფრთხოება და ადამიანთა ჯანმრთელობა – შენარჩუნება, ასევე მცირდება გარემოსდაცვითი ხარჯები. გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მოსახლეობის, მცირე ფერმერების, კერძო სექტორისა და სამოქალაქო საზოგადოების მონაწილეობა, რათა მიღებული ზომები შეესაბამებოდეს სოციალური სამართლიანობის პრინციპებს. ამ პროცესში მნიშვნელოვანია, რომ ნუტრიენტებისა და პესტიციდების შემცირება განხორციელდეს ისე, რომ შენარჩუნდეს სურსათის უსაფრთხოება და სამუშაო ადგილების სტაბილურობა.

3.7.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

საქართველოს ეროვნული საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული დოკუმენტები მოიცავს დაბინძურების შემცირებისა და პრევენციის საკითხებს, რომლებიც დაკავშირებულია ხმელეთსა და წყლის ეკოსისტემებში ქიმიური ნივთიერებებისა და აგროქიმიკატების უსაფრთხო მართვასთან. სექტორული პოლიტიკის დონეზე, დაბინძურების პრევენცია და კონტროლი ინტეგრირებულია ისეთ ძირითად სფეროებში, როგორიცაა სოფლის მეურნეობა, ენერგეტიკა, სამთო-მრეწველობა, ინფრასტრუქტურა და მშენებლობა. აღნიშნული სექტორების პოლიტიკის დოკუმენტები მოიცავს ქიმიური ნივთიერებებისა და ნარჩენების მართვის, წყლისა და ნიადაგის დაბინძურების პრევენციისა და ეკოლოგიური მდგრადობისაკენ მიმართულ ღონისძიებებს, რაც ხელს უწყობს მიზანი 7-ის ეფექტურ განხორციელებას.

გარდა ამისა, საქართველოს მიერ ასოცირების ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულებები ითვალისწინებს ევროკავშირის გარემოსდაცვით დირექტივებთან დაახლოებას, მათ შორის წყლის ჩარჩო დირექტივასთან, ჰაერის ხარისხის დირექტივასთან, ნარჩენების ჩარჩო

დირექტივასთან და პესტიციდების შესახებ რეგულაციებთან, რაც ქმნის დამატებით იურიდიულ საფუძველს დაბინძურების კონტროლისა და შემცირებისათვის. საქართველოს მიერ რატიფიცირებული საერთაშორისო კონვენციების – ბაზელის, სტოკჰოლმის, როტერდამისა და მინამატას – მოთხოვნების შესრულება, ხელს უწყობს საშიში ქიმიური ნივთიერებებისა და ნარჩენების მართვის საერთაშორისო სტანდარტების ინტეგრაციას ეროვნულ პოლიტიკაში.

შესაბამისობა

ქვეყანაში მოქმედი რეგულაციები ქმნის სამართლებრივ საფუძველს ქიმიური ნივთიერებების, მათ შორის პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების გამოყენების კონტროლისთვის. აღსანიშნავია მავნებელთა ინტეგრირებული მართვა (IPM), რომელიც ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნებაზე პესტიციდების ნეგატიური ზეგავლენის შემცირებას. ეროვნული კანონმდებლობა ასევე ითვალისწინებს ქიმიური უსაფრთხოების სტანდარტებს, რომლებიც მოიცავს საშიში ქიმიური ნივთიერებების რეგისტრაციასა და კონტროლს, რაც ქმნის საფუძველს პესტიციდებისა და ქიმიური ნივთიერებებით გამოწვეული ზიანის შემცირებისთვის.

მიზან 7-თან მიმართებით მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო და სტრატეგიული ჩარჩოდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია შემდეგი:

- საქართველოს კანონი „ნარჩენების მართვის კოდექსი“ (2014) ადგენს ნარჩენების წარმოშობის შემცირების, გადამუშავებისა და უსაფრთხო განთავსების წესებს. მისი განხორციელება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პლასტიკით დაბინძურების პრევენციისთვის. ამავე დროს, კანონში შეტანილია სპეციალური მექანიზმები საშიში ნარჩენების, მათ შორის ქიმიური ნივთიერებებისა და პლასტიკის მართვისთვის, რაც ხელს უწყობს დაბინძურების რისკების შემცირებას, ეკოსისტემებზე ზიანის პრევენციას და ბიომრავალფეროვნებისა და ადამიანის ჯანმრთელობაზე ზემოქმედების შემცირებას.
- საქართველოს კანონი „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ (2024) ეფუძნება ინტეგრირებული წყლის რესურსების მართვის (IWRM) პრინციპებს, რომლებიც მოიცავს წყლის დაბინძურების პრევენციას, ეკოლოგიური სტატუსის შეფასებასა და მონიტორინგს. კანონი მიზნად ისახავს წყლის ეკოსისტემების დაბინძურების პრევენციას, ნიტრატებით დაბინძურებული ზონების იდენტიფიცირებას, მართვას და წყლის ეკოლოგიური სტატუსის შენარჩუნებას.
- „საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021–2027“ – ხაზს უსვამს ქიმიური სასუქებისა და პესტიციდების გამოყენების ოპტიმიზაციას, აგროეკოლოგიური მიდგომების დანერგვასა და ნიადაგის ნაყოფიერების შენარჩუნებას, რაც პირდაპირ უწყობს ხელს ნუტრიენტების ჭარბი გამოტანის პრევენციას და ქიმიური აგროქიმიკატების გამოყენების შემცირებას.

- **გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (EIA) და სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების (SEA) მექანიზმების გამოყენება**, რომელიც რეგულირდება „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსით“ (2018), უზრუნველყოფს რომ ინფრასტრუქტურული და სხვა სექტორული პროექტების განხორციელებისას გათვალისწინებული იყოს დაბინძურების მართვისა და პრევენციის საკითხები.

გამოწვევები

მიუხედავად არსებული სამართლებრივი და სტრატეგიული საფუძვლების არსებობისა, რიგი გამოწვევები კვლავ ზღუდავს ქვეყანაში მიზანი 7-ის სრულფასოვან განხორციელებას:

- **დაბინძურების მართვის ერთიანი ჩარჩოს არარსებობა** – დაბინძურების პრევენცია და კონტროლი საქართველოში რეგულირდება სხვადასხვა კანონითა და სტრატეგიით, თუმცა არ არსებობს ერთიანი ჩარჩო – დაბინძურების მართვის გეგმა, რომელიც განსაზღვრავდა ძირითად დამაბინძურებლებს, მათ შემცირებასა და პრევენციასთან დაკავშირებულ მკაფიო მიზნებს, განხორციელების ვადებს, საჭირო ფინანსურ რესურსებსა და დაფინანსების წყაროებს. ერთიანი ჩარჩოს საჭიროება ასევე განსაზღვრულია ევროკავშირის გარემოსდაცვითი დირექტივებით, რომლებიც მოითხოვენ დაბინძურების შემცირებას მკაფიო რაოდენობრივი ინდიკატორებისა და კოორდინირებული მიდგომების გამოყენებით. ამგვარი გეგმის არარსებობა საქართველოში ართულებს დაბინძურების შემცირების პროგრესის მონიტორინგსა და შეფასებას და აფერხებს როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულებას.
- **ნუტრიენტებით დაბინძურება სოფლის მეურნეობის სექტორში** – მიუხედავად იმისა, რომ არსებული პოლიტიკა მოიცავს ნიადაგის კონსერვაციისა და აგროეკოლოგიური მიდგომების ელემენტებს, პრაქტიკაში კვლავ ხშირია სასუქების არაეფექტური გამოყენების შემთხვევები, რაც იწვევს აზოტისა და ფოსფორის ჭარბ გამოყოფას გარემოში, განსაკუთრებით მდინარის აუზებში. ამასთან, არ არსებობს ერთიანი მონიტორინგის სისტემა, რომელიც სისტემურად შეაფასებს ნუტრიენტების წილს წყლის დაბინძურებაში, რაც ზღუდავს მონაცემებზე დაფუძნებული პოლიტიკის დაგეგმვას და პრიორიტეტების სწორად განსაზღვრას.
- **პესტიციდებსა და ქიმიურ ნივთიერებებზე დამოკიდებულება** – მიუხედავად იმისა, რომ პოლიტიკაში გათვალისწინებულია მავნებელთა ინტეგრირებული მართვის (IPM) საჭიროება, ფერმერები და აგრო სექტორი კვლავ მნიშვნელოვნად არიან დამოკიდებული ქიმიურ პესტიციდებზე. ჯერ კიდევ გამოიყენება საფრთხის შემცველი პრეპარატები. სუსტადაა განვითარებული მექანიზმები, რომლებიც შეაფასებს პესტიციდების გავლენას ბიომრავალფეროვნებაზე და შეამცირებს მათ ნარჩენებს ეკოსისტემებში.

- **ნარჩენების მართვის სისტემის სირთულეები** – მუნიციპალიტეტებში ნარჩენების სეპარირებული შეგროვებისა და გადამუშავების სისტემა არასაკმარისადაა განვითარებული, რაც ზღუდავს პლასტმასისა და საშიში ნარჩენების დაბინძურების პრევენციას. ამასთანავე უსისტემოდ გაჩენილი ნაგავსაყრელები, ხშირად ხდება ადგილობრივი ბიომრავალფეროვნებისათვის სერიოზულ საფრთხეს წარმოადგენს, როგორც მიგრირებადი და დასახლებული პუნქტების სიახლოვეს არსებული ტყეებიდან გამოსული ცხოველების მოწამლვის და დაავადების მიზეზი, ასევე ნაგავსაყრელებზე სარეველა მცენარეების და უხერხემლოების წარმოქმნის საფრთხე.
- **წყლის და ნიადაგის დაბინძურების კონტროლთან დაკავშირებული გამოწვევები** – წყლის რესურსების მართვის ახალი კანონი ითვალისწინებს წყლის რესურსების ინტეგრირებული და სააუზო მართვის პრინციპებს, რაც ითვალისწინებს ნარჩენების მართვის მიმართულებას, თუმცა აღსანიშნავია, რომ პრაქტიკაში აუზების მართვის გეგმები მხოლოდ პილოტურ დონეზეა დანერგილი და არ არის მომზადებული ყველა მნიშვნელოვანი აუზისათვის. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა, ქვეყანაში მდინარეებზე, განსაკუთრებით ქალაქების სიახლოვეს გამწმენდი ნაგებობის არარსებობა. საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით გაჯერებული წყალი ჩადინება მდინარეებში და ბუნებრივია ახდენს უარყოფით ზემოქმედებას წყლის ჰიდრობიონტებზე, განსაკუთრებით თევზებზე, და კვებითი ჯაჭვით საბოლოოდ იგი ასევე ადამიანების ჯანმრთელობაზეც მოქმედებს უარყოფითად.
- ამ დროისათვის უკვე შემუშავებულია 7 სააუზო მართვის გეგმა და 5 აუზის სამუშაო ვერსია უკვე არსებობს. თუმცა, დღესდღეობით სერიოზული გამოწვევაა და წყლის ობიექტების სერიოზული დაბინძურების პრობლემაა ქვეყანაში გამწმენდი ნაგებობების სიმცირის და საკანალიზაციო და სამრეწველო წყლის ჩადინების და შესაბამისად წყლის ხარისხის გაუარესებით საფრთხე ექმნებათ როგორც ჰიდრობიონტებს, ასევე აღნიშნული წყლით გამოყენებისას მცენარეებს და წყლის ობიექტების ნაპირებზე მობინადრე და მომხმარებელ ცხოველებს და ფრინველებს. სამრეწველო გამოყენებული წყლის ჩაშვება ხდება მნიშვნელოვანი წყალჭარბი/ჭარბტენიანი ეკოსისტემების, მათი ჰიდრობიონტების და გადამფრენი, მიგრანტი და მობუდარი ფრინველების მნიშვნელოვანი ობიექტების დაბინძურების, დაავადებების და სიკვდილიანობის მიზეზი.
- **პლასტიკით დაბინძურება** – ნარჩენების მართვის კოდექსი ქმნის მნიშვნელოვან საკანონმდებლო საფუძველს, თუმცა პრაქტიკაში, პლასტმასის დაბინძურება კვლავ მწვავე პრობლემად რჩება. არ არსებობს მიკროპლასტმასის მონიტორინგის ერთიანი სისტემა. არსებული ინფრასტრუქტურა (გადამუშავება, შეგროვება) ვერ ფარავს ქვეყნის ყველა რეგიონს, რაც ხელს უშლის სისტემურ პროგრესს.
- ჰაერის ხარისხის გაუმჯობესები საკითხი განხილულია სტრატეგიებში, თუმცა ბიომრავალფეროვნებაზე მისი ზემოქმედება სათანადოდ არ არის შეფასებული.

ატმოსფერული დაბინძურების კომპონენტების – გოგირდის დიოქსიდის (SO_2), აზოტის ოქსიდების (NO_x) და მტვრის ნაწილაკების გავლენა ეკოსისტემებზე არასაკმარისად არის შესწავლილი. ჰაერის ხარისხის გაუმჯობესებასა და ბიომრავალფეროვნების დაცვის პოლიტიკებს შორის კავშირი მკაფიოდ არ არის განსაზღვრული.

3.7.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები

შესაბამისობა

დაბინძურების პრევენციისა და მართვის პროცესები საქართველოში ინსტიტუციურად მხარდაჭერილია რამდენიმე ძირითადი უწყების მიერ. **გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო** წარმოადგენს წამყვან უწყებას გარემოს დაბინძურების წინააღმდეგ პოლიტიკის დაგეგმვასა და კოორდინაციაში. სამინისტრო ახორციელებს დაბინძურების პრევენციის სტრატეგიების შემუშავებას, არეგულირებს სასუქებისა და პესტიციდების გამოყენებას, რაც მიზნად ისახავს ნუტრიენტებით დაბინძურების შემცირებას და მავნებელთა ინტეგრირებული მართვის (IPM) პრაქტიკების დანერგვას. მის სტრუქტურაში მოქმედი **სსიპ „გარემოს ეროვნული სააგენტო“** ახორციელებს წყლისა და ჰაერის ხარისხის რეგულარულ მონიტორინგს, ნიადაგის დაბინძურების შეფასებას და ქიმიური ნივთიერებების გავრცელების კონტროლს გარემოში. აღნიშნული მონაცემები წარმოადგენს მნიშვნელოვან საფუძველს დაბინძურების რისკების შეფასებისა და პრევენციული ზომების დაგეგმვისთვის. ასევე აღსანიშნავია **გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის** როლი, რომელიც უზრუნველყოფს გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის აღსრულებას, მათ შორის ქიმიური ნივთიერებების, ნარჩენების, სასუქებისა და პესტიციდების გამოყენებისას დადგენილი ნორმების დაცვას. სამინისტროს სტრუქტურაში მოქმედი **სსიპ „გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი“** კი ხელს უწყობს საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას პლასტმასისა და ნარჩენების დაბინძურების შესახებ და ახორციელებს საგანმანათლებლო პროგრამებს, რომლებიც მიზნად ისახავს მდგრადი მოხმარების პრინციპების დანერგვასა და საზოგადოებრივი ჩართულობის გაზრდას დაბინძურების პრევენციის მიმართულებით. სსიპ სურსათისა და ვეტერინარიის სააგენტოში შემავალ ლაბორატორიაში ასევე ხდება სურსათისა და ვეტერინარიის სფეროში წარმოშობილი დაბინძურების და ინფექციებით გამოწვეული სხვადასხვა სახის დაავადებების კონტროლი, მონიტორინგი და პრევენციული ღონისძიებების განხორციელება. გარდა ამისა, აგრარულ სექტორსა და ურბანულ გარემოში მცენარეთა დაცვის მიზნით ხორციელდება მავნებლების წინააღმდეგ ფიტოსანიტარული ღონისძიებები, რომლის დროსაც ხდება ქიმიური შესაწამლი პრეპარატების გამოყენება, ასევე პროდუქტებში გადამეტებული პესტიციდების გამოყენება, რაც იწვევს გარემოს დაბინძურებას. დაბინძურების კერების დროული გაუვნებელყოფა მნიშვნელოვნად აუმჯობესებს გარემოს და ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობას.

სსიპ გარემოს ეროვნულ სააგენტოს ლიცენზიებისა და ნებართვების დეპარტამენტის ნარჩენების მართვის სამმართველოს მიერ ხდება ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებით საქმიანობის რეგისტრაცია. ამავე სააგენტოს გარემოს დაბინძურების დეპარტამენტის და მისი ლაბორატორიის მიერ ხორციელდება საქართველოს ტერიტორიაზე 237 წერტილში სხვადასხვა დონის ბუნებრივი და ანთროპოგენური დატვირთვით გამოწვეული დაბინძურების ხარისხის დადგენა, ატმოსფერულ ჰაერზე დაკვირვების სტაციონარული პუნქტებისა და ექსპედიციების მეშვეობით ატმოსფერული ჰაერის, წყლების, ატმოსფერული ნალექების, შავი ზღვის და ნიადაგის ქიმიური, ბიოლოგიურ და მიკრობიოლოგიურ დაბინძურებაზე, აგრეთვე ბუნებრივ რადიაციულ ფონზე რეგულარული დაკვირვების წარმოება და გარემოს ფიზიკური ფაქტორების (ელექტრომაგნიტური ველი, ხმაური და სხვა) დონეების განსაზღვრა;

ნარჩენების მართვის მიმართულებით მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სსიპ „**მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია**“, რომელიც მართავს 54 მუნიციპალურ ნაგავსაყრელს და ახორციელებს ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაციას. დაბინძურების შემცირებისა და ნარჩენების მართვის პროცესში აქტიურად არიან ჩართული **ადგილობრივი თვითმმართველობებიც**, რომლებიც პასუხისმგებელნი არიან მუნიციპალური ნარჩენების მართვის სისტემის განვითარებაზე. მათ ეკისრებათ ნარჩენების შეგროვებისა და გადამუშავების ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება, რაც პირდაპირ უწყობს ხელს პლასტმასისა და სხვა ტიპის ნარჩენებით დაბინძურების შემცირებას.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ 17 დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციისათვის შემუშავებულია ნარჩენების მართვის დოკუმენტი, რომელიც მოიცავს შემდეგ საკითხებს: უწყებათაშორის ურთიერთობებს და პასუხისმგებლობებს, სახიფათო ნარჩენების დროულ იდენტიფიკაციას და დაცული ტერიტორიების მათგან გაწმენდას, ცნობიერების ამაღლებას და ასევე ურნების განთავსებას. ნაწილობრივ ისინი დამონტაჟებულია ტერიტორიაზე, რათა ტურიზმის განვითარებას გარკვეულ წილად დაბინძურება მოყვება და მყარი ნარჩენების განთავსება სახიფათოა ცხოველებსა და ფრინველებისათვის, ნიადაგის და წყლის, ასევე ლანდშაფტების დაზიანებას და დაბინძურებას.

გამოწვევები

უწყებათაშორისი კოორდინაციისა და მონაცემთა ინტეგრაციის სისუსტე – მიუხედავად იმისა, რომ გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროსა და მის სისტემაში შემავალ უწყებებს გააჩნიათ წამყვანი როლი დაბინძურების კოორდინაციაში, სხვა ჩართულ სექტორულ უწყებებთან არ არსებობს ერთიანი საკოორდინაციო მექანიზმი და არ არის შექმნილი მონაცემთა გაცვლის სტრუქტურირებული სისტემა. აღნიშნული წარმოადგენს რისკს, რათა არ მოხდეს გარემოს დაბინძურების პრევენციის მიმართულებით მოქმედებების თანხვედრის ნაკლებობა, რაც მნიშვნელოვანია ინფორმაციაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების მიღებისა და ერთობლივი ღონისძიებების ეფექტური დაგეგმვისათვის.

3.7.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 7-თან

საქართველოს მეორე ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (NBSAP II, 2014–2020) ნაწილობრივ მოიცავდა დაბინძურების მართვისა და პრევენციის ელემენტებს, თუმცა ისინი ძირითადად დარგობრივ პოლიტიკებში იყო გაბნეული და არ ქმნიდა დაბინძურების ერთიან ეროვნულ ჩარჩოს, რომელიც ბიომრავალფეროვნების მიზნებთან იქნებოდა ინტეგრირებული. დაბინძურების საკითხები წარმოდგენილი იყო წყლის რესურსების მართვის, სოფლის მეურნეობის, ნარჩენებისა და ქიმიური ნივთიერებების მართვის, აგრეთვე დაცული ტერიტორიების მართვის დოკუმენტებში, თუმცა რაოდენობრივი მიზნები და ინდიკატორები, როგორცაა ნუტრიენტების დაკარგვის, პესტიციდების რისკის ან პლასტიკის დაბინძურების შემცირების მაჩვენებლები, განსაზღვრული არ ყოფილა.

წყლის ეკოსისტემების მიმართულებით სტრატეგია მიზნად ისახავდა შიდა წყლებისა და დაკავშირებული ჰაბიტატების ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესებას, მათ შორის სააუზო მართვის (IWRM) პრინციპების დანერგვასა და სოფლის მეურნეობიდან და მრეწველობიდან დაბინძურების შემცირებას. განხორციელდა საპილოტე სააუზო მართვის გეგმების შემუშავება (ალაზანი–ივრისა და ჭოროხი–აჭარისწყლის აუზებზე), ასევე გაუმჯობესდა წყლის ხარისხის მონიტორინგის სისტემა. მიუხედავად ამისა, სააუზო მართვის პრაქტიკა ეროვნულ დონეზე არ დანერგილა და კუმულაციური დაბინძურების შეფასება კვლავ არასისტემურია.

სოფლის მეურნეობის სექტორში NBSAP II ხაზს უსვამდა ნიადაგის დეგრადაციის პრევენციასა და აგროეკოლოგიური მიდგომების განვითარებას, მათ შორის ქიმიური სასუქებისა და პესტიციდების გონივრულ გამოყენებას და ინტეგრირებული მავნებელთა მართვის (IPM) ხელშეწყობას. განხორციელდა ნიადაგის ნაყოფიერების აღდგენის მცირე პროგრამები და აგროეკოლოგიური პრაქტიკის საპილოტე პროექტები, თუმცა რაოდენობრივი მიზნები, მონიტორინგის ინდიკატორები და ფერმერთა ეკონომიკური მხარდაჭერის მექანიზმები ნაკლებად იყო ჩამოყალიბებული.

ნარჩენებისა და ქიმიური ნივთიერებების მართვის ნაწილში სტრატეგია შეეხო ქიმიური რისკების იდენტიფიცირებასა და საშიში ნარჩენების მართვის სისტემების განვითარებას, თუმცა პლასტიკის და მიკროპლასტიკის დაბინძურება დოკუმენტში პრაქტიკულად არ იყო ასახული. მიუხედავად ნორმატიული ჩარჩოს გაუმჯობესებისა, ქიმიური დაბინძურების გავლენა ბიომრავალფეროვნებაზე და მისი მონიტორინგი სისტემურად არ იყო ინტეგრირებული.

საერთო ჯამში, NBSAP II მხოლოდ ნაწილობრივ შეესაბამებოდა GBF მიზანს 7, რომელიც ითხოვს დაბინძურების შემცირებას ისეთ დონემდე, რომ იგი აღარ წარმოადგენდეს საფრთხეს ბიომრავალფეროვნებისთვის. სტრატეგიამ შექმნა საფუძველი დაბინძურების თემის ინტეგრირებისთვის წყლის, სოფლის მეურნეობისა და ნარჩენების პოლიტიკაში, თუმცა არ არსებობდა რაოდენობრივად განსაზღვრული მიზნები, რისკზე დაფუძნებული შეფასებები,

კუმულაციური ეფექტების მონიტორინგის სისტემა და უწყებათაშორისი კოორდინაციის მექანიზმები.

შესაბამისად, NBSAP III-ისთვის პრიორიტეტულია ზუსტი რაოდენობრივი სამიზნეების და ინდიკატორების განსაზღვრა (ნუტრიენტების კარგვის, პესტიციდებისა და საშიში ქიმიკატების რისკის შემცირების, პლასტმასის დაბინძურების პრევენციის და შემცირებისთვის), ინტეგრირებული მართვისა და მონიტორინგის ჩარჩოს ჩამოყალიბება, აგროეკოლოგიური პრაქტიკისა და IPM-ის მასშტაბირება, პლასტიკის გამოყენების მკაფიო წესების შემუშავება და სააუზო მართვის გეგმების ეროვნული დონეზე დანერგვა.

3.8 მიზანი 8-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 8 – ბიომრავალფეროვნებაზე კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ზემოქმედების მინიმუმამდე დაყვანა და მდგრადობის უზრუნველყოფა

კლიმატის ცვლილებისა და ოკეანის მჟავიანობის ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების მინიმუმამდე დაყვანა და მდგრადობის უზრუნველყოფა, შერბილების, ადაპტაციის, კატასტროფების რისკის შემცირების ღონისძიებებით, მათ შორის ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებებისა და/ან ეკოსისტემაზე დაფუძნებული მიდგომების გამოყენებით და კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული უარყოფითი ზემოქმედების შემცირებითა და ბიომრავალფეროვნებაზე დადებითი ზემოქმედების ხელშეწყობით.

მიზნის განმარტება – კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ტემპერატურის მატება, ჰიდროლოგიური რეჟიმების ცვლა და ოკეანის მჟავიანობის ზრდა იწვევს ჰაბიტატების დეგრადაციას, სახეობათა გავრცელების არეალის გადანაცვლებას, სანაპირო ეროზიასა და ზღვის ეკოსისტემების ფუნქციური სტაბილურობის რღვევას. შედეგად, მცირდება ეკოსისტემური მომსახურებები – საკვებით უზრუნველყოფა, წყლის რეგულირება, ბუნებრივი ბარიერების ფუნქცია, დამტვერვა და ნახშირბადის შთანთქმა.

ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებებისა და ეკოსისტემაზე დაფუძნებული მიდგომების ინტეგრირება ხელს უწყობს როგორც შერბილების, ისე ადაპტაციისა და კატასტროფების რისკის შემცირებას. ტყის, ჭარბტენიანი, სანაპირო და მთის ეკოსისტემების აღდგენა ზრდის ნახშირბადის შთანთქმის უნარს, ამყარებს ბუნებრივ ლანდშაფტებს და ამცირებს კლიმატური რისკების ინტენსივობას. მნიშვნელოვანია კლიმატის პოლიტიკისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვის ღონისძიებების კოორდინირებული განხორციელება, რათა თავიდან იქნას აცილებული ისეთი არასასურველი შედეგები, როგორიცაა მონოკულტურული ნარგავების მატება, განახლებადი ენერგობიექტების მშენებლობების შედეგად ჰაბიტატების ფრაგმენტაცია ან ზღვის ეკოსისტემებისთვის დამატებითი ზიანის მიყენება. სწორად დაგეგმილი და ბიომრავალფეროვნებაზე ორიენტირებული კლიმატის ცვლილების შემარბილებელი ღონისძიებები, არა მხოლოდ ამცირებს ზემოქმედებას ბუნებაზე, არამედ

ქმნის ეკოსისტემების გაძლიერებისა და სოციალური კეთილდღეობის მატების შესაძლებლობებს.

გადაწყვეტილების მიღების პროცესში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ადგილობრივი მოსახლეობის, სოფლის მეურნეობის მწარმოებლების, კერძო სექტორისა და სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობას, რადგან კლიმატის ცვლილებები უშუალოდ ეხება მიწათსარგებლობას, წყლის რესურსებს, სანაპირო ზოლს და ბუნებრივი რესურსებზე დამოკიდებული ცხოვრების წესს. ამ პროცესში აუცილებელია სოციალური სამართლიანობის, სურსათის უსაფრთხოების, სამუშაო ადგილების მდგრადობისა და ენერგეტიკული უსაფრთხოების თანაბარი გათვალისწინება, რათა კლიმატის ცვლილების მართვის ღონისძიებებმა დადებითად იმოქმედოს როგორც ეკოსისტემებზე, ისე ადამიანთა კეთილდღეობაზე.

3.8.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

მიზანი 8 უკავშირდება კლიმატის ცვლილების ბიომრავალფეროვნებაზე ზეგავლენის შემცირებას და მისი უარყოფითი შედეგების მიმართ მედეგობის გაზრდას. საქართველოში, ბიომრავალფეროვნებაზე კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ზეგავლენა მაღალია, რაშიც მოიაზრება გვალვები, მყინვარების ინტენსიური დნობა, ნიადაგის ეროზია, ტყის მავნებლების გავრცელება, სანაპირო ზოლის დეგრადაცია და ჰიდროლოგიური რეჟიმების ცვლილებები. აღნიშნული პირდაპირ ზემოქმედებს ბუნებრივ ჰაბიტატებზე და მათ მიერ უზრუნველყოფილ ეკოსისტემურ მომსახურებაზე. სხვა დანარჩენთან ერთად, მიზანი 8 ხაზს უსვამს კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებით ოკეანეების მნიშვნელობას, რაც საქართველოსთვის არ არის პირდაპირ რელევანტური, თუმცა შავი ზღვის თვალსაზრისით არაპირდაპირი გავლენა მაინც თვალსაჩინოა.

საქართველოს კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგია და მასთან დაკავშირებული სამოქმედო გეგმა აღიარებს ეკოსისტემებზე და ბუნებაზე დაფუძნებული მიდგომებისა და გადაწყვეტილებების როლს კლიმატის ცვლილების ზემოქმედების შემცირებაში. აღნიშნული პოლიტიკა მოიცავს ტყის აღდგენის, ნიადაგის კონსერვაციისა და მწვანე ინფრასტრუქტურის განვითარების მიმართულებებს, რაც ხელს უწყობს როგორც შერბილებას (სითბური აირების შემცირება, ნახშირბადის შთანთქმის გაზრდა), ასევე ადაპტაციასა და მედეგობის/მდგრადობის გაძლიერებას (წყლისა და ნიადაგის რესურსების შენარჩუნება, ეკოსისტემური მომსახურების მდგრადობა).

მიზანი 8-ის შესრულების საკითხები ეფუძნება რიგ საერთაშორისო კონვენციებსა და გლობალურ ჩარჩოებს, რომლებიც ერთობლივად განსაზღვრავენ როგორც კლიმატის ცვლილების შერბილების, ისე ადაპტაციისა და ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის

საკითხებს. ბიომრავალფეროვნების კონვენცია (CBD) მოითხოვს ეკოსისტემებისა და ჰაბიტატების კონსერვაციას, ეკოლოგიური კავშირების დაცვას და ბიომრავალფეროვნების სრულფასოვან ინტეგრაციას კლიმატის პოლიტიკაში. გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენცია (UNFCCC) განსაზღვრავს ქვეყნების ვალდებულებებს სათბური აირების ემისიების შემცირების, ადაპტაციის ზომების განხორციელებისა და კლიმატური რისკების შემცირების მიმართულებით. კონვენცია პირდაპირ აღიარებს ბუნებაზე დაფუძნებული მიდგომების მნიშვნელობას როგორც შერბილების, ისე ადაპტაციის პროცესებში. პარიზის შეთანხმება ავალდებულებს ქვეყნებს გააძლიერონ კლიმატის ცვლილების შერბილება და ადაპტაცია, შეიმუშაონ გრძელვადიანი კლიმატის პოლიტიკა და განსაზღვრონ ეროვნული წვლილი (NDC). შეთანხმება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ეკოსისტემების დაცვას და ნახშირბადის ბუნებრივი შთანთქმელების გაძლიერებას, რაც მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია ბიომრავალფეროვნებაზე კლიმატის ცვლილების ზეგავლენის შესამცირებლად.

- **საქართველოს ტყის კოდექსი (2020) და ეროვნული სატყეო სააგენტოს განვითარების სტრატეგია (2021–2026)** განსაზღვრავს ტყის ბუნებრივი განახლების, დეგრადირებული ტერიტორიების აღდგენისა და მდგრადი მართვის პრიორიტეტებს. ტყის პოლიტიკა ემსახურება ნახშირბადის შთანთქმის გაზრდას, ნიადაგის ეროზიის პრევენციას და ეკოსისტემების კლიმატურ სტაბილურობას, რაც ითვალისწინებს როგორც კლიმატის შერბილების, ისე ეკოსისტემური ადაპტაციისა და ბუნებრივი კატასტროფების რისკების შემცირების (DRR) ამოცანებს.
- **საქართველოს კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ კანონი“ (1996)** და შესაბამისი ეროვნული პოლიტიკისა და სტრატეგიული დოკუმენტები მიზნად ისახავს ჰაბიტატების აღდგენასა და ეკოსისტემური მომსახურების შენარჩუნებას, ასევე ეკოლოგიური დერეფნების განვითარების საჭიროებას. დაცული ტერიტორიების მართვის ძირითადი პრინციპები უკვე ითვალისწინებს კლიმატის ცვლილების გავლენებს, ხელს უწყობს სახეობების ადაპტაციას და ამცირებს კლიმატის რისკებს, რითაც წარმოადგენს კლიმატის მდგრადობისადმი გაძლიერების მნიშვნელოვან მექანიზმს.
- **საქართველოს კანონი „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ (2024)** ეფუძნება სააუზო და ინტეგრირებული წყლის რესურსების მართვის პრინციპებს. კანონით გათვალისწინებულია ეკოლოგიური სტატუსის შეფასება, დაბინძურების პრევენცია და სანაპირო ზონების დაცვა. ეს უზრუნველყოფს წყლის ეკოსისტემების კლიმატურ მედეგობას/მდგრადობას, განსაკუთრებით ქარიშხლების, წყალდიდობებისა და გვალვების მიმართ, რაც ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების ინტეგრაციის მაგალითია.
- **კლიმატის ცვლილების ეროვნული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა NCCS და ადაპტაციის ეროვნული სამოქმედო გეგმა NAP:** დოკუმენტები მოიცავს ადაპტაციისა და შერბილების კომპონენტებს, სადაც ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებები

და ეკოსისტემებზე დაფუძნებული მიდგომები განხილულია როგორც მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტები კლიმატის ცვლილების გავლენის შესამცირებლად და ბიომრავალფეროვნების მდგრადობის გასაძლიერებლად.

- **ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილი (NDC):** საქართველოს მიერ წარმოდგენილი NDC ხაზს უსვამს ტყის ეკოსისტემების, ნიადაგის და წყლის რესურსების როლს ნახშირბადის შთანთქმვაში და კლიმატის სტაბილიზაციაში. ეს დოკუმენტი ქმნის სამართლებრივ და პოლიტიკურ საფუძველს ეკოსისტემური მომსახურებების გამოყენებისთვის კლიმატის შერბილების პროცესებში.
- **გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე პროგრამა NEAP (2022–2026) –** განსაზღვრავს კლიმატის ცვლილებისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვის ძირითად პრიორიტეტებს, რომლებიც მოიცავს სათბურის აირების ემისიების შემცირებას, კლიმატური რისკების მართვას და ადაპტაციაზე დაფუძნებული მიდგომების ინტეგრაციას, ხოლო ბიომრავალფეროვნების მიმართულებით ბუნებრივი ჰაბიტატებისა და ეკოსისტემების კონსერვაციას, დაცული ტერიტორიების ეფექტურ მართვას, გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი და ენდემური სახეობების დაცვას, ეკოსისტემური მომსახურებების შენარჩუნებას და ინვაზიური სახეობების კონტროლს.

გამოწვევები

- **კლიმატის პოლიტიკის აღსრულების და სექტორთაშორისი კოორდინაციის სისუსტე:** მიუხედავად იმისა, რომ სამთავრობო და სექტორულ სტრატეგიულ დოკუმენტებში გათვალისწინებულია კლიმატის ცვლილების ადაპტაციისა და შერბილების ღონისძიებები და „ბუნებაზე დაფუძნებული“ გადაწყვეტილებები, მათი აღსრულება ჯერ კიდევ მნიშვნელოვანი გამოწვევაა ქვეყნისთვის. კლიმატის ცვლილების სფეროში არსებული კვლევები და შესაბამისი მონაცემები არასისტემური, ფრაგმენტული და მწირია, რაც ართულებს კლიმატის ცვლილების პროცესების მონიტორინგს, ანგარიშგებას და სექტორულ მოდელირებას. ამავდროულად, არ არსებობს ერთიანი მონაცემთა ბაზა და მონიტორინგის სისტემა (MRV-Measurement, Reporting and Verification), რომელიც შეაფასებდა კლიმატის ცვლილების ზეგავლენის ინდიკატორებს და ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის მაჩვენებლებს, კლიმატის პოლიტიკის შედეგებს ბიომრავალფეროვნებაზე რაც გრძელვადიან პერსპექტივაში მონაცემებზე დაყრდნობის სახლო გადაწყვეტილებების მიღების შესაძლებლობას უზრუნველყოფდა.

3.8.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები

შესაბამისობა

საქართველოში კლიმატის ცვლილების ზემოქმედების შემცირება და ეკოსისტემების მდგრადობის გაზრდა ინსტიტუციურად მხარდაჭერილია რამდენიმე ძირითადი უწყების

მიერ, რომელთა საქმიანობა პირდაპირ უკავშირდება GBF-ის მიზანი 8-ის პრინციპებს. **გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო** – წარმოადგენს წამყვან ორგანოს, რომელიც კოორდინაციას უწევს კლიმატის ცვლილების შერბილების, ადაპტაციისა და ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების ინტეგრაციას ეროვნულ პოლიტიკაში. სამინისტრო უზრუნველყოფს შესაბამისი სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმების შემუშავებას, სადაც ეკოსისტემების აღდგენა და ბუნებაზე დაფუძნებული მიდგომები განიხილება როგორც ბიომრავალფეროვნებისა და კლიმატის მდგრადობის გაძლიერების მექანიზმი. სამინისტროში შექმნილია კლიმატის ცვლილებების საბჭო, რომელიც განიხილავს კლიმატის ცვლილებებთან დაკავშირებულ საკითხებს და პრობლემებს, რომლებიც წარმოიქმნება მიმდინარე კლიმატური ცვლილებების ფონზე.

სსიპ „ეროვნული სატყეო სააგენტო“ – ახორციელებს ტყის ეკოსისტემების აღდგენის, ბუნებრივი აღდგენისა და ნახშირბადის შთანთქმის ფუნქციის გაძლიერების ღონისძიებებს. რაც მიზანი 8-ის კონტექსტში უკავშირდება ბუნებრივი ნახშირბადის მარაგების შენარჩუნებას და კლიმატის ცვლილების შერბილებას. **სსიპ „დაცული ტერიტორიების სააგენტო“** – მართავს ეკოლოგიურად სენსიტიურ და კლიმატის ცვლილების მიმართ მოწყვლად ჰაბიტატებს, სადაც აღდგენისა და კონსერვაციის ღონისძიებები არა მხოლოდ ბიომრავალფეროვნების დაცვისთვის, არამედ კლიმატისადმი მედეგობის გასაძლიერებლად გამოიყენება. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციები გარკვეულ მონიტორინგის მასალებს აგროვებენ კლიმატურ ცვლილებასთან მიმართებაში. **სსიპ „გარემოს ეროვნული სააგენტო“** – აგენერირებს კლიმატურ და ეკოლოგიურ მონაცემებს, ატარებს მონიტორინგს და უზრუნველყოფს ადრეული გაფრთხილების სისტემებს ბუნებრივი კატასტროფების რისკების მართვისთვის. მისი ფუნქციები პირდაპირ უწყობს ხელს მიზანი 8-ის შესრულებას, რადგან მონაცემებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებები აუცილებელია კლიმატური რისკების პრევენციისთვის და ეკოსისტემური მდგრადობის ზრდისთვის. **გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი** – ახორციელებს კონტროლს გარემოზე ზემოქმედების პრევენციისა და კომპენსაციური ღონისძიებების შესრულების კუთხით, რაც მნიშვნელოვან საფუძველს ქმნის კლიმატის ცვლილების შედეგად წარმოშობილი ეკოლოგიური ზიანის მინიმიზაციისთვის. **საქართველოს ინფრასტრუქტურის სამინისტრო** – მონაწილეობს სივრცითი დაგეგმვისა და ინფრასტრუქტურული პროექტების ინტეგრაციაში. ეკოლოგიური და კლიმატური ფაქტორების გათვალისწინება ინფრასტრუქტურის განვითარებაში მიზნად ისახავს კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული რისკების შემცირებას და ეკოსისტემებზე უარყოფითი ზემოქმედების მინიმიზაციას. **საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო** – ქმნის ჩარჩოს მწვანე ეკონომიკისა და ეკოლოგიური ინვესტიციების განვითარებისათვის, რომელიც მოიცავს განახლებადი ენერგიის, ეკოტურიზმისა და ინოვაციური ტექნოლოგიების მიმართულებებს, რამაც უნდა უზრუნველყოს ეკონომიკური განვითარების მიმართულების შედეგად ბიომრავალფეროვნებასთან მიმართებით გამოწვეული რისკების თავიდან აცილება, რაც

პირდაპირ უკავშირდება მიზანი 8-ის მოთხოვნას, რომ კლიმატის პოლიტიკა იყოს ეკოლოგიურად და ეკონომიკურად მდგრადი.

საერთო ჯამში, საქართველოს ინსტიტუციური ჩარჩო ქმნის მრავალსექტორულ მხარდაჭერას კლიმატის ცვლილების ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების შესამცირებლად, განსაკუთრებით ტყის, წყლის, ნიადაგის, დაცული ტერიტორიების და ენერგეტიკის მიმართულებით.

გამოწვევები

საქართველოს ინსტიტუციური ჩარჩო მნიშვნელოვან საფუძველს ქმნის კლიმატის ცვლილების ზემოქმედების შემცირებისა და ეკოსისტემების მდგრადობის გასაძლიერებლად, თუმცა ანალიზი აჩვენებს, რომ ამ პროცესში რიგი სისტემური გამოწვევები კვლავ აქტუალურია:

- **ცენტრალური ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის სუსტი ინსტიტუციური კოორდინაცია**– ადგილობრივი თვითმმართველობების ინსტიტუციური მოწყობა კლიმატის ცვლილებასთან მიმართებაში სუსტია და ვერ უზრუნველყოფს შესაბამისი ადაპტაციისა და შერბილების ღონისძიებების განხორციელებას. შესაბამისად, სუსტია ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის ინსტიტუციური კოორდინაცია, ასევე ასამაღლებელია ამ მიმართულებით ცოდნის დონე და გასაზრდელია საზოგადოებრივი ცნობიერება მიმდინარე კლიმატურ ცვლილებებსა, პრევენციებსა და მოსალოდნელ შედეგებთან დაკავშირებით.

3.8.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 8-თან

საქართველოს მეორე ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (NBSAP 2014–2020) განიხილავს კლიმატის ცვლილებისა და ბიომრავალფეროვნების ურთიერთკავშირის საკითხებს, აღიარებს კლიმატის ცვლილებას, როგორც ბიომრავალფეროვნების შემცირების ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორს. შესაბამისად, დოკუმენტით განსაზღვრული იყო სპეციალური, კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული ეროვნული მიზანი – „2020 წლისთვის შეფასებულია კლიმატის ცვლილების პოტენციური ზეგავლენა ბიომრავალფეროვნებაზე და ამაღლებულია ეკოსისტემების მდგრადობა შესაბამისი გარემოსდაცვითი პოლიტიკის შემუშავებისა და ადეკვატური საქმიანოების დანერგვის გზით.“ დოკუმენტი მოიცავდა ეკოსისტემების კლიმატური მდგრადობის კომპონენტებს. აღნიშნული საკითხი ძირითადად ინტეგრირებული იყო ტყის, სოფლის მეურნეობის, შავი ზღვის და დაცული ტერიტორიების სექტორულ მიმართულებებში.

NBSAP II–ში ეკოსისტემების როლი კლიმატის ცვლილების შერბილებასა და ადაპტაციაში მხოლოდ ირიბად იყო ასახული. დოკუმენტში ხაზგასმული იყო ტყეების, აგროეკოსისტემების, წყლისა და სანაპირო ეკოსისტემების მდგრადი მართვის მნიშვნელობა,

თუმცა ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებები (NbS), როგორც სპეციალური მიდგომა არ იყო ჩამოყალიბებული. მაგალითად, ტყის აღდგენის, ნიადაგის ეროზიის პრევენციისა და წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვის ღონისძიებები გარკვეულწილად ემსახურებოდა კლიმატურ მიზნებს, თუმცა ისინი არ იყო პოზიციონირებული კლიმატის ცვლილებასთან ბრძოლისა და კატასტროფების რისკების შემცირების კომპონენტებად.

ასევე, არ არსებობდა ერთიანი მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფდა ეკოსისტემური მომსახურებების გათვალისწინებას ენერგეტიკის, ინფრასტრუქტურისა და ურბანული განვითარების სექტორებში. კლიმატის პოლიტიკა და ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკა ერთმანეთთან ნაკლებად იყო ინტეგრირებული.

- შესაბამისად, პრიორიტეტულია NBSAP III -ის ფარგლებში ჩამოყალიბდეს კლიმატის ცვლილების ზეგავლენისა და ეკოსისტემების მდგრადობის შეფასების ისეთი სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს ტყის, აგროეკოსისტემების, წყლისა და სანაპირო ჰაბიტატების მდგომარეობის კლიმატურ რისკებზე ეფექტურ რეაგირებას. საჭიროა მკაფიოდ განისაზღვროს რაოდენობრივი მიზნები და ინდიკატორები, რომლებიც ასახავს ეკოსისტემების კლიმატის ცვლილების მიმართ მოწყვლადობას, ბუნებრივი რესურსების დეგრადაციის მასშტაბებსა და შერბილების ღონისძიებების ეფექტურობას. განსაკუთრებული მნიშვნელოვანია ბუნებაზე დაფუძნებული მიდგომების ინტეგრირება ენერგეტიკის, ინფრასტრუქტურისა და ურბანული განვითარების მიმართულებებში, რათა ეკოსისტემური მომსახურებები გათვალისწინებული იყოს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. ამასთან, აუცილებელია კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული და ბიომრავალფეროვნების დაცვის ღონისძიებების უფრო მჭიდრო კოორდინაცია, რათა თავიდან იქნას აცილებული ეკოსისტემების ფრაგმენტაცია, ჰაბიტატების კარგვა და სხვა არასასურველი შედეგები. **2022–2026 წლებისთვის საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამით (NEAP-4)** გათვალისწინებული ქმედებების განხორციელება ხელს შეუწყობს ქვეყანას განსაზღვროს ქვეყნის გარემოსდაცვით სტრატეგიულ მიმართულებებს, მათ შორის ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების დაცვასა და აღდგენას. დოკუმენტი აღიარებს ეკოსისტემების ფუნქციებისა და მომსახურებების მნიშვნელობას – ჰაერის, წყლისა და ნიადაგის მდგომარეობის გაუმჯობესებას, კლიმატის ცვლილების ზემოქმედების შემცირებას, ასევე ბუნებრივი საფრთხეებისა და რისკების მართვას. პროგრამა მოითხოვს ბუნებაზე დაფუძნებული მიდგომებისა და თანამედროვე საერთაშორისო პრაქტიკის დანერგვას, რაც სრულად შეესაბამება მიზანი 11-ის პრინციპს ადამიანთა კეთილდღეობისა და ბუნების წვლილის გაძლიერების შესახებ.

ასეთი ინტეგრირებული მიდგომა უზრუნველყოფს როგორც კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ზემოქმედების შემცირებას, ისე ეკოსისტემების გრძელვადიან მდგრადობასა და ადამიანთა კეთილდღეობის გაუმჯობესებას.

3.9 მიზანი 9 – გარეული სახეობების მდგრადი მართვა ადამიანის სარგებლის უზრუნველსაყოფად

ველური სახეობების მდგრადი გამოყენება და მართვა აუცილებელია იმისათვის, რომ მოსახლეობისთვის უზრუნველყოფილი იყოს გარემოსდაცვითი, სოციალური და ეკონომიკური სარგებელი. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს იმ ჯგუფებს, რომლებიც ყველაზე მეტად არიან დამოკიდებული ბიომრავალფეროვნების სარგებელზე და მოწყვლად მდგომარეობაში იმყოფებიან. მიზანი უნდა განხორციელდეს ბიომრავალფეროვნებაზე დაფუძნებული მდგრადი საქმიანობების, პროდუქტებისა და მომსახურებების განვითარებით, რომლებიც ხელს უწყობენ ბიომრავალფეროვნების გაძლიერებას. ასევე მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ ტრადიციული, მდგრადი გამოყენების პრაქტიკების დაცვა და წახალისება.

მიზნის განმარტება – მიზანი 9 მიზნად ისახავს, რომ 2030 წლამდე ველური სახეობების გამოყენება და მართვა განხორციელდეს მდგრად პრინციპებზე დაყრდნობით, რათა უზრუნველყოფილი იყოს ეკოლოგიური, სოციალური და ეკონომიკური სარგებელი ადამიანებისთვის, განსაკუთრებით იმ ჯგუფებისთვის, რომლებიც ბიომრავალფეროვნებასა და მიერ უზრუნველყოფილ სარგებელზე დამოკიდებული არიან. მიზანი ხაზს უსვამს არა მხოლოდ ველური სახეობების რესურსების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების პრინციპებს, არამედ ადგილობრივი მოსახლეობის ტრადიციული ცოდნისა და მდგრადი პრაქტიკების წახალისებას. ველური სახეობების მდგრადი გამოყენება ითვალისწინებს მდგრად ნადირობას, თევზჭერას, საკვები და სამკურნალო სახეობების შეგროვებას, ტყისა და სხვა ბუნებრივი რესურსების ტრადიციულ სარგებლობას, რომლებიც უშუალოდ უკავშირდება მოსახლეობის კეთილდღეობას და საკვების უსაფრთხოებას. მიზნის შესაბამისად, ველური სახეობების გამოყენება უნდა ეფუძნებოდეს მეცნიერულად დასაბუთებულ რეგულაციებს, მუდმივ მონიტორინგსა და კონტროლს, რათა პარალელურად ხდებოდეს ბიომრავალფეროვნების დაცვა და ადამიანთა სოციალური და ეკონომიკური საჭიროებების დაკმაყოფილება. მიზანი 9 განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ადგილობრივი მოსახლეობის, კერძო სექტორისა და სამოქალაქო საზოგადოების მონაწილეობას, რაც უზრუნველყოფს სარგებლის სამართლიან განაწილებას და ხელს უწყობს ველური სახეობების კონსერვაციას.

3.9.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

საქართველოს საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული დოკუმენტები ქმნის საფუძველს ველური სახეობების მდგრადი გამოყენებისა და მართვისთვის. მოქმედი სამართლებრივი ჩარჩო განსაზღვრავს გამოყენების შეზღუდვების, ნებართვების, ზედამხედველობისა და მონიტორინგის ზოგად წესებს, ხოლო სექტორული რეგულაციები – ტყის არამერქნული

რესურსებით, ველური ფაუნით სარგებლობის და თევზჭერის მიმართულებით ახორციელებენ მდგრადი მართვის პრინციპების ინსტიტუციურ განმტკიცებას. მიზანი 9-ის შესრულება მოითხოვს იმ გლობალური სამართლებრივი ჩარჩოების და სტანდარტების ინტეგრაციას, რომლებიც განსაზღვრავს ველური სახეობების მდგრად გამოყენებას, მათი პოპულაციების დაცვას და ბიორესურსებზე დამოკიდებული მოსახლეობის კეთილდღეობას. საქართველო მონაწილეობს რამდენიმე მნიშვნელოვან საერთაშორისო შეთანხმებაში, რომლებიც უშუალოდ უკავშირდება მიზანი 9-ის მიზნებს. მათ შორის აღსანიშნავია ბიომრავალფეროვნების კონვენცია (CBD), რომელიც განსაზღვრავს ველური სახეობების მდგრადი სარგებლობის პრინციპებს და მოითხოვს ისეთი მართვის პრინციპების დანერგვას, რომლებიც უზრუნველყოფს სახეობების გრძელვადიან დაცვასა და გონივრულ გამოყენებას. ველური ფლორისა და ფაუნის გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ კონვენცია (CITES) არეგულირებს საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების საერთაშორისო ვაჭრობას და მოიცავს გადაჭარბებული და არაკანონიერი სარგებლობის თავიდან ასაცილებელ ზომებს. მიგრირებადი სახეობების კონვენცია (CMS) და აფრიკა-ევრაზიის მიგრირებადი წყლის ფრინველების დაცვის შეთანხმება (AEWA) უზრუნველყოფს მიგრირებადი სახეობებისა და მათი სასიცოცხლო მარშრუტების დაცვას, რაც საქართველოს გეოგრაფიული მდებარეობის პირობებში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის კონვენცია (ბერნის კონვენცია) ქმნის ჰაბიტატების კონსერვაციის სამართლებრივ საფუძველს თანამშრომლობის გზით. ჭარბტენიანი ტერიტორიების შესახებ საერთაშორისო კონვენცია (რამსარის კონვენცია) იცავს ეკოლოგიურად მნიშვნელოვან ჭარბტენიან ეკოსისტემებს, რომლებიც მრავალი ველური სახეობის, განსაკუთრებით წყლის ფრინველების, კრიტიკული ჰაბიტატებია.

მიზან 9-თან მიმართებით მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო და სტრატეგიული ჩარჩოდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია შემდეგი:

- **საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996)** აწესებს ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის ველურ მცენარეთა და გარეულ ცხოველთა დაცვის, მათი აღწარმოებისა და საბინადრო ჰაბიტატების შენარჩუნების ძირითად პრინციპებს. კანონი განსაზღვრავს ბუნებრივი რესურსების მდგრადი სარგებლობის და გარემოზე ზემოქმედების შეზღუდვის ზოგად მოთხოვნებს. კანონის თანახმად ველური სახეობებით სარგებლობა ხორციელდება მკაფიოდ განსაზღვრული ლიმიტებითა და ლიცენზირების საფუძველზე, რაც უზრუნველყოფს მათი პოპულაციების და გარემოს ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნებას.
- **საქართველოს კანონი „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“ (1996)** ადგენს ველური ცხოველთა დაცვისა და მათი გამოყენების რეგულირების ძირითად პრინციპებს. დოკუმენტი განსაზღვრავს, რომ ცხოველთა სამყაროს გამოყენება უნდა იყოს მეცნიერულად დასაბუთებული და მდგრადი, რათა შენარჩუნდეს სახეობათა და პოპულაციების მრავალფეროვნება. კანონი ითხოვს საბინადრო გარემოს, გამრავლებისა

და მიგრაციისათვის შესაბამისი პირობების უზრუნველყოფას და ითვალისწინებს კვოტების, ნებართვების, მონიტორინგისა და ზედამხედველობის სისტემას. ასევე, უზრუნველყოფს მოსახლეობის ჩართულობას და ტრადიციული სარგებლობის წახალისებას.

- **საქართველოს კანონი „წითელი ნუსხისა“ და „წითელი წიგნის შესახებ“ (2003)** ადგენს საქართველოს ტერიტორიაზე გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი გარეული ცხოველებისა და ველური მცენარეების დაცვის, აღდგენის, მონიტორინგის და გამოყენების პრინციპებს. კანონი კრძალავს ამ სახეობების რაოდენობის შემცირებასა და ჰაბიტატების დაზიანებას, ხოლო მათი მოპოვება და სარგებლობა დაშვებულია მხოლოდ განსაკუთრებული პირობების და მკაცრი ნებართვის საფუძველზე.
- **საქართველოს კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“** უზრუნველყოფს ბიოლოგიური მრავალფეროვნების, მათ შორის ველური მცენარეთა და ცხოველთა და მათი ჰაბიტატების დაცვასა და აღდგენას. კანონი ადგენს ეკოსისტემების შენარჩუნების, ბუნებრივი რესურსების რეგულირებული გამოყენების, მონიტორინგისა და აღდგენის ზომებს, რომლებიც აუცილებელია ველური სახეობების მდგრადი მართვის უზრუნველსაყოფად. დოკუმენტი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი სახეობების დაცვასა და მათი ჰაბიტატების ხელუხლებლად შენარჩუნებას, ხოლო მართვის პროცესში ადგილობრივი მოსახლეობისა და საზოგადოების მონაწილეობა ემსახურება სარგებლის სამართლიან განაწილებას და ხელს უწყობს ველური სახეობების სარგებლობის ტრადიციული, მდგრადი პრაქტიკების შენარჩუნებას.
- **საქართველოს „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი“ (2017)** აწესებს იმ სტრატეგიული დოკუმენტებისა და საკმინდობების გარემოსდაცვითი შეფასების პროცედურებს, რომლებიც შესაძლოა მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ახდენდეს გარემოზე. კოდექსი განსაზღვრავს გარემოზე ზემოქმედების შეფასების, სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების და ტრანსსასაზღვრო ზემოქმედების შეფასების ჩატარების წესებს, ასევე საზოგადოების მონაწილეობისა და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის მექანიზმებს. კოდექსის მიზანია გარემოს, ბიომრავალფეროვნების, ადამიანის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების დაცვა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში გარემოსდაცვითი, სოციალური და ეკონომიკური ფაქტორების გათვალისწინება.
- **საქართველოს „ტყის კოდექსი“ (2020)** ადგენს ტყის ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის ტყის ეკოსისტემებში გავრცელებული ველური მცენარეული სახეობების და მათი ჰაბიტატების დაცვისა და შენარჩუნების პრინციპებს. კოდექსი განსაზღვრავს ტყის მერქნული და არამერქნული ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების წესებს, მათ რაოდენობრივ და ხარისხობრივ მდგომარეობაზე ზედამხედველობის, მონიტორინგისა და მეცნიერულად დასაბუთებული მართვის სავალდებულო მოთხოვნებს. დოკუმენტი აწესებს ტყით საერთო და სპეციალური სარგებლობის

სამართლებრივ საფუძვლებს, რომლებიც მოიცავს რესურსების მოპოვების ლიმიტებს, ნებართვებისა და გეგმური გამოყენების რეჟიმებს, რაც უზრუნველყოფს ველური სახეობების პოპულაციების, ჰაბიტატების ეკოლოგიური წონასწორობისა და ტყის თვითაღდგენის უნარის შენარჩუნებას. კოდექსი ასევე ითვალისწინებს ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების დაცვასა და ტრადიციული, მდგრადი პრაქტიკების მხარდაჭერას ტყითსარგებლობის პროცესში.

- **საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამა (2022–2026)** განსაზღვრავს ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის ველური მცენარეებისა და ცხოველების, მათი ჰაბიტატების და ტყის ეკოსისტემების დაცვასა და მდგრად მართვას როგორც ქვეყნის პრიორიტეტს. დოკუმენტი ასახავს ველური სახეობების რესურსებზე ზეწოლის შემცირებას, მათი პოპულაციების მონიტორინგის გაძლიერებას, არამერქნული ტყის რესურსების გონივრულ და რეგულირებულ გამოყენებას, ასევე ბიომრავალფეროვნების კარგვის შესამცირებელ ღონისძიებებს. პროგრამა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობას, ეკოსისტემური სერვისების მდგრად გამოყენებას, ტრადიციული პრაქტიკების დაცვას და საერთაშორისო ვალდებულებებთან შესაბამისობას. აღნიშნული მიდგომები უზრუნველყოფს ველური სახეობების მდგრადი მართვისა და ადამიანების ეკოლოგიური, სოციალური და ეკონომიკური სარგებლის გათვალისწინებით გამოყენების საფუძვლის შექმნას.

ასევე აღსანიშნავია, რომ:

- თევზჭერის ნებართვების მოქმედი რეჟიმი, მათ შორის სეზონურობის, აკრძალული იარაღის გამოყენების შეზღუდვისა და სარეაბილიტაციო რეგულირების მექანიზმები მიზნად ისახავს თევზის მარაგების შენარჩუნებას და შიდა წყლების ეკოსისტემების დაცვას.
- სამკურნალო მცენარეების სისტემური შეგროვების წესები, ხელს უწყობს რესურსის მდგრად გამოყენებას და ჰაბიტატებზე ნაკლებ ზეწოლას.
- ეკოტურიზმის განვითარების პოლიტიკა ველური სახეობებისა და მათი ჰაბიტატების უვნებელ გამოყენებას უწყობს ხელს (გიდობა, დაკვირვებები, თემზე დაფუძნებული ტურიზმი). ზრდის ადგილობრივი შემოსავლებს, ზრდის საზოგადოებრივ მხარდაჭერას და აქცენტს აკეთებს სამართლიან სარგებელზე, რაც მიზანი 9-ის სოციალური განზომილებაა.

გამოწვევები

- **მონიტორინგისა და მონაცემების ნაკლებობა** – მონიტორინგისა და მონაცემების ნაკლებობა – ველური სახეობების გამოყენებისას, განსაკუთრებით ნადირობისა და არამერქნული რესურსებით სარგებლობის დროს, არასრული ადრიცხვა ართულებს ეფექტურ მართვას. არასაკმარისი მონაცემების პირობებში შეუძლებელი ხდება

ზემოქმედების ზუსტი შეფასება, რაც აფერხებს დროულ, მორგებულ და მეცნიერულად დასაბუთებულ გადაწყვეტილებებს და ამცირებს რესურსების მდგრადი გამოყენების შესაძლებლობას.

- **ბრაკონიერობისა და არაკანონიერი ბიორესურსებით სარგებლობის მაღალი დონე** – მიუხედავად არსებული კონტროლის მექანიზმებისა, ხშირად ხდება ველური სახეობების უკანონო გამოყენება (მაგალითად, არარეგისტრირებული ნადირობა, აკრძალული მეთოდებით თევზჭერა). ეს პირდაპირ ეწინააღმდეგება მიზანი 9-ის მოთხოვნებს და ამცირებს სოციალურ-ეკონომიკურ სარგებელს მოწყვლადი ჯგუფებისთვის.

3.9.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები

შესაბამისობა

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სსიპ ველური ბუნების სააგენტო ახორციელებს ველური ფაუნის მართვას, ნადირობის პოლიტიკის შემუშავებას და მდგრადი გამოყენების პრინციპების დანერგვას; მომზადებულია ნადირობის კანონის პროექტიც, რომლის მიზანია ნადირობის ეკონომიკური, სოციალური და გარემოსდაცვითი ფასეულობების თანაბარი გათვალისწინება და სანადირო სახეობებისა და მათი ჰაბიტატების მდგრადი მართვა; **სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო** უზრუნველყოფს კრიტიკული ჰაბიტატებისა და პოპულაციების დაცვას, რაც მდგრადი სარგებლობის ეკოლოგიურ პრინციპებს აყალიბებს. **სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო** ახორციელებს თევზის მარაგების შეფასებებს, შავი ზღვისა და მტკნარი წყლების ბიომონიტორინგს, რაც აუცილებელია კვოტებისა და გამოყენების წესების მდგრადად დასაგეგმად. **სსიპ გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი** პასუხისმგებელია არალეგალური ნადირობისა და თევზჭერის აღკვეთაზე და შესაბამისი სანქციების უზრუნველყოფაზე.

გამოწვევები

- **სექტორებს შორის მონაცემთა არასაკმარისი ინტეგრირება** –სატყეო, აჭარის სატყეო, სამონადირეო და სხვა შესაბამის სფეროებთან დაკავშირებით არსებული ინფორმაციის ერთიან საინფორმაციო სისტემაში არქონა აფერხებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესს. ასეთ პირობებში რთულდება ეკოსისტემების მდგომარეობის შეფასება, ველური სახეობებზე ზემოქმედების სრულყოფილი ანალიზი და შესაბამისად, ეფექტური, დროული და მდგრად პრინციპებზე დაფუძნებული მართვის ღონისძიებების დაგეგმვა.

3.9.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 9-თან

NBSAP II-ის ფარგლებში ველური სახეობების მდგრადი მართვა ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებად განიხილებოდა, თუმცა დოკუმენტი ძირითადად შემოიფარგლებოდა თევზჭერის, სანადირო რესურსებისა და არასასოფლო-სამეურნეო ბიორესურსების მართვის საკითხებით. მასში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობოდა სარეწაო კვოტების განსაზღვრის გაუმჯობესებას, სანადირო მეურნეობების მოწესრიგებას და არამერქნული ტყის რესურსების მართვის საჭიროებას, თუმცა დოკუმენტს არ ჰქონდა რაოდენობრივი მიზნები და მონიტორინგის შესაბამისი ინდიკატორები, რაც ხელს უშლიდა პროგრესის სისტემურ შეფასებას. მიუხედავად იმისა, რომ განხორციელდა რიგი ნაბიჯები – მათ შორის შავ ზღვაში თევზჭერის კვოტების სისტემის ნაწილობრივი დანერგვა, სანადირო მეურნეობების საკანონმდებლო ბაზის გარკვეული გაუმჯობესება და არამერქნული რესურსების საკითხების წამოწევა, მაინც შეინიშნებოდა მონაცემთა ნაკლებობა, განსაკუთრებით სახეობების პოპულაციებისა და მათი გამოყენების მოცულობის შესახებ. ამ პირობებში ბრაკონიერობა და IUU თევზჭერა სერიოზულ გამოწვევად რჩებოდა. NBSAP II მხოლოდ ნაწილობრივ ითვალისწინებდა ამჟამინდელ GBF-ის მიზანს 9, რომელიც მოითხოვს ველური სახეობების მდგრად, უსაფრთხო და კანონიერ გამოყენებას, ადგილობრივი თემების კეთილდღეობაზე ორიენტირებით. მიუხედავად შეზღუდვებისა, დოკუმენტმა საწყისი საფუძველი შექმნა ველური სახეობების შენარჩუნებისა და მდგრადი გამოყენების ინტეგრირებისთვის ეროვნულ პოლიტიკაში, მათ შორის დაცული ტერიტორიების გაფართოებისა და ზედამხედველობის გაძლიერების მიმართულებით.

NBSAP III-ის ფარგლებში აუცილებელია მკაფიო რაოდენობრივი მიზნების განსაზღვრა, ერთიანი მონიტორინგის ჩარჩოს შექმნა, ტრადიციული პრაქტიკების ინსტიტუციური აღიარება და ხელშეწყობა, აგრეთვე სექტორთაშორისი კოორდინაციის გამყარება, რათა ველური სახეობების გამოყენება განხორციელდეს მდგრადად და სარგებლის განაწილება მოხდეს სამართლიანად.

3.10 მიზანი 10-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 10 – ბიომრავალფეროვნების და მდგრადობის გაძლიერება სოფლის მეურნეობაში, აკვაკულტურაში, თევზჭერასა და სატყეო მეურნეობაში

3 სასოფლო-სამეურნეო, აკვაკულტურის, თევზჭერისა და სატყეო დანიშნულების ტერიტორიების მდგრადი მართვა, განსაკუთრებით ბიომრავალფეროვნების მდგრადი გამოყენებისა და ბიომრავალფეროვნებაზე ორიენტირებული პრაქტიკების გამოყენებით, მათ შორის მდგრადი მიწათსარგებლობის, აგროეკოლოგიური მიდგომებისა და სხვა ინოვაციური პრაქტიკების ფართო დანერგვის გზით. აღნიშნული მიდგომები ხელს უწყობენ წარმოების სისტემების მდგრადობას, უზრუნველყოფენ მათ გრძელვადიან ეფექტიანობას/პროდუქტიულობას, სასურსათო უსაფრთხოებას, ბიომრავალფეროვნების

კონსერვაციასა და აღდგენას; ასევე ინარჩუნებენ და აძლიერებენ ბუნების სარგებელს ადამიანებისათვის, მათ შორის ეკოსისტემის ფუნქციებსა და მომსახურებებს.

- 4 **მიზნის შინაარსი** – სოფლის მეურნეობა, აკვაკულტურა, თევზჭერა და სატყეო მეურნეობა განსაკუთრებით ძლიერ ზემოქმედებას ახდენს ბიომრავალფეროვნებაზე. სურსათის/ცხოველის საკვების, მერქნული რესურსებისა და სასოფლო-სამეურნეო, აკვაკულტურისა და მეტყვეობის პროდუქციის წარმოება, მათ შორის ინტენსიური მიწათსარგებლობა (მაგ. ფართობების გადაჭარბებული ექსპლუატაცია, მონოკულტურების წარმოება და ბუნებრივი ჰაბიტატების სასოფლო-სამეურნეო მიწებად გადაქცევა, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების გადაწვის პრაქტიკა და სხვ.), იწვევს ჰაბიტატების დეგრადაციას, ნიადაგში ორგანული ნივთიერებების შემცირებას, ეკოსისტემების სტრუქტურის ცვლილებასა და აგრარული ბიომრავალფეროვნების კარგვას. ინტენსიური მიწათსარგებლობის შედეგად იზრდება მინერალურ სასუქებზე, პესტიციდებსა და ჰერბიციდებზე დამოკიდებულება, რაც კიდევ უფრო აძლიერებს როგორც გარემოსდაცვით, ისე ეკონომიკურ რისკებს. ამ პროცესების შედეგად ქვეითდება ისეთი მნიშვნელოვანი ეკოსისტემური მომსახურებები, როგორიცაა დამტვერვა, ეროზიის კონტროლი, ნიადაგის ნაყოფიერება, და მავნებელთა ბუნებრივი ბიოლოგიური კონტროლი, რაშიც იგულისხმება სასარგებლო მწერებისა და მიკროორგანიზმების მიერ მავნებლების ბუნებრივი რეგულირება, რაც ასევე ამცირებს ქიმიური საშუალებების გამოყენების საჭიროებას. ეკოსისტემების ფუნქციის დაქვეითება პირდაპირ აისახება სასურსათო უსაფრთხოებაზე, აგროპროდუქციის სტაბილურობაზე და ადგილობრივი მოსახლეობის კეთილდღეობაზე. ეკოსისტემური მომსახურებების განსაკუთრებით მოწყვლადები არიან მცირე და საშუალო ფერმერები, რომლებიც მნიშვნელოვნად არიან დამოკიდებული ბუნებრივ პროცესებზე. აგროეკოლოგიური მიდგომების, მდგრადი მიწათსარგებლობისა და ეკოსისტემაზე დაფუძნებული მართვის გამოყენება მნიშვნელოვანია წარმოების სისტემების მდგრადობისა და პროდუქტიულობის უზრუნველსაყოფად. აღნიშნული მიდგომები ხელს უწყობს ეკოსისტემური ფუნქციების აღდგენას და ამცირებს გარემოზე ზეწოლას.

3.10.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

არსებული ეროვნული საკანონმდებლო აქტები, სტრატეგიული დოკუმენტები და ტექნიკური რეგლამენტები მოიცავს სოფლის მეურნეობის, სატყეო, თევზჭერისა და აკვაკულტურის მიმართულებების განვითარებასთან დაკავშირებულ საკითხებს და აღიარებს მათი განვითარების პროცესში ნიადაგის, წყლისა და ტყის რესურსების დაცვის, აგრარული ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებისა და სამეურნეო საქმიანობის ეკოსისტემებზე ზეწოლის შემცირების საჭიროებას. ამ მიმართულებით კანონმდებლობა ითვალისწინებს ისეთ

საკითხებს, როგორცაა მდგრადი მიწათსარგებლობის, ტყის მდგრადი მართვის, თევზის მარაგების კონსერვაციის, მდგრადი აკვაკულტურისა და აგროეკოლოგიური მეურნეობის საკითხები, რომლებიც ხელს უწყობს აღნიშნულ მიმართულებებში ეკოსისტემური მიდგომების ინტეგრაციას.

საქართველო, როგორც ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის (CBD) მხარე, ვალდებულია გაითვალისწინოს ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩოს (GBF) და COP-ის შესაბამისი გადაწყვეტილებები. გადაწყვეტილება 15/28 მოითხოვს ბიომრავალფეროვნების ინტეგრაციას სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტებში, აგროეკოლოგიისა და ბიოწარმოების მხარდაჭერას და ნიადაგისა და წყლის მდგრად გამოყენებას. ტყის ბიომრავალფეროვნების სამუშაო პროგრამა ხაზს უსვამს ტყის მდგრად მართვას, ბუნებრივი ტყეების დაცვას, ეკოსისტემურ მიდგომებსა და უკანონო ჭრის პრევენციას. გადაწყვეტილება II/10 კი მოითხოვს ზღვისა და სანაპირო ზოლის ინტეგრირებულ მართვას, ეკოლოგიურად უსაფრთხო აკვაკულტურის განვითარებას და სანაპირო ჰაბიტატების დაცვას.

საქართველოს მონაწილეობა ისეთ საერთაშორისო შეთანხმებებში, როგორცაა გაეროს კონვენცია საზღვაო სამართლის შესახებ (UNCLOS, 1982), რომელიც ადგენს გლობალურ ჩარჩოს ზღვის რესურსების, მათ შორის თევზჭერისა და აკვაკულტურის მდგრადი გამოყენებისა და დაცვის პრინციპებისთვის, ავალდებულებს სახელმწიფოებს თავიდან აიცილონ რესურსების გადაჭარბებული ექსპლუატაცია, გამოიყენონ მეცნიერულად დასაბუთებული მარაგის მართვის ზომები. აქ ძირითადი აქცენტი კეთდება პასუხისმგებლიანი თევზჭერისა და ზღვის რესურსების კონსერვაციაზე საერთაშორისო თანამშრომლობით. ასევე „შავი ზღვის საერთო დღის წესრიგი“ (2009), რომელიც ავითარებს პრინციპს „საზღვაო რესურსების ეკოსისტემური მენეჯმენტი“ და გულისხმობს გარემოსა და რესურსების ერთობლივ მართვას შავი ზღვის ყველა სახელმწიფოს მონაწილეობით, განსაზღვრავს კონკრეტულ მიზნებს: თევზჭერის რეგულირება მარაგების გადაჭარბებული ექსპლუატაციის თავიდან ასაცილებლად; აკვაკულტურის ეკოლოგიური ნორმების დანერგვა (საკვების, ნარჩენების, ქიმიკატების კონტროლი); ინვაზიური სახეობების პრევენცია და მკაცრი ბიოუსაფრთხოების წესები. ასევე მნიშვნელოვანია ბუქარესტის „შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენციის“ ოქმი „შავი ზღვის ბიოლოგიური მრავალფეროვნებისა და ლანდშაფტების შენარჩუნების შესახებ“ (1996), რომელიც ავალდებულებს მხარეებს შეინარჩუნონ და აღადგინონ შავი ზღვის ეკოსისტემები, მათ შორის თევზის მარაგები და ჰაბიტატები, მოითხოვს მცენარეთა და ცხოველთა საზღვაო სახეობების მდგრად გამოყენებას, მათ შორის აკვაკულტურაში მხოლოდ ისეთი მეთოდების გამოყენებას, რომლებიც არ იწვევს გენეტიკური დაბინძურების ან ინვაზიური სახეობების გავრცელების რისკს და განსაზღვრავს საზღვაო დაცული ტერიტორიების ქსელის შექმნისა და მართვის ვალდებულებას. ოქმი ასევე აქცენტს აკეთებს ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის საფუძველზე ეკოსისტემურ მიდგომაზე დაფუძნებულ თევზჭერასა და აკვაკულტურაზე. აღსანიშნავია გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) შეთანხმება

„საერთაშორისო წყლებში თევზსაჭერი გემების მიერ კონსერვაციისა და მენეჯმენტის ზომებთან შესაბამისობის ხელშეწყობის შესახებ“ (1993). შეთანხმება ავალდებულებს სახელმწიფოებს, რომლებიც არეგისტრირებენ თევზსაჭერ გემებს, უზრუნველყონ მათი შესაბამისობა საერთაშორისო კონსერვაციისა და მენეჯმენტის წესებთან. ძირითადი აქცენტი კეთდება პასუხისმგებლიან და გამჭვირვალე თევზჭერაზე, საერთაშორისო თანამშრომლობითა და კონტროლით.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველო 2003 წლიდან „ევროპის ტყეების“ წევრია და აღნიშნული ინიციატივის ფარგლებში მონაწილეობს ტყის დაცვისა და მდგრადი მართვის უზრუნველყოფის საერთო ხედვებისა და სტრატეგიების შემუშავებაში. 2024 წელს „ევროპის ტყეების“ ფარგლებში გამართულმა მე-9 მინისტერიალმა მიიღო ბონის მინისტერიალის დეკლარაცია (Bonn Ministerial Declaration) და ბონის მინისტერიალის გადაწყვეტილება (Bonn Decision), რომლის ფარგლებში მხარეები თანხმდებიან ტყის მდგრადი მართვის სისტემის ჩამოყალიბებაზე, როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე. საქართველომ გამოთქვა მზადყოფნა, გააძლიეროს ტყის მდგრადი მართვა და წვლილი შეიტანოს ევროკავშირის მწვანე შეთანხმების უფრო ფართო მიზნების განხორციელებაში.

საქართველოსა და ევროკავშირის ასოცირების შეთანხმება და მისი ეკონომიკური ნაწილი – ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება (DCFTA) ითვალისწინებს ნიადაგის, წყლისა და ტყის რესურსების მდგრად გამოყენებას, ეკოსისტემურ მართვას, აგროეკოლოგიური და ორგანული წარმოების პრაქტიკების მხარდაჭერას, აგრო-გარემოსდაცვითი პროგრამების შექმნას და ევროკავშირის საერთო სოფლის მეურნეობის პოლიტიკის მწვანე პრინციპებთან დაახლოებას. ასევე განსაზღვრულია ევროკავშირის საერთო მეთევზეობის პოლიტიკის მოთხოვნების შესრულება, რაც მოიცავს თევზჭერის მარაგების მეცნიერულად დასაბუთებულ მართვას, აკვაკულტურის ეკოლოგიური სტანდარტების დანერგვასა და წყლის ეკოსისტემების დაცვას. სატყეო სექტორში შეთანხმება ითხოვს ტყის მდგრადი მართვის სისტემების განვითარებას, ინვენტარიზაციას და უკანონო ჭრების პრევენციის მექანიზმებს, რაც უკავშირდება ევროკავშირის ტყის სამართალდარღვევის, მმართველობისა და ვაჭრობის ჩარჩოს. აქვე აღსანიშნავია ასოცირების შეთანხმების 234-ე და 336-ე მუხლებით განსაზღვრული საკითხი, თევზჭერის მართვის რეგიონულ ორგანიზაციებთან თანამშრომლობის შესახებ. აღნიშნულის შესრულების მიზნით, საქართველო 2014 წლიდან თანამშრომლობს ხმელთაშუა ზღვის თევზჭერის გენერალურ კომისიასთან, რომელიც წარმოადგენს თევზჭერის მართვის რეგიონულ ორგანიზაციას და შექმნილია FAO-ს ფარგლებში. მისი მიზანია ზღვის ცოცხალი რესურსების კონსერვაცია და მდგრადი სარგებლობის უზრუნველყოფა და აკვაკულტურის მდგრადი განვითარება ხმელთაშუა და შავ ზღვებში. 2015 წელს საქართველოს მიენიჭა არაწევრი თანამშრომელი ქვეყნის სტატუსი.

არსებული საკანონმდებლო და სტრატეგიული დოკუმენტებიდან მიზანი 10-ის ამოცანების მიღწევისათვის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები:

- **საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996)** – საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996) ადგენს ბუნებრივი რესურსების – ნიადაგით, წყლით, ტყითა და ბიომრავალფეროვნებით მდგრადი სარგებლობის პრინციპებს და ეკოსისტემის მდგრადობის შენარჩუნების მოთხოვნას. კანონის მიერ განსაზღვრული გარემოზე ზემოქმედების შეფასების და გარემოსდაცვითი მონიტორინგის მექანიზმები ქმნის ინსტრუმენტებს, რომლებიც საშუალებას აძლევს სახელმწიფოს გააკონტროლოს სოფლის მეურნეობის, სატყეო, თევზჭერისა და აკვაკულტურის საქმიანობის გავლენა ეკოსისტემებზე, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ნიადაგის ნაყოფიერების, წყლის რესურსების დაცვისა და ჰაბიტატების შენარჩუნების კუთხით.
- **საქართველოს კანონი „წითელი ნუსხისა და წითელი წიგნის შესახებ“ (2003)** – განსაზღვრავს იშვიათი და გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების დაცვის პრინციპებს, რაც ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნების მდგრად მართვას ყველა სექტორში.
- **„საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფცია“ (2013)** – კონცეფცია აღიარებს ტყის როგორც ბუნებრივი სისტემის კრიტიკულ მნიშვნელობას ნიადაგის დაცვის, წყლის რესურსების რეგულირებისა და ჰაბიტატების მდგრადობის უზრუნველყოფაში. კონცეფციის თანახმად, ტყის აღდგენისა და მოვლის პროცესში პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს ადგილობრივი, ბუნებრივი სახეობების გამოყენებას, რაც აუცილებელია როგორც ბიომრავალფეროვნების გენეტიკური რესურსების დაცვისთვის, ისე ტყის ეკოლოგიური სტრუქტურის შენარჩუნებისთვის. კონცეფციის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტია ტყის მდგრადი მართვის სისტემის უზრუნველყოფა, რაშიც მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება ტყის მართვის გეგმების შემუშავებას, ტყის რესურსების გამოყენების რეგულირებას და გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირებას. კონცეფცია ასევე ამცირებს სატყეო რესურსებზე ზეწოლას უკანონო ჭრების პრევენციის, მასზე კონტროლის მექანიზმებისა და არამერქნული პროდუქტების მდგრადი გამოყენების მხარდაჭერის გზით. აღნიშნული პრინციპებით დოკუმენტი ხელს უწყობს ტყის ეკოსისტემების დეგრადაციის შეჩერებას და ბუნებრივი ჰაბიტატების ფუნქციონირების შენარჩუნებას. გარდა ამისა, დოკუმენტში განსაზღვრულია ტყის მდგომარეობისა და ეკოლოგიური პროცესების მონიტორინგის სისტემები, რაც აუცილებელია ტყის ეკოსისტემების ჯანსაღი მდგომარეობის შესანარჩუნებლად.
- **„საქართველოს ტყის კოდექსი“ (2020)** – კოდექსი ადგენს სამართლებრივ ჩარჩოს ტყის ბიომრავალფეროვნების დაცვის, მდგრადი მართვისა და რესურსებით მდგრადი სარგებლობისათვის. კოდექსის თანახმად, ტყის აღდგენისა და განახლების ღონისძიებების განხორციელება უნდა მოხდეს ადგილობრივი სახეობების გამოყენებით, რაც ამცირებს ეკოსისტემაზე ზეწოლას და ხელს უწყობს ჰაბიტატების მდგრადობას. ტყის მართვის გეგმებში განსაზღვრულია ტყის ეკოსისტემების

მონიტორინგის, მათი სიჯანსაღის შეფასებისა და ტყის ეკოსისტემებზე უარყოფითი ზეგავლენის პრევენცია, რაც აუცილებელი ინსტრუმენტია ტყის, როგორც ბიომრავალფეროვნების კრიტიკული კომპონენტის, მდგრადი გამოყენების უზრუნველსაყოფად.

- **დებულება „საქართველოს ტყის მდგრადი მართვის კრიტერიუმებისა და ინდიკატორების შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ N231 (04/05/2022)** – ითვალისწინებს საქართველოს ტყის მართვის, სარგებლობის, მოვლა-აღდგენისა და დაცვის განხორციელებისა და შეფასების უზრუნველყოფას იმგვარად, რომ შენარჩუნებულ იქნეს ტყის ბიომრავალფეროვნება, პროდუქტიულობა, განახლების უნარი, სიცოცხლისუნარიანობა და შესაბამისი ეკოლოგიური, ეკონომიკური და სოციალური ფუნქციები ადგილობრივ, ეროვნულ და გლობალურ დონეებზე ისე, რომ მან არ გამოიწვიოს სხვა ეკოსისტემების დაზიანება.
- **„ტყითსარგებლობის წესის შესახებ“ N221 დადგენილება** – განსაზღვრავს ტყის რესურსების გამოყენების წესებს ისე, რომ არ დაირღვეს ტყის ეკოლოგიური ფუნქციები და ბიომრავალფეროვნება. 2021 წელს N496 დადგენილება „ტყის სტატუსის მინიჭების, შეწყვეტისა და ტყის საზღვრების დადგენისა და კორექტირების/შეცვლის შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“;
- ტყის სექტორის სხვა მარეგულირებელი აქტებიდან აღსანიშნავია: 2021 წელს N383 დადგენილება „ტყის დაცვის, აღდგენისა და მოვლის წესის შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“; 2014 წელს №46 დადგენილება „საქართველოს ტერიტორიაზე ხე-ტყის მოძრაობის წესებისა და მრგვალი ხე-ტყის (მორის) პირველადი გადამუშავების ობიექტის (სახერხი საამქროს) ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების თაობაზე“ და სხვ.
- **საქართველოს კანონი „მიწის მიზნობრივი დანიშნულებისა და სასოფლო-სამეურნეო მიწის მდგრადი მართვის შესახებ“ (2019)** კანონი განსაზღვრავს მიწის მიზნობრივი დანიშნულების განსაზღვრის, შეცვლისა და გამოყენების წესებს და ადგენს მიწის რესურსების რაციონალური გამოყენების პრინციპებს. დადგენილია შესაბამისი ინსტიტუცია – მიწის მდგრადი მართვისა და მიწათსარგებლობის მონიტორინგის ეროვნული სააგენტო, რომელიც უზრუნველყოფს მიწის მდგომარეობისა და მიწათსარგებლობის პროცესების მონიტორინგს. აღნიშნული მექანიზმები ქმნის სამართლებრივ საფუძველს ნიადაგის შენარჩუნების და სასოფლო-სამეურნეო მიწების გონივრული გამოყენებისათვის, რაც ითვალისწინებს მიწის რესურსების მდგრად მართვას, ნიადაგის დეგრადაციის პრევენციას და ეკოსისტემების სტაბილურობას.
- **საქართველოს კანონი „ნიადაგის დაცვის შესახებ“ (1994)** – ქმნის ნიადაგის ეროვნული, დაბინძურებისა და დეგრადაციის პრევენციის სამართლებრივ ჩარჩოს და ხელს უწყობს

აგროეკოლოგიური პრაქტიკების დანერგვასა და ნიადაგის რესურსების მდგრად გამოყენებას სოფლის მეურნეობაში.

- **საქართველოს კანონი „ნიადაგების კონსერვაციისა და ნაყოფიერების აღდგენა-გაუმჯობესების შესახებ“ (2003)** – კანონი აღდგენს მიწათმოქმედებისას ნიადაგის ნაყოფიერების აღდგენისა და კონსერვაციის ღონისძიებებს, რაც ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებასა და აგროსისტემების მდგრადობას უწყობს ხელს.
- **„სურსათის / ცხოველის საკვების უზნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის კოდექსი“ (2005)** – კოდექსი არეგულირებს ფიტოსანიტარულ და ვეტერინარულ კონტროლს, სასაზღვრო საკარანტინო ზედამხედველობას და მცენარეთა და ცხოველთა ჯანმრთელობის დაცვის ღონისძიებებს, აღდგენს ბიოწარმოების ცნებას და ბიოპროდუქციის ეტიკეტირების წესს. დადგენილი წესები მიზნად ისახავს მავნე ორგანიზმების, დაავადებებისა და ქიმიური საშუალებების ზედმეტი ზეწოლის პრევენციას სასოფლო-სამეურნეო და ბუნებრივ ეკოსისტემებზე.
- **საქართველოს კანონი „პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების შესახებ“ (1998)** აღდგენს პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების ეფექტური გამოყენებისა და ადამიანისა და გარემოსათვის უსაფრთხო მოხმარების სამართლებრივ საფუძვლებს.
- **საქართველოს კანონი „ქარსაფარი (მინდორდაცვითი) ზოლების შესახებ“ (2021)** – აღდგენს სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთისთვის ან მისი ნაწილისთვის ქარსაფარი (მინდორდაცვითი) ზოლის (შემდგომ – ქარსაფარი ზოლი) სტატუსის მინიჭებასთან, აღრიცხვასთან, აღდგენასთან, გაშენებასთან, მართვასთან და ქარსაფარი ზოლით სარგებლობასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ ურთიერთობებს და ქმნის საფუძველს სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორიებზე ქარსაფარი ზოლების მეშვეობით ბიომრავალფეროვნების დამცავი ბუფერული ზონების შექმნისათვის.
- **სამოვრების მდგრადი მართვის ეროვნული პოლიტიკის კონცეფცია** – კონცეფცია ეხმიანება სამოვრების კლასიფიკაციისა და მონიტორინგის სისტემას, რაც უზრუნველყოფს სამოვრების დეგრადაციის პრევენციას და ეკოსისტემის ფუნქციონირების შენარჩუნებას. კონცეფცია მიმართულია სამოვრების ნიადაგის, მცენარეული საფარისა და ბალახოვან მცენარეთა მრავალფეროვნების დაცვაზე, რაც შეესაბამება სოფლის მეურნეობის ფართობების მდგრადი გამოყენებისა და ბიომრავალფეროვნებაზე ორიენტირებული პრაქტიკების მოთხოვნებს. **საქართველოს მთავრობის დადგენილება „ბიოწარმოების შესახებ“ (2013)** – ქმნის სოფლის მეურნეობის (მათ შორის მეცხოველეობისა და აკვაკულტურის) მართვის პრინციპებს და ქმნის ბიოწარმოების საკანონმდებლო ჩარჩოს.
- **„საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021–2027“** სტრატეგია ხაზს უსვამს მიწისა და წყლის რესურსების მდგრადი გამოყენების

აუცილებლობას, ასევე მელიორაციის გაუმჯობესების, ნიადაგის ნაყოფიერების შენარჩუნების და რესურსების ეფექტური მართვის საკითხებს, რაც ქმნის საფუძველს ეკოსისტემაზე დაფუძნებული სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის.

- **საქართველოს კანონი „აკვაკულტურის შესახებ“ (2020)** – კანონის ძირითადი მიზანია საქართველოს (შავი ზღვის) კონტინენტური შელფის, ტერიტორიული წყლების (ტერიტორიული ზღვის), განსაკუთრებით ეკონომიკური ზონის და შიდა წყლების წყალსატევების (ტბები, წყალსატევები, ტბორები, მდინარეები, მიწისქვეშა წყლები, ნაკადულები, არხები, და აკვაკულტურის მოშენებისთვის გამოსადეგი სხვა წყალსატევები) განსაზღვრულ ადგილებში აკვაკულტურის საქმიანობის მოწესრიგება.
- **საქართველო მთავრობის დადგენილება №138 „თევზჭერის ლიცენზიის შესახებ“ (2005)** – განსაზღვრავს თევზჭერის პირობებს, რაც მიზნად ისახავს თევზის მარაგების დაცვას და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებას მეთევზეობის სექტორში.
- **საქართველოს მთავრობის დადგენილება №423 „თევზჭერისა და თევზის მარაგის დაცვის ტექნიკური რეგლამენტი“ (2013)** – აწესებს თევზჭერისა და მარაგების მართვის ტექნიკურ სტანდარტებს, რაც უზრუნველყოფს ბიომრავალფეროვნების დაცვასა და წყლის ეკოსისტემების მდგრადობას.

საქართველოს აკვაკულტურის მდგრადი განვითარების 2024–2028 წლების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა – დოკუმენტში განსაზღვრულია სტრატეგიული მიზნები და შესაბამისი ღონისძიებები, რომელთა განხორციელებამ ხელი უნდა შეუწყოს ქვეყანაში აკვაკულტურის მდგრად განვითარებას. სტრატეგია ითვალისწინებს როგორც შიდა წყლების, ასევე საზღვაო აკვაკულტურების საკითხს. მიზნების განსახორციელებლად შექმნილია ხუთ წლიანი სამოქმედო გეგმა, შესაბამისი სავარაუდო ბიუჯეტით. **საქართველოს კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგია** – სტრატეგიაში აღნიშნულია ტყეების განსაკუთრებული როლი ნიადაგის, წყლისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვის საკითხში. სტრატეგია აღწერს, რომ კლიმატის ცვლილება ზრდის ეროზიის, მეწყრებისა და წყალდიდობების რისკს, ტყიანი ფართობების შემცირება პირდაპირ დაკავშირებულია ეკოსისტემების გამძლეობასა და მდგრადობასთან. ამიტომ სტრატეგიაში პრიორიტეტიზებულია ტყის რესურსების დაცვის, ეკოსისტემური ფუნქციების გაძლიერების, ნიადაგისა და წყლის კონსერვაციისა და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების საკითხები, რაც უზრუნველყოფს ბუნებრივი სისტემების მდგრადობას, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციას და ეკოსისტემურ მიდგომებზე დაფუძნებულ მართვას.

საქართველოს გაუდაბნოებასთან ბრძოლის ეროვნული პროგრამა (2014) და 2022–2026 წლებისათვის საქართველოს გარემოს დაცვის ეროვნული პროგრამა ითვალისწინებენ განსაკუთრებით დეგრადირებული და დეგრადირებული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების, სამოვრებისა და ტყის აღდგენის ღონისძიებებს.

აღსანიშნავია, რომ გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნების ფარგლებში საქართველომ აიღო ვალდებულება, 2030 წლისათვის აღადგინოს დეგრადირებული ნიადაგები (რაც განსაზღვრულია როგორც ქვეყნის ფართობის 6.1%) და მიაღწიოს მიწის ნეიტრალურ ბალანსს (ეროვნული ინდიკატორი 15.1.3)

სექტორულ დონეზე განხორციელებული ღონისძიებებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ორი პროგრამა:

- **„ბიოწარმოების ხელშეწყობის“ სახელმწიფო პროგრამა**, რომელსაც გარემოს დაცვის და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სსიპ „სოფლის განვითარების სააგენტო“ 2022 წლიდან ახორციელებს. პროგრამა ითვალისწინებს არაბიომეურნეობიდან ბიომეურნეობაზე გადასვლის, კერძოდ, ბიოწარმოების სერტიფიცირების, საკონსულტაციო მომსახურების, ორგანულ მეურნეობაში დაშვებული ორგანული სასუქების ან/და მავნებლებისა და დაავადებების წინააღმდეგ გამოსაყენებელი ბიოპრეპარატების შეძენის და სხვა ხარჯების ანაზღაურებას. სოფლის განვითარების სააგენტო აქტიურად მუშაობს პროგრამის გაფართოებისა და მისი ეფექტურობის გაზრდის კუთხით.
- საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის 2018 წლის 26 თებერვლის N2-106 ბრძანებით დამტკიცდა **„ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭების წესი“**. „ხარისხის ნიშანი“ ეს არის აღნიშვნა, რომელიც უკავშირდება ერთი ან მეტი კატეგორიის სურსათის სპეციფიკურ მახასიათებლებს ან სპეციფიკურ არეალში გამოყენებულ წარმოება/დამუშავების კონკრეტულ მეთოდ(ებ)ს, ასეთი აღნიშვნის გამოყენება სურსათს, მსგავსი კატეგორიის სხვა სურსათთან შედარებით, განსაკუთრებულ უპირატესობას ანიჭებს. ამ წესის მიხედვით განისაზღვრა სურსათთან დაკავშირებული ხარისხის ნიშნები, რომელთა ნაწილსაც პირდაპირი კავშირი აქვს მდგრად სოფლის მეურნეობასთან და შესაბამისად ბიომრავალფეროვნების დაცვასთანაც. ამჟამად არსებული ხარისხის ნიშნებია: „დაცული გეოგრაფიული აღნიშვნა“, „დაცული ადგილწარმოშობის დასახელება“, „მთის პროდუქტი“, „ბალახით ნაკვები“, „ხელით დამზადებული“, „ტრადიციული პროდუქტი“, „ქართული ხარისხი“, „ტყეში ნასუქი“, „ბიოპროდუქტი“, „ბიოწარმოებაზე გარდამავალი“, „პირდაპირი დაწურვის წვენი“.
- **სახელმწიფო პროგრამა სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული სამოვრების ხელმისაწვდომობის შესახებ**, რომელსაც 2021 წლიდან ახორციელებს მიწის მართვის ეროვნული სააგენტო. იგი ითვალისწინებს სახელმწიფო სამოვრების აუქციონის/იჯარის მექანიზმს ფერმერებისთვის (3 წლიანი ლიცენზიები/იჯარები), რათა სამოვრების გამოყენება გახდეს გამჭვირვალე და სამართლიანი. მისი მიზანია სამოვრების რაციონალური მართვა, გადამოვების პრევენცია და ადგილობრივი ფერმერების წვდომის გაზრდა; იგეგმება ტერიტორიების მართვის გეგმების შექმნა, და სამოვრების ბიოფიზიკური მდგომარეობის მონიტორინგი.

- სურსათის ეროვნული სააგენტოს „პესტიციდების მდგრადი გამოყენების მისაღწევად გასატარებელი ღონისძიების სამოქმედო გეგმა“ (2025–2029 წ. წ.), რომლის მიზანია ადამიანის ჯანმრთელობისა და გარემოს მიმართ პესტიციდების გამოყენების რისკისა და უარყოფითი ზემოქმედების შემცირება და რომლის მე-4 ამოცანაც მთლიანად გარემოსადმი მიყენებული რისკების შემცირებაზეა ფოკუსირებული მონიტორინგის, ლაბორატორიული შესაძლებლობების გაძლიერების და სხვ. მექანიზმების გამოყენებით.
- ბოლო წლებში აქტიურად მიმდინარეობს ტყის ინვენტარიზაცია და შესაბამისი მართვის გეგმების მომზადება, რაც ხელს უწყობს ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკების დანერგვას. პარალელურად მიმდინარეობს საჯარო ინფორმაციისა და ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის გაძლიერება ტყის მართვის პროცესებში, რაც ხელს უწყობს სოციალური პასუხისმგებლობის გაზრდას და სამართლიანი მმართველობის პრინციპების ინტეგრაციას.
- აქ უნდა იყოს 1-2 წინადადება თუ მიდის მტკნარი წყლისა და ზღვის რესურსების აღწერა

ზოგადი გამოწვევები:

- სოფლის მეურნეობის, თევზჭერის, აკვაკულტურის და აგრომექიკეევობასთან დაკავშირებული ოპერატორების ცნობიერების დაბალი დონე და ბიომრავალფეროვნების მეგობრული ტექნოლოგიების დანერგვასთან დაკავშირებული ინსტიტუციური და ფინანსური გამოწვევები;
- ფინანსური ინსტრუმენტების ნაკლებობა მწვანე მეწარმეობის დანერგვისათვის;
- საზოგადოებრივი (მომხმარებელთა) ცნობიერების დაბალი დონე მათ მიერ მოხმარებული სურსათის ბიომრავალფეროვნებაზე გავლენის შესახებ.

სოფლის მეურნეობის (მათ შორის სახნავ-სათესი, მრავალწლიანი კულტურებით დაკავებული და ბუნებრივი სათიბ-სამოვრების) მდგრადი მართვის მიმართულებით:

- ნიადაგებისა და სამოვრების მდგომარეობის შესახებ სანდო და განახლებული ინფორმაციის სიმწირე და ფრაგმენტულობა;
- სასოფლო-სამეურნეო ნიადაგების მდგრადი მართვის სისტემის ჩამოყალიბება და ინსტიტუციური მხარდაჭერა;
- სამოვრების მდგრადი მართვის საკანონმდებლო ჩარჩოს ჩამოყალიბება და ინსტიტუციური მხარდაჭერა;
- ქარსაფარი ზოლების აღდგენა და მათი მდგრადი მართვის სისტემის დანერგვის გაუმჯობესება;
- სოფლის მეურნეობაში მავნებლების ინტეგრირებული მართვის სისტემის გამოყენებისათვის საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ჩარჩოს გაუმჯობესება;

- ბიომრავალფეროვნების ხელშეწყობი სისტემების/პრაქტიკების დანერგვა (ბიოწარმოება (მათ შორის, აკვაკულტურა), აგროეკოლოგია, აგრომეტყვეობა, ადგილობრივი ჯიშების წარმოების წამახალისებელი პროგრამები, ხარისხისა და ადგილწარმოშობის დასახელებები და სხვ.);

ტყის მდგრადი მართვა:

მიუხედავად იმისა, რომ ტყის მართვის ძირითადი საკანონმდებლო ბაზა ჩამოყალიბებულია, მთავარ გამოწვევებს წარმოადგენს:

- ბიომრავალფეროვნების კომპონენტების ინტეგრაციის სისუსტე სახელმწიფო ტყის ინვენტარიზაციის პროცესში;
- უკანონო ჭრების პრევენცია და კონტროლის სისტემის გაუმჯობესება;
- ტყის მდგრადი მართვის გაუმჯობესების მიზნით, საქართველოს ტყის მდგრადი მართვის კრიტერიუმებისა და ინდიკატორების შესაბამისად ტყის მართვა.
- არამერქნული პროდუქტების მოპოვების მდგრადი მართვის სისტემის გაუმჯობესება;

თევზჭერისა და აკვაკულტურის სექტორთან დაკავშირებული გამოწვევები:

- თევზჭერის მარეგულირებელი კანონმდებლობის არარსებობა;
- თევზისა და წყლის სხვა რესურსების მარაგების შესახებ საბაზისო მონაცემების სიმცირე/ფრაგმენტულობა (არ გვაქვს კომპლექსური შეფასება) მდინარეებსა და შავ ზღვაში;
- აკვაკულტურის მეურნეობების გავლენის შეფასება გარემოზე;
- მიკვლევადობის სისტემის განვითარება თევზჭერის სექტორში.

3.10.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა

შესაბამისობა

საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების პოლიტიკის კოორდინაციას ახორციელებს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, რომლის სტრუქტურებში ფუნქციონირებს შესაბამისი სექტორული დეპარტამენტები. მათ შორის, სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების პოლიტიკის დეპარტამენტი პასუხისმგებელია სოფლის მეურნეობის პოლიტიკაში აგროეკოლოგიური პრაქტიკების ინტეგრაციაზე; ხოლო მელიორაციისა და მიწის მართვის პოლიტიკის დეპარტამენტი პასუხისმგებელია ჰიდრომელიორაციის, მიწისა და ნიადაგის მდგრადი მართვის საკითხების საკანონმდებლო ჩარჩოს, მონიტორინგის, აღსრულებისა და წამახალისებელი პროგრამების შემუშავებაზე. სსიპ მიწის მდგრადი მართვისა და მიწათსარგებლობის მონიტორინგის ეროვნული სააგენტო ახორციელებს მიწის მდგრადი მართვის სახელმწიფო პოლიტიკას. მისი ძირითადი საქმიანობაა მიწის რესურსების ინტეგრირებული მონაცემების ერთიანი ბაზის შექმნა, მიწის ბალანსის წარმოება, მიწის მდგრადი მართვა და მიწათსარგებლობის სახელმწიფო მონიტორინგი. სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მიზანია

მცენარეთა და ცხოველთა აგრობიომრავალფეროვნების მიმართ არსებული საფრთხეების შეფასება და მათი გადაჭრის გზების კვლევა. ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშების გენოფონდის აღწერა, გენეტიკური და საინფორმაციო ბანკების შექმნა; მრავალწლოვანი კულტურების აგროტექნოლოგიური კვლევა და გენოფონდის შენარჩუნების ხელშეწყობა. ცენტრში ფუნქციონირებს ბიომწარმოების განვითარებისა და ნიადაგების ნაყოფიერების კვლევის სამსახურები. აღსანიშნავია სამინისტროს სტრუქტურაში შემავალი **სოფლის მეურნეობის და სოფლის განვითარების დეპარტამენტი** და მასში შემავალი **მეთევზეობის განვითარების სამმართველო**, რომელიც პასუხისმგებელია მეთევზეობის დარგის მიმართულებით პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელების ხელშეწყობაზე. მეთევზეობის დარგის მდგრად განვითარებასთან დაკავშირებული სტრატეგიების, სამოქმედო გეგმების, მარეგულირებელი სამართლებრივი ბაზის ჩამოყალიბებაზე. **ა(ა)იპ სოფლის განვითარების ეროვნული სააგენტო** ახორციელებს სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების სხვადასხვა მიზნობრივ პროგრამებს. **სსიპ „სურსათის ეროვნული სააგენტო“** პასუხისმგებელია ქვეყანაში სასუქებისა და პესტიციდების მიმოქცევისა და გამოყენების რეგულირებაზე, ასევე საკარანტინო მავნებლების მართვის საკითხებზე.

სსიპ „ეროვნული სატყეო სააგენტო“ ახორციელებს ტყის მართვის პროგრამებს, რომლებიც მოიცავს დეგრადირებული ტყის ფართობების აღდგენას, ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობას და საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვას. **სსიპ „დაცული ტერიტორიების სააგენტო“** პასუხისმგებელია დაცულ ტერიტორიებზე ეკოსისტემური სერვისების შენარჩუნებაზე, რაც უზრუნველყოფს აგროეკოსისტემებისა და სატყეო სისტემების მდგრადობას და ბიომრავალფეროვნებაზე დამოკიდებული თემების სოციალურ-ეკონომიკური საჭიროებების გათვალისწინებას. **სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო**, აჭარის ა/რ ტერიტორიაზე მართავს ტყეს, ახორციელებს დეგრადირებული ტყის ფართობების აღდგენას, ტყის გაშენებასა და ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობის ღონისძიებებს. **სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო** უზრუნველყოფს ნიადაგის, წყლისა და ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგს, მათ შორის მიწათსარგებლობის ცვლილებებისა და ეკოსისტემების დეგრადაციის დონის აღრიცხვას. ასევე აღსანიშნავია მასში შემავალი **ლიცენზირებისა და ნებართვების დეპარტამენტი**, რომელიც ახორციელებს თევზჭერის ლიცენზიებისა და ნებართვების გაცემას. საქართველოს დროშის ქვეშ მცურავი გემის მიერ დაჭერილი თევზის პროდუქტების ექსპორტის მიზნით, განმცხადებლის მოთხოვნით, თევზჭერის სერტიფიკატის დამოწმებას, სარგებლობის ლიცენზიის მფლობელთათვის დადგენილი წესით ბუნებრივი რესურსების მოპოვების კვოტების დამტკიცებას. აღსანიშნავია ასევე **სსიპ გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი**, რომელიც უზრუნველყოფს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის სფეროში სახელმწიფო კონტროლის განხორციელებას საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე, მათ შორის მის ტერიტორიულ წყლებში, კონტინენტურ შელფსა და განსაკუთრებულ ეკონომიკურ ზონაში. **სსიპ ველური ბუნების სააგენტო**, რომელიც მუშაობს ველური ბუნების კონსერვაციაზე, კრიტიკული სახეობებისა და ჰაბიტატების აღდგენასა და მდგრად სარგებლობაზე, სახეობათა კვლევის, პოპულაციების

მონიტორინგის, ადგილობრივ სახეობათა აღწარმოების, დეგრადირებული ჰაბიტატების აღდგენის, ნადირობისა და თევზჭერის მართვის მიმართულებებით. სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტოს შემადგენლობაში არის ასევე ბათუმის **მეთევზეობის, აკვაკულტურისა და წყლის ბიომრავალფეროვნების დეპარტამენტი**, რომელიც ახორციელებს შავი ზღვის კონტინენტური შეღვის, ტერიტორიული ზღვისა და განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონის იქტიოლოგიური, ჰიდრობიოლოგიური, მიკრობიოლოგიური და ზღვის ძუძუმწოვრების კვლევასა და მონიტორინგს.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო ხელს უწყობს მწვანე ეკონომიკის განვითარებას, განსაკუთრებით სოფლისა და ეკოტურიზმის განვითარების ხელშეწყობის მიმართულებით.

ადგილობრივი თვითმმართველობები მონაწილეობენ სასოფლო-სამეურნეო (მათ შორის ბუნებრივი სათიბ-საძოვრების) და ტყის რესურსების მართვაში, სოფლის მეურნეობისა და მცირე ფერმერების მხარდაჭერის მიმართულებებში.

გამოწვევები

- სასოფლო-სამეურნეო ნიადაგებისა და ბუნებრივი სათიბ-საძოვრების მართვის ინსტიტუციურ ჩარჩოსთან დაკავშირებული პრობლემები – სისტემა ჩამოყალიბების ეტაპზეა და მნიშვნელოვან გაძლიერებას მოითხოვს;
- თევზჭერისა და მართვის ინსტიტუციურ ჩარჩოსთან დაკავშირებული პრობლემები – სისტემა ჩამოყალიბების ეტაპზეა და მნიშვნელოვან გაძლიერებას მოითხოვს;
- ორგანული წარმოებისა და სერტიფიცირების შესახებ საკმარისი ცოდნისა და შესაძლებლობების ნაკლებობა – როგორც პასუხისმგებელ უწყებებში, ასევე ადგილობრივ დონეზე ხშირად არ არის საკმარისი ცოდნა ორგანული წარმოებისა და სერტიფიცირების სისტემების შესახებ, აკვაკულტურის ეკოლოგიური სტანდარტების მოთხოვნებისა და მათი პრაქტიკული დანერგვის სპეციფიკის შესახებ, მოპოვებული ტყის რესურსების რაციონალურად განკარგვის შესახებ;
- ადამიანური რესურსების არასაკმარისი კვალიფიკაცია – როგორც ცენტრალურ, ისე განსაკუთრებით მუნიციპალურ დონეზე ნიადაგების მდგომარეობის შეფასებისა და საძოვრების მართვის მიმართულებით სავსე სპეციალისტების უკიდურესი სიმცირე. მუნიციპალიტეტებში, სადაც ხდება მიწის გამოყენების კონტროლი, ადგილობრივი განვითარების პროცესების მართვა და ფერმერთა მხარდაჭერა, ხშირად არ არის საკმარისი ტექნიკური კომპეტენცია მდგრადი მართვის, ეკოლოგიური სოფლის მეურნეობის, აგროეკოლოგიური ტექნოლოგიებისა და ბიომრავალფეროვნებაზე დაფუძნებული პრაქტიკების ეფექტურად განხორციელებისთვის.

3.10.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 10-თან

NBSAP II-ის ფარგლებში, სოფლის მეურნეობის მიმართულებით ყურადღება გამახვილებულია ნიადაგის ეროზიისა და დეგრადაციის პრევენციაზე, ბუნებრივი სათიბ-სამოვრების დეგრადაციის შემცირებასა და მათი ფუნქციების აღდგენაზე, აგროეკოლოგიური პრაქტიკებისა და ორგანული წარმოების ხელშეწყობასა და აგრობიომრავალფეროვნების დაცვაზე. სატყეო სექტორში პრიორიტეტები მოიცავს დეგრადირებული ტყეების აღდგენას, ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობას, ეროზიის კონტროლს და ნიადაგისა და ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკებს, რომლებიც უზრუნველყოფს ეკოსისტემური სერვისების შენარჩუნებას. თევზჭერისა და აკვაკულტურის მიმართულებით კი ფოკუსირებულია აუზების ინტეგრირებულ მართვაზე (IWRM), წყლის ეკოლოგიური სტატუსის მონიტორინგზე, აგრო-სამრეწველო დაბინძურების შემცირებაზე, ჰიდროლოგიური რეჟიმების გაუმჯობესებაზე და მდგრადი თევზჭერის წესების დანერგვაზე, განსაკუთრებით შიდა წყლებში. ეს პრიორიტეტები შინაარსობრივად ემთხვევა GBF მიზან 10-ის მთავარ ელემენტებს, ბიომრავალფეროვნების ინტერესების შესაბამისი პრაქტიკების დანერგვას, ეკოსისტემური სერვისების შენარჩუნებასა და სოფლის მეურნეობის, ტყისა და თევზჭერის სექტორებში მდგრადობის უზრუნველყოფას.

ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა, რომ NBSAP II-ის განხორციელების პროცესში რამდენიმე მნიშვნელოვანი პროგრესი დაფიქსირდა. სოფლის მეურნეობის დოკუმენტებში გარკვეულწილად ინტეგრირდა ნიადაგის კონსერვაციის, ბიოორგანული წარმოების, აგროეკოლოგიური მიდგომებისა და აგრობიომრავალფეროვნების საკითხები. გაიზარდა აგროეკოლოგიური პრაქტიკების გამოყენება, თუმცა ჯერ კიდევ შეზღუდულ მასშტაბებით. გადაიდგა ნაბიჯები სამოვრების მდგრადი მართვის მიმართულებით, შეიქმნა სამოვრების პრივატიზაციისა და იჯარით გაცემის პირობები, დაცულ ტერიტორიებზე მომზადდა სამოვრების მდგრადი მართვის გეგმები, დაინერგა ბუნებრივი სამოვრების მართვის საპილოტე მოდელები, ამოქმედდა ბიომწარმოების ხელშეწყობის პროგრამა. ტყის სექტორში მიღწეულია მნიშვნელოვანი წინსვლა, მიღებულია ახალი ტყის კოდექსი და თანდართული მარეგულირებელი დოკუმენტები, განხორციელდა ტყის აღდგენა-გაშენებისა და ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობის პროგრამები, განხორციელდა სანერგე მეურნეობებთან დაკავშირებული ღონისძიებები და დანერგილი იყო ეროზიული და დეგრადირებული მიწების სტაბილიზაციის საპილოტე პროექტები. მიმდინარეობდა ტყის მდგრადი მართვის პრინციპებზე დაფუძნებული კანონმდებლობის შემუშავება და ტყის მმართველობის ოპტიმალური სტრუქტურების ჩამოყალიბება. წყლის ეკოსისტემებისა და თევზჭერის მიმართულებით მომზადდა ალაზანი-ივრისა და ჭოროხი-აჭარისწყლის აუზების ინტეგრირებული მართვის საპილოტე გეგმები, გაუმჯობესდა წყლის ხარისხის მონიტორინგი, ხორციელდებოდა შავი ზღვის სარეწაო სახეობების რაოდენობრივი მდგომარეობის მონიტორინგი. 2013 წელს მიღებული „თევზჭერისა და თევზის მარაგის დაცვის ტექნიკური რეგლამენტი“ რამდენჯერმე განახლდა, რათა თევზჭერის წესები, მონიტორინგი და

კონტროლი გამკაცრებულიყო და გაუმჯობესებულიყო. უკანონო თევზჭერის კონტროლი გაძლიერდა.

ახალი სტრატეგიის მთავარი ამოცანა უნდა იყოს სოფლის მეურნეობის, ტყის სექტორისა და თევზჭერის დარგების სრულად მდგრადობის პრინციპებზე დაფუძნება და შესაბამისი ქმედებების განხორციელება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია აგროეკოლოგიური პრაქტიკების, ორგანული წარმოების, ნიადაგის დაცვისა და ბუნებრივი სამოვრების აღდგენის გაფართოება ისე, რომ ეს პროცესი აღარ დარჩეს მხოლოდ საპილოტე ინიციატივების დონეზე. ტყის სექტორში ყურადღება უნდა გამახვილდეს ტყის უკანონო ჭრების პრევენციაზე დეგრადირებული ტყეების აღდგენაზე, ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობასა და ეკოსისტემური სერვისების დაცვაზე. წყლის რესურსებსა და თევზჭერაში კი საჭიროა სააუზო მართვის გაძლიერება, სარეწაო რესურსების მეცნიერული შეფასება და კონტროლის უფრო ეფექტიანი, სისტემური განხორციელება.

მიზან 10-ით გათვალისწინებული მიმართულებები ქვეყნისათვის პრიორიტეტულია, შესაბამისად ფართოდ უნდა იქნეს წარმოდგენილი NBSAP 3-ის დოკუმენტში და მისით მოცული საკითხების ფართო სპექტრისა და მნიშვნელობის გამო დაიყოს რამდენიმე მიზნად, რომლებიც ფოკუსირებული იქნება ცალკეულ მიმართულებებზე. საჭიროა მიზანთან დაკავშირებით გამოვლენილი ხარვეზების შესაბამისად ღონისძიებების, ქმედებებისა და მათი შესრულების მონიტორინგისათვის შესაბამისი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ინდიკატორების განსაზღვრა.

3.11 მიზანი 11-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 11 – ადამიანებისთვის ბუნების წვლილის აღდგენა, შენარჩუნება და გაძლიერება

ადამიანთა კეთილდღეობისთვის უნდა აღდგეს, შენარჩუნდეს და გაძლიერდეს ბუნების წვლილი, მათ შორის ეკოსისტემური ფუნქციები და მომსახურებები, როგორიცაა ჰაერის, წყლისა და კლიმატის მარეგულირებელი ფუნქციები, ნიადაგის სიჯანსაღე, დამტვერვა და დაავადებების რისკის შემცირება, ასევე ბუნებრივი საფრთხეებისა და კატასტროფებისგან დაცვა. აღნიშნული უნდა განხორციელდეს ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებებისა და/ან ეკოსისტემაზე დაფუძნებული მიდგომების გამოყენებით, თითოეული ადამიანის და ბუნების სარგებლის უზრუნველსაყოფად.

მიზნის შინაარსი – ეკოსისტემების დეგრადაცია და ბიომრავალფეროვნების შემცირება მნიშვნელოვნად აზიანებს ბუნების მიერ ადამიანებისთვის მიწოდებულ მომსახურებებს – სუფთა წყალსა და ჰაერს, ნიადაგის ნაყოფიერებას, კლიმატის მარეგულირებელ ფუნქციებს და დაავადებების გავრცელების პრევენციას. ამ პროცესს თან ახლავს ეკოსისტემური ფუნქციებისა და ბუნებრივი მდგრადობის კარგვა, რაც განსაკუთრებულად მწვავედ აისახება სახმელეთო, შიდა წყლების, სანაპირო და საზღვაო ეკოსისტემებზე. ეკოსისტემების დეგრადაციის გამომწვევ ფაქტორებად კვლავ რჩება ტყისა და სასოფლო-სამეურნეო რესურსების

არათანმიმდევრული გამოყენება, სამთო-მოპოვებითი მრეწველობის არამდგრადი პრაქტიკები, კლიმატის ცვლილება და არამდგრადი ურბანული განვითარება. მიზანი 11 განსაკუთრებით უსვამს ხაზს ბუნების მიერ ადამიანებისთვის მიწოდებული სარგებლის (nature's contributions to people) მნიშვნელობას და ეკოლოგიური პროცესების შენარჩუნებას, ჰაბიტატების გაუმჯობესებას და ეკოსისტემური მომსახურებების მდგრად მართვას. ალდგენის ღონისძიებები გულისხმობს არა მხოლოდ ჰაბიტატების ბუნებრივ მდგომარეობასთან მაქსიმალურად მიახლოებას, არამედ ეკოლოგიური კავშირების გაძლიერებასაც, რაც უზრუნველყოფს სახეობების გადაადგილებას, ეკოსისტემების გამართულ ფუნქციონირებას და ადამიანის კეთილდღეობას. აღნიშნული ემსახურება როგორც ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციას, ასევე საზოგადოების სოციალური, ეკონომიკური და ჯანმრთელობის საჭიროებების დაკმაყოფილებას.

3.11.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

ქვეყანაში მოქმედი კანონები და სტრატეგიები გარკვეულწილად ქმნის საფუძველს ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების (NbS) და ეკოსისტემაზე დაფუძნებული მიდგომების (EbA) გამოყენების უზრუნველსაყოფად. GBF მიზანი 11-ის განხორციელება საქართველოში ასევე ეყრდნობა რიგ საერთაშორისო კონვენციებსა და შეთანხმებებს, როგორცაა: ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენცია (CBD), რომლის ძირითადი პრინციპია ეკოსისტემების კონსერვაცია და ბუნებრივი რესურსებით მდგრადი სარგებლობა, რაც პირდაპირ უკავშირდება ბუნების მიერ ადამიანისათვის უზრუნველყოფილი სარგებლის შენარჩუნებას. კონვენცია მოითხოვს ქვეყნებისგან ეკოსისტემური მომსახურებების შეფასებას, ეკოსისტემების ალდგენასა და იმ პოლიტიკების გაუმჯობესებას, რომლებიც უზრუნველყოფს მოსახლეობის კეთილდღეობას ბუნებაზე დაფუძნებული სარგებლის მიღებით. კიოტოს პროტოკოლის და პარიზის შეთანხმებისთვის (UNFCCC) კლიმატური სტაბილურობა არის მნიშვნელოვანი წინაპირობა ბუნებრივი ეკოსისტემების ფუნქციონირებისა და ეკოსისტემური მომსახურებების უწყვეტობის შესანარჩუნებლად. პარიზის შეთანხმება გამოკვეთილად აღიარებს ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების (NbS) როლს როგორც ადამიანთა კეთილდღეობის, ისე კლიმატის მდგრადობისათვის. საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი ტერიტორიების შესახებ კონვენციის კონტექსტში (Ramsar Convention) ჭარბტენიანი ჰაბიტატები უზრუნველყოფს წყლის რეგულაციას, საკვებისა და რესურსების მიწოდებას, წყალდიდობების შემცირებას და სხვა მნიშვნელოვან მომსახურებებს. ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის კონვენცია (Bern Convention) ითხოვს ეკოლოგიური კავშირებისა და ჰაბიტატების დაცვას, რაც უზრუნველყოფს ბუნებრივი ეკოსისტემების სტაბილურობას და მოსახლეობისთვის კრიტიკული ეკოსისტემური მომსახურებების შენარჩუნებას. კარგად

დაცული ჰაბიტატები ნიშნავს სუფთა წყალს, ნიადაგის დაცვას, საკვებისა და კულტურულ ღირებულებათა შენარჩუნებას. გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ველური ფლორისა და ფაუნის საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ კონვენცია (CITES Convention) იცავს საფრთხის ქვეშ მყოფ სახეობებს გადაჭარბებული სარგებლობისგან, რითაც უზრუნველყოფს მათი ეკოლოგიური ფუნქციისა და ადამიანებისთვის არსებული სარგებლის შენარჩუნებას. მდგრადი ვაჭრობის რეჟიმები ხელს უწყობს იმ ბუნებრივი პროდუქტების უსაფრთხო გამოყენებას, რომლებიც ადგილობრივი მოსახლეობისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. მიგრირებადი სახეობების დაცვის კონვენციის შესაბამისად (CMS), მიგრირებადი სახეობები მნიშვნელოვან ეკოლოგიურ პროცესებს უზრუნველყოფენ, კერძოდ, მტაცებელი მსხვერპლის ბალანსს, დამტვერვას და სხვა. კონვენცია ითხოვს ამ სახეობების მარშრუტებისა და ჰაბიტატების დაცვას. მსოფლიო კულტურული და ბუნებრივი ღირებულებათა დაცვის შესახებ კონვენცია (UNESCO World Heritage Convention) ითვალისწინებს, რომ ბუნებრივი მსოფლიო მემკვიდრეობის ობიექტები ხშირად მოიცავს ისეთ ტერიტორიებს, რომლებიც კრიტიკულ ეკოსისტემურ მომსახურებებს ქმნის – სუფთა წყლის მარაგს, კლიმატის რეგულირებას, კულტურულ-ღირმესანიშნაობის ღირებულებებს. კონვენცია უზრუნველყოფს ამ უნიკალური ადგილების დაცვას, რაც მიზანი 11-ის სოციალური და კულტურული კომპონენტების გაძლიერებას ემსახურება. გაუდაზნოებასთან ბრძოლის შესახებ კონვენცია (UNCC) – ნიადაგის დეგრადაციის პრევენცია და ეროზიის შემცირება პირდაპირ უკავშირდება საკვების უსაფრთხოებას, სოფლად ცხოვრების პირობებსა და ეკოსისტემების მდგრადობას. კონვენციის მოთხოვნები ითვალისწინებს დეგრადირებული მიწების აღდგენას, რითაც იზრდება ბუნებრივი სარგებელი – ნიადაგის ნაყოფიერება, წყლის შენარჩუნება, სოფლის მოსახლეობის კეთილდღეობა. სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვანი – მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმების მიხედვით (ITPGRFA) აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაცია აუცილებელია სასურსათო უსაფრთხოებისა და სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის თანასწორი არსებობისთვის. შეთანხმება უზრუნველყოფს მცენარეთა გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვას, რაც ასევე წარმოადგენს მიზანი 11-ის მნიშვნელოვან კომპონენტს – ბუნებაზე დაფუძნებული საკვების, ჯანმრთელობისა და ეკონომიკური სარგებლის მიღების კუთხით. მცენარეთა დაცვის საერთაშორისო კონვენციის (IPPC) შესაბამისად მცენარეთა მავნებლების კონტროლი და დაავადებების პრევენცია იცავს სასურსათო სისტემას, ეკოსისტემების სტაბილურობას და სოფლის მოსახლეობის ეკონომიკურ უსაფრთხოებას. კონვენცია უზრუნველყოფს ისეთი მომსახურებების ხელშეწყობას, რომლებიც მოსახლეობისთვის კრიტიკულია, მაგ. უსაფრთხო პროდუქტი, ეკოლოგიური მდგრადობა და ჯანმრთელი გარემო. აფრიკა-ევრაზიის მიგრირებადი წყლის ფრინველების დაცვის შესახებ შეთანხმების (AEWA) შესაბამისად, წყლის ფრინველები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ეკოსისტემურ პროცესებში, მათ შორის ჭარბტენიან ჰაბიტატებში საკვების ბალანსის კუთხით. შეთანხმება ხელს უწყობს ამ სახეობების დაცვას, რაც უზრუნველყოფს როგორც კულტურულ, ისე ეკოლოგიურ სარგებელს ადამიანებისთვის.

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩოდან და სტრატეგიული დოკუმენტებიდან მიზანი 11-ის ამოცანების მიღწევისათვის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები:

- საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996) აღგენს ეკოსისტემების დაცვისა და მათი ბუნებრივი ფუნქციების შენარჩუნების ვალდებულებას, რაც ემსახურება ბუნების წვლილის აღდგენა-შენარჩუნებასა და გაძლიერებას. კანონი ასევე განსაზღვრავს დეგრადირებული გარემოს აღდგენისა და ბუნებრივი ან ხელოვნური განახლების პრინციპებს, რაც ქმნის სამართლებრივ საფუძველს ეკოსისტემური მომსახურებების (ჰაერის, წყლის, ნიადაგის, კლიმატის რეგულაცია) დაცვისა და გაუმჯობესებისთვის.
- „გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის შესახებ“ კანონი (2024) აღგენს გარემოსთვის მიყენებული ზიანის პრევენციისა და დაზიანებული ეკოსისტემების პირვანდელ მდგომარეობასთან მაქსიმალურად მიახლოებულ დონემდე აღდგენის ვალდებულებას. კანონი ითვალისწინებს გარემოსდაცვითი ზიანის შეფასებას, მისი შედეგების შემცირებასა და გამოსასწორებელი ღონისძიებების განხორციელებას, რაც უზრუნველყოფს ეკოსისტემური ფუნქციებისა და მომსახურებების – წყლის, ჰაერის, ნიადაგის და სხვა ბუნებრივი რესურსების აღდგენასა და შენარჩუნებას.
- საქართველოს კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ (1996) უზრუნველყოფს ეკოსისტემების, ბუნებრივი პროცესებისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვასა და აღდგენას. კანონით განსაზღვრული მიზნები მოიცავს ბუნებრივი ეკოსისტემების, ლანდშაფტებისა და სახეობების დაცვასა და აღდგენას, ეროზიის, წყალდიდობებისა და მეწყრული ზონების დაცვას, წყლისა და სხვა ბუნებრივი რესურსების ეკოლოგიური ფუნქციების შენარჩუნებას, ასევე გარემოს მონიტორინგისა და მეცნიერული კვლევის მხარდაჭერას. დაცული ტერიტორიების კატეგორიები და მართვის მექანიზმები ქმნის სამართლებრივ ჩარჩოს, რომელიც უზრუნველყოფს ეკოლოგიური პროცესების უწყვეტობას, ეკოსისტემური მომსახურებების (სუფთა წყალი, ჰაერი, ნიადაგის დაცვა, კლიმატის რეგულირება) შენარჩუნებას და ბუნებრივ საფრთხეებთან დაკავშირებული რისკების შემცირებას.
- „საქართველოს ტყის კოდექსი“ (2020) აწესებს ტყის ეკოლოგიური, სოციალური და ეკონომიკური ფუნქციების შენარჩუნებისა და გაუმჯობესების ვალდებულებას, მათ შორის ნიადაგდაცვითი, წყალ- და კლიმატმარეგულირებელი ეკოსისტემური მომსახურებების უზრუნველყოფას. კოდექსი ხაზს უსვამს ტყის ბიომრავალფეროვნების დაცვას, ბუნებრივი აღდგენის ხელშეწყობას, დეგრადირებული ტერიტორიების აღდგენას, ნიადაგის და წყლის რესურსების დაცვას, ასევე ტყის ეკოსისტემების მონიტორინგსა და მდგრად მართვას. ამ მიდგომებით კოდექსი უზრუნველყოფს ბუნების მიერ ადამიანებისთვის მიწოდებული სარგებლის (ჰაერი, წყალი, ნიადაგი, კლიმატი) შენარჩუნებასა და გაძლიერებას.

- **საქართველოს კანონი „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ (2025)** უზრუნველყოფს წყლის ეკოსისტემების დაცვას, მათი სტატუსის გაუმჯობესებასა და დეგრადაციის თავიდან აცილებას, რაც ემსახურება ბუნების წვლილის აღდგენისა და გაძლიერების მოთხოვნებს. კანონი განსაზღვრავს ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების ხარისხის, რაოდენობისა და ეკოლოგიური სტატუსის შენარჩუნებას, წყლის ეკოსისტემებზე დამოკიდებული ჰაბიტატების დაცვას, ასევე წყალდიდობისა და სხვა ბუნებრივი საფრთხეების რისკების შეფასებასა და მართვას. ინტეგრირებული სააუზო მართვის სისტემა და შესაბამისი დაცვითი ზონები უზრუნველყოფს სუფთა წყლისა და ჰაბიტატების მდგრადობის უზრუნველყოფას და ეროზიისა და დაბინძურების პრევენციას.
- **საქართველოს კანონი „ნიადაგების კონსერვაციისა და ნაყოფიერების აღდგენა-გაუმჯობესების შესახებ“ (2003)** ითვალისწინებს ნიადაგების დაცვას, დეგრადაციის პრევენციას და ნაყოფიერების გაუმჯობესებას, რაც პირდაპირ უწყობს ხელს ეკოსისტემური ფუნქციების შენარჩუნებას. კანონი არეგულირებს ნიადაგების კონსერვაციას, ეროზიის, წყალდიდობის, მეწყერისა და სხვა უარყოფითი პროცესებისგან დაცვას, დაბალნაყოფიერი ნიადაგების აღდგენა-გაუმჯობესებას, ნიადაგის მონიტორინგს, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციას, აგროქიმიკატების უსაფრთხო გამოყენებას და სტიქიური მოვლენების პრევენციას. დადგენილია ღონისძიებები, როგორიცაა ნიადაგის კვლევა, ეროზიის საწინააღმდეგო მეთოდების გამოყენება, ქარსაფარი ზოლების გაშენება, მელიორაცია, რეკულტივაცია და მაღალმთიანი რეგიონების ბუნებრივი საფარის დაცვა. კანონი ადგენს ასევე აკრძალვებსა და შეზღუდვებს ნიადაგის დაცვის უზრუნველსაყოფად და განსაზღვრავს სახელმწიფოსა და მესაკუთრეების ვალდებულებებს. აღნიშნული ნორმები ემსახურება ნიადაგის რესურსების შენარჩუნებას და ეკოსისტემური მომსახურებების - განსაკუთრებით ნიადაგის ნაყოფიერებისა და სტიქიური რისკების შემცირების მხარდაჭერას.
- **საქართველოს კანონი „ნიადაგის დაცვის შესახებ“ (1994)** უზრუნველყოფს ნიადაგის საფარის მთლიანობის, ნაყოფიერების ზრდისა და შენარჩუნების ვალდებულებას. კანონი აწესებს ნიადაგის ეროზიის, დამლაშების, დაჭაობების, დაბინძურებისა და სტიქიური მოვლენებით გამოწვეული დაზიანების პრევენციას; განსაზღვრავს ნიადაგდაცვით ღონისძიებებს, როგორიცაა ნიადაგის პასპორტიზაცია, მელიორაცია, რეკულტივაცია, ჰუმუსის ბალანსის აღდგენა და საძოვრების ნიადაგის დაცვა. ასევე კრძალავს ქმედებებს, რომლებიც ნიადაგის ნაყოფიერებას ან ეკოლოგიურ ფუნქციებს აზიანებს. აღნიშნული რეგულაციები უზრუნველყოფს ნიადაგის რესურსების, როგორც ეკოსისტემური მომსახურების – ნიადაგის სიჯანსაღის, ეროზიის შემცირების და სტიქიური საფრთხეების პრევენციის უზრუნველყოფას, რაც პირდაპირ ემსახურება მიზანი 11-ის შესრულებას.

- საქართველოს „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი“ (2017) განსაზღვრავს სტრატეგიული დოკუმენტებისა და ისეთი საქმიანობების შეფასების პროცედურებს, რომლებიც შესაძლოა მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ახდენდეს გარემოზე, მათ შორის ბიომრავალფეროვნებაზე, წყალზე, ჰაერზე, ნიადაგზე, კლიმატზე, ლანდშაფტსა და დაცულ ტერიტორიებზე. კოდექსი ითხოვს გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას, ასევე საზოგადოებისა და შესაბამისი ადმინისტრაციული ორგანოების მონაწილეობას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. კანონით განსაზღვრულია უარყოფითი ზემოქმედების თავიდან აცილების, შემცირების და შემსუბუქების ვალდებულება, რაც უზრუნველყოფს ეკოსისტემური ფუნქციებისა და ეკოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფას.
- საქართველოს „ეროვნული სატყეო კონცეფცია“ (2013) აღიარებს ტყის ეკოსისტემების მნიშვნელოვან სოციალურ-ეკოლოგიურ ფუნქციებს, მათ შორის წყალმარეგულირებელ, ნიადაგდაცვით, კლიმატმარეგულირებელ, სანიტარიულ-ჰიგიენურ, სარეკრეაციო და სხვას, რომლებიც მოსახლეობის უსაფრთხოებისა და კეთილდღეობის წინაპირობაა. დოკუმენტი განსაზღვრავს, რომ ტყის მდგრადი მართვის სისტემამ უნდა უზრუნველყოს ეკოლოგიური სიჯანსაღის შენარჩუნება, დეგრადირებული ტყეების აღდგენა, ტყით დაფარული ფართობების ზრდა და ეკოლოგიური სტაბილურობის გაძლიერება. კონცეფცია ასევე ხაზს უსვამს წყალდიდობების, ეროზიის, მეწყერებისა და სხვა ბუნებრივი საფრთხეების შემცირებაში ტყის როლის მნიშვნელობას.
- 2022–2026 წლებისთვის საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამა (NEAP-4) განსაზღვრავს ქვეყნის გარემოსდაცვით სტრატეგიულ მიმართულებებს, მათ შორის ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების დაცვასა და აღდგენას. დოკუმენტი აღიარებს ეკოსისტემების ფუნქციებისა და მომსახურებების მნიშვნელობას – ჰაერის, წყლისა და ნიადაგის მდგომარეობის გაუმჯობესებას, კლიმატის ცვლილების ზემოქმედების შემცირებას, ასევე ბუნებრივი საფრთხეებისა და რისკების მართვას. პროგრამა მოითხოვს ბუნებაზე დაფუძნებული მიდგომებისა და თანამედროვე საერთაშორისო პრაქტიკის დანერგვას, რაც სრულად შეესაბამება მიზანი 11-ის პრინციპს ადამიანთა კეთილდღეობისა და ბუნების წვლილის გაძლიერების შესახებ.
- „საქართველოს კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგია“ (2021) აღიარებს ბუნებაზე დაფუძნებულ გადაწყვეტილებებსა და ეკოსისტემურ მიდგომებს, როგორც მნიშვნელოვან ინსტრუმენტებს კლიმატის ცვლილების რისკების შესამცირებლად და ქვეყნის მედეგობის გასაზრდელად. დოკუმენტი ხაზს უსვამს ისეთი ღონისძიებების საჭიროებას, როგორიცაა ტყის აღდგენა და მდგრადი მართვა, ნიადაგის ეროზიის პრევენცია, მწვანე ინფრასტრუქტურის განვითარება და ეკოლოგიური ბალანსის აღდგენა დეგრადირებულ და ჭარბტენიან ეკოსისტემებში. სტრატეგიის შესაბამისად,

ეს ქმედებები აუმჯობესებს გარემოს მდგომარეობას, ამცირებს ბუნებრივი საფრთხეების – წყალდიდობების, მეწყერების, გვალვებისა და სხვა კლიმატურად განპირობებული რისკების ზეგავლენას და ხელს უწყობს მოსახლეობის უსაფრთხოებასა და კეთილდღეობას.

- **საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია (2021–2027)** ითვალისწინებს ნიადაგის ნაყოფიერების შენარჩუნებას, აგროეკოლოგიური მიდგომების გამოყენებას, ორგანული წარმოების ხელშეწყობას, აგროქიმიკატების მოხმარების მართვას და წყლისა და ნიადაგის მდგრად გამოყენებას, რაც მიმართულია ეკოსისტემების უსაფრთხო ფუნქციონირებისა და გარემოსდაცვითი ზიანის შემცირებისკენ. სტრატეგია განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ბუნებრივი რესურსების ინტეგრირებულ მართვას, მათ შორის ტყის ეკოსისტემების მნიშვნელობის გაძლიერებას, ნიადაგის ეროზიის პრევენციას, მდგრადი მეურნეობის პრაქტიკების დანერგვას და კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული რისკების შემცირებას. აღნიშნული მიდგომები ემსახურება ბუნების ეკოსისტემური სარგებლის შენარჩუნებას, გაძლიერებას და მოსახლეობის კეთილდღეობაზე მისი პოზიტიური გავლენის უზრუნველყოფას.

გამოწვევები

- **არასრული სამართლებრივი ჩარჩო:** მიუხედავად იმისა, რომ მოქმედ კანონმდებლობაში გაჟღერებულია ეკოსისტემური მომსახურებების მნიშვნელობა, არ არსებობს სპეციალური, ერთიანი სამართლებრივი ჩარჩო, რომელიც სრულად მოიცავს ბუნების წვლილის აღდგენის, შენარჩუნებისა და გაძლიერების პრინციპებსა და მექანიზმებს.
- **სხვადასხვა სექტორში ეკოსისტემური მომსახურებების გათვალისწინების დაბალი დონე** – ეკოსისტემური მომსახურებების სარგებლის შესახებ არასაკმარისი მონაცემების გამო, სოფლის მეურნეობის, ენერგეტიკის, ინფრასტრუქტურის და სხვა მიმართულებებით გადაწყვეტილება კვლავ ძირითადად ეკონომიკური ეფექტურობის კრიტერიუმებზე დაყრდნობით მიიღება, ეკოსისტემური მომსახურებების მნიშვნელობის ნაკლები გათვალისწინებით. აღნიშნული ზრდის ეკოსისტემური მომსახურებების კარგვისა და დეგრადაციის რისკს, რაც ზიანს აყენებს მოსახლეობის კეთილდღეობას.
- **წყლის ეკოსისტემების და ეკოსისტემური მომსახურებების შესახებ მონაცემების ნაკლებობა** – წყლის ხარისხისა და რაოდენობის შესახებ არსებული მონაცემები ფრაგმენტულია, არასრულია და არ ფარავს ყველა სააუზო ტერიტორიას, რის გამოც წყლის ეკოსისტემების მდგომარეობისა და ეკოსისტემური მომსახურებების შესახებ სანდო და სრულყოფილი შეფასება შეუძლებელია.

- **ბუნების წვლილის არასაკმარისი ინტეგრირება სოფლის მეურნეობის სექტორში** – მიუხედავად იმისა, რომ სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია აღიარებს აგროეკოლოგიური მიდგომებისა და ნიადაგის ნაყოფიერების შენარჩუნების მნიშვნელობას, მათი პრაქტიკული დანერგვა შეზღუდულია. აგრარული ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის პოლინატორების, მომსახურებების როლი სრულად არ არის ინტეგრირებული აგროპოლიტიკაში, რის გამოც ქიმიური სასუქებისა და პესტიციდების ინტენსიური გამოყენება ნეგატიურ გავლენას ახდენს ნიადაგის სიჯანსაღეზე და დამტვერავ სახეობებზე. ასევე, ბუნების წვლილი სექტორის სტრატეგიებსა და სამოქმედო გეგმებში არ არის განსაზღვრული როგორც რაოდენობრივი მიზანი ან ინდიკატორი, რაც ართულებს ეკოსისტემური მომსახურებების რეალური გავლენის შეფასებას. ბუნების წვლილის პრინციპების არასაკმარისი ინტეგრირება პოლიტიკის დაგეგმვასა და მონიტორინგის ჩარჩოებში ზღუდავს ეკოსისტემური მომსახურებების სრულფასოვან გააზრებას და ამცირებს ბუნების წვლილის რეალიზებას სოფლის მეურნეობის მდგრად განვითარებაში.

ეკოსისტემური მომსახურებების შეფასების ნაკლებობა და მეთოდოლოგიური ხარვეზები. ქვეყანაში არ არსებობს ბუნებრივი კაპიტალის და ეკოსისტემური მომსახურების შეფასებითი კვლევების ტრადიცია და პრაქტიკა, რაც განპირობებულია არასათანადო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობით, ერთი მხრივ და ექსპერტული ცოდნის სიმცირით – მეორე მხრივ. ბუნებრივ კაპიტალთან, ადამიანისთვის ბუნების წვლილთან და ეკოსისტემური მომსახურების შეფასების აპრობირებულ მიდგომებთან დაკავშირებით არ არსებობს ძირითად დაინტერესებულ მხარეებს შორის (სახელმწიფო სტრუქტურები, ეკონომიკური ოპერატორები, დონორები) კონსენსუსი იმაზე, თუ რომელი მეთოდოლოგიით უნდა მოხდეს შეფასება ყოველი კონკრეტული შემთხვევის დროს (მაგ. გარემოსთვის მიყენებული ზიანის ან ახალი ინფრასტრუქტურული პროექტის შემთხვევაში). არ არსებობს ამასთან დაკავშირებული სამართლებრივად მოწესრიგებული ან სარეკომენდაციო ხასიათის მეთოდოლოგიური სახელმძღვანელო პრინციპები, რითაც ისარგებლებდნენ, როგორც სახელმწიფო სტრუქტურები, ასევე ეკონომიკური ოპერატორები და სხვა დაინტერესებული მხარეები ქვეყანაში ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული სხვადასხვა მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. ასევე, აკადემიურ სისტემაში ცნობიერებისა და კვლევების ნაკლებობა ზღუდავს ამ სფეროს განვითარებას და საკმარისი პრაქტიკის დაგროვებას.

3.11.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა

შესაბამისობა

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო მთავარი უწყებაა, რომელიც განსაზღვრავს პოლიტიკას ეკოსისტემური სერვისების რეგულაციის მიმართულებით.

სამინისტროს სტრუქტურაში მოქმედი დეპარტამენტები პასუხისმგებელი არიან ბიომრავალფეროვნების, კლიმატის, მიწისა და წყლის რესურსების პოლიტიკის განვითარებაზე, სადაც ნაწილობრივ ინტეგრირებულია NCP-ის თემატიკა. **სსიპ „გარემოს ეროვნული სააგენტო“** ახორციელებს გარემოს მდგომარეობის მონიტორინგს (ჰაერის ხარისხი, წყლის რესურსები, ნიადაგი), რაც პირდაპირ უკავშირდება ეკოსისტემური მომსახურებების შეფასებას. **სსიპ „დაცული ტერიტორიების სააგენტო“** მართავს დაცულ ტერიტორიებს, რომლებსაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ ეკოლოგიური პროცესების რეგულაციაში (წყლის რესურსების შენარჩუნება, ნიადაგის მდგრადობა, დამტვერიანება, დაავადებების რისკების შემცირება). **სსიპ „ეროვნული სატყეო სააგენტო“** და **აჭარის სატყეო სააგენტო** ახორციელებს ტყის მართვის, აღდგენისა და ბუნებრივი განახლების პროცესის ხელშეწყობას, რაც პირდაპირ უკავშირდება ნახშირბადის შთანთქმას, კლიმატის რეგულაციასა და ნიადაგის დაცვის უზრუნველყოფას. **გარემოსა და კლიმატის ცვლილებების პოლიტიკის დეპარტამენტი** პასუხისმგებელია კლიმატის ცვლილების შერბილებისა და ადაპტაციის პოლიტიკაზე, სადაც ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებები განიხილება როგორც ადაპტაციისა და მდგრადობის ძირითადი ინსტრუმენტები. **ადგილობრივს თვითმმართველობებს** მნიშვნელოვანი როლი ეკისრებათ ადგილობრივ დონეზე წყალდიდობების და სხვა რისკების პრევენციის ღონისძიებების განხორციელებაში. **ინფრასტრუქტურის სამინისტრო** მონაწილეობს სივრცითი დაგეგმვისა და განვითარების პროცესებში, სადაც საჭიროა ეკოსისტემური სერვისების გათვალისწინება და ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების მიღება, განსაკუთრებით მწვანე ინფრასტრუქტურის განვითარებისა და მდგრადი სამშენებლო პრაქტიკების გამოყენებით. **საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო** გარკვეულწილად არის ჩართული NCP-ის თემატიკაში, ჯანმრთელობის დაცვის და გარემოს ხარისხზე დამოკიდებული დაავადებების პრევენციის მიმართულებით.

გამოწვევები

- **კოორდინაციის სისტემის ხარვეზები:** დარგთაშორისი და სექტორალური კოორდინაციის სისუსტე და ეკოსისტემური მომსახურებების მნიშვნელობის მენისტრინგის ნაკლებობა.

3.11.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 11-თან

NBSAP II-ის ფარგლებში ბუნების წვლილის შენარჩუნება და გაძლიერება წარმოდგენილი იყო რამდენიმე სექტორულ მიმართულებაში, თუმცა იგი არ იყო ჩამოყალიბებული როგორც ერთიანი ინტეგრირებული ეროვნული მიზანი. დოკუმენტში მნიშვნელოვანი აქცენტი გაკეთდა ეკოსისტემური სერვისების შენარჩუნებაზე, განსაკუთრებით ტყის, წყლის რესურსების და სოფლის მეურნეობის მიმართულებით, სადაც მიზნად განისაზღვრა ნიადაგის ნაყოფიერების, წყლის ხარისხისა და ეკოლოგიური ბალანსის დაცვა. ასევე, დაცული ტერიტორიების პოლიტიკა გულისხმობდა ეკოსისტემური სერვისების შენარჩუნებას და

ადგილობრივი თემების ჩართულობას, რაც ნაწილობრივ ასახავს ადამიანებისთვის ბუნების წვლილის გაძლიერების პრინციპს. თუმცა, რაოდენობრივი ინდიკატორები და მონიტორინგის ჩარჩო არ იყო განსაზღვრული, რის გამოც ბუნების წვლილის აღდგენისა და შენარჩუნების პროგრესი არ აღირიცხებოდა სისტემურად. ღონისძიებები ძირითადად ხორციელდებოდა პილოტურ დონეზე და პროექტებზე დაფუძნებით.

NBSAP III-ის ფარგლებში საჭიროა ბუნების წვლილის აღდგენის, შენარჩუნებისა და გაძლიერების ინტეგრირება ეროვნულ მიზნებში, მკაფიოდ განმარტული რაოდენობრივი ინდიკატორებითა და მონიტორინგის ჩარჩოთი. აუცილებელია ეკოსისტემური სერვისების სრულფასოვანი გათვალისწინება სექტორულ პოლიტიკებში – ტყის, წყლის, სოფლის მეურნეობის, ენერგეტიკისა და ინფრასტრუქტურის მიმართულებით, რათა ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებები და ეკოსისტემაზე დაფუძნებული მიდგომები გახდეს მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი. NBSAP III-მა ასევე უნდა უზრუნველყოს ფინანსური და ინსტიტუციური მექანიზმების შექმნა ეკოსისტემური სერვისების აღსადგენად, დეგრადირებული ტერიტორიების მართვის გაძლიერება, მონაცემთა სისტემური განვითარება და ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის გაზრდა.

3.12 მიზანი 12-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 12 – ადამიანის კეთილდღეობისა და ბიომრავალფეროვნებისთვის მწვანე სივრცეებისა და ურბანული დაგეგმარების გაუმჯობესება

ქალაქებსა და მჭიდროდ დასახლებულ ტერიტორიებზე მნიშვნელოვნად უნდა გაიზარდოს მწვანე და ლურჯი სივრცეები ფართობი, ხარისხი და ურთიერთკავშირი, ასევე მათზე წვდომა და მათგან უზრუნველყოფილი სარგებელი. აღნიშნული უნდა განხორციელდეს ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი სარგებლობის პრინციპების ინტეგრირებით და ბიომრავალფეროვნებაზე ორიენტირებული ურბანული დაგეგმვის უზრუნველყოფით, რაც გააუმჯობესებს ადგილობრივ ბიომრავალფეროვნებას, ეკოლოგიურ კავშირებსა და მათ მთლიანობას. ასევე, ხელს შეუწყობს ადამიანის კეთილდღეობას, მის ბუნებასთან კავშირს და მდგრადი ურბანიზაციის განვითარებას, აგრეთვე ეკოსისტემური ფუნქციებისა და მომსახურების უზრუნველყოფას.

მიზნის შინაარსი – მიზანი 12 გულისხმობს ურბანულ და მჭიდროდ დასახლებულ ტერიტორიებში მწვანე და ლურჯი სივრცეების¹ ფართობის, ხარისხის, ეკოლოგიური კავშირის და ხელმისაწვდომობის გაზრდას. მისი მიზანია ურბანული დაგეგმარების პროცესში სრულად ინტეგრირდეს ბიომრავალფეროვნების დაცვის საკითხი. შეიქმნას მდგრადად მართული სივრცეები, რომლებიც გააუმჯობესებს ადგილობრივ ბიომრავალფეროვნებას, შეამცირებს

¹ მცენარეებით დაფარული ტერიტორიები, შიდა და საზღვაო წყლები, რომლებიც ძირითადად მდებარეობს ან ახლოსაა ურბანულ და სხვა მჭიდროდ დასახლებულ ტერიტორიებთან.

ურბანული სივრცეების გარემოსდაცვით ზეწოლას და გააუმჯობესებს ადამიანების კეთილდღეობასა და ჯანმრთელობას. მიზანი 12 ხაზს უსვამს ეკოლოგიური ქსელების, ბუნებრივი ჰაბიტატების და მწვანე ინფრასტრუქტურის მნიშვნელობას, რათა ქალაქები გახდეს უფრო ჯანსაღი, მდგრადი და ადამიანის საჭიროებებზე და ბუნების დაცვაზე ერთდროულად ორიენტირებული.

3.12.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული დოკუმენტებიდან მიზანი 12-ის ამოცანების მიღწევისათვის აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები:

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული დოკუმენტებიდან მიზანი 12-ის ამოცანების მიღწევისათვის აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები:

- საქართველოს სივრცის დაგეგმარების, არქიტექტურული და სამშენებლო საქმიანობის კოდექსი (2019) – კოდექსი ადგენს ქვეყნის სივრცითი განვითარების, ურბანული დაგეგმარებისა და განაშენიანების სამართლებრივ ჩარჩოს, მათ შორის ქალაქთმშენებლობითი გეგმების სტრუქტურას, იერარქიასა და მიზნებს. დოკუმენტი განსაზღვრავს ტერიტორიის გამოყენებისა და განვითარების პრინციპებს, საზოგადოებრივი სივრცეების მოწყობის ზოგად ჩარჩოს და მშენებლობის ეკოლოგიური უსაფრთხოების საკითხებს. კოდექსი ნაწილობრივ ეხება გამწვანების, სარეკრეაციო ზონებისა და საზოგადოებრივი სივრცეების საჭირო რეგულირებას, თუმცა მწვანე და ლურჯი სივრცეების ბიომრავალფეროვნების კომპონენტი პირდაპირ არ არის გათვალისწინებული.
- ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი (2014) – კოდექსი განსაზღვრავს მუნიციპალიტეტების კომპეტენციებს გარემოსდაცვითი და ინფრასტრუქტურული მართვის სფეროებში. მუნიციპალიტეტებს ევალება საჯარო სივრცეების მოწყობა, დასუფთავება და გამწვანება, რაც ქმნის სამართლებრივ ბაზას ურბანული მწვანე სივრცეების შემუშავებისა და მოვლისთვის.
- საქართველოს „ტყის კოდექსი“ (2020) – უზრუნველყოფს ტყის კატეგორიებად დაყოფას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საკურორტო და სარეკრეაციო კატეგორიის ტყეები, რომლებიც პირდაპირ უკავშირდება მოსახლეობის ჯანმრთელობასა და დასვენების პირობების გაუმჯობესებას.
- საქართველოს კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგია – ბუნებრივ ეკოსისტემებს განიხილავს როგორც ქვეყნის კლიმატის მიმართ მდგრადობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საფუძველს. დოკუმენტი აღიარებს ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების მნიშვნელობას და ხაზს უსვამს მათი სივრცით დაგეგმარებაში

ინტეგრირების საჭიროებას. სტრატეგია არ განსაზღვრავს ურბანული მწვანე და ლურჯი სივრცეების კონკრეტულ სტანდარტებს ან მოთხოვნებს.

ბოლო წლების ერთ-ერთ საინტერესო მაგალითს, ურბანულ გარემოში სივრცის განვითარების დროს ბიომრავალფეროვნების ცხელი წერტილის გათვალისწინების თვალსაზრისით, ქ. თბილისში გ. მინდელის ქუჩაზე ე. წ. გლდანის ხიდის ქვეშ არსებული წავის კუნძული წარმოადგენს, რომელიც დიღმის ჭალის ტყის შემადგენელი ნაწილია. ამ ტერიტორიაზე, ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან სახეობას წავი (*Lutra lutra*) წარმოადგენს, რომელიც საქართველოს წითელი ნუსხითა და ბერნის კონვენციით არის დაცული. კუნძული, რომელიც 12,68 ჰა ფართობია და მდ. მტკვრის კალაპოტში იმყოფება, ამჟამად ზურმუხტის ქსელის ნაწილია – სახელწოდებით „Tbilisi Otter Island (GE0000048)“.

მიუხედავად იმისა, რომ დიღმის ჭალის ტყის სხვადასხვა ფართობი ბოლო ათწლეულების განმავლობაში მაღალი ანთროპოგენური ზემოქმედების ქვეშ იყო, უშუალოდ წავის კუნძული მისი მდებარეობიდან გამომდინარე თითქმის ხელუხლებელი გადარჩა. როდესაც 2024 წელს ქ. თბილისის მუნიციპალიტეტის მერიამ დაიწყო დიღმის ჭალის ტყის რეაბილიტაციის სტრატეგიაზე მუშაობა, დოკუმენტის ფორმირების პროცესში მომუშავე ექსპერტებს, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სპეციალისტებსა და სხვა დაინტერესებულ მხარეებს შორის არაერთხელ იქნა გამართული მსჯელობა ტერიტორიის განვითარებასთან დაკავშირებით, რა დროსაც წავის კუნძული ყველაზე მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენდა. შედეგად, ყველა მხარე ერთხმად შეთანხმდა, რომ სამომავლოდ ტერიტორია მაქსიმალურად ჭალის ბუნებრივ გარემოსთან მიახლოებულად განვითარდეს. კონსერვაციული მიდგომების გამოყენება მოხდეს უშუალოდ წავის კუნძულთან მიმართებაში, შენარჩუნდეს და შეძლებისდაგვარად აღდგეს ჭალის ტყის ბიოეკოლოგიური გარემო, ხოლო მიმდებარე უკვე ანთროპოგენიზირებული სივრცეები სარეკრეაციოდ განვითარდეს ისე, რომ იყოს ბუნებრივ გარემოსთან მიახლოებული და ამავდროულად მოსახლეობისთვის მიმზიდველი და უსაფრთხო.

გამოწვევები

- **არასრული საკანონმდებლო ჩარჩო** – არსებული კანონმდებლობა მხოლოდ ნაწილობრივ ეხება ურბანულ გარემოში მწვანე და ლურჯი სივრცეების ეკოლოგიურ ფუნქციებს. არ არის განსაზღვრული ურბანული ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და განვითარების პირდაპირი მექანიზმები, აგრეთვე მინიმალური სტანდარტები მზარდი ურბანიზაციის ფონზე მწვანე სივრცეების ხელმისაწვდომობაზე.
- **ურბანული ბიომრავალფეროვნების ინტეგრირების სისუსტე ქალაქმშენებლობის გეგმის შემუშავების პროცესში** – ქვეყნის არცერთ მუნიციპალიტეტს არ ჩატარებია ურბანული მწვანე და ლურჯი სივრცეების ინვენტარიზაცია, რის გამოც ვერ ხდება მონაცემებზე დაფუძნებული მართვა.

- **ურბანული ბიომრავალფეროვნების მონაცემების სიმწირე** – ქალაქებს არ გააჩნიათ ეკოსისტემური ფუნქციების მქონე ფართობებისა და ბიომრავალფეროვნების სათანადო შეფასება.

3.12.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა

შესაბამისობა

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სსიპ სივრცითი და ქალაქთმშენებლობითი განვითარების სააგენტო პასუხისმგებელია დაგეგმვისა და სივრცითი განვითარების პროცესებზე, სადაც მწვანე სივრცეების ინტეგრაცია უნდა განხორციელდეს. ადგილობრივი თვითმმართველობების როლი მნიშვნელოვანია რეგიონების ურბანულ დასახლებებში მწვანე და ლურჯი ინფრასტრუქტურის განვითარების პროცესში.

გამოწვევები

ადგილობრივი თვითმმართველობის ინსტიტუციური სისუსტეები – მუნიციპალიტეტებში სრულად ჩამოყალიბებული არაა მწვანე და ლურჯი სივრცეების მართვასა და გარემოსდაცვით პოლიტიკაზე პასუხისმგებელი ერთეულები, რაც უარყოფით გავლენას ახდენს მათი დაგეგმვის, მართვისა და გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებით მიღებულ გადაწყვეტილებებზე.

3.12.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 12-თან

საქართველოს მეორე ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (NBSAP 2014–2020) პირდაპირ არ შეიცავდა მიზან 12-ისთვის მნიშვნელოვან ურბანული მწვანე და ლურჯი სივრცეების გაფართოებისა და ბიომრავალფეროვნებაზე დაფუძნებული ურბანული დაგეგმარების სპეციალურ მიმართულებას. მიუხედავად ამისა, დოკუმენტში წარმოდგენილი რამდენიმე პრიორიტეტი გარკვეულწილად ეხებოდა ამ მიზნის ამოცანებს ეკოსისტემების დაცვითი ფუნქციებისა და ლანდშაფტურ დონეზე ეკოლოგიური კავშირის განმტკიცების მეშვეობით. სტრატეგია ეხებოდა ეკოლოგიურად მდგრად მიწათსარგებლობას, თუმცა ურბანული მწვანე სივრცეები ცალკე სტრატეგიულ კომპონენტად არ იყო წარმოდგენილი.

NBSAP 2-ის განხორციელების პროცესში ფიქსირდებოდა გარკვეული პროგრესი, რამდენიმე მუნიციპალიტეტში გაფართოვდა დაცული ლანდშაფტები, ხოლო ახალი ინფრასტრუქტურული პროექტების დაგეგმვისას გარემოზე ზემოქმედების შეფასება ხელს უწყობდა გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირებასა და შერბილებას. მოსახლეობის ჩართულობა ურბანული მწვანე სივრცეების დაგეგმარების პროცესში ძირითადად მცირე მასშტაბით ხორციელდებოდა.

არ იყო განსაზღვრული რაოდენობრივი სამიზნეები მწვანე და ლურჯ სივრცეებთან მიმართებაში, არ არსებობდა ურბანული ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული სპეციალური ამოცანები და არ იყო ჩამოყალიბებული მონიტორინგისა და შეფასების ერთიანი სისტემა, რომელიც გააკონტროლებდა ურბანული ეკოსისტემების მდგომარეობას, მწვანე და ლურჯი სივრცეების ხარისხს და ეკოსისტემურ სარგებელს. პრობლემას წარმოადგენდა ფინანსური და ინსტიტუციური რესურსების სიმცირე. მუნიციპალიტეტების შესაძლებლობები მწვანე ინფრასტრუქტურის შექმნისა და მოვლის კუთხით შეზღუდული იყო. ინფრასტრუქტურისა და ურბანული განვითარების პოლიტიკა ხშირ შემთხვევაში შეუსაბამობაში მოდიოდა ბიომრავალფეროვნების დაცვის მიზნებთან, რაც იწვევდა მწვანე სივრცეების ფრაგმენტაციას და ბუნებრივი ჰაბიტატების შემცირებას. სტრატეგიაში ასახული იყო ეკოლოგიური კავშირის მნიშვნელობა, ლანდშაფტის მართვა და ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების ზოგადი როლი, თუმცა არ არსებობდა ქალაქებში მწვანე და ლურჯი სივრცეების სისტემური განვითარებისთვის აუცილებელი მიზნები, ინდიკატორები და ინსტრუმენტები.

NBSAP III-ის შემუშავებისას პრიორიტეტული ხდება ურბანული ბიომრავალფეროვნების ინტეგრაცია, მწვანე და ლურჯი ინფრასტრუქტურის რაოდენობრივი სამიზნეების განსაზღვრა, მონიტორინგისა და შეფასების სისტემის ჩამოყალიბება და მუნიციპალიტეტების ინსტიტუციური და ფინანსური შესაძლებლობების გაძლიერება, რათა ურბანულ ტერიტორიებზე ბუნებაზე დაფუძნებული და ეკოლოგიურად მდგრადი განვითარება რეალურად განხორციელდეს.

3.13 მიზანი 13-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 13 – გენეტიკური რესურსებიდან, მათი ციფრული გენეტიკური ინფორმაციისგან (DSI) და მათთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნიდან მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების უზრუნველყოფა

2030 წლისთვის განხორციელდეს ეფექტური სამართლებრივი, პოლიტიკის, ადმინისტრაციული და შესაძლებლობების გაძლიერების ღონისძიებები, რათა უზრუნველყოფილ იქნას გენეტიკური რესურსების, მათ შორის მათი ციფრული გენეტიკური ინფორმაციისა და ამ რესურსებთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილება, ასევე მათზე წვდომის ხელშეწყობა, სარგებლის განაწილების (ABS) საერთაშორისო მექანიზმებთან შესაბამისად.

მიზნის შინაარსი – გენეტიკური რესურსები და მათთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნა წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების ერთ-ერთ უმთავრეს საფუძველს. მათი არათანაბარი, არარეგულირებული ან არასისტემური გამოყენება იწვევს როგორც ბიომრავალფეროვნების, ისე ეკოსისტემური სერვისების შემცირებას და გრძელვადიან პერსპექტივაში საფრთხეს უქმნის ეკოლოგიურ, სოციალურ და

ეკონომიკურ მდგრადობას. პრობლემას კიდევ უფრო ამწვავებს ციფრული გენეტიკური სეკვენციური ინფორმაციის (DSI) სწრაფი გავრცელება, რომლის გამოყენება ხშირად ვერ უზრუნველყოფს სარგებლის სამართლიან განაწილებას, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებისთვის, რომლებიც ბუნებრივი რესურსების ძირითადი მომწოდებლები არიან. სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების (ABS) სისტემა მოიცავს სამართლებრივ, სტრატეგიულ და ინსტიტუციურ მექანიზმებს, რომლებიც უზრუნველყოფს, რომ გენეტიკური რესურსებისა და მათთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის გამოყენებით მიღებული სარგებელი – როგორც ფინანსური, ისე არაფინანსური, თანაბრად გადანაწილდეს ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე. ეს ქმნის ეკოლოგიური, ეკონომიკური და სოციალური სტიმულების ერთიან სისტემას. ერთი მხრივ, ზრდის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების მოტივაციას, ხოლო მეორე მხრივ, ხელს უწყობს სამეცნიერო კვლევისა და ინოვაციური ბიზნესის განვითარებას სამართლიანობისა და თანასწორობის პრინციპებზე დაყრდნობით. ABS სისტემის ეფექტური განხორციელება მოითხოვს არა მხოლოდ შესაბამის სამართლებრივ ჩარჩოს, არამედ ძლიერ ინსტიტუციურ სისტემას, შესაძლებლობების გაძლიერებას, ადგილობრივი მოსახლეობის უფლებების დაცვას, ცოდნის გადაცემას და საერთაშორისო თანამშრომლობის გაღრმავებას, რათა სარგებლის განაწილება უზრუნველყოფილი იყოს ყველა დონეზე.

3.13.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში მოქმედი კანონმდებლობა მოიცავს ბიომრავალფეროვნების, აგრარული ბიომრავალფეროვნებისა და გენეტიკური რესურსების დაცვასთან დაკავშირებულ ზოგად პრინციპებს, არ არსებობს პირდაპირი, კომპლექსური და ერთიანი ABS მექანიზმი, რომელიც სრულად უპასუხებდა GBF მიზანი 13-ის მოთხოვნებს.

საერთაშორისო დონეზე გენეტიკურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობისა და სარგებლის სამართლიანი განაწილების პრინციპებსა და მექანიზმებს ორი ინსტრუმენტი განსაზღვრავს: ბიომრავალფეროვნების კონვენციის „გენეტიკურ რესურსებთან ხელმისაწვდომობისა და სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ“ ნაგოიას ოქმი და გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) „სურსათისა და სოფლის მეურნეობისათვის მნიშვნელოვანი გენეტიკური რესურსების შესახებ“ შეთანხმება, რომლის მხარესაც საქართველო წარმოადგენს. ასევე აღსანიშნავია ბიომრავალფეროვნების კონვენციის მხარეთა გადაწყვეტილებები დიგიტალური სეკვენირების შედეგად მიღებული ინფორმაციის საკითხებზე (DSI).

ნაგოიას ოქმისა და FAO-ს შეთანხმების ძირითადი პრინციპების შესაბამისი ეროვნული ინსტრუმენტების შემუშავება საქართველოში ხელს შეუწყობს: ა) საერთაშორისო კვლევითი

პროექტების მოზიდვასა და განხორციელებას; ბ) სხვა ქვეყნების გენეტიკურ კოლექციებში დაცულ გენეტიკურ რესურსებზე სრულფასოვან წვდომას; გ) გენეტიკურ რესურსებთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის დაცვას და სამართლიან გამოყენებას; დ) სურსათისა და სოფლის მეურნეობისათვის მნიშვნელოვანი გენეტიკური რესურსების მართვის სისტემის გაუმჯობესებას; დ) ტრადიციული ცოდნის მფლობელთა მიერ სარგებლის მიღებას მათი ცოდნის უტილიზაციით განხორციელებული პროექტებიდან.

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიული დოკუმენტებიდან მიზანი 13-ის ამოცანების მიღწევისათვის აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები:

- **„ცხოველთა სამყაროს შესახებ“ საქართველოს კანონი (1996)** – განსაზღვრავს ცხოველური წარმოშობის გენეტიკური რესურსების დაცვის, აღრიცხვისა და მდგრადი გამოყენების ძირითად პრინციპებს. კანონი მოიცავს გენეტიკური რესურსების როგორც in-situ, ისე ex-situ კონსერვაციის საფუძველს და ადგენს სახელმწიფო ვალდებულებებს ცხოველთა სამყაროსა და მისი გენეტიკური მასალის დაცვის მიმართულებით.
- **„საქართველოს საპატენტო კანონი“ (2010)** – არეგულირებს გამოგონებებისა და ტექნოლოგიური გადაწყვეტილებების პატენტირებას, მათ შორის ბიოლოგიური მასალისა და გენეტიკური ინფორმაციის გამოყენებით შექმნილი გამოგონებების სამართლებრივ დაცვას. კანონი განსაზღვრავს ბიოლოგიური მასალის (გენეტიკური ინფორმაციის მატარებელი მასალა) და ამ რესურსების დეპონირების წესებს საპატენტო განაცხადის პროცესში.
- **საქართველოს კანონი „სავალდებულო სერტიფიცირებისადმი დაქვემდებარებული სასოფლო-სამეურნეო კულტურათა ჯიშების გასავრცელებლად დაშვებისა და მეთესლეობის შესახებ“ (2017)** ერთდერთი კანონია რომელიც ეხება ადგილობრივ ჯიშებს და განსაზღვრავს ადგილობრივი (აბორიგენული) ჯიშის ცნებას (ჯიშები, რომლებიც ჩამოყალიბებულია ხანგრძლივ ისტორიულ პროცესში ბუნებრივი და ხელოვნური გამორჩევის ურთიერთშეწყობით – ხალხური სელექციით), განსხვავებულობის კრიტერიუმებს ყველა, მათ შორის ადგილობრივი ჯიშებისათვის (მონაცემები შეტანილია მცენარეთა ახალი ჯიშების რეესტრში ან ოფიციალურ კატალოგში, ჯიში აღწერილია და მის შესახებ მონაცემები გამოქვეყნებულია სპეციალურ ლიტერატურაში ან ჯიში გამოიყენება სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში). ასევე ადგენს, რომ ადგილობრივი ჯიშების თესლისა და სარგავი მასალის საქართველოს ბაზარზე განთავსება დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ისინი სერტიფიცირებულია

გამოწვევები

- **გენეტიკურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობისა და სარგებლის ს განაწილების სისტემის ეროვნული ინსტრუმენტის არარსებობა**

- **საკანონმდებლო ჩარჩოს არასრულყოფილება** – საქართველოს მოქმედი ეროვნული კანონმდებლობა ამჟამად არ მოიცავს მკაფიო დეფინიციებსა და კონკრეტულ მექანიზმებს, რომლებიც საჭიროა გენეტიკური რესურსების, მათთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნისა და ამ რესურსების გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანასწორი განაწილების (ABS) შესახებ. არ არის შემუშავებული ეროვნული პროცედურები წინასწარი ინფორმირებული თანხმობის (PIC), ურთიერთშეთანხმებული პირობების (MAT) და სარგებლის განაწილების გარიგებების (ABS ხელშეკრულებები) შემუშავებისა და აღსრულებისათვის.
- **ადგილობრივი მოსახლეობისა და სამეცნიერო დაწესებულებების დაბალი ცოდნა და ცნობიერება** გენეტიკური რესურსების, მათთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნისა და ამ რესურსების გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანასწორი განაწილების (ABS) მექანიზმების შესახებ

3.13.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა

შესაბამისობა

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო პასუხისმგებელია ბიომრავალფეროვნების, გენეტიკური რესურსების და ტრადიციული ცოდნის მართვის პოლიტიკის ზოგად კოორდინაციაზე. სსიპ სოფლის-მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი წარმოადგენს ITPGRFA დანერგვაზე პასუხისმგებელ ინსტიტუციას (Focal Point). ცენტრის მიზანია – მცენარეთა და ცხოველთა აგრობიომრავალფეროვნების მიმართ არსებული საფრთხეების შეფასება და მათი გადაჭრის გზების კვლევა. ცენტრის ამოცანებია ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშების გენოფონდისა და ინტროდუცირებული ცხოველის ჯიშების აღწერა, გენეტიკური და საინფორმაციო ბანკების შექმნა, მრავალწლოვანი კულტურების აგროტექნოლოგიური კვლევა და გენოფონდის შენარჩუნების ხელშეწყობა. **სოფლის მეურნეობის კვლევითი ინსტიტუტები და უნივერსიტეტები** ახორციელებენ მცენარეთა გენეტიკური რესურსების სელექციასა და ციფრული სეკვენციური ინფორმაციის (DSI) კვლევას და ძირითადად ფოკუსირებულნი არიან სამეცნიერო შედეგებზე. „საქპატენტი“ (ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრი) იცავს პატენტებს და ინტელექტუალურ უფლებებს, ასევე სელექციონერთა უფლებებს მცენარეთა და ცხოველთა ახალ ჯიშებზე, მაგრამ ტრადიციული ცოდნის სამართლებრივი აღიარებისა და დაცვაზე პასუხისმგებელი სისტემა ჯერ არ არის ჩამოყალიბებული. **ადგილობრივი მოსახლეობა და ტრადიციული ცოდნის მატარებლები**, იყენებენ სამკურნალო მცენარეებს, გააჩნიათ აგრობიომრავალფეროვნების ტრადიციული ფორმები და ცოდნა, თუმცა მათი ჩართულობა ოფიციალურ გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში შეზღუდულია.

გამოწვევები

- პასუხისმგებელი უწყებების ინსტიტუციური სისტემა

- სამეცნიერო-კვლევითი სექტორის ინსტიტუციური ინტეგრირების აუცილებლობა
- ადამიანური და ტექნიკური რესურსების ნაკლებობა – სახელმწიფო უწყებებსა და კვლევით ინსტიტუტებში აკლიათ საკმარისი ადამიანური და ტექნიკური შესაძლებლობები გენეტიკურ რესურსებზე წვდომის, სარგებლის განაწილების სისტემისა და ციფრული გენეტიკური ინფორმაციის პრინციპების სრულფასოვანი დანერგვისათვის. ამ ეტაპზე არ არსებობს სპეციალიზებული ტრენინგები და პროფესიული განვითარების პროგრამები, რომლებიც უზრუნველყოფდა შესაბამისი კადრების კვალიფიკაციის ამაღლებას და შესაბამისი მექანიზმების ეფექტურ მართვას.

3.13.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 13-თან

NBSAP II (2014–2020) ნაწილობრივ შეეხო გენეტიკური რესურსებისა და ტრადიციული ცოდნის საკითხებს, თუმცა მისი მიდგომა უფრო ზოგადი და არასისტემური იყო. დოკუმენტში აღინიშნებოდა აგრობიომრავალფეროვნებისა და ადგილობრივი ტრადიციული ჯიშების/სახეობების შენარჩუნების მნიშვნელობა, მაგრამ სარგებლის სამართლიანი განაწილება და გენეტიკურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობის მექანიზმები ცალკე პოლიტიკურ პრიორიტეტად არ იყო განსაზღვრული. ასევე, ციფრულ სექვენირებულ გენეტიკურ ინფორმაციასთან დაკავშირებული საკითხები NBSAP II-ში საერთოდ არ აისახა, რადგან ეს ახალი მიმართულება მხოლოდ ბოლო წლებში გახდა საერთაშორისო დისკუსიის საგანი. ტრადიციული ცოდნის მიმართულებით დოკუმენტი მეტწილად ეხებოდა ადგილობრივი თემების ჩართულობის მნიშვნელობას, აგრობიომრავალფეროვნების შენარჩუნებასა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის საკითხებს. თუმცა, არ არსებობდა კონკრეტული სამართლებრივი ან ინსტიტუციური მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფდნენ გენეტიკური რესურსებიდან მიღებული სარგებლის სამართლიან და თანაბარ განაწილებას.

NBSAP III-ის ფარგლებში უნდა ჩამოყალიბდეს სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს გენეტიკურ რესურსებზე, მათ შორის მათი ციფრული გენეტიკური ინფორმაციისა და დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის გამოყენებაზე წვდომისა და მიღებული სარგებლის სამართლიან და თანასწორ განაწილებას. აღნიშნულისთვის საჭიროა სამართლებრივი საფუძვლის გაძლიერება, გენეტიკურ რესურსებზე წვდომის ერთიანი პროცედურების დამტკიცება, სარგებლის განაწილების ფინანსური და არაფინანსური წესების დაწესება, ტრადიციული ცოდნის მექანე ადგილობრივი მოსახლეობის უფლებების დაცვა და მათი თანამონაწილეობის უზრუნველყოფა. აგრეთვე აუცილებელია შესაბამისი სახელმწიფო უწყებების, კვლევითი ინსტიტუტებისა და თემების შესაძლებლობების გაზრდა, შესაბამისი რეესტრებისა და მონიტორინგის სისტემის შექმნა, ასევე ციფრული გენეტიკური ინფორმაციის მართვის ჩარჩოს განსაზღვრა.

3.14 მიზანი 14-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 14 – ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება გადაწყვეტილების მიღების ყველა დონეზე

ბიომრავალფეროვნების საკითხების მენისტრამინგი დაგეგმვის და გადაწყვეტილების მიღების ყველა დონეზე

ბიომრავალფეროვნებისა და მისი მრავალმხრივი ღირებულებების სრული ინტეგრაციის უზრუნველყოფა კანონმდებლობაში, რეგულაციებში, დაგეგმვისა და განვითარების პროცესებში, სიღარიბის აღმოფხვრის სტრატეგიებში, სტრატეგიულ გარემოსდაცვით შეფასებებში, გარემოზე ზემოქმედების შეფასებებსა და საჭიროების შემთხვევაში, ეროვნულ აღრიცხვაში, მთავრობის ყველა დონეზე და ყველა სექტორში. განსაკუთრებით იმ სექტორებში, რომლებსაც მნიშვნელოვანი გავლენა აქვთ ბიომრავალფეროვნებაზე. ასევე, ყველა შესაბამისი საჯარო და კერძო საქმიანობის, ფისკალური და ფინანსური ნაკადების ამ ჩარჩოს მიზნებსა და ამოცანებთან თანდათანობითი შესაბამისობა.

მიზნის შინაარსი – მიზანი 14 გულისხმობს ბიომრავალფეროვნებისა და მისი მრავალმხრივი ღირებულებების სრულ ინტეგრირებას რეგულაციებში, სივრცით დაგეგმვასა და განვითარების პროცესებში, სიღარიბის აღმოფხვრის სტრატეგიებში, სტრატეგიულ გარემოსდაცვით შეფასებებსა და გარემოზე ზემოქმედების შეფასებებში, ასევე საჭიროების შემთხვევაში ეროვნული აღრიცხვის სისტემებში. ინტეგრაცია უნდა განხორციელდეს მთავრობის ყველა დონეზე და ყველა სექტორში, განსაკუთრებით იმ სექტორებში, რომლებიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ ბიომრავალფეროვნებაზე. ამავე დროს, საჭიროა საჯარო და კერძო საქმიანობის, ფისკალური და ფინანსური ნაკადების თანდათანობითი შესაბამისობა გლობალური ბიომრავალფეროვნების ჩარჩოს მიზნებსა და ამოცანებთან, რათა ეკონომიკური და განვითარების გადაწყვეტილებები ხელს უწყობდეს ბიომრავალფეროვნების დაცვასა და მდგრად სარგებლობას.

3.14.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

ეროვნული კანონმდებლობა და მარეგულირებელი აქტები გარკვეულწილად ითვალისწინებს ბიომრავალფეროვნებისა და მისი ღირებულებების ინტეგრირებას სხვადასხვა სექტორულ პოლიტიკაში. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ასევე აღსანიშნავია საერთაშორისო მარეგულირებელი ჩარჩო, კერძოდ: ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენცია (CBD), რომელიც ავალდებულებს ქვეყნებს ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემური სერვისების ღირებულებების ასახვას განვითარების გეგმებში, სექტორულ პოლიტიკებსა და გადაწყვეტილებებში. ეკოსისტემური და ბუნებრივი კაპიტალის აღრიცხვა (SEEA)

წარმოადგენს გაეროს ოფიციალურ სისტემას, რომელიც ქვეყნებს აძლევს მეთოდოლოგიას ეკოსისტემების ღირებულებების ეროვნულ ანგარიშებში ასახვისთვის. გარემოზე ზემოქმედების კონვენცია ტრანსსასაზღვრო კონტექსტში (Espoo Convention) და მის საფუძველზე სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების პროტოკოლი (SEA) ავალდებულებს ქვეყნებს, დიდი პროექტები და სტრატეგიული გეგმები შეფასდეს ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების თვალსაზრისით. აღნიშნული პირდაპირ ემსახურება მიზანი 14-ის მოთხოვნას, რომ ბიომრავალფეროვნების ღირებულებები სისტემურად იყოს ინტეგრირებული გარემოზე ზემოქმედების შეფასების პროცესებში. პარიზის შეთანხმება მოითხოვს კლიმატის პოლიტიკაში ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების და ეკოსისტემების როლის გათვალისწინებას. ამით კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული საკითხების დაგეგმვა ხდება ერთ-ერთი მთავარი სექტორული მიმართულება, სადაც ბიომრავალფეროვნების ღირებულებები უნდა ინტეგრირდეს. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) და გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) ბიომრავალფეროვნების მენისტრიმინგის და მწვანე ბიუჯეტირების მეთოდოლოგიები ქვეყნებს სთავაზობს ინსტრუმენტებს, რათა ბიომრავალფეროვნება აისახოს სექტორულ პოლიტიკებში, რეგულაციებსა და საბიუჯეტო გადაწყვეტილებებში, მათ შორის „მწვანე ბიუჯეტირებით“. მსოფლიო ბანკისა და გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის (GEF) გარემოსდაცვითი და სოციალური სტანდარტები ქვეყნებს ავალდებულებს, განვითარების პროექტებში წინასწარ გაითვალისწინონ ბიომრავალფეროვნების ღირებულებები და ზემოქმედებები, მათ შორის ეკონომიკური ანალიზითა და კომპენსაციის/შერბილების იერარქიით. ამით ფინანსურ-საინვესტიციო გადაწყვეტილებებში ბიომრავალფეროვნება ხდება სავალდებულო კომპონენტი.

- **საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“** (1996) ქმნის საფუძველს ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირებისთვის სახელმწიფო პოლიტიკასა და სექტორულ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში. კანონი გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მიზნებად განსაზღვრავს ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებას, ბუნებრივი რესურსების მდგრად გამოყენებას, გარემოსდაცვითი მოთხოვნების გათვალისწინებას და ბიომრავალფეროვნების დეგრადაციის თავიდან აცილებას. კანონი ასევე აწესებს გარემოზე ზემოქმედების შეფასების და სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების სავალდებულო პროცედურებს, რაც უზრუნველყოფს, რომ პოლიტიკები, გეგმები და პროექტები შეფასდეს ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების თვალსაზრისით. აღნიშნული ქმნის საფუძველს, ბიომრავალფეროვნება სისტემურად ინტეგრირდეს სახელმწიფო პოლიტიკასა და რეგულაციებში.
- **გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი (გზმ და სგმ)** (2017) არის მთავარი კანონი, რომელიც ავალდებულებს ბიომრავალფეროვნების გათვალისწინებას დაგეგმვისა და განვითარების პროცესებში: გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას (გზმ) დაქვემდებარებულ საქმიანობებზე გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილება არ გაიცემა, თუ

შეუძლებელია ბიომრავალფეროვნებისათვის მნიშვნელოვანი უარყოფითი ზეგავლენის თავიდან აცილება ან გამასწორებელი ღონისძიებების განხორციელება. სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასება (სგშ) არის ინსტრუმენტი, რომელიც ხელს უწყობს გარემოს დაცვასა და ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული ასპექტების ინტეგრირებას უფრო მაღალი დონის სტრატეგიულ დაგეგმვაში.

- **„სივრცითი დაგეგმარების, არქიტექტურული და სამშენებლო საქმიანობის კოდექსი“ (2018)** განსაზღვრავს, რომ სივრცითი დაგეგმარებისა და ქალაქთმშენებლობის დოკუმენტებში უნდა აისახოს გარემოსდაცვითი მოთხოვნები და შეზღუდვები, რაც ითვალისწინებს ბუნებრივი გარემოს, ლანდშაფტებისა და გარემოსდაცვითი ფაქტორების გათვალისწინებას. კოდექსი ასევე განსაზღვრავს, რომ შესაბამისი სტრატეგიული დოკუმენტები ექვემდებარება სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების (SEA) სკრინინგს, რაც უზრუნველყოფს გარემოს, მათ შორის ბიომრავალფეროვნების, გათვალისწინებას დაგეგმვის ეტაპზე. ამით კოდექსი ქმნის სამართლებრივ საფუძველს, რომ ბიომრავალფეროვნების და გარემოსდაცვითი ფაქტორების გათვალისწინება ინტეგრირდეს მუნიციპალურ და ეროვნულ სივრცით გეგმებში, რაც სრულად შეესაბამება ბიომრავალფეროვნების ინტეგრირებას დაგეგმვის პროცესებში.
- **საქართველოს კანონი „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ (2024)** – კანონი განსაზღვრავს წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვის სისტემას, მათ შორის წყლის ხარისხისა და რაოდენობის შეფასებას, ზეწოლებისა და ზემოქმედებების ანალიზს, მონიტორინგს და სააუზო მართვის გეგმების შემუშავებასა და განხორციელებას. იგი ავალდებულებს სახელმწიფო უწყებებსა და მუნიციპალიტეტებს უზრუნველყონ წყლის რესურსების დაცვა და მისი მდგრადი გამოყენება.
- **საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამა (2022–2026)** – განსაზღვრავს გარემოსდაცვითი მმართველობის გაძლიერებას, რაც მოიცავს სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასებისა და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების პროცესების გაუმჯობესებას, გადაწყვეტილებების მიღებაში გარემოსდაცვითი ფაქტორების სისტემურ გათვალისწინებას და სექტორულ პოლიტიკებთან კოორდინაციას. აღნიშნული უზრუნველყოფს გარემოსდაცვითი საკითხების, მათ შორის ბიომრავალფეროვნების ინტეგრირებას სახელმწიფო და სექტორულ დაგეგმვასა და გადაწყვეტილების პროცესებში.
- **„სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021–2027“** – დოკუმენტი მოიცავს მიზნებს, რომლებიც დაკავშირებულია ნიადაგის ნაყოფიერების დაცვასთან, აგროეკოლოგიური მიდგომების მხარდაჭერასთან, მავნებელ-დაავადებებთან ბრძოლის მდგრად მეთოდებთან, აგრობიომრავალფეროვნების შენარჩუნებასა და მდგრადი სოფლის მეურნეობის განვითარებასთან. სტრატეგია ასევე

ხაზს უსვამს გარემოსდაცვითი სტანდარტების გათვალისწინებას, რაც ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნების ინტეგრაციას სექტორულ პოლიტიკაში.

გამოწვევები

- **ბიომრავალფეროვნების საკითხების არასაკმარისი ინტეგრირება სექტორულ მიმართულებებში:** მიუხედავად მცდელობებისა, ბიომრავალფეროვნების საკითხების სრულყოფილი ინტეგრაცია ყველა შესაბამის სტრატეგიასა და სექტორულ პოლიტიკაში (ზოგადად ეკონომიკური განვითარების, ინფრასტრუქტურის, სამთომოპოვების, ენერგეტიკის სფეროებში) სრულად ვერ მოხერხდა.
- **ეროვნული აღრიცხვისა და სტატისტიკის სისტემები:** ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ეკონომიკური ფასეულობების სრულფასოვანი ინტეგრაცია ეროვნული აღრიცხვისა და სტატისტიკის სისტემებში 2020 წლისთვის ჯერ კიდევ საწყის ეტაპზე იყო. დღემდე არ არსებობს მტკიცე, რეგულარული მექანიზმები, რომლითაც ეს მონაცემები სისტემატურად შეგროვდებოდა და ეკონომიკურ გადაწყვეტილებებში ჩაერთვებოდა.
- **ბიომრავალფეროვნებისათვის საფრთხის შემცველი სუბსიდიები:** მიუხედავად რეფორმებისა, ზოგიერთ სექტორში (მაგალითად, სოფლის მეურნეობის, ენერგეტიკის და სხვ.) არ არის სრულად რეფორმირებული ისეთი სუბსიდიები ან წამახალისებელი მექანიზმები, რომლებიც ირიბად ან პირდაპირ უარყოფით გავლენას ახდენდნენ ბიომრავალფეროვნებაზე.

3.14.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა

შესაბამისობა

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო მთავარი უწყებაა, რომელიც პასუხისმგებელია ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკის დაგეგმვასა და კოორდინაციაზე და მასთან დაკავშირებული რეგულაციებისა და სტანდარტების განვითარებაზე. **ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო** ახორციელებს ეროვნული სივრცით პოლიტიკისა და ტერიტორიული დაგეგმვის ჩარჩოს კოორდინაციას (საინვესტიციო, ინფრასტრუქტურული კომპონენტები). მათ სტრატეგიებში ბიომრავალფეროვნების კომპონენტების გათვალისწინება არის უმნიშვნელოვანესი, რადგან ამ სფეროებში მიღებული გადაწყვეტილებები პირდაპირ არის დაკავშირებული ჰაბიტატების, ეკოსისტემებისა და ლანდშაფტების მდგომარეობასთან.

გამოწვევა

- **მრავალსექტორული კოორდინაციისა და თანამშრომლობის დეფიციტი** – მიუხედავად იმისა, რომ ბიომრავალფეროვნების საკითხები ძირითადად გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს კომპეტენციაში განიხილება, ეფექტური მართვა მოითხოვს სხვა სექტორების – ენერგეტიკის, ინფრასტრუქტურის,

ტურიზმის, ფინანსებისა და სხვა სფეროების აქტიურ და შეთანხმებულ მონაწილეობას. დღესდღეობით ჯერ კიდევ წარმოდგენილია ინსტიტუციური მექანიზმების სისუსტე სექტორებს შორის კოორდინაციის უზრუნველსაყოფად, რაც დამატებით ართულებს პასუხისმგებლობების მკაფიო გამიჯვნას და სისტემური, ინტეგრირებული მმართველობის უზრუნველყოფას.

3.14.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 14-თან

NBSAP II-მა შექმნა საფუძველი ბიომრავალფეროვნების ინტეგრაციისთვის სახელმწიფო პოლიტიკასა და სექტორულ სტრატეგიებში, განსაკუთრებით გარემოზე ზემოქმედების შეფასებისა და სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების ფარგლებში. თუმცა, რაოდენობრივი ინდიკატორების, ეროვნული აღრიცხვის სისტემისა და ერთიანი პოლიტიკურ-სტრატეგიული ჩარჩოს არქონა ზღუდავდა პროგრესის სრულ შესაბამისობას GBF-ის მიზან 14-თან.

მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა სექტორში განხორციელდა ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრაცია, პროცესი არ იყო კოორდინირებული და არ არსებობდა ერთიანი ეროვნული ჩარჩო, რომელიც ყველა დონის გადაწყვეტილების მიღების პროცესს მოიცავდა. არ არსებობდა მკაფიო ინდიკატორები და ეროვნული აღრიცხვის მექანიზმები, რომლებიც ბიომრავალფეროვნების ინტეგრაციის ხარისხს სისტემურად გაზომავდა. ენერგეტიკის, ინფრასტრუქტურისა და სამთო სექტორში ბიომრავალფეროვნების ინტეგრაცია ზოგჯერ არასაკმარისი იყო. სამინისტროებს შორის პასუხისმგებლობები ხშირად გადაჯაჭვული იყო, რაც ართულებდა პოლიტიკის ინტეგრაციის პროცესს. ბიომრავალფეროვნების ინტეგრაციის მხარდასაჭერი სახელმწიფო დაფინანსება და საბიუჯეტო მექანიზმები შეზღუდული იყო, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში არსებული სუბსიდიები ბიომრავალფეროვნების ინტერესებს ეწინააღმდეგებოდა.

მომავალი სტრატეგიისთვის (NBSAP III) საჭიროა ინტეგრაციის სისტემური გაძლიერება, ეკოსისტემური ღირებულებების გათვალისწინება ფისკალურ და ფინანსურ პოლიტიკაში და ყველა სექტორში გადაწყვეტილების მიღების პროცესში გარემოსდაცვითი საკითხების პრიორიტეტულობა.

3.15 მიზანი 15-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 15 – ბიზნესის მიერ ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული რისკებისა და უარყოფით ზეგავლენის შეფასება, გაცხადება და შემცირება

გატარდეს სამართლებრივი და ადმინისტრაციული ღონისძიებები ბიზნესის წახალისებისა და მხარდაჭერის მიზნით, განსაკუთრებით იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მსხვილმა და საერთაშორისო კომპანიებმა და ფინანსურმა ინსტიტუტებმა: ა) რეგულარულად

გააკონტროლონ, შეაფასონ და გამოაქვეყნონ მათი ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული დამოკიდებულება, რისკები და ზემოქმედებები, მათ შორის იმ მოთხოვნების შესაბამისად, რომლებიც ვრცელდება ყველა დიდ და საერთაშორისო კომპანიასა და ფინანსურ ინსტიტუტზე, მათი ოპერირების, მიწოდების, ღირებულებათა ჯაჭვისა და პროფილის ფარგლებში; ბ) მომხმარებლებს მიაწოდონ ინფორმაცია, რომელიც ხელს უწყობს მდგრადი მოხმარების მოდელების დანერგვას; გ) საჭიროების შემთხვევაში, წარმოადგინონ ანგარიშები წვდომისა და სარგებლის განაწილების რეგულაციებთან და ღონისძიებებთან შესაბამისობის შესახებ. აღნიშნული ქმედებები მიზნად უნდა ისახავდეს ბიომრავალფეროვნებაზე უარყოფითი ზემოქმედების ეტაპობრივ შემცირებას, დადებითი ზემოქმედების გაზრდას, ბიზნესისა და საფინანსო ინსტიტუტებისათვის ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული რისკების შემცირებას და მდგრადი წარმოების მოდელების უზრუნველსაყოფად საჭირო ნაბიჯების ხელშეწყობას.

მიზნის შინაარსი – შინაარსი – GBF მიზანი 15 ხაზს უსვამს აუცილებლობას, რომ ბიომრავალფეროვნება და ბუნებრივი კაპიტალი სრულფასოვნად ინტეგრირდეს ეკონომიკურ, საინვესტიციო და ბიზნეს გადაწყვეტილებებში. კერძო სექტორმა უნდა უზრუნველყოს საკუთარი საქმიანობის ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედებისა და მასზე დამოკიდებულების სისტემური შეფასება, გამჭვირვალე ანგარიშგება და საწარმოო პროცესებში გარემოზე უარყოფითი ზეგავლენის შემცირების მექანიზმების დანერგვა. სახელმწიფო როლი ითვალისწინებს შესაბამისი პოლიტიკის, მარეგულირებელი ჩარჩოსა და ზედამხედველობის სისტემების უზრუნველყოფას, რომლებიც ხელს შეუწყობს ეკონომიკური და საინვესტიციო გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ბუნებრივი კაპიტალის გათვალისწინებას, გარემოსდაცვითი რისკების მართვასა და საჯარო სექტორის საქმიანობის გარემოსდაცვით პასუხისმგებლობას. აღნიშნული ინტეგრირებული მიდგომა უზრუნველყოფს მდგრად ეკონომიკურ დაგეგმვას, ეკოსისტემებზე ზეწოლის შემცირებასა და პასუხისმგებლიანი ბიზნეს-პრაქტიკების ჩამოყალიბებას, რაც ქვეყნის გრძელვადიან განვითარებასა და ბუნებრივი კაპიტალის შენარჩუნებას ემსახურება.

3.15.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

ეროვნული სტრატეგიული დოკუმენტები მოიცავს ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების, გარემოზე ზემოქმედების შეფასებისა და გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის საკითხებს, რაც საფუძველს ქმნის ეკონომიკურ და საინვესტიციო გადაწყვეტილებებში ბუნებრივი კაპიტალის ინტეგრირების უზრუნველსაყოფად.

GBF-ის მიზანი 15 ეფუძნება რიგ მნიშვნელოვან საერთაშორისო კონვენციებსა და გლობალურ ჩარჩოებს, რომლებიც ქმნიან მისი შესრულების სამართლებრივ და ინსტიტუციურ

საფუძველს: ბიომრავალფეროვნების კონვენცია (CBD) ავალდებულებს ქვეყნებს უზრუნველყონ ბიზნესისა და ფინანსური სექტორის ჩართულობა ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციაში, გავლენების შეფასებასა და გამჭვირვალე ანგარიშგებაში. გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენცია (UNFCCC) და პარიზის შეთანხმება განსაზღვრავს კერძო სექტორისა და ფინანსური ინსტიტუტების როლს მდგრადი ინვესტიციების გაძლიერებაში, გამჭვირვალე ანგარიშგებასა და გარემოზე ზეგავლენის შემცირებაში, რაც ბიომრავალფეროვნების მიმართულებით მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს წარმოადგენს. გაეროს გაუდაბნოების წინააღმდეგ ბრძოლის კონვენცია (UNCCD) მოითხოვს მიწის დეგრადაციის ნეიტრალიზაციის მიღწევას, რაც ნიშნავს, რომ ქვეყანაში მიწის ხარისხის გაუარესების დონე არ უნდა აღემატებოდეს აღდგენისა და გაუმჯობესების შედეგებს. აღნიშნული ავალდებულებს ბიზნესს და ინფრასტრუქტურულ სექტორს შეაფასონ და შეამცირონ ზეგავლენა მიწისა და ეკოსისტემებზე და საჭიროების შემთხვევაში განახორციელონ აღდგენა. როტერდამის, ბაზელის და სტოკჰოლმის კონვენციები (სახიფათო ქიმიკატების, საშიში ნარჩენების და მუდმივი ორგანული დამაბინძურებლების (POPs) შესახებ) ქმნის გარემოსდაცვით უსაფრთხოების და კორპორატიული პასუხისმგებლობის სამართლებრივ ჩარჩოს, რაც მნიშვნელოვანია მიზანი 15-ის მოთხოვნების შესასრულებლად. ექსპორტის საკრედიტო სააგენტოების გარემოსდაცვითი და სოციალურ ზემოქმედებათა საერთაშორისო სტანდარტები (ESCA) და ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის საგარანტიო ჩარჩოები (OECD) ავალდებულებს ფინანსურ ინსტიტუტებს გაითვალისწინონ გარემოსდაცვითი ზემოქმედება, ჩაატარონ გარემოსდაცვითი, სოციალური და მმართველობითი ფაქტორების შეფასება (ESG) და უზრუნველყონ გამჭვირვალე გარემოსდაცვითი შესაბამისობის შეფასება. მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა (NBG) შეიმუშავა ESG ანგარიშგებისა და გამჭვირვალე პრინციპები და მდგრადი ფინანსების გზამკვლევი, რომელიც კომერციულ ბანკებსა და სხვა ფინანსურ ინსტიტუტებს მოუწოდებს გამოიყენონ სტანდარტიზებული ანგარიშგების შაბლონები, რომლებიც დაფუძნებულია საერთაშორისო სტანდარტებზე, როგორიცაა GRI, SASB, TNFD და TCFD.² გარდა ამისა, ევროკავშირთან ჰარმონიზაციის მიზნებიდან გამომდინარე ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახური (SARAS) 2025 წლიდან ეტაპობრივად გეგმავს სავალდებულო კორპორატიული მდგრადობის ანგარიშგების დანერგვას მსხვილი საწარმოების და საზოგადოებრივი ინტერესების სუბიექტებისთვის (PIEs), ევროკავშირის კორპორატიული მდგრადობის ანგარიშგების დირექტივასთან (CSRD) შესაბამისობაში მოსაყვანად.

არსებული საკანონმდებლო ჩარჩოდან და სტრატეგიული დოკუმენტებიდან მიზანი 15-ის ამოცანების მიღწევისათვის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქვემოთ მოცემული სამართლებრივი აქტები.

² <https://nbg.gov.ge/en/financial-stability/esg-reporting-and-disclosure>

- **„გარემოზე ზემოქმედების შეფასების კოდექსი“ (2017)** – კოდექსის შესაბამისად, გარემოზე მნიშვნელოვანი ზემოქმედების მქონე პროექტები და სტრატეგიული დოკუმენტები ექვემდებარება წინასწარ შეფასებას, მათ შორის ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების ანალიზს. კოდექსი ითვალისწინებს ასევე ინფორმაციის საჯაროობასა და განხილვების ჩატარებას, გამჭვირვალობისა და ეკოსისტემურ რისკებზე გადაწყვეტილების მიღებისას საზოგადოების ჩართულობის უზრუნველსაყოფად.
- **„გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის შესახებ კანონი“ (2021)** განსაზღვრავს გარემოსდაცვითი ზიანის პრევენციისა და აღმოფხვრის ზოგად წესებს. კანონი ეფუძნება პრინციპს „დამაბინძურებელი იხდის“ და უზრუნველყოფს, რომ ეკოსისტემების, მიწის, წყლის, ბიომრავალფეროვნებისა და სხვა გარემოს კომპონენტების დაზიანების შემთხვევაში პასუხისმგებლობა და ხარჯები ეკისრებოდეს სწორედ იმ სუბიექტს, რომლის საქმიანობამაც გამოიწვია ზიანი.

გამოწვევები

- **ბიზნეს სექტორის დაბალი წვლილი** – მიუხედავად იმისა, რომ ბიზნეს სექტორს შეუძლია მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემური მომსახურებების შენარჩუნების საკითხში, ამჟამად მათი ჩართულობა ძირითადად კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის (CSR) ფარგლებში ხორციელდება, ნებაყოფლობით პრინციპზე დაყრდნობით, რაც შემოიფარგლება ერთჯერადი ინიციატივებით (დარგვის აქციები, გარემოსდაცვითი კამპანიები), არ აქვს სისტემური ხასიათი და არ მოიცავს ბუნებაზე დაფუძნებული მიდგომების ინტეგრირებას ბიზნეს პროცესებში.
- **მონაცემთა ხელმისაწვდომობის და ხარისხის ნაკლებობა** – მდგრადობის ანგარიშგება მოითხოვს ზუსტ რაოდენობრივ მონაცემებს, რომლებიც ხშირად არ არის ხელმისაწვდომი ტრადიციული ფინანსური აღრიცხვის სისტემებში. ქართულ საწარმოებში ხშირად არ არის დანერგილი სპეციალური IT სისტემები ენერგომოხმარების, წყლის გამოყენების, ნარჩენების გენერირების და ა. შ. შესახებ ინფორმაციის ცენტრალიზებული შეგროვებისთვის. მონაცემები მიმოფანტულია სხვადასხვა დეპარტამენტში და მათი კონსოლიდაცია და ვერიფიკაცია შრომატევადი და ძვირადღირებულია.
- **ცნობიერების დაბალი დონე და კვალიფიციური კადრების დეფიციტი** – ბევრი ადგილობრივი ბიზნესი ESG-ს აღიქვამს, როგორც ფუფუნებას ან დამატებით ტვირთს და არა როგორც რისკების მენეჯმენტსა და ღირებულების შექმნის ფუნდამენტურ ინსტრუმენტს. მცირე და საშუალო ბიზნესს (SMEs) განსაკუთრებით უჭირს ამ თემების გაგება და დანერგვა რესურსების სიმწირის გამო. საქართველოში არ არის საკმარისი რაოდენობის მაღალკვალიფიციური სპეციალისტი (კონსულტანტი, ანგარიშგების

მენეჯერი, აუდიტორი), რომლებსაც შეუძლიათ კომპანიებს დაეხმარონ ამ რთულ პროცესებში ნავიგაციაში. საჭიროა ფართო საგანმანათლებლო ინიციატივები.

- **განხორციელების მაღალი საწყისი ხარჯები და მოკლევადიანი ფოკუსი – ESG** ტრანსფორმაცია მოითხოვს საწყის ინვესტიციებს ტექნოლოგიაში, პერსონალის ტრენინგსა და საკონსულტაციო მომსახურებაში. ბევრი ქართული კომპანია ფოკუსირებულია მოკლევადიან ფინანსურ შედეგებზე და უფრო ხის საწყის ხარჯებს. ისინი ვერ ხედავენ დაუყოვნებლივ ფინანსურ სარგებელს, რაც აფერხებს სტრატეგიულ გადაწყვეტილებებს მდგრადობის პრაქტიკის დანერგვის შესახებ, მიუხედავად იმისა, რომ გრძელვადიან პერსპექტივაში ეს ზრდის კონკურენტუნარიანობას და საინვესტიციო მიმზიდველობას.
- **რისკების განსაზღვრის და მათი ფინანსური ზეგავლენის შეფასების სირთულე –** კომპანიებს უჭირთ არაფინანსური რისკების (მაგალითად, კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ფიზიკური რისკები, როგორცაა წყალდიდობა ან გვალვა) ფინანსურ შედეგებთან დაკავშირება და მათი რაოდენობრივი შეფასება. ამჟამად არ არის საკმარისად განვითარებული მეთოდოლოგიები და მოდელები საქართველოში, რომლებიც დაეხმარება ბიზნესს იმის დადგენაში, თუ როგორ იმოქმედებს კონკრეტული ESG ფაქტორი მათ მომავალ ფულად ნაკადებზე ან აქტივების ღირებულებაზე. ეს ართულებს რისკების ინტეგრირებას კომპანიის საერთო ბიზნეს სტრატეგიაში.

3.15.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა

შესაბამისობა

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკის დეპარტამენტი და გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი ჩართულნი არიან ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების მონიტორინგთან დაკავშირებულ პროცესებში, თუმცა არსებული მანდატი არ ითვალისწინებს ბიზნესის მიერ ბიომრავალფეროვნებაზე დამოკიდებულებებისა და რისკების სისტემურ ანალიზს. **სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო** აწარმოებს გარემოსდაცვით მონიტორინგს (ჰაერი, წყალი, ნიადაგი), რაც უზრუნველყოფს საბაზისო მაჩვენებლების არსებობას ბიზნესის შემდგომი ზეგავლენების შეფასებისთვის. **ფინანსთა სამინისტრო და ეროვნული ბანკი** – ამ ეტაპზე ეროვნული ბანკის რეგულაციებში არ არის გაერთიანებული ბიომრავალფეროვნებაზე ზეგავლენის გათვალისწინების მოთხოვნები. მიუხედავად ამისა, მდგრადი დაფინანსების ჩარჩოს (Sustainable Finance Framework) მიმართულებით მიმდინარეობს მუშაობა, რაც შეიძლება გახდეს მექანიზმი ფინანსურ ინსტიტუტებში ბიომრავალფეროვნებაზე რისკების ინტეგრაციისთვის. **ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო** ახორციელებს ბიზნესის ხელშეწყობის პოლიტიკას, თუმცა ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული

რისკებისა და ანგარიშგების საკითხები მის სტრატეგიებში ნაკლებად არის ინტეგრირებული. **საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტები** ბიზნესს სთხოვენ გარემოსდაცვითი და სოციალური სტანდარტების დაცვას, რაც ძირითადად ეხება კომპანიებს, რომლებიც საერთაშორისო დაფინანსებას იღებენ.

გამოწვევები

- **სტანდარტიზაციის და მარეგულირებელი სივრცის ნაკლებობა** – მიუხედავად იმისა, რომ სეზ-ის ინიციატივები ფინანსურ სექტორში არსებობს, ეკონომიკის სხვა სექტორებში ერთიანი, სავალდებულო სტანდარტის არარსებობა ქმნის მნიშვნელოვან გამოწვევას. კომპანიები, რომლებიც ნებაყოფლობით იწყებენ ანგარიშგებას, ხშირად იყენებენ სხვადასხვა საერთაშორისო ჩარჩოს (GRI, SASB, TNFD, TCFD, CSRD), რაც ართულებს სექტორთაშორის და კომპანიებს შორის მონაცემების შედარებას ინვესტორებისა და დაინტერესებული მხარეებისთვის. ეს ფრაგმენტაცია ხელს უშლის ბაზარზე ერთიანი, გამჭვირვალე საინფორმაციო ველის შექმნას.

3.15.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 15-თან

NBSAP II (2014–2020) შედარებით ნაკლებად ითვალისწინებდა კერძო სექტორის როლს. მიუხედავად იმისა, რომ დოკუმენტში ხაზგასმული იყო ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების აუცილებლობა და გარკვეული აქცენტები გაკეთდა აგრობიომრავალფეროვნებასა და ტყის სექტორზე, ბიზნესების პასუხისმგებლობა და მათ მიერ ბიომრავალფეროვნებაზე ზეგავლენის შეფასება სისტემურად არ იყო გაწერილი. საგანგებო მექანიზმები, როგორიცაა კორპორატიული ანგარიშგება გარემოზე ზემოქმედების შესახებ, ეკოლოგიური აუდიტები და ბიზნესისთვის სავალდებულო სტანდარტები, NBSAP II-ის ფარგლებში არ იყო წარმოდგენილი.

ამასთან, NBSAP II-ის განხორციელების პროცესში წინსვლა აღინიშნა გარემოზე ზემოქმედების შეფასების და სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების პრაქტიკაში, თუმცა, ბიზნესის მიერ, მისი ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების სისტემური შეფასება, მონაცემთა გამჭვირვალე გამოქვეყნება და რისკების მართვა პრაქტიკაში ნაკლებად განხორციელდებოდა. არ შექმნილა სტრუქტურირებული სისტემა კომპანიების ანგარიშვალდებულებებისთვის და არც სტიმულები, რომ ბიზნესები აქტიურად შეემცირებინათ ბიომრავალფეროვნებაზე უარყოფითი ზეგავლენა.

NBSAP III-ის ფარგლებში მნიშვნელოვანია ბიზნესისა და ფინანსური ინსტიტუტების ვალდებულებების განსაზღვრა ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების ანგარიშგების მიმართულებით; ეროვნული საკანონმდებლო ჩარჩოს გაძლიერება, რომელიც ბიზნესის ბიომრავალფეროვნებაზე დამოკიდებულებებს და რისკებს სისტემურად მოიცავს; ფინანსური სტიმულების შემუშავება კერძო სექტორისათვის მდგრადი პრაქტიკების დასაწერად;

მონაცემთა ეროვნული სისტემის შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს გამჭვირვალე ანგარიშგებას.

3.16 მიზანი 16-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 16 – მდგრადი მოხმარების არჩევანის ხელშეწყობა ნარჩენებისა და ჭარბი მოხმარების შესამცირებლად

საჭიროა შეიქმნას პირობები, რომლებიც წახალისებს ადამიანებს არჩევანი გააკეთონ მდგრადი მოხმარების პრაქტიკების გამოყენებაზე, მხარდამჭერი პოლიტიკის, საკანონმდებლო ან მარეგულირებელი ჩარჩოების შექმნით განათლების დონის ამაღლებით, სანდო ინფორმაციასა და მდგრადი ალტერნატივებზე წვდომის უზრუნველყოფით. 2030 წლისთვის თანაბარი განაწილების პრინციპებზე დაყრდნობით უნდა შემცირდეს გლობალური მოხმარების „ეკოლოგიური კვალი“, რაც ითვალისწინებს გლობალური საკვების ნარჩენების ოდენობის ნახევრამდე შემცირებას, ჭარბი მოხმარების შეზღუდვას და ნარჩენების წარმოქმნის არსებით შემცირებას, რათა ადამიანებს შეეძლოთ იცხოვრონ ღირსეულად და ბუნებასთან ჰარმონიაში.

მიზნის შინაარსი – პოლიტიკის და საკანონმდებლო ჩარჩოების განვითარება, რომლებიც ხელს შეუწყობს მდგრადი მოხმარებისა და წარმოების პრაქტიკების დანერგვას – საკვების ნარჩენების შემცირებას, რესურსების ეფექტურ გამოყენებას და გარემოზე ზიანის მინიმუმამდე შემცირებას 2030 წლისთვის. მისი განხორციელება მოითხოვს სამართლებრივი, საკანონმდებლო და საგანმანათლებლო მიმართულებების გაძლიერებას, სანდო და ხელმისაწვდომი ინფორმაციის მიწოდებას მომხმარებლებისთვის და გარემოსთვის ნაკლებად დამაზიანებელი ალტერნატივების შექმნას. არამდგრადი მოხმარება წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების კარგვის ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორს. ბუნებრივი რესურსებით ჭარბი სარგებლობა და ნარჩენების მზარდი წარმოქმნა აჭარბებს ეკოსისტემების აღდგენა-განახლების პროცესს. მდგრადი მოხმარების ხელშეწყობა აუცილებელია ბიომრავალფეროვნების, საკვები ნარჩენების და „ეკოლოგიური კვალის“ შესამცირებლად, საზოგადოებრივი კეთილდღეობის გასაუმჯობესებლად და ბუნებასთან ჰარმონიული თანაცხოვრების უზრუნველსაყოფად.

3.16.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

საქართველოს საკანონმდებლო ჩარჩო და სტრატეგიის დოკუმენტები მოიცავს ნარჩენების პრევენციის, მდგრადი მოხმარებისა და რესურსების ეფექტური გამოყენების საკითხებს. ეროვნული დოკუმენტები ხაზს უსვამს ნარჩენების წარმოების შემცირებას, რესურსებით ჭარბი სარგებლობის შეზღუდვას, საკვები ნარჩენების პრევენციას, ცნობიერების ამაღლებას და

ცირკულარული ეკონომიკის პრინციპების დანერგვას. მდგრადი მოხმარება და ნარჩენების პრევენცია მჭიდროდ უკავშირდება სურსათის უსაფრთხოებას, სოფლის მეურნეობის მდგრადობას, ურბანული გარემოს მართვას, კლიმატის ცვლილების გავლენების შემცირებას და მოსახლეობის კეთილდღეობას. ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონვენცია (CBD) და მისი სამოქმედო ჩარჩოები ხაზს უსვამს რესურსების გადამეტებული მოხმარებისა და ნარჩენების ზრდის გავლენებს ბიომრავალფეროვნებაზე და მოითხოვს მდგრადი მოხმარების არჩევანის ხელშეწყობას. მდგრადი მოხმარებისა და წარმოების სტრატეგიების (One Planet Network) გლობალური ინიციატივა უზრუნველყოფს საერთაშორისო მხარდაჭერას მდგრადი მოხმარებისა და წარმოების განსახორციელებლად, მათ შორის საკვები ნარჩენების შემცირების, მწვანე წარმოების, პასუხისმგებელი მომხმარებლობისა და ცირკულარული ეკონომიკის საკითხებზე. გაეროს გარემოსდაცვითი ასამბლეის მიერ მიღებული 5/14 რეზოლუცია პლასტმასის დაბინძურების შესახებ ხაზს უსვამს საერთაშორისო სამართლებრივი ინსტრუმენტის შემუშავების აუცილებლობას პლასტმასის ნარჩენების შემცირებისა და მათი გავლენის მინიმიზაციისათვის, რაც წარმოადგენს მნიშვნელოვან საკითხს ნარჩენების პრევენციისა და მდგრადი მოხმარების ეროვნულ და გლობალურ მოქმედებებში ინტეგრირებისათვის.

- **საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996)** – აღგენს გარემოს დაცვის ზოგად პრინციპებს, მათ შორის დაბინძურების პრევენციის, გარემოზე ზემოქმედების შემცირების, ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენებისა და „დამბინძურებელი იხდის“ პრინციპს. კანონი ავალდებულებს ეკონომიკური საქმიანობის სუბიექტებს თავიდან აიცილონ გარემოს დაბინძურება, მინიმუმამდე დაიყვანონ მავნე ზემოქმედება და დაიცვან გარემოსდაცვითი ნორმები.
- **საქართველოს „ნარჩენების მართვის კოდექსი“ (2014)** – ძირითადი მიზანია ნარჩენების წარმოქმნის პრევენციის, შემცირების, ხელახალი გამოყენების, გადამუშავებისა და უსაფრთხო განთავსების სამართლებრივი ჩარჩოს შექმნა. დოკუმენტი არეგულირებს ნარჩენების მართვის ციკლის ყველა ეტაპს, აწესებს ნარჩენების იერარქიას (პრევენცია, ხელახალი გამოყენება, გადამუშავება, ენერგიის აღდგენა, განთავსება) და განსაზღვრავს როგორც სახელმწიფო ორგანოების, ისე ადგილობრივი თვითმმართველობების და კერძო სექტორის ვალდებულებებს. აღნიშნული კოდექსი ქმნის საფუძველს ნარჩენების რაოდენობის შემცირებისა და რესურსების უფრო ეფექტური და მდგრადი გამოყენებისთვის, რაც პირდაპირ უკავშირდება ჭარბი მოხმარებისა და ნარჩენების შემცირების ამოცანებს.
- **საქართველოს კანონი „სურსათის დანაკარგებისა და მისი ნარჩენების შემცირების და სურსათის შეწირულების შესახებ“ (2023)** მოიცავს სურსათის დანაკარგებისა და ნარჩენების პრევენციის, შემცირების, მართვის, შეწირულებისა და გადანაწილების სამართლებრივ ჩარჩოს და აღგენს სურსათის ნარჩენების იერარქიას – პრევენცია, შეწირულება/გადანაწილება, ცხოველის საკვებად გამოყენება, გადამუშავება, რეციკლირება, ენერგიის აღდგენა და საბოლოო განთავსება. კანონი განსაზღვრავს

სახელმწიფო უწყებების, სურსათის ეროვნული სააგენტოს, მუნიციპალიტეტების და ბიზნესოპერატორების ვალდებულებებს სურსათის დანაკარგების შემცირებისა და ჭარბი სურსათის უსაფრთხო გადანაწილების უზრუნველსაყოფად. აწესებს შეღავათიან საგადასახადო რეჟიმს და ითვალისწინებს სურსათით საქველმოქმედო საქმიანობის ავტორიზაციას. აღნიშნული ნორმები ქმნის ეროვნულ მექანიზმს სურსათის კარგვის შემცირებისა და ჭარბი მოხმარების პრევენციისთვის.

- **საქართველოს „სურსათის ნარჩენების მართვის კონცეფცია“ (2024)** ახორციელებს სურსათის დანაკარგებისა და ნარჩენების (FLW) იერარქიის დანერგვას, მონაცემთა შეგროვებისა და მონიტორინგის ინსტრუმენტების განვითარებას (FAO/UNEP-ის მეთოდოლოგიებით). ასევე შეეხება კერძო-საჯარო პარტნიორობებს, სურსათის ბანკების სისტემის შექმნას, სურსათის დონაციის სტანდარტებსა და ავტორიზაციის წესებს, რაც პირდაპირ უწყობს ხელს ჭარბი მოხმარების შეზღუდვას, ნარჩენების პრევენციას, რესურსების ეფექტურ გამოყენებას და მდგრადი მოხმარების არჩევანის ხელშეწყობას. კონცეფცია ასევე მოიცავს ცირკულარული ეკონომიკის მიმართულებებს (სურსათის გადამუშავება, კომპოსტირება, ინდუსტრიული აღდგენა), ცნობიერების ამაღლების ეროვნული კამპანიების საკითხებს. კონცეფცია ქმნის ოთხწლიან სტრატეგიულ ჩარჩოს პრევენციის, აღდგენის, გადანაწილების, ცნობიერების ამაღლებისა და მონაცემთა ბაზების განვითარებისთვის.
- **საქართველოს „სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია“ 2021–2027** – ხაზს უსვამს სასოფლო-სამეურნეო რესურსების მდგრადი სარგებლობის, პროდუქტიულობის გაზრდისა და ნარჩენების შემცირების საკითხებს. სტრატეგია მოითხოვს მიწისა და წყლის რესურსების ინტეგრირებულ მართვას, სურსათის კარგვისა და წარმოების ეტაპზე დანაკარგების შემცირებას თანამედროვე ტექნოლოგიების, ინფრასტრუქტურისა და ცოდნის გაუმჯობესებით. დოკუმენტი ასევე ფოკუსირდება რესურსების ეფექტურ გამოყენებაზე, მწარმოებელთა ცოდნის ამაღლებაზე, აგროსასოფლო საქმიანობის მხარდაჭერასა და სურსათის უსაფრთხოების გაძლიერებაზე.

ასევე აღსანიშნავია შემდეგი დოკუმენტები:

საქართველოს ეკონომიკის ცირკულარობის დონის შეფასება 2022 – საქართველოს ეკონომიკის ცირკულარობის დონის შეფასების დოკუმენტი შეიცავს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ აღრიცხული 90 ეკონომიკური დარგის ცირკულარობის პოტენციალის პირველად შეფასებას და ამის საფუძველზე შერჩეული, ცირკულარობის ყველაზე მაღალი პოტენციალის მქონე 14 დარგის სიღრმისეულ ანალიზს, მასალათა ნაკადების, დანაკარგების, წარმოქმნილი ნარჩენების, გადამუშავებული ნარჩენების წილისა და ნარჩენების გადამუშავების შესაძლებლობის კუთხით. შეფასების შედეგების საფუძველზე შემუშავებულია ფინანსური და არაფინანსური რეკომენდაციები ცირკულარული ეკონომიკის ეროვნული სტრატეგიისათვის, მათ შორის ცირკულარული ეკონომიკის ეროვნული

პოლიტიკისთვის რეკომენდირებული რაოდენობრივი სამიზნე მაჩვენებლები და ცირკულარობის მიზნები, დადგენილია 14 პერსპექტიული დარგის ცირკულარობის პოტენციალი და განსაზღვრულია დარგობრივი პოლიტიკის ვარიანტები.

ცირკულარობის გზამკვლევი საქართველოსთვის 2024 – დოკუმენტი შემუშავებულია ქვეყნის ეკონომიკის ცირკულარობის დონის შეფასების შედეგების ეროვნულ სტრატეგიაში ტრანსლაციის ხელშეწყობის მიზნით. გზამკვლევაში განსაზღვრულია ცირკულარულ ეკონომიკაზე გადასვლის გრძელვადიანი ხედვა, ასევე მოკლე, საშუალო და გრძელვადიანი ქმედებების მონახაზი, რომლებიც ცირკულარობის არსებული პოტენციალის რეალიზაციისთვისაა საჭირო. ამას გარდა, გზამკვლევაში განსაზღვრულია ცირკულარული ეკონომიკის სფეროში ეროვნული სტრატეგიული მიზნები, ასევე ქვაკუთხედები და კონკრეტული ქმედებები, რომლებიც ამ მიზნების მიღწევას უზრუნველყოფს.

2018 წელს საქართველოს მთავრობამ საქართველოს ეკონომიკის ცირკულარობის დონის შეფასება მოახდინა, რისი მეშვეობითაც ცირკულარობის მნიშვნელოვანი პოტენციალის მქონე 14 დარგი გამოვლინდა. შეფასების შედეგებით, საქართველოს ცირკულარობის მაჩვენებელი 1.3% იყო, რაც ცირკულარობის მხრივ დიდ ხარვეზზე მიუთითებს. ამ კვლევით სურსათის წარმოებასა და ნარჩენების შეგროვება-გადამუშავების სექტორებს ძალიან მაღალი ცირკულირების პოტენციალი აქვს. ასევე მნიშვნელოვანია, მომხმარებლებს ჰქონდეთ მდგრადი არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა. ამ მხრივ აღსანიშნავია საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის 2018 წლის 26 თებერვლის N2-106 ბრძანებით დამტკიცებული „ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭების წესი“. „ხარისხის ნიშანი“ ეს არის აღნიშვნა, რომელიც უკავშირდება ერთი ან მეტი კატეგორიის სურსათის სპეციფიკურ მახასიათებლებს ან სპეციფიკურ არეალში გამოყენებულ წარმოება/დაამუშავების კონკრეტულ მეთოდ(ებ)ს, ასეთი აღნიშვნის გამოყენება სურსათს, მსგავსი კატეგორიის სხვა სურსათთან შედარებით, განსაკუთრებულ უპირატესობას ანიჭებს. ამ წესის მიხედვით განისაზღვრა სურსათთან დაკავშირებული ხარისხის ნიშნები, რომელთა ნაწილსაც პირდაპირი კავშირი აქვს მდგრად სოფლის მეურნეობასთან და შესაბამისად ბიომრავალფეროვნების დაცვასთანაც, მათ შორისაა „დაცული გეოგრაფიული აღნიშვნა“, „დაცული ადგილწარმოშობის დასახელება“, „ბიოპროდუქტი“, „ბიოწარმოებაზე გარდამავალი“, და სხვა.

გამოწვევები

- **მდგრადი მოხმარების ქცევის სისუსტე და ცნობიერების დაბალი დონე** – საქართველოში ეკონომიკური ზრდა და მოხმარების კულტურა ხშირად მიჰყვება ტრადიციულ „წარმოება-მოხმარება-გადაყრა“ მოდელს. გამოწვევა მდგომარეობს იმაში, რომ არ არსებობს ფართო საზოგადოებრივი ცნობიერება პროდუქციის სასიცოცხლო ციკლისა და მოხმარების ეკოლოგიური ნაკვალევის შესახებ. ამიტომ, სტრატეგიული გამოწვევაა ისეთი საგანმანათლებლო პროგრამების და მარეგულირებელი მექანიზმების (მაგალითად, ნარჩენების სეპარირების წახალისება,

პლასტიკის მოხმარების რეგულირება) შემუშავება, რომლებიც ხელს შეუწყობს სამომხმარებლო ქცევის ფუნდამენტურ ცვლილებას და მდგრად პროდუქტებზე მოთხოვნის გაზრდას.

- **მონიტორინგისა და სტატისტიკური მონაცემების ხარვეზი** – არ ხდება სურსათის კარგვისა და ნარჩენების წარმოქმნის სისტემური აღრიცხვა და მონიტორინგი, რის გამოც ვერ ხერხდება რეალური პროგრესის შეფასება. არ არსებობს ერთიანი სტატისტიკური სისტემა, რომელიც აღრიცხავს სასურსათო ნარჩენებს, მოხმარების „ეკოლოგიურ კვალს“ და ნარჩენების შემცირების პროგრესს.
- **საკვების ჭარბი ნარჩენების წარმოქმნის პრევენციის ღონისძიებების სისუსტე**– სოფლის მეურნეობის პოლიტიკა არ განსაზღვრავს სასურსათო დანაკარგების შემცირების რაოდენობრივ მიზნებს.
- **ეკონომიკურ ოპერატორებს და საოჯახო მეურნეობებს შორის დაბალი ცნობიერება და ქცევითი ბარიერების არსებობა** – ფერმთა შორის დაბალია ცნობიერება მოსავლის აღების დანაკარგების, სურსათის ნარჩენების გადამუშავების და ზოგადად სურსათის წარმოება-მოხმარების „ეკოლოგიური კვალის“ შესახებ. ხშირია მოსავლის ნარჩენების უტილიზაციისათვის კანონსაწინააღმდეგო და ბიომრავალფეროვნების დამაზიანებელი მეთოდების გამოყენებისა (მაგ., მინდვრის კულტურების სავარგულების გადაწვა მოსავლის აღების შემდეგ). იგივე შეიძლება ითქვას სხვა სექტორში მოქმედ ეკონომიკური ოპერატორების შესახებ. დაბალია ცნობიერება სხვადასხვა ხარისხის ნიშნების შესახებაც.
- **არაეფექტური მიწოდების ჯაჭვებისა და ინფრასტრუქტურის პრობლემა** – საქართველოში სურსათის დანაკარგის მნიშვნელოვან მიზეზს წარმოადგენს, მიწოდების ჯაჭვების არაეფექტურობა და არასათანადო ინფრასტრუქტურა: „ცივი ჯაჭვის“ (cold chain) არარსებობა ან სისუსტე, განსაკუთრებით მალფუჭებადი პროდუქტების ტრანსპორტირებისა და შენახვისას, იწვევს პროდუქციის ხარისხის გაუარესებას და ვარგისიანობის ვადის შემცირებას; ამას ემატება ლოგისტიკური კოორდინაციის ნაკლებობა ფერმერებს, დისტრიბუტორებსა და საცალო მოვაჭრეებს შორის, რაც იწვევს შეფერხებებს და მარაგების არასწორ მართვას; ასევე, თანამედროვე ტექნოლოგიების (როგორცაა ტემპერატურის მონიტორინგის სენსორები ან მოთხოვნის პროგნოზირების სისტემები) დანერგვის დაბალი დონე ხელს უშლის პრობლემებზე დროულ რეაგირებას და ეფექტურ დაგეგმვას, რაც საბოლოოდ ზრდის დანაკარგებს.
- **დაფინანსების და რესურსების დეფიციტი** – მდგრადი მოხმარების პრაქტიკაზე გადასვლა და ეფექტური მართვის უზრუნველყოფა მოითხოვს მნიშვნელოვან ფინანსურ რესურსებს. საქართველოს ბიუჯეტიდან გარემოს დაცვისა და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებაზე გამოყოფილი თანხები ხშირად არასაკმარისია

არსებული გამოწვევების მასშტაბის გათვალისწინებით. გამოწვევაა მდგრადი დაფინანსების შიდა მექანიზმების (მაგალითად, ეკო-გადასახადები, მწვანე ობლიგაციები) სრულად ათვისება და საერთაშორისო კლიმატური და ბიომრავალფეროვნების ფონდებიდან დაფინანსების მოზიდვის უნარის გაძლიერება, რათა დაფაროს იმპლემენტაციის ხარვეზები და უზრუნველყოს გრძელვადიანი მდგრადობა.

3.16.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ცენტრალური როლი ეკისრება როგორც ნარჩენების მართვის, ასევე სურსათის წარმოებისა და მიწათსარგებლობის მდგრადობის მიმართულებით. სამინისტროს სტრუქტურაში მოქმედი დეპარტამენტები პასუხისმგებელი არიან ნარჩენების მართვის პოლიტიკის შემუშავებაზე, აგრეთვე აგროეკოლოგიური და მდგრადი მიწათსარგებლობის ხელშეწყობაზე, რაც უშუალოდ უკავშირდება საკვების ნარჩენების შემცირებასა და რესურსების ეფექტურ გამოყენებას. **სსიპ „გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი“** ახორციელებს ცნობიერების ამაღლებას მოსახლეობასა და ბიზნეს სექტორში, რაც მიზნად ისახავს მდგრადი მოხმარების კულტურის ჩამოყალიბებას, მომხმარებლების ქცევის ცვლილებას და „ეკოლოგიური კვალის“ შემცირებას. **ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო** პასუხისმგებელია მწვანე ეკონომიკის, მწარმოებლური პოლიტიკის, მდგრადი მოხმარებისა და წარმოების ხელშეწყობაზე. მისი როლია ბიზნესის წახალისება, რათა კომპანიებმა დანერგონ რესურსეფექტიანი და დაბალი ზეგავლენის მქონე წარმოების პრაქტიკები. **ფინანსთა სამინისტრო** მნიშვნელოვანი ინსტიტუტია ეკონომიკური სტიმულირების, საგადასახადო შეღავათებისა და ფინანსური მექანიზმების შემუშავების თვალსაზრისით, რომელიც ხელს უწყობს მდგრადი მოხმარების ინსტრუმენტების ეფექტურ დანერგვას. **რეგიონული განვითარების სამინისტრო** უზრუნველყოფს ურბანული და რეგიონული განვითარების პოლიტიკის განხორციელებას. მისი ჩართულობა მნიშვნელოვანია ნარჩენების შემცირების, გადამუშავებისა და მწვანე ინფრასტრუქტურის განვითარებისთვის. **საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი)** პასუხისმგებელია მოხმარებისა და ნარჩენების რაოდენობრივი მონაცემების შეგროვებაზე, თუმცა ამ ეტაპზე „ეკოლოგიური კვალი“ და საკვების ნარჩენების მაჩვენებლები სრულად არ არის აისახება ეროვნულ სტატისტიკაში.

გამოწვევები

- **ინსტიტუციური კოორდინაციის სისუსტე და სექტორებს შორის პასუხისმგებლობების გადანაწილების ნაკლებობა**— სხვადასხვა სექტორის (სოფლის მეურნეობა, გარემოს დაცვა, ეკონომიკა, ურბანული განვითარება, კერძო სექტორის ხელშეწყობა) ქმედებები ნაკლებად არის ერთმანეთთან დაკავშირებული. სხვადასხვა სტრუქტურები ზოგჯერ ნაკლები კოორდინაციით ახორციელებენ მსგავს პოლიტიკას, რაც ხშირად იწვევს რესურსების არაეფექტურ გამოყენებას.

- საკვების ნარჩენების მოცულობას, ნარჩენების გადამუშავების მაჩვენებლებისა და „ეკოლოგიური კვალის საკითხების“ მონაცემთა სისტემების სისუსტე – არ არსებობს განახლებული მონაცემები სურსათის/საკვების ნარჩენების მოცულობის, ნარჩენების გადამუშავების მაჩვენებლებისა და „ეკოლოგიური კვალის“ შესახებ, რაც ართულებს პროგრესის შეფასებას.
- საქართველოს „სურსათის ნარჩენების მართვის კონცეფცია“ (2024)-ის დოკუმენტის სუსტი ინტეგრაცია სექტორულ და ინსტიტუციურ გამოწვევებში.
- ნარჩენების მართვის მიმართულებით ინფორმაციისა და ცნობიერების ამაღლების ინსტიტუციური ჩარჩო გაძლიერებას საჭიროებს.
- ნარჩენების მართვის ერთიანი ჩარჩოს გაძლიერება.

3.16.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 16-თან

საქართველოს მეორე ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმაში (2014–2020) პირდაპირი ფორმით მდგრადი მოხმარებისა და ნარჩენების შემცირების მიზნები არ იყო ჩამოყალიბებული, თუმცა რამდენიმე დარგობრივი მიმართულება ნაწილობრივ უკავშირდებოდა GBF მიზან 16-ის პრინციპებს, კერძოდ, სოფლის მეურნეობა და აგრარული ბიომრავალფეროვნების მიმართულებით აღნიშნული იყო ნიადაგის ნაყოფიერების შენარჩუნების, ეროზიის პრევენციის და აგროეკოლოგიური პრაქტიკების ხელშეწყობის საკითხები, რაც ითვალისწინებდა რესურსების უფრო ეფექტურ გამოყენებას და „ეკოლოგიური კვალის“ შემცირებას. ზოგადად ხაზგასმული იყო ნარჩენების მდგრადი მართვისა და გადამუშავების სისტემების განვითარების საკითხები, თუმცა საკვების ნარჩენებისა და მოხმარების ზედმეტი მასშტაბების პრობლემა ცალკე არ იყო განხილული. სტრატეგიაში ასევე ხაზგასმული იყო გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლების აუცილებლობა, განსაკუთრებით მოხმარებასთან და ნარჩენებთან მიმართებით, თუმცა არ არსებობდა რაოდენობრივი მიზნები ან სავალდებულო ინსტრუმენტები.

ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა, რომ NBSAP II-ის განხორციელების პროცესში რამდენიმე მიმართულებით მნიშვნელოვანი პროგრესი დაფიქსირდა, კერძოდ – სოფლის მეურნეობის მიმართულებით განხორციელდა გარკვეული პროგრამები ნიადაგის დეგრადაციის პრევენციისა და აგროეკოლოგიური მიდგომების ხელშეწყობის მიმართულებით, თუმცა ისინი უფრო მიზნად ისახავდა ეკოსისტემების ფუნქციონირების შენარჩუნებას და არა კონკრეტულად საკვების ნარჩენების შემცირებას. სტრატეგიული მიზნების შესაბამისად, მიღებულ იქნა კანონი სურსათის დანაკარგებისა და მისი ნარჩენების შემცირების და სურსათის შეწირულობის შესახებ, რაც ითვალისწინებს სურსათის გადანაწილებისა და დონაციის მექანიზმებს; ასევე დამტკიცდა სურსათის ნარჩენების მართვის კონცეფცია, რომელიც განსაზღვრავს ინსტიტუციურ ჩარჩოს და სამოქმედო პრიორიტეტებს. საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით გარემოსდაცვითი ინფორმაციის

და განათლების ცენტრმა წამოიწყო კამპანიები ნარჩენების შემცირებისა და გადამუშავების შესახებ, თუმცა არ არსებობს სისტემური განათლების მოდული, რომელიც პირდაპირ უკავშირდებოდა მდგრადი მოხმარების კულტურის ჩამოყალიბებას.

ამრიგად, NBSAP II-ში არ იყო განსაზღვრული კონკრეტული რაოდენობრივი სამიზნეები საკვების ნარჩენების შემცირებისა და მდგრადი მოხმარებისათვის, რაც პროგრესის შეფასებას ართულებდა; მდგრადი მოხმარება განიხილებოდა მხოლოდ ზოგადი გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ფარგლებში და ნაკლებად იყო დაკავშირებული მომხმარებლის ქცევის ცვლილებასთან; არ ითვალისწინებდა საკვების ნარჩენების, გადამუშავების ან „ეკოლოგიური კვალის“ მაჩვენებლების ერთიან ეროვნულ მონიტორინგის ჩარჩოს.

შესაბამისად, NBSAP III-ს უნდა ჰქონდეს მკაფიოდ განსაზღვრული რაოდენობრივი სამიზნეები საკვები ნარჩენების შემცირებაზე, რესურსების ეფექტურ გამოყენებასა და მომხმარებლის ქცევის ცვლილებაზე; ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს ინფორმაცია ნარჩენების, მათი ეკოლოგიური კვალისა და გადამუშავების მაჩვენებლების შესახებ; აუცილებელია სურსათის გადანაწილებისა და პრევენციის მოქმედი ჩარჩოების გაძლიერება (მათ შორის მოსავლის აღება-დაბინავების ეტაპზე სურსათის გაფუჭების თავიდან ასაცილებლად ფერმერთა ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება სამაცივრე-ჩასაბარებელ პუნქტებზე, ზოგადად ამ მხრივ მიწოდებათა ჯაჭვში არსებული პრობლემების გამოვლენა და მათი გადაჭრის სტრატეგიების შემუშავება), ცირკულარული ეკონომიკის მექანიზმების განვითარება და განათლებისა და ცნობიერების ამაღლების სისტემური პროგრამების დანერგვა.

3.17 მიზანი 17-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 17 – ბიოუსაფრთხოების გაძლიერება და ბიოტექნოლოგიის გამოყენებით მიღებული სარგებლის განაწილება

თითოეულ ქვეყანაში უნდა შეიქმნას, განმტკიცდეს და ეფექტურად განხორციელდეს ბიოუსაფრთხოების ღონისძიებები, როგორც ეს განსაზღვრულია ბიომრავალფეროვნების კონვენციის 8(გ) მუხლში, ასევე უზრუნველყოფილ იქნას ბიოტექნოლოგიის უსაფრთხო მართვისა და მისგან მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანასწორი განაწილების მექანიზმების დანერგვა, კონვენციის 19-ე მუხლის მოთხოვნების შესაბამისად.

მიზნის შინაარსი – მიზანი ითვალისწინებს ბიოუსაფრთხოების რეგულაციების შემუშავებას და აღსრულებას, რათა უზრუნველყოფილი იყოს გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმებისა (LMOs) და ბიოტექნოლოგიური პროდუქტების უსაფრთხო მართვა, მათ შორის რისკების შეფასება, მონიტორინგი და კონტროლი. ბიოტექნოლოგიური პროგრესის პარალელურად იზრდება როგორც შესაძლებლობები, ასევე რისკები, რომლებიც დაკავშირებულია გენეტიკური რესურსების გამოყენებასთან, ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმების შექმნასა და გავრცელებასთან. თანამედროვე ბიოტექნოლოგიას მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს სამეცნიერო კვლევებში, მედიცინაში, სოფლის მეურნეობასა

და მრეწველობაში, თუმცა მისი ფართო მასშტაბიანი გამოყენება საჭიროებს მკაფიო რეგულირებას, რისკების შეფასებასა და სარგებლის სამართლიან განაწილებას. ბიოსაფრთხოების მთავარი დანიშნულებაა უზრუნველყოს, რომ ბიოტექნოლოგიით მიღებული პროდუქტები და ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმები იქნას დამუშავებული, გამოყენებული და გავრცელებული სათანადო უსაფრთხოების სტანდარტებით. არასაკმარისი რეგულაციების ან სუსტი ინსტიტუციური ჩარჩოების პირობებში არსებობს ეკოსისტემების, აგრობიომრავალფეროვნებისა და ადამიანის ჯანმრთელობის დაზიანების მაღალი რისკი. ამასთან, მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ შესაძლო ზიანის პრევენცია, არამედ ბიოტექნოლოგიით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილება. შესაბამისად, მიზანი 17 ორიენტირებულია ერთის მხრივ ბიოსაფრთხოების ეფექტიანი ზომების დანერგვასა და გაძლიერებაზე, ხოლო მეორეს მხრივ, ბიოტექნოლოგიით მიღებული სარგებლის სამართლიან განაწილებაზე, რაც ქმნის მდგრადობის, სამართლიანობისა და გლობალური თანამშრომლობის წინაპირობას.

3.17.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

შესაბამისობა

საქართველოს საკანონმდებლო და სტრატეგიული დოკუმენტები ითვალისწინებს ბიოუსაფრთხოების საკითხებს, ემყარება ბიომრავალფეროვნების კონვენციის (CBD) მოთხოვნებს და ითვალისწინებდა ცოცხალი გენმოდიფიცირებული ორგანიზმების (LMOs) უსაფრთხო გამოყენებისა და გავრცელების პრევენციულ ზომებს. აღსანიშნავია ბიომრავალფეროვნების კონვენციის ბიოსაფრთხოების ოქმი (Cartagena Protocol on Biosafety), რომელიც აწესებს LMOs-თან დაკავშირებული რისკების შეფასებისა და მართვის წესებს და რომლის მხარეც არის საქართველო.

საქართველოს „ცოცხალი გენმოდიფიცირებული ორგანიზმების შესახებ“ კანონი (2014) – განსაზღვრავს გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმების (გმო) შემოტანის, წარმოებისა და გამოყენების წესებს, რაც აკმაყოფილებს ბიოუსაფრთხოების კარტახენას ოქმის მოთხოვნებს. იგი ქმნის სამართლებრივ საფუძველს ბიოტექნოლოგიების რისკების რეგულირებისთვის და გარემოსა და ჯანმრთელობის დაცვის უზრუნველსაყოფად. ამრიგად, კანონით განსაზღვრულია გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმების (გმო) შემოტანის, გამოყენების და ტრანსსასაზღვრო გადაადგილების რეგულაციები. ამ კანონით საქართველოს ტერიტორიაზე აკრძალულია გენმოდიფიცირებული ორგანიზმის გარემოში ინტროდუქცია და ბაზარზე განთავსება, ხოლო ჩაკეტილ სისტემაში გამოყენება ლიცენზიას ექვემდებარება.

საქართველოს კანონი „სურსათად/ცხოველის საკვებად განკუთვნილი გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმებისა და მათგან წარმოებული გენმოდიფიცირებული პროდუქტის ეტიკეტირების შესახებ“ (2024) ადგენს სურსათად/ცხოველის საკვებად

განკუთვნილი გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმებისა და მათგან წარმოებული გენმოდიფიცირებული პროდუქტის ბაზარზე განთავსებისას და იმპორტისას მათ ეტიკეტირებასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ ურთიერთობებს.

ამ კანონების იმპლემენტაციას უზრუნველყოფს შესაბამისი კანონქვემდებარე ბაზა და საბაჟო კონტროლის სისტემა. ამასთან, საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრის 2014 წლის #165 ბრძანებით განსაზღვრულია საქართველოში არსებული ცოცხალი გენმოდიფიცირებული ორგანიზმების ერთიანი რეესტრის არსებობა, რომელიც ელექტრონული ფორმით განთავსებული უნდა იყოს საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ვებგვერდზე. ამჟამად ასეთი რეესტრი ვებგვერდზე ხელმისაწვდომი არ არის.

გამოწვევები

- **სახელმწიფო პოლიტიკის იმპლემენტაციის შემდგომი დახვეწა** – ბიოტექნოლოგიის მეშვეობით მიღებული სარგებლის განაწილების საკითხები საქართველოში სრულყოფილად დარეგულირებული არ არის. სასურველია დაიხვეწოს ბიოუსაფრთხოების და ცმო/გმო ორგანიზმების მიმოქცევისასთან დაკავშირებული საჯარო ინფორმაციის პროაქტიული გამოქვეყნების სისტემა.

3.17.2 3.17.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები

შესაბამისობა

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ახორციელებს ბიოუსაფრთხოების პოლიტიკის ზოგად კოორდინაციას. სამინისტროს ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკის დეპარტამენტი, რომელიც პასუხისმგებელია ცოცხალი გენმოდიფიცირებული ორგანიზმების საერთო ორგანიზაციულ უზრუნველყოფაზე და საერთაშორისო ვალდებულებებთან შესაბამისობაზე; **სსიპ „სურსათის ეროვნული სააგენტო“** – პასუხისმგებელია საკვების უსაფრთხოებასა და სოფლის მეურნეობის პროდუქციაში ბიოტექნოლოგიური პროდუქტების რეგულირებაზე, მათ შორის გენმოდიფიცირებული სასურსათო ნიმუშების შემოწმებაზე და ეტიკეტირების კონტროლზე; **საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო** – ახორციელებს ბიოტექნოლოგიური პროდუქტების, მედიკამენტებისა და სამედიცინო ბიოპრაქტიკების უსაფრთხოების ზედამხედველობას; **საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს შემოსავლების სამსახურის საბაჟო დეპარტამენტი** – აკონტროლებს ქვეყანაში ცმო და გმო იმპორტს, ექსპორტსა და რეექსპორტს. **აკადემიური სექტორი** – ჩართულია ბიოტექნოლოგიების განვითარების პროცესებში, უნივერსიტეტებისა და კვლევითი ინსტიტუტების პოლიტიკა მიმართულია ბიოტექნოლოგიური კვლევების ხელშეწყობაზე.

გამოწვევები

- **ინსტიტუციური კოორდინაციის სირთულეები** – გარემოს დაცვის, სოფლის მეურნეობის, ჯანდაცვის უწყებებსა და სამეცნიერო-კვლევით სექტორს შორის ბიოსაფრთხოების საკითხებზე კოორდინაცია სუსტია, რაც აფერხებს ერთიან მიდგომას.
- **ინსტიტუციური რესურსების შეზღუდულობა** – ლაბორატორიული შესაძლებლობების, საკადრო რესურსის და ტექნიკური ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა, რაც ზღუდავს ბიოუსაფრთხოების ღონისძიებების განხორციელებას და ეფექტურ მონიტორინგს.

3.17.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 17-თან

NBSAP II (2014–2020)-ის ფარგლებში ბიოუსაფრთხოება ცალკე სტრატეგიულ მიმართულებად იყო გამოყოფილი, ხოლო ეროვნული მიზანი A4. განსაზღვრავდა, რომ 2020 წლისათვის ქვეყანას უნდა ჰქონოდა სრულად და ეფექტურად მოქმედი ბიოუსაფრთხოების სისტემა, რითაც უზრუნველყოფილი უნდა ყოფილიყო საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვა ცმო-ს ნებისმიერ უარყოფითი ზეგავლენისაგან. დაგეგმილი ამოცანები მოიცავდა შესაბამისი კანონმდებლობის მიღებას, ინსტიტუციურ უზრუნველყოფას, მონიტორინგისა და კონტროლის ინსტიტუციური მექანიზმების შექმნას და ბიოუსაფრთხოების მიმართულებით ქვეყნის სამეცნიერო პოტენციალის გაუმჯობესებას. ამ მიმართულებით მართლაც მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა, თუმცა პრიორიტეტია ეროვნული კვლევების მხარდაჭერა და ლაბორატორიული ინფრასტრუქტურის განვითარება, რაც ბიოსაფრთხოების სისტემისთვის საფუძველს ქმნის; გარემოზე ზემოქმედების შეფასების მექანიზმები – ახალი ტექნოლოგიების, მათ შორის ბიოტექნოლოგიის, შესაძლო რისკების გათვალისწინება EIA/SEA პროცესებში; საგანმანათლებლო და ცნობიერების ამაღლება – პროფესიული სტანდარტების და უსაფრთხო პრაქტიკის მხარდაჭერა კვლევით დაწესებულებებსა და ბიზნესში.

ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა, რომ NBSAP II-ის განხორციელების პროცესში რამდენიმე მიმართულებით მნიშვნელოვანი პროგრესი დაფიქსირდა. კერძოდ, ინსტიტუციური ბაზა: გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის უწყებებში გაძლიერდა კვლევითი და მონიტორინგის ფუნქციები; თუმცა ისინი ძირითადად მიმართული იყო კონსერვაციისა და სასურსათო უსაფრთხოებისკენ, ბიოსაფრთხოება კი მხოლოდ ნაწილობრივ იყო გათვალისწინებული; რისკების მართვა: ზოგადი კანონმდებლობის ფარგლებში (EIA, გარემოსდაცვითი ლიცენზიები) შესაძლებელი გახდა ბიოტექნოლოგიებთან დაკავშირებული რისკების განხილვა, თუმცა ეს პრაქტიკა სისტემურად არ მუშაობდა. ამასთანავე, ანალიზისას გამოიკვეთა გარკვეული ხარვეზები; კერძოდ, კოორდინაციის სუსტი დონე: გარემოს, სოფლის მეურნეობის, ჯანდაცვის და სამეცნიერო უწყებებს შორის არ არსებობდა მყარი კოორდინაციის პლატფორმა ბიოსაფრთხოების საკითხებზე; ტექნიკური შესაძლებლობების შეზღუდულობა: კვლევითი ლაბორატორიები და კადრები არ იყვნენ სრულად აღჭურვილი ბიოუსაფრთხოების სტანდარტების დასანერგად და რისკების კონტროლისთვის; მონიტორინგისა და

ანგარიშგების სისუსტე: არ არსებობდა ბიოსაფრთხოების მაჩვენებლების (ინდიკატორების) ერთიანი სისტემა, რის გამოც პროგრესის შეფასება შეუძლებელი იყო; ბიზნესისა და აკადემიური სექტორის დაბალი ჩართულობა: კერძო სექტორში და ზოგიერთ კვლევით ინსტიტუტში ბიოუსაფრთხოებასთან დაკავშირებული ვალდებულებების შესრულება სუსტ დონეზე იყო. ბიოუსაფრთხოების საკითხების ინტეგრაცია ქვეყანაში უფრო მეტად განხორციელდა სოფლის მეურნეობის, სურსათის უვნებლობისა და გარემოსდაცვითი რეგულაციების მიმართულებით, თუმცა მონიტორინგის, ლაბორატორიული შესაძლებლობებისა და საზოგადოებრივი ცნობიერების ასამაღლებლად საჭირო კომპონენტები კვლავ შეზღუდული იყო. რაც შეეხება ბიოტექნოლოგიის სარგებლის სამართლიან განაწილებას, საქართველოში არ არსებობდა ინსტიტუციური და პრაქტიკული მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფდა გენეტიკური რესურსებიდან მიღებული სარგებლის თანაბარ განაწილებას ადგილობრივ თემებთან ან საერთაშორისო დონეზე.

NBSAP III – ის ფარგლებში გასათვალისწინებელია შემდეგი საკითხები: ლაბორატორიული და ინსტიტუციური შესაძლებლობების გაძლიერება; უწყებათაშორისი კოორდინაციის სისტემური ფორმირება; საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება; მონიტორინგის ჩამოყალიბება.

3.18 მიზანი 18-ის შესაბამისობის ანალიზი

მიზანი 18 – ბიომრავალფეროვნებისთვის მავნე სუბსიდიების შემცირება წელიწადში მინიმუმ 500 მილიარდი დოლარით და დადებითი წამახალისებელი ზომების გაძლიერება 2025 წლისთვის უნდა მოხდეს ბიომრავალფეროვნების დამაზიანებელი სუბსიდიების (ბიომრავალფეროვნების დაზიანების მასტიმულირებელი მექანიზმების) იდენტიფიცირება, ხოლო შემდგომ, მათი ეტაპობრივი აღმოფხვრა, გაუქმება ან რეფორმირება პროპორციული, სამართლიანი, ეფექტური და თანასწორი მიდგომების გამოყენებით. 2030 წლისთვის თანმიმდევრულად და არსებითად უნდა შემცირდეს ამგვარი სუბსიდიების საერთო მოცულობა – ყოველწლიურად არანაკლებ 500 მილიარდი აშშ დოლარით. პროცესი უნდა დაიწყოს ყველაზე დამაზიანებელი მექანიზმების აღმოფხვრით. ამასთან, საჭიროა ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მისი მდგრადი გამოყენების ხელშეწყობი პოზიტიური წახალისების ინსტრუმენტების გაფართოება და გაძლიერება.

მიზნის შინაარსი – ეკოსისტემების დეგრადაცია, რომელიც ბიომრავალფეროვნების შემცირებასა და ეკოსისტემური მომსახურებების კარგვას იწვევს, მნიშვნელოვანწილად განპირობებულია არასწორი ეკონომიკური სტიმულებით. საქართველოში, ისევე როგორც გლობალურად, ეკოსისტემებზე ზეწოლის ძირითად ფაქტორებად რჩება ტყის რესურსებით არამდგრადი სარგებლობა, სასოფლო-სამეურნეო მიწების ინტენსიური გამოყენება, ინფრასტრუქტურული და ენერგეტიკული პროექტები, სამთო-მოპოვებითი საქმიანობის არამდგრადი პრაქტიკები, სხვადასხვა მათ შორის, ტურიზმის ინდუსტრიის არასწორი

განვითარება, კლიმატის ცვლილება და უკონტროლო ურბანიზაცია. ამ პროცესებს ხშირად საფუძვლად უდევს ისეთი ეკონომიკური მექანიზმები, რომლებიც პირდაპირ თუ ირიბად ხელს უწყობს ბუნებრივი რესურსებით გადაჭარბებულ სარგებლობას და გარემოსდაცვითი რისკების ზრდას. დამაზიანებელი სუბსიდიები ქმნის არასწორ ეკონომიკურ მოტივაციას, რომელიც კიდევ უფრო აჩქარებს ბუნებრივი გარემოს დეგრადაციას და ამცირებს ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების შესაძლებლობებს. GBF-ის მიზანი 18 სწორედ ამ სისტემური პრობლემის აღმოსაფხვრელად არის შემუშავებული. იგი ითვალისწინებს ბიომრავალფეროვნების დამაზიანებელი სუბსიდიების იდენტიფიცირებას, ეტაპობრივ გაუქმებას ან რეფორმირებას და ამასთანავე, ისეთი პოზიტიური სტიმულების შემოღება-გაფართოებას, რომლებიც ხელს შეუწყობენ ეკოსისტემების აღდგენას, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებას. როგორც ეკოსისტემების აღდგენას, ასევე სუბსიდიების რეფორმას სჭირდება წინასწარი დაგეგმვა, სამართლიანი მიდგომები და თანმიმდევრული პოლიტიკა, რათა ეკოლოგიური მიზნების მიღწევამ არ შექმნას დამატებითი სოციალური ან ეკონომიკური გამოწვევები. პოზიტიური წახალისებების დანერგვა ქმნის შესაძლებლობას, რომ სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის თანამშრომლობით გაძლიერდეს ეკოსისტემების მდგრადობა, შემცირდეს გარემოზე ზეწოლა და გაძლიერდეს მოსახლეობის მონაწილეობა მდგრადი განვითარების პროცესებში.

3.18.1 საკანონმდებლო, სტრატეგიული და სექტორული პოლიტიკის შესაბამისობა და არსებული გამოწვევები

ქვეყანაში სუბსიდირების ძირითადი მიმართულებები მოიცავს წარმოების სტიმულირებას, ინფრასტრუქტურულ მხარდაჭერას, ფინანსური ხელმისაწვდომობის გაზრდას და სოფლის განვითარების ხელშეწყობას.

GBF მიზანი 18-ის ამოცანების განხორციელება საქართველოში ეყრდნობა იმ მრავალფეროვან საერთაშორისო კონვენციებსა და ფინანსურ-ეკონომიკურ ინსტრუმენტებს, რომლებიც ადგენს გარემოს დამაზიანებელი სტიმულების იდენტიფიცირებისა და მათი თანმიმდევრული გარდაქმნის გლობალურ სტანდარტებს. ბიომრავალფეროვნების კონვენცია (CBD), პარიზის შეთანხმება, ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის კონვენცია (Bern Convention), აგრეთვე ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) და საერთაშორისო სავალუტო ფონდის (IMF) ჩარჩოები, ხაზს უსვამს ისეთი პოლიტიკისა და სუბსიდირების ინსტრუმენტების გადახედვის აუცილებლობას, რომლებიც ეკოსისტემების დეგრადაციას, ბიორესურსებზე გაზრდილ ზეწოლას ან არასასურველ ეკონომიკურ წახალისებებს იწვევს. OECD-ის დამაზიანებელი სუბსიდიების შეფასების სისტემა, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის ენერგეტიკული სუბსიდიების რეფორმის მოდელი (IMF) და მსოფლიო ბანკის გარემოს შეფასების ჩარჩო (World Bank Environmental Framework) განსაზღვრავენ დამაზიანებელი სტიმულების ფინანსურ, სოციალურ და გარემოსდაცვით შედეგებს და ქმნიან რეფორმის დაგეგმვის პრაქტიკულ ღერძს. სექტორული

ინსტრუმენტები, მათ შორის, გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) თევზჭერის კოდექსი, REDD+ ჩარჩო და გლობალური სუბსიდიების ინვენტარიზაციის პლატფორმა (GSI), განსაზღვრავს სპეციფიკურ სტიმულებს იმ სექტორებისათვის, სადაც რეფორმა ყველაზე არსებითია. პოზიტიური წახალისების განვითარების მიმართულებით, ეკოსისტემური მომსახურებების ანაზღაურების მექანიზმები (PES), ბიომრავალფეროვნების ფინანსირების ინიციატივა (BIOFIN), ბუნებრივი კაპიტალის აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტი (SEEA) და ევროკავშირის ტაქსონომია (EU Taxonomy) უზრუნველყოფენ ეკოსისტემური სერვისების დაფინანსების, ბუნებრივი კაპიტალის აღრიცხვის, მწვანე ინვესტიციებისა და გარემოზე დადებითად მოქმედი ეკონომიკური საქმიანობების მხარდაჭერის საერთაშორისო სტანდარტებს.

ამ ჩარჩოებზე დაფუძნებული პოლიტიკა აძლიერებს შესაძლებლობას, ჩამოყალიბდეს ისეთი ფინანსური და რეგულაციური მოდელები, რომლებიც მიმართულია მწვანე ინვესტიციების ზრდისკენ, ეკოსისტემების შენარჩუნებისა და აღდგენის დაფინანსების გაფართოებისა და ქვეყნის ეკონომიკაში დამაზიანებელი სტიმულების ეტაპობრივი შემცირებისკენ. ერთობლიობაში, აღნიშნული საერთაშორისო ინსტრუმენტები ქმნის პოლიტიკურ და ფინანსურ გარემოს, რომელიც საშუალებას აძლევს საქართველოს დაამყაროს უფრო მდგრადი, ნაკლებად საზიანო და ბუნებაზე ორიენტირებული ეკონომიკური სისტემები.

- **საქართველოს კანონი „საქართველოს საბიუჯეტო კოდექსი“ (2009)** კოდექსი განსაზღვრავს სახელმწიფო ბიუჯეტის დაგეგმვის, ხარჯვისა და ანგარიშგების საერთო პრინციპებს, მათ შორის გამჭვირვალობას, კანონიერებას და მიზნობრივ ბიუჯეტირებას. ეს პრინციპები ვრცელდება ბიუჯეტით განხორციელებულ ყველა ფინანსურ გადარიცხვაზე, მათ შორის სუბსიდიებზე, რაც უზრუნველყოფს მათი გამოყოფის პროცესის საჯაროობას და კონტროლს. შესაბამისად, კოდექსი ქმნის ფინანსურ და ინსტიტუციურ ჩარჩოს, რომელიც აუცილებელია გარემოს დამაზიანებელი სუბსიდიების იდენტიფიცირებისა და მათი რეფორმის პროცესის გამჭვირვალედ განხორციელებისთვის.
- **საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ კანონი (1996)** კანონი ადგენს გარემოს დაცვის ძირითად პრინციპებს, მათ შორის ბუნებრივი რესურსების გონივრულ გამოყენებას, გარემოსდაცვით რისკების პრევენციას და სახელმწიფოს ვალდებულებას უზრუნველყოს ისეთი ეკონომიკური და ადმინისტრაციული მექანიზმების დანერგვა, რომლებიც ხელს შეუწყობს გარემოზე ზეწოლის შემცირებას.
- **„გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი“ (2017)** კოდექსი აწესებს სტრატეგიული დოკუმენტებისა და პროექტების გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას, რაც გულისხმობს დაგეგმილი პოლიტიკებისა და საქმიანობების პოტენციური გარემოსდაცვითი შედეგების წინასწარ განსაზღვრას. ამ პროცესი ქმნის სამართლებრივ მექანიზმს იმისათვის, რომ სტრატეგიული ან სექტორული გადაწყვეტილებების ფარგლებში დაფიქსირდეს ისეთი სტიმულები ან ეკონომიკური მექანიზმები,

რომლებიც შესაძლოა გარემოზე ჰქონდეს დამაზიანებელი გავლენა და შესაბამისად საჭირო გახდეს მათი გადახედვა ან რეფორმირება.

- **საქართველოს კანონი „ნიადაგის დაცვის შესახებ“ (2003)** კანონი ითვალისწინებს ნიადაგის საფარის დაცვას, ნაყოფიერების შენარჩუნებასა და დეგრადაციის პრევენციას. განსაზღვრულია სახელმწიფოს, მიწათმესაკუთრეთა და მიწათმოსარგებლეთა ვალდებულებები ნიადაგის ეკოლოგიურად უსაფრთხო გამოყენების უზრუნველსაყოფად. კანონი მოითხოვს ნიადაგში დამაზიანებელი ნივთიერებების ზღვრული ნორმების დადგენას, ეროზიის, დაჭაობებისა და დამლაშების პრევენციას, ნიადაგდაცვითი ღონისძიებების განხორციელებას და შესაბამისი აკრძალვების დაწესებას. აღნიშნული აუცილებელია აგროსექტორში ისეთი ეკონომიკური სტიმულების გასაანალიზებლად, რომლებიც შეიძლება იწვევდეს ნიადაგის დეგრადაციას, და შესაბამისად ეხმარება დამაზიანებელი სუბსიდიების იდენტიფიცირებასა და რეფორმას.
- **საქართველოს კანონი „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ კანონი (2023)** კანონი ადგენს წყლის რესურსების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების ძირითად პრინციპებს, მათ შორის წყლის დაბინძურების პრევენციას, ინტეგრირებული და სააუზო მართვის დანერგვას და ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების დაცვას. აღნიშნული ქმნის აუცილებელ საფუძველს წყლის სექტორში იმ ეკონომიკური სტიმულების იდენტიფიცირებისა და რეფორმისთვის, რომლებიც შესაძლოა განაპირობებდეს წყლის ეკოსისტემებზე უარყოფით ზემოქმედებას.
- **საქართველოს კანონი „პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების შესახებ“ (1998)** ადგენს პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების ეფექტური გამოყენებისა და ადამიანისა და გარემოსათვის უსაფრთხო მოხმარების სამართლებრივ საფუძვლებს. აღნიშნული ქმნის აუცილებელ საფუძველს პესტიციდების მოხმარების ეკონომიკური სტიმულების იდენტიფიცირებისა და რეფორმისთვის, რომლებიც შესაძლოა განაპირობებდეს ეკოსისტემებზე უარყოფით ზემოქმედებას.
- **საქართველოს კანონი „ტურიზმის შესახებ“ (2023)** კანონი ადგენს ტურიზმის სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკას და აწესრიგებს ტურისტულ საქმიანობას და, მათ შორის, ადგენს, რომ ტურიზმის მდგრადი განვითარებისთვის საქართველოს მთავრობა უზრუნველყოფს ტურიზმის სექტორის განვითარების დაგეგმვისა და მართვის პროცესში გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვას. აღნიშნული ქმნის აუცილებელ საფუძველს ტურიზმის სექტორში ეკონომიკური სტიმულების იდენტიფიცირებისა და რეფორმისთვის, რომლებიც შესაძლოა განაპირობებდეს ეკოსისტემებზე უარყოფით ზემოქმედებას.
- **საქართველო „ტყის კოდექსი“ (2020)** კოდექსი განსაზღვრავს ტყის რესურსების დაცვის, აღდგენისა და მდგრადი სარგებლობის პრინციპებს, რაც ქმნის წინაპირობას ტყის სექტორში ისეთი ეკონომიკური წახალისებების იდენტიფიცირებისა და

გადახედვისათვის, რომლებიც შესაძლოა ხელს უწყობდეს დეგრადაციას ან ბიომრავალფეროვნებაზე ზეწოლას.

- **საქართველოს კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ (1996)** განსაზღვრავს ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი ტერიტორიების სამართლებრივ სტატუსს, კატეგორიებს და მათი დაცვა-მართვის წესებს. კანონით დადგენილი შეზღუდვები და დაცვითი რეჟიმები აუცილებელია იმისთვის, რომ დაცულ ტერიტორიებზე არ ჩამოყალიბდეს ისეთი ეკონომიკური წახალისებები ან საქმიანობა, რომლებიც შეიძლება საფრთხეს უქმნიდეს ეკოსისტემებს და მათი დაცვის მიზნებს.
- **„სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021–2027“** სტრატეგია განსაზღვრავს სოფლის მეურნეობის განვითარების ძირითად მიმართულებებს, მათ შორის აგროეკოლოგიური პრაქტიკების გაძლიერებას, ბუნებრივი რესურსების გონივრულ მართვას და სოფლის ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესების პრიორიტეტებს. დოკუმენტი ასახავს სახელმწიფოს მიზანს – ხელი შეუწყოს სექტორის კონკურენტუნარიანობას, ინოვაციების დანერგვასა და სოფლის განვითარების შინაარსობრივ გაძლიერებას. სტრატეგია მოიცავს ბიოწარმოებისა და ეკოტურიზმის ხელშეწყობას, რაც ქმნის საფუძველს, რომ მომავალში სუბსიდირების პოლიტიკა უფრო მეტად ითვალისწინებდეს ბიომრავალფეროვნების ინტერესებს და გარემოსდაცვით მდგრადობას.

2022–2026 წლების საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამა ითვალისწინებს საკვანძო ეკონომიკურ სექტორებში (სოფლის მეურნეობა, ენერგეტიკა და ტურიზმი) ბიომრავალფეროვნების მეინსტრიმინგსა და აღნიშნული სექტორების ოპერირებით ბიომრავალფეროვნებაზე გამოწვეული ზეგავლენის შემცირებას. ამ ამოცანით განსაზღვრული აქტოვობები მოიცავს არა მარტო სოფლის მეურნეობის სექტორში არსებული ბიომრავალფეროვნებისთვის საზიანო პროგრამებისა და სუბსიდიების მოდიფიცირებას ბიომრავალფეროვნებისათვის პოზიტიურ პროგრამებად ჩამოყალიბების მიზნით, არამედ ასევე ენერგეტიკისა და ტურიზმის სექტორულ გეგმებში გასათვალისწინებელი ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების იდენტიფიცირებას და ტურიზმის ზეგავლენის შეფასებას დაცულ ტერიტორიებზე. გარდა ამისა, ამოცანა მოიცავს ბიომრავალფეროვნების მეინსტრიმინგს ფინანსურ სექტორში. კერძოდ, ითვალისწინებს სესხების გაცემის პროცესში ბიომრავალფეროვნებაზე უარყოფითი ზეგავლენის მქონე საქმიანობების იდენტიფიცირების კრიტერიუმების და ბიომრავალფეროვნებისათვის პოზიტიური საქმიანობების პრიორიტეტიზაციის გზამკვლევის შემუშავებას.

„საქართველოს დაცული ტერიტორიების ფინანსურ შესაძლებლობათა ანალიზის“ დოკუმენტი, რომელიც ითვალისწინებს რიგი ფინანსური გადაწყვეტების შემოღებას/გაფართოებას.

ამას გარდა, 2016 წელს დაწყებული UNDP-ს ბიომრავალფეროვნების ფინანსირების პროგრამის (BIOFIN) ფარგლებში განხორციელდა სხვადასხვა სამუშაოები ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული ზიანის აღმოფხვრისა და კომპენსაციის ეფექტური სისტემის შესაქმნელად: 2024 წლის ბოლოსათვის დასრულებული იყო სოფლის განვითარების სააგენტოს მიერ განხორციელებული 21 სასოფლო-სამეურნეო სუბსიდიის ანალიზი გამოვლინდა 5 მნიშვნელოვანი უარყოფითი და ერთი დადებითი (ბიოწარმოების ხელშეწყობის პროგრამა) მქონე ზემოქმედების სუბსიდია, შემუშავდა ბიომრავალფეროვნების ინდიკატორები და რეფორმის სახელმძღვანელო პრინციპები სუბსიდიების პროგრამებისათვის. გადამზადდნენ MEPA-სა და RDA-ს თანამშრომლები.

ბიოწარმოების ხელშეწყობის პროგრამა პირველი და ძალიან მნიშვნელოვანი მასტიმულირებელი მექანიზმია სოფლის მეურნეობის სფეროში. შესაბამისად მისი გაგრძელება, გაუმჯობესება და გაფართოება ძირითად პრიორიტეტს წარმოადგენს.

ეროვნულ კანონმდებლობაში წარმოდგენილია მოსაკრებლები და ლიცენზირების სისტემა (მაგ. ტყის ჭრის, თევზჭერის, სამთო მოპოვებითი საქმიანობისთვის), მაგრამ ეს მოსაკრებლები ბიომრავალფეროვნებაზე ზეგავლენის შემცირებას ნაკლებად ემსახურებოდა. დაცული ტერიტორიების მიმართულებით არსებობს სტრატეგიული ჩარჩო ეკოტურიზმისა და თემთა ჩართულობის წახალისების მიმართულებით, რაც პოზიტიური სტიმულის მაგალითია, თუმცა არ არის საკმარისი სისტემური დონეზე.

გამოწვევები

- **დამაზიანებელი სუბსიდიების იდენტიფიცირების მექანიზმის და მეთოდოლოგიის არარსებობა** – გარდა BIOFIN-ის მიერ 2024 წელს განხორციელებული კვლევისა, არ ტარდება სისტემატური კვლევა, რომელიც განსაზღვრავდა ყველა იმ სუბსიდიასა და წახალისებას, რომელიც ბიომრავალფეროვნებაზე უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს. არ არსებობს ასეთი სუბსიდიების იდენტიფიცირების სისტემური და სისტემატური მექანიზმები.
- **ეკონომიკური და სოციალური წინააღმდეგობები** – სუბსიდიების მნიშვნელოვანი ნაწილი პირდაპირ კავშირშია სიღარიბის შემცირებასა და სოციალური სტაბილურობის უზრუნველყოფასთან, რაც ართულებს მათი ჩანაცვლების ან რეფორმირების პროცესს.
- **ფინანსური მექანიზმების შეზღუდულობა** – პოზიტიური სტიმულების განვითარება (ეკოტურიზმი, მწვანე ეკონომიკა, ეკოსისტემური მომსახურებების ანაზღაურება) არ არის საკმარისად დაფინანსებული და სისტემური.
- **მონიტორინგისა და შეფასების დეფიციტი** – არ არსებობს სტანდარტული ინდიკატორები, რომლებიც საშუალებას მისცემდა სახელმწიფოს შეაფასოს როგორც დამაზიანებელი სუბსიდიების ზიანი, ისე პოზიტიური წახალისებების ეფექტიანობა.

3.18.2 ინსტიტუციური შესაბამისობა და გამოწვევები

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სისტემაში არსებული სოფლის განვითარების სააგენტოს ჩართულობით ხორციელდება საკრედიტო და თანადაფინანსების სქემები, აგროინვესტიციების წახალისება, ტექნიკისა და მელიორაციის ინფრასტრუქტურის მხარდაჭერა, აგროდაზღვევის პროგრამები და სოფლის განვითარების პროექტები. ამავე სისტემაში ფუნქციონირებს სპეციალიზებული პროგრამები, რომლებიც კონკრეტული სექტორების განვითარებას ემსახურება, მათ შორის მევენახეობისა და მეღვინეობის წარმოების სტიმულირებას, მაღალი ღირებულების კულტურების დანერგვის მხარდაჭერას და სასოფლო-სამეურნეო ინოვაციების წახალისებას. **მიწის მდგრადი მართვისა და მიწათსარგებლობის მონიტორინგის ეროვნული სააგენტო** ახორციელებს პროექტებს რომლებიც ქარსაფარი ზოლებისა და საძოვრების მდგრადი მართვის წახალისებას ისახავს მიზნად. **ფინანსთა სამინისტრო** – მნიშვნელოვანი როლი აქვს ბიუჯეტის ფორმირებაში და სუბსიდიების გამოყოფაში. **ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო** – ენერგეტიკის, სამრეწველო და ინფრასტრუქტურული პოლიტიკის მიმართულებით მნიშვნელოვანი როლი აქვს. მიღებული გადაწყვეტილებები ხშირად განაპირობებს სუბსიდიების მოცულობასა და მიმართულებას. იგი ასევე ეწევა ბიზნესის სხვადასხვა დარგების პირდაპირ სუბსიდირებას სსიპ „აწარმოე საქართველოში“ პროგრამების მეშვეობით. **საქართველოს პარლამენტი** – ახორციელებს კანონების მიღებას, რომლებიც ქმნის სუბსიდირების სისტემას (მაგალითად, სოფლის მეურნეობის, ენერგეტიკის, ტრანსპორტის სფეროებში). **სამოქალაქო საზოგადოება და აკადემიური წრეები** – არსებული კვლევები და რეკომენდაციები ხშირად მზადდება სხვადასხვა ორგანიზაციებისა და აკადემიური ინსტიტუტების მიერ, თუმცა ინსტიტუციურ პროცესებში მათი ჩართულობა შეზღუდულია.

გამოწვევები

- **ინსტიტუციური პასუხისმგებლობის სისუსტე** – არ არის განსაზღვრული ერთი კონკრეტული უწყება ან ორგანო, რომელიც სრულად კოორდინაციას გაუწევს დამაზიანებელი სუბსიდიების იდენტიფიცირებას, შეფასებასა და რეფორმას.
- **ფინანსური ინტერესების დომინანტურობა** – ფინანსთა სამინისტროსა და ეკონომიკური მიმართულების უწყებების გადაწყვეტილებები ხშირად უფრო ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებაზეა ორიენტირებული, და ვერ ხდება სრულყოფილად ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის საკითხის გათვალისწინება.
- **კვალიფიციური კადრების დეფიციტი** – სახელმწიფო უწყებებში სუბსიდიების ეკოლოგიური შეფასების გამოცდილება და მეთოდოლოგიური ჩარჩოები შეზღუდულადაა წარმოდგენილი.

- **კოორდინაციის მექანიზმის არარსებობა** – არ არსებობს მუდმივი უწყებათაშორისი პლატფორმა, სადაც განიხილება დამაზიანებელი სუბსიდიების ეკოლოგიური შედეგები და მათი გარდაქმნის გზები.

3.18.3 NBSAP 2-ის მიზნების შესაბამისობა GBF-ის მიზან 18-თან

NBSAP II-ში დამაზიანებელი სუბსიდიების თემატიკა და ბიომრავალფეროვნებისთვის დადებითი ეკონომიკური სტიმულების სისტემური განვითარება მოცემული იყო **ეროვნულ ამოცანა A.3- ივ. -ში** – ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის მხრივ პოზიტიური ეკონომიკური წამახალისებელი მექანიზმების შემუშავება/დანერგვა და ნეგატიური მექანიზმების გაუქმება. თუმცა, ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების მიზნები ძირითადად რეგულაციებისა და პროექტული ჩარევების გზით იყო განსაზღვრული, ხოლო ფისკალური და საბიუჯეტო ინსტრუმენტების მეშვეობით ზემოქმედება – ფრაგმენტულად. შედეგად, ქვეყანაში არ განხორციელებულა ინვენტარიზაცია იმ სუბსიდიებისა და შეღავათების, რომლებიც შესაძლოა ხელს უწყობდეს ბიომრავალფეროვნების კარგვას. დადებითი ინცენტივები – აგრო-გარემოსდაცვითი სქემები, „ეკოსერვისებისათვის გადახდა“ (PES), აღდგენა, ბუნებაზე დაფუძნებული სამუშაოების თანადაფინანსება – უპირატესად პილოტურ დონეზე განხორციელდა და მასშტაბირებისთვის საჭირო იყო საბიუჯეტო-ფისკალური ჩარჩოსა და მონიტორინგის სისტემის გამყარება. პოლიტიკის ზოგად დოკუმენტებში დეკლარირებულია მდგრადობაზე გადასვლა, თუმცა სუბსიდიების იდენტიფიკაცია/რეფორმა არ არის სისტემურად გაშლილი, არ არსებობს ბიომრავალფეროვნებაზე ორიენტირებული ბიუჯეტირება და ინდიკატორები, რომლებიც აჩვენებს, რამდენია შემცირებული/გადამისამართებული „დამაზიანებელი“ მხარდაჭერა და რამდენია გაზრდილი „დადებითი“ სტიმული.

NBSAP III-ისთვის საჭიროა დამაზიანებელი სუბსიდიების იდენტიფიცირება და რეფორმის გეგმის შემუშავება; პოზიტიური სტიმულების (გადასახადების შეღავათები, სუბსიდიები, გრანტები) სისტემური დანერგვა; და სექტორული პოლიტიკის ჰარმონიზაცია ენერგეტიკაში, სოფლის მეურნეობაში, ტურიზმსა და ბუნებრივი რესურსების მართვაში.

4 საერთო გამოწვევები

ბიომრავალფეროვნების გლობალური ჩარჩოს ეროვნულ დონეზე დანერგვის ანალიზი ცხადყოფს, რომ ცალკეული მიზნების მიღმა იკვეთება რამდენიმე საერთო გამოწვევა, რომლებიც სისტემურ გავლენას ახდენს როგორც პოლიტიკის დაგეგმვაზე, ისე მისი განხორციელების ეფექტურობაზე.

ერთ-ერთ ძირითად გამოწვევად რჩება ბიომრავალფეროვნების საკითხების არასაკმარისი ინტეგრაცია სექტორულ პოლიტიკებსა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში. შესაბამისი საკანონმდებლო ჩარჩოს არსებობის მიუხედავად, პრაქტიკაში არ ხდება ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული პრიორიტეტების სრულყოფილად გათვალისწინება სხვასხვა სექტორის დაგეგმვისა და განვითარების პროცესში, რაც ზღუდავს ეკოსისტემური მართვის მიდგომების გამოყენებას და მიღებული გადაწყვეტილებების მდგრადობას.

რეგიონულ დონეზე, მუნიციპალიტეტებს მნიშვნელოვანი როლი აკისრიათ სივრცითი დაგეგმვისა და ბუნებრივი რესურსების მართვის პროცესში. თუმცა, ადგილობრივ დონეზე არსებული კომპეტენციები კვლავ შეზღუდულია, რაც ართულებს გარემოსდაცვითი საკითხების სისტემურ ინტეგრაციას ადგილობრივ გეგმებსა და პრაქტიკაში და უარყოფითად აისახება განხორციელების ხარისხზე.

მონიტორინგისა და მონაცემთა მართვის სისტემებთან დაკავშირებული ხარვეზები ასევე წარმოადგენს მნიშვნელოვან გამოწვევას. განხორციელებული ანალიზი ცხადყოფს მონიტორინგის სისტემის გაუმჯობესების აუცილებლობას, სრულყოფილ მონაცემებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების მიღებისა და პროგრესის შეფასების სისტემების შემდგომი გაძლიერების კუთხით. ერთიანი და რეგულარულად განახლებადი მონაცემთა სისტემის არარსებობა ზღუდავს როგორც დაგეგმვის, ისე შეფასების პროცესების ეფექტიანობას.

ფინანსური უზრუნველყოფა წარმოადგენს კიდევ ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებას. დოკუმენტში ხაზგასმულია ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული ფინანსური მექანიზმების განვითარების საჭიროება, რაც მიუთითებს არსებული რესურსების მობილიზებისა და მათი გამოყენების უფრო სისტემური და სტრუქტურულიზებული მიდგომების აუცილებლობაზე.

მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება ინსტიტუციური კოორდინაცია. ბიომრავალფეროვნების მართვა მრავალ უწყებასა და სექტორს შორის არის განაწილებული, რაც საჭიროებს უფრო თანმიმდევრულ და შეთანხმებულ მიდგომებს, რათა უზრუნველყოფილი იყოს პოლიტიკის ეფექტიანი განხორციელება როგორც ეროვნულ, ისე ადგილობრივ დონეზე.